walter scott

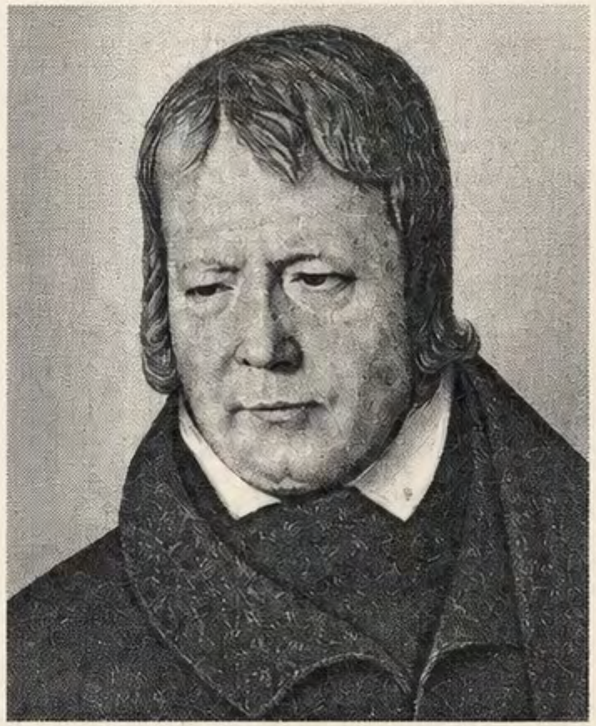

ISBN 973-21-0593-3
ISBN 973-21-0594-1

1493

VOL. I-II, lei 50 000

editura minerva

Nobil prin favoare regală, Walter Scott are în mod natural pulsul vieţii pragmatice. Vedem acest lucru în chiar galeria de personaje pe care ne-a lăsat-o. Adevăraţii săi eroi nu sunt atât cavaleri medievali saxoni sau normanzi, nici nobilii din suita regală a Elisabetei I, ori protipendada aristocratică a luminatului secol al XVIII-lea englez sau scoţian, ci avocaţi, fermieri, negustori şi oameni de rând care-şi văd de treburile cotidiene, indiferenţi şi ignoranţi în raport cu un glorios trecut eroic. Sunt nişte eroi neeroici...

Mihaela Anghelescu Irimia

BIBLIOTECA ALEPH
CLUBUL CĂRŢII DIGITALE

walter scott

1493

fondată în 1895 bpt serie nouă

walter scott

temnița din edinburgh

*

bpt

Ilustrația copertei: DUMITRU VERDEȘ

De același autor în colecția Biblioteca pentru toți (serie nouă):

Nr. 181–182. *Ivanhoe*, roman, 2 vol., traducere, prefață și tabel cronologic de Petre Solomon, Editura pentru literatură, 1963; ed. a II-a, Editura Minerva, 1970;

Nr. 844–845 *Frumoasa din Perth*, roman, 2 vol., traducere de Ștefan Dimulescu, prefață și tabel cronologic de Adrian Isac, Editura Minerva, 1975;

Nr. 869–870, *Rob Roy*, roman, 2 vol., traducere de Petru Comarnescu, prefață de Dan Grigorescu, tabel cronologic de Adrian Isac, Editura Minerva, 1976.

Walter Scott
The Heart of Midlothian

walter scott

temnița din edinburgh

ROMAN

*

PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
MIHAELA ANGHELESCU IRIMIA

TRADUCERE DE
BIANCA ZAMFIRESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1999
S.C. EDITURA MINERVA S.A. • BUCUREȘTI

Notele de subsol, neurmate de vreo mențiune, sunt traduse după ediția originală; notele urmate de mențiunea (n.t.) aparțin traducătorului român; notele autorului sunt urmate de mențiunea (n.a.).

ISBN 973-21-0593-3
ISBN 973-21-0594-1

PREFAȚĂ

Atât de intim legată de identitatea scoțiană este personalitatea lui Sir Walter Scott, încât nici măcar arbitrara apropiere fonetică dintre numele său și cel al nației din care provine nu a putut rămâne o asociere saussuriană: *„Scott of the Scots"* (Scott al scoților), *„Scott and Scots"* (Scott și scoțiana), *„Scott as in Scotland"* (Scott de la Scoția) sunt calambururi intrate în uzul comun. În trena lui Habermas, am spune că Scoția este un „spațiu public"[1] mare cât un teritoriu lingvistic, cultural și politic distinct. Pentru teoreticianul postmodern al identității culturale, Scoția — ca, de altminteri, orice altă țară — este un perimetru cu granițe trasate în/de imaginarul colectiv[2]. În sfârșit, pentru un critic postcolonial, ea este — ca, de altminteri, orice (ex)colonie — un mod de a „localiza" cultura[3]. În cazul particular al Scoției s-a vorbit și s-a scris despre „inventarea" ei ca identitate recuperată prin procedee mitic-fabuloase.[4]

La Edinburgh, punctul zero al spațiului numit Scoția, un somptuos monument gotic, adecvat înnegrit de fumul secolelor, îi permite marelui fiu al acestei mândre comunități nordice să vegheze și astăzi neobosit la buna desfășurare a treburilor publice. Din vârful memorialului dantelat în piatră Sir Walter Scott domină forfota cadrilaterului comercial de jos, ridicându-se deloc întâmplător către castelul de pe stâncile înecate în verdeață. Aici poposește într-o simbolică vizită anuală prințul consort al suveranei britanice, ducele de

---

[1] Jürgen Habermas, „The Emergence of the Public Sphere", în *The Polity Reader in Cultural Theory*, Polity Press, Cambridge/Oxford, 1994.

[2] Benedict Anderson, *Imagined Communities*, Verso, London & New York, 1993.

[3] Homi K. Bhabha, *The Location of Culture*, Routledge, London & New York, 1994.

[4] Peter Womack, *Improvement and Romance: Constructing the Myth of the Highlands*, MacMillan, London, 1989.

Edinburg. Dunedin în gaelică, orașul devine Edinburgh, „metropolă colonială", prin aglutinarea Scoției la Anglia. Gândită ca o Atenă a nordului, această elegantă capitală de provincie etalează, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, însemnele propriei demnități: arhitectură neoclasică o catedră de engleză la universitate înainte ca engleza să se stabilizeze ca disciplină distinctă la Oxford și Cambridge, o intensă activitate culturală. Departe de a fi ignorat în literatura de specialitate, iluminismul scoțian este recunoscut prin nealterat consens pentru rolul jucat în modelarea unei națiuni britanice moderne.

Pe aceste coordonate se modelează personalitatea lui Scott, celebrul romancier pe care ne-am obișnuit să-l clasăm drept „tipic romantic". Nimic mai fals, ne avertizează conaționalul său John MacQueen: „opera [lui] reprezintă cea mai desăvârșită realizare a experienței intelectuale a iluminismului scoțian"[1]. Nu este singura calificare fortuită care i se atribuie. Creatorul și cel mai strălucit autor de romane istorice surprinde printr-o programatică îngemănare a contrastelor: conservator convins, Scott se lansează în fabulosul romantic al literaturii gotice de la primele versuri compuse sub influența folclorului scoțian, dar și a „noii" poezii germane din care traduce; iacobit prin tradiție de familie, nu se dă înapoi de la a realiza ample tablouri ale Angliei hanoveriene; inoculat din copilărie cu morbul sălbăticiei ancestrale a Țării de Sus, creează personaje fascinante aflate într-un evident raport metonimic cu Țara de Jos a Scoției natale; regalist ardent, este, totodată, un fin analist al mentalității republicane puritane; senzațional narator al eficientei limbi engleze, scrie într-o limbă profund poetică care este o scoțiană posibilă — în același timp expresie genuină și invenție cu iz primitiv și patriarhal menit a da impresia de culoare locală[2]; spirit rafinat, cu o impresionantă cultură clasică și bogate lecturi europene moderne, îl încântă baladele păstrate în patrimoniul culturii orale a vechilor clanuri cu amintiri belicoase; în sfârșit, om public și personalitatea numărul unu a Edinburghului, se retrage la Abbotsford, reședința unde își construiește o lume alternativă, mai aproape de vremurile cavalerești decât de imediatul lumii materiale care îi oferă prosperitate în schimbul propriului spirit practic.

Ca și eruditul Dr. Johnson, Sir Walter Scott susținea că nimeni nu scrie cu adevărat decât pentru bani! Printr-un dublu *feed-back*, autorul lui *Ivanhoe* și al atâtor alte fresce „istorice" preface legendele auzite în fața focului în pagini de mare succes, pentru ca banii pe care i-i aduce fiecare nouă apariție să contribuie la izolarea sa „departe de lumea dezlănțuită", unde se va putea încânta auzind noi și noi povești de altădată. Omul de afaceri îl protejează pe „romanticul" visător. Este o imagine pe care mai puțin ne-am configurat-o

---

[1] John MacQueen, *The Enlightenment and Scottish Literature: The Rise of the Historical Novel*, Scottish Academic Press, Edinburgh, 1989, p. VII.

[2] Cf. John Lauber, *Sir Walter Scott*, Twayne Publishers, Inc., New York, 1966, p. 44.

până acum. La fel, despre prietenul lui și „poetul național" scoțian, Robert Burns, sațiați de clișeul stângist al „poetului țăran", nu am avut până de curând adevărata imagine frustă — cea a unui influent și afluent francmason, a cărui charismă opera mult dincolo de granițele unui univers poetic cu savoare de nesfârșit basm scoțian.

Nobil prin favoare regală, Scott are în mod natural pulsul vieții pragmatice. Vedem acest lucru în chiar galeria de personaje pe care ne-a lăsat-o. Adevărații săi eroi nu sunt atât cavalerii medievali saxoni sau normanzi, nici nobilii din suita regală a Elisabetei I, ori protipendada aristocratică a luminatului secol al XVIII-lea englez sau scoțian, ci avocați, fermieri, negustori și oameni de rând care-și văd de treburile cotidiene, indiferenți și ignoranți în raport cu un glorios trecut eroic. Sunt niște eroi neeroici. Iată o evidentă ilustrare a tezei lui MacQueen: din romanele lui Scott străbate un aer de individualism de formulă modernă, potrivit căreia fiecare este ceea ce face prin propriile calități într-un spațiu cu adevărat public. Istoria, marea și fabuloasa invenție a lui Scott, este într-adevăr, nelipsită, dar ea oferă de regulă fundalul pe care se desfășoară o poveste de dragoste sau un conflict între mai multe personaje. Într-un fel, Scott democratizează istoria mare, tocmai prin faptul că în prim-plan plasează viața omului obișnuit. Cum să nu percepem ethosul burghez care alimentează această viziune?

Ar fi, însă, nedrept să nu explorăm universul fascinant al trecutului pe care îl reînvie romanele sale. Practic fiecare dintre ele propune un paralelism susținut între *prezent și trecut*. Același MacQueen observă că un comentariu al lui T.S. Eliot pe marginea romanului *Ulise* al lui Joyce se aplică *tale quale* lui Walter Scott:

„În recurgerea la mit și manipularea unei continue paralele între contemporaneitate și antichitate, domnul Joyce (a se citi „Domnul Scott") folosește o metodă pe care va trebui să o folosească și alții după el. Este pur și simplu un mod de a controla și ordona, de a da formă și semnificație imensei panorame a futilității și anarhiei care este istoria contemporană."[1]

Dar, dacă trecutul servește drept grilă stabilizatoare, prezentul însuși are virtuți civilizatorii pe care conservatorul nostru romancier nu se sfiește să le aplaude. Există, așadar, simetric, direcția *trecut –prezent*. În prefața la *The Fortunes of Nigel (Peripețiile lui Nigel)* Scott recunoaște că trecutul cel mai pitoresc este tranziția de la obiceiurile dure ale unei epoci barbare la lumina învățăturii și a instrucției pe care o aduce o religie renovată și reformată. Aserțiunea servește deopotrivă drept confirmare a spiritului iluminist și afirmare a preferinței romantice pentru interiorizare.

Întâlnirea lui Scott cu istoria este o succesiune de momente a căror relevanță este doar în primă instanță pur personală și niciodată o simplă luare aminte la fapte anodine.

---

[1] John MacQueen, *op. cit.*, pp. 56–57.

O stranie întretăiere a destinului său individual cu cel al Scoției eterne de dinaintea timpurilor moderne dă prestanță fiecăreia dintre regresiunile în timp cu care ne regalează.[1] Scott era descendentul la a șasea generație a unui Walter Scott menționat în *The Lay of the Last Minstrel (Balada ultimului menestrel)* și comemorat în istoria și legendele granitei anglo-scoțiene sub numele de *Auld Wat of Harden* (Bătrânul Wat din Harden). Lumea din partea locului spunea că William, fiul lui Wat, căzuse pradă în mâinile oamenilor lui Sir Gideon, pe care William, cu proprii vlăjgani, încercase să-l prade. Amenințat cu moartea, William ar fi scăpat doar cu prețul de a o lua de nevastă pe *Meikle-mouthed Meg* (Meg cea cu gură mare), un soi de vrăjitoare temută de localnici. Este unul din prototipurile recurente în galeria de personaje marginale a lui Scott, ușor recognoscibil în țiganca înzestrată cu darul ghicitului și pricepută la furtul romantic de copii bogați. Nu mai puțin romantic este incredibilul Beardie, străbunicul care nu-și mai tăiase barba în semn de protest față de exilarea Stuarților.

Părinții romancierului au rămas și ei în memoria scoțianului de rând încununați de aura legendei, în ciuda meticulozității tatălui, deghizat în personajul Alexander Fairfold din *Redgauntlet*, și a educației austere a mamei, care-și amintea totdeauna cu precizie de circumstanțele intrării lui Cromwell în Edinburgh, în urma prea puțin plăcutului episod al bătăliei de la Dunbar (1650). În familie se păstrase o farfurioară ce aparținuse cândva deplânsului prinț Charles Stuart, alungat o dată cu adevărata istorie a demnilor scoți. Toate aceste piese de mozaic rătăcit își vor regăsi locul în modelul „dreptei" redări a istoriei naționale sub pana tânărului Walter. Învesmântate într-o negură romantică, tablourile pe care ni le așterne în fața ochilor amintesc inevitabil de metoda lui Turner, prietenul cu care, de altfel, vizitase ruinele năpădite de vegetația sălbatică a Scoției de țară.

În fine, imediat după experiența vieții printre „primitivii" de la Sandy Knowe, Walter însuși devenise un fenomen printre colegii din școala primară. „Arunca priviri meteorice de la un capăt la celălalt al clasei, [...] fiind lăudat mai curând pentru interpretarea spiritului autorilor studiați decât pentru cunoștințele deprinse."[2] Capabil să improvizeze pe loc, cu un inegalabil farmec, tot felul de povestiri, ajunsese un fel de campion absolut al istorisirilor „patriotice".

Debutul ca poet se consumă în travaliul susținut de a plăsmui un univers abstras timpului empiric. Într-un perimetru cu labile margini fizice Scott aduce pe rând momente de cumpănă ale istoriei căreia îi aparține și fulgurări de legendă prin care conferă celor dintâi vraja inefabilă a celor din urmă. Scoția, de pildă, apare îndeobște drept Caledonia, nume pe care îl dăduseră romanii coloniei de la nord de estuarul râurilor Forth și Clyde. Este

---

[1] Cf. Richard H. Hutton, *Sir Walter Scott*, M cMillan and Co., Limited, London, 1918.
[2] *Idem*, p. 15.

o primă suspendare în imaginar a graniței între două lumi care va măsura teritoriul subîntins de romanele sale „istorice". Stejari falnici din epoci geologice, mlaștini care adăpostesc monștri, căscându-se ca niște imense guri de balaur, câte un ochi de lac ascuns între trunchiuri inundate de mușchi, scorburi adânci ca un puț surpat înspre pântecele pământului și stranii poienițe în care descind pentru o clipă zâne despre care nimeni n-ar putea spune că le-a văzut, deși mai mulți chiar le-au văzut — sunt acestea file desprinse dintr-un volum de povești scoțiene sau prelucrări ale legendelor medievale, amintiri ale șezătorilor din timpul copilăriei la țară sau ecoul lecturilor despre riga Arthur și nemaipomeniții săi cavaleri, fantasme ale folclorului local (precum în *Tam O'Shanter* al lui Burns) sau rodul unei imaginații romantice cu un fundal european comun? Transpuse ca relatări ale menestrelilor, ele nu fac decât să propulseze spațiul cultural din care provin într-unul imaginar în care Scott își revendică paternitatea într-o amiabilă înțelegere cu un Spenser, Keats sau Tennyson.

Se spune că tot scoțianul are un *pedigree* și că descoperirea propriei descendențe este o onoare cu o savoare anume.[1] Se pare că Scott nu obosea să dibuie în spatele temerarilor săi străbuni cu simpatii și convingeri iacobite pe chiar Robin Hood și bravii săi haiduci, cum citim și în paginile capodoperei *Ivanhoe*. Tablourile în manieră *chiaroscuro* pe care le zugrăvește în cuvinte, recunoscându-l ca maestru pe Rembrandt, ca și porecla Duns Scotus sub care trece printre colegi la universitate nu fac decât să îngroașe liniile trasate de un penel muiat în vopseaua legendei — acesta este portretul unui Scott posibil, mai curând decât al omului pragmatic cu frumos dever la clienții cititori. Scott intră în legendă, ca și Byron, grație excentricității cu care alege să se prezinte lumii terne din jur. Ca și în cazul celuilalt aristocrat damnat să poarte semnul handicapului fizic (și Scott și Byron erau șchiopi), nu este acesta indiciul unui romantism funciar?

Se pare că poetul care încă nu-și încercase talentul în proză era favoritul bătrânilor din satele în care se oprea după peregrinări de zile întregi prin păduri, că prefera de departe straniul izbitor familiarului reconfortant și că avea o mare dragoste pentru animale, mai ales pentru câini — pictat de conaționalul său, Sir Henry Raeburn (1756–1823), portretul aflat și astăzi deasupra șemineului de la Abbotsford îl prezintă pe autor alături de ogarul favorit. În familia Scott se cultiva zoofilia: odată faimosul scriitor ar fi fost văzut plimbându-se prin Abbotsford urmat de o gâscă, măgărușii fiicei sale erau o companie obișnuită, ba chiar, la un moment dat, Sir Walter ar fi declarat că îi este tare drag un purceluș![2] La fel, știm, îi plăcea excentricului lord George Gordon să se afișeze în micile localități italiene

---

[1] Cf. Ian Jack, *Sir Walter Scott*, The British Council & The National Book League, Longmans, Green & Co., London, 1958, p. 7.

[2] *Sir Walter Scott*, Jarrold Colour Publications, Norwich, 1985.

în fruntea unei procesiuni compuse din mai multe gâște, câteva găini și o mână de potârnichi!

Într-adevăr, Scott se lasă cu voluptate furat de valurile istoriei devenită legendă. Prieten personal al lui Robert Burns cel supranumit „mândria Scoției", se laudă cu achiziția „marelui corn de război al graniței" pe care vizitatorul îl poate admira și astăzi în reședința-muzeu de la Abbotsford. Printre lecturile la care revine sistematic se numără feeriile lui Shakespeare, poemul magistral *The Faerie Queene* (*Crăiasa zânelor*) al lui Sir Edmund Spenser, *Reliques of Ancient English Poetry* (*Relicve ale vechii poezii engleze*), culegere de texte semnată de Thomas Percy (1729–1811), și poemele lui Ossian. Acestea din urmă merită atenția noastră o clipă. Conaționalul și contemporanul lui Scott, eruditul James Macpherson (1736–1796), publică inițial „fragmente de poezie veche culese în Țara de Sus" și „traduse din gaelică", apoi o serie de poeme pe care le prezintă drept opera lui Ossian, poet gaelic. Chemat la ordine de nu mai puțin eruditul și impecabilul lingvist și editor Samuel Johnson, Macpherson se vede silit să recunoască falsul lansat pe piață: textele atribuite lui Ossian sunt... oarecum propria sa operă, în sensul că, pe originale cu adevărat celtice, Macpherson execută o amplă operație de *traducere* a spiritului identitar primar al scoților, adăugând versuri proprii și romanțând epica tradițională. Rapt sau palimpsest?

Ne punem aceeași întrebare retorică în privința lui Scott, autorul de romane istorice. De la poeții tradiționali scoțieni numiți *makaris*, recuperați fragmentar și aproximativ de către William Dunbar (1456?–1513?), moștenește frustrarea de a-și fi pierdut identitatea lingvistică. Dunbar se declară discipolul englezului Geoffrey Chaucer, la rându-i continuator al unei mult mai demne tradiții poetice continentale. „Pierderea civilizației se leagă intrinsec de pierderea limbii."[1] Soluția, ca și compatrioții săi Macpherson și Dunbar, Scott o găsește în crearea unui „dialect poetic" distinct. La fel va proceda, în secolul nostru, Hugh MacDiarmid, a cărui identitate alternativă începe de la propriul nume. Scoțiana dialectală inventată de Scott este, ca și dialectul de Wessex din romanele lui Hardy sau exprimarea tipică Comitatului Warwick din romanele lui George Eliot, mai mult decât un mod de adresare propus personajelor. Este suportul *po(i)etic* al unui univers *sui generis*. Aceasta ne pare a fi istoria din romanele lui Scott — o *istorie po(i)etică*.

Următorul ar fi rețetarul său romanesc: într-o epocă mai mult sau mai puțin crucială pentru istoria engleză, scoțiană sau anglo-scoțiană — granița este chiar *topos*-ul central al discursului în cauză — autorul găsește pricini pentru a proiecta pe fundalul marilor dezvoltări colective conflicte interpersonale suficiente a alimenta trama narativă. Efectul — un impresionant tablou de ansamblu — alternează ritmic cu intima poveste de dragoste

---

[1] Edwin Muir, *Scott and Scotland: The Predicament of the Scottish Writer*, Polygon Books, Edinburgh, p. 42.

sau cu dușmănia moștenită de un personaj sau altul, rezolvarea fiind o abilă suprapunere a succesului comunității peste cel al eroilor exemplari din prim-plan. Nu este obligatoriu finalul ca de basm. Uneori ni se propun dezlegări tragice. Din toate romanele — deloc puține la număr, dar uimitor de actuale până acum circa o jumătate de secol, când constituiau lectura de la sine înțeles a adolescenților europeni — se degajă nostalgia după un trecut ireversibil pierdut. Locul acestui timp posibil? Un *locus amoenus*, desigur.

Cronotipul favorit al romanului tip Walter Scott poate fi: Scoția secolului al XVIII-lea (*Guy Mannering, Temnița din Edinburgh, Waverley*), Anglia secolului al XVIII-lea (*Redgauntlet*), Insulele Shetland în secolul al XVII-lea (*Piratul*), Anglia războiul civil (*Logodnica lui Lammermoor*), Anglia de după tirania puritană (*Puritanii*), Scoția în vremea lui Charles I (*Legendă despre Montrose*), Anglia sub James I (*Peripețiile lui Nigel*), Scoția în vremea Elisabetei I (*Mănăstirea*), Anglia elisabetană (*Kenilworth*), Franța secolului al XV-lea (*Quentin Durward*), Anglia primului secol de după cucerirea normandă (*Ivanhoe*). Pe măsură ce se îndepărtează în timp, universul lui Scott este tot mai marcat poetic. Caracterul referențial al narațiunii scade proporțional cu exotismul spațio-temporal al acțiunii. Poate de aceea, cel puțin pe continent, *Ivanhoe* continuă să dețină întâietatea. Dimpotrivă, Scoția sau/și Anglia secolului său au, în ciuda evenimentelor de acum trecute, un aer de perfectă familiaritate. Acest banal amendament se cuvine amendat! Chiar și în aceste cazuri, inventivitatea poetică a romancierului nu se dezminte. Imediatul sau proximitatea locului și a timpului suportă un gen anume de *înstrăinare* romanțioasă provenind dintr-o „curiozitate [care] tânjește după virtuți sălbatice și grandoare barbară"[1]. Este efectul de estompare *à la* Turner.

Scott scrie cu atâta ușurință, încât a-i găsi inconsecvențe și inadvertențe în text a încetat de mult a mai fi o manevră inedită a criticilor. I se aplică de minune formula *„se non è vero, è ben trovato"*. Muir opinează că părintele romanului istoric (scoțian) suplinește cu excelență lipsa dramei poetice datorate Reformei totale performată de calvinism[2]. Când se referă explicit la scrierile sale romanești, Scott preferă termenul *„romance"* celui clasic de *„novel"*. Distincția nu este nici otioasă, nici irelevantă. În celebra prefață la *Joseph Andrews* (1742) Henry Fielding vorbea despre un *„serious romance"*, adică romanțul medieval, în contrast cu un *„comic romance"*, adică romanul ca gen nou, în sensul în care înțelegem noi conceptul. Despre termenul acreditat în engleză — *„the novel"* — s-a făcut, în literatura critică, obsevația că surprinde cel mai bine *noutatea* de substanță a viziunii, faptul că romanul se ocupă de cotidianul perisabil, abandonând grandiosul aristocratic și ignorând de-a dreptul fabulosul supranatural.

---

[1] Jan Jack, *op. cit.*, p. 14.

[2] Edwin Muir, *op. cit.*, p. 10.

Sir Walter Scott este un caz în sine. El nu ignoră ceea ce propriul secol stabilise și stabilizase ca gen sub numele de *„novel"*. Dovadă stă volumul *Lives of the Novelists* (*Viețile romancierilor*). Definește însă genul ca un lucru *elegant*, un *lux* inventat spre amuzamentul și plăcerea celor rasați, dar și a *tuturor rangurilor* unei societăți civilizate. „Alinare după truda vieții obișnuite și excurs pe tărâmurile imaginației, [romanul] este un bun drog."[1] Aducând a *„romance"*, genul descris de Scott este, totuși, roman în accepțiunea modernă în care îl concepe un Ian Watt[2], pentru că dă iluzia de realitate „prin detaliul circumstanțial al unor circumstanțe minuscule, comune, ba chiar neinteresante"[3]. Cu propriul ochi critic, Scott prețuiește la Fielding agilitatea de a zugrăvi scene și personaje „după natură", la Richardson desprinderea de vechiul *„romance"*, la Sterne tabloul bunătății care este adorabilul unchi Toby.

Îndrăgit de mai toți victorienii — Bagehot, Clough și Trollope își exprimă subliniat admirația față de romanele sale —, Sir Walter Scott stă cel mai convingător în compania lui Dickens. Este o apropiere de congeneri, mai curând decât o anostă clasificare cronologică. Fixat ca gen de către Fielding, romanul de expresie engleză devine un bun irezistibil grație lui Scott, care atinge performanța colosală de a-l introduce în casele celor mai variate categorii sociale ca ingredient firesc al vieții cotidiene. Succesul se va repeta o singură dată în istoria literelor engleze, anume cu Charles Dickens.

În 1913 apărea o carte romanțioasă în sine intitulată *The Country of Sir Walter Scott* (*Țara lui Walter Scott*) sub semnătura lui Charles Olcott, care publicase cu puțin timp înainte *George Eliot: Scenes and People of Her Novels* (*George Eliot — Scene și oameni din romanele sale*). La granița dintre *fapt* și *ficțiune*, volumul redă călătoria autorului-critic în „țara" celebrului autor-romancier. Pe câteva sute de pagini ni se furnizează detalii privitoare la Scoția posibilă pătrunsă „până în ultimul ungher"[4] de spiritul lui Scott. O semnificativă ștergere a graniței dintre real și imaginar îi pare lui Olcott fenomenul cel mai caracteristic în Scoția scottiană. Căci ce este impunătorul Edinburgh, dacă nu un text scris și parafat de Sir Walter Scott? Cine caută confirmare se poate așterne liniștit la lectura despre „inima" ținutului — romanul *Temnița din Edinburgh*.

MIHAELA ANGHELESCU IRIMIA

---

[1] Sir Walter Scott, *Lives of the Novelists*, London, 1906, p. 18.

[2] Ian Watt, *The Rise of the Novel*, Chatto & Windus, Ltd., London, 1957.

[3] *Lives of the Novelists*, p. 18.

[4] Charles S. Olcott, *The Country of Sir Walter Scott*, Houghton Mifflin Company, London & New York, 1913, p. xv.

TABEL CRONOLOGIC

1771 La 15 august se naște în cartierul College Wynd din Edinburgh, capitala Scoției, Walter, al nouălea dintre cei doisprezece copii ai respectabilului domn Scott, avocat, și al austerei doamne Scott, fiica doctorului Rutherford și beneficiara unei educații de excepție față de rigorile didactice ale vremii, potrivit cărora numai băieții aveau dreptul la instrucție sistematică și cu așteptate efecte social-profesionale.

1772 O paralizie infantilă îl lasă pe micuțul Walter handicapat fizic pentru tot restul vieții. Șchiop, ca și lordul Byron, Scott va recupera prin farmec personal și prestanță publică, mai ales după conferirea titlului de Sir.

1773 Este trimis la pitoreasca fermă Sandy Knowe, de lângă Kelso, a bunicului patern, în ideea unei temeinice vindecări de durată. Aici aude primele povești, ca și povestiri și balade despre Scoția de altădată, despre isprăvile de la „frontiera" cu Anglia și vitejii străvechilor clanuri. Străbunicul cu nume legendar de Beardie (Bărbosu) îi insuflă dragostea pentru trecutul mândrei Scoții independente de dinaintea Unirii cu Anglia din 1707 și conservatorismul funciar care va domina celebrele sale romane istorice. Este

epoca primelor explorări ale naturii sălbatice care va constitui cadrul primelor poezii, apoi al scrierilor de maturitate.

1774 O scurtă vizită la Londra, capitala britanică și metropola imperială a secolului, apoi la Bath, locul deliciilor mondene ale elitei, îi oferă, prin contrast, imaginea unei lumi agitate.

1778 Urmează cursurile de la Royal High School din Edinburg.

1783 La numai 12 ani începe cursurile Universității Edinburgh, cu scopul definit de a merge pe urmele tatălui în meseria de avocat.

1787 Îl cunoaște la Edinburgh pe Robert Burns, „poetul național" al Scoției, de care îl va lega o frumoasă, dar prea scurtă prietenie.

1792 Numit avocat la baroul orașului natal, își începe cariera juridică.

1796 Moare Robert Burns.

Aventura amoroasă cu Wilhelmina Belsches, care rămâne o simplă amintire.

Traduce poemele *Lenore* și *Der Wilde Jäger* de Gottfried Bürger.

1797 Împreună cu Adam Ferguson, prietenul care îl introduce în cele mai înalte cercuri literare din Edinburgh, face o vizită de mai multe zile în regiunea celebrelor lacuri din nordul Angliei. La scurt timp după aceea, în satul Gilsland din aceeași zonă, o cunoaște pe Margaret Charlotte Charpentier, fiica refugiatului francez Jean Charpentier din Lyon.

Se căsătorește cu Margaret către sfârșitul anului.

1798 Traduce *Götz von Berlichingen* de Goethe. Este numit „sheriff-deputy" (viceprefect) al Comitatului Selkirk.

Se naște primul copil al tinerei familii Scott, fetița Sophia.

1802 Primul mare succes literar al autorului — două volume intitulate *Minstrelsy of the Scottish Border* (Poezii ale menestrelilor de la granița scoțiană) —, evident influențate de *Reliques of Ancient English Poetry* (Relicve ale vechii poezii engleze), colecție de balade populare tipărită în 1765 și datorată episcopului Thomas Percy.

1803 Apare volumul al treilea al culegerii, reunind, ca și primele, creații folclorice încă neculese ca atare, alături de versuri ale editorului însuși. Este primul contact susținut al lui Walter Scott cu folclorul și probă a atracției exercitate asupra sa de poezia „nouă" — alternativa „romantică" a poeziei intens aluzive și elaborate formal a epocii neoclasice. Preferința pentru cadrul natural „necivilizat", pentru mediul rural și expresia „primitivă" pregătește sensibilitatea lirică modernă care va orchestra performanța poetică din versurile originale care vor urma.

1804 Închiriază proprietatea de la Ashiestiel de pe râul Tweed, în apropiere de Selkirk.

Apare ediția modernă a poemului medieval *Sir Tristrem*, unul dintre cele mai timpurii romanțuri cavalerești compuse în engleză, la 1300, probabil de către Thomas de Erceldoune, „stihuitorul", după o sursă franceză. Textul va influența semnificativ tonul și gama tematică a creației poetice a lui Scott.

1805 Apare sub propria semnătură poemul *The Lay of the Last Minstrel* (*Balada ultimului menestrel*), compoziție-tip după care se modelează majoritatea poemelor ulterioare: un bătrân menestrel, singurul supraviețuitor al unui „romantic" clan de la frontiera cu Anglia, deapănă o exemplară poveste de dragoste, ale cărei fire se întrețes cu răzbunări feudale și vrăjitorii.

Încheie în secret un contract cu John Ballantyne, proprietarul unei tipografii din Edinburgh, al cărui partener de afaceri va fi timp de peste două decenii. Începe astfel cariera de om de afaceri a celebrului romancier, aspect îndeobște ignorat.

1806 În vârstă de 35 de ani, Walter Scott este numit secretar al „Scottish High Court" (Înalta Curte de Judecată a Scoției).

1808 Publică poemul *Marmion*, a cărui acțiune se petrece în timpul domniei lui Henric al VIII-lea. Fictivul personaj Marmion, favorit al regelui, își abandonează iubita, încercând fără succes o altă legătură amoroasă. Peste dubla poveste de dragoste se așternconfruntările dintre armata regelui englez și cea a lui James al IV-lea al Scoției, ucis pe câmpul de luptă la Flodden. Reprezentativ pentru gustul romanțios care va domina romanele de maturitate, poemul etalează întreg instrumentarul narativ, imagistic și stilistic al acestora, confirmând unitatea de viziune a operei lui Scott.

Editează operele complete ale lui John Dryden (1631–1700) în optsprezece volume și publică *The Life of Dryden* (*Viața lui Dryden*), continuând frumoasa activitate editorială inițiată de Alexander Pope și Samuel Johnson, editorii lui Shakespeare în secolul al XVIII-lea.

1810 Apare poemul *The Lady of the Lake* (*Stăpâna lacului*), din nou o narațiune amintind de tradiția cavalerească medievală, cu rezolvări tipic romantice: frumoasa Ellen este curtată de mai mulți viteji, printre care de către însuși regele. Găzduit în casa vajnicului Douglas, șef de clan din Highlands (Țara de Sus), acesta își ascunde identitatea, își răpune unul dintre rivali, dar cedează cu noblețe în fața deciziei lui Ellen de a se însoți cu alesul inimii, bravul Malcolm Graeme. Poemul include un tipic *coronach* (bocet tradițional în culturile celtice) și alte câteva inserții lirice

anticipând formula în care se vor legitima versuri precum cele din *Christabel* de Coleridge.

1811 Tată de familie, scriitor și om de afaceri, figură publică și caracter ambițios, Scott cumpără în regiunea istoricei granițe dintre Scoția și Anglia proprietatea cunoscută ulterior sub numele de Abbotsford pe Tweed. Aici se ridică edificiile care alcătuiesc astăzi un nedezmințit loc de atracție, cu interioare somptuoase, mobilier de epocă, panoplii de arme și colecții de armuri. Va scrie de acum încolo la Abbotsford, locul amintind de eroica rezistență a scoților apărători ai identității lor distincte.

1813 Refuză titlul de Poet Laureat, adică poetul acreditat al curții monarhului britanic, recomandându-l, în schimb, pe Robert Southey (1774–1843).

I se publică poemul *The Bridal of Triermain* (*Nunta de la Triermain*), poveste de dragoste dintre Roland de Vaux, lord de Triermain, și încântătoarea Gyneth, fiica regelui Arhtur și a zânei Guendolen, salvată din mrejele vrăjitorului Merlin. *La Belle Dame sans Merci*, compusă în 1816 de către John Keats, respiră același aer de magie și fantastic.

Trimite la tipar poemul *Rokeby*, construit pe același tipar al suprapunerii istoriei faptice cu legenda și miturile scoțiene. În ciuda succesului de moment, nereușita compoziției îl determină pe Scott să se orienteze definitiv către roman.

1814 Editează operele lui Jonathan Swift (1667–1745) în nouăsprezece volume.

Eclipsat de geniul poetic al lui Byron, Scott decide să ocupe atenția cititorilor cu texte romanești și, ca atare, publică anonim un prim eșantion de mare succes, *Waverley*. Faptul implică

rafinarea reţetarului din poemele timpurii, mai ales prin realizarea unor tablouri de luptă, a galeriei de portrete, a dialogului alternând măiestrit între engleza standard şi adresarea într-o scoţiană deliberat vetustă. Din nou, povestea de dragoste se întreţese cu intriga politică, interesele metropolei se ciocnesc de reticenţa localnicilor, spiritul întreprinzător al novatorilor se poticneşte în conservatorismul provincial. Momentul este 1745, anul conflictului dintre Lowlands (Ţara de Jos) şi Highlands (Ţara de Sus), punct de cotitură, prin trauma înregistrată, în cristalizarea sentimentului naţional modern al proaspăt anexatei Scoţii. Pe acest fundal istoric se consumă pasiunea lui Edward Waverley pentru Flora Mac-Ivor şi survine căsătoria lui cu Rose Bradwardine.

Vizitează Insulele Orkney, Shetland şi Hebride, despre care, în urma unei experienţe similare, publicase în 1775 un jurnal de călătorie Dr. Johnson, primul lexicograf al limbii engleze. Jurnalul propriei sale călătorii va apărea în *The Life of Walter Scott* (*Viaţa lui Walter Scott*) datorată lui John Gibson Lockhart (1794–1854), ginerele romancierului.

1815 Scrie romanul *Guy Mannering*, a cărui acţiune se petrece în Scoţia secolului al XVIII-lea, cu complicaţii care poartă personajele în Olanda şi India, pentru a le aduce apoi în Anglia. Tânărul Harry Bertram din serviciul colonelului Mannering se îndrăgosteşte de fiica acestuia, Julia, dar este împiedicat să o ia de nevastă de malversaţiunile lui Glossin, la rândul său victima unor uneltiri, de data aceasta de bună credinţă, puse la cale de ţiganca Meg Merrilies. În cele din urmă tinerii se căsătoresc şi duşmăniile se sting. Trama narativă prezintă un plus de exotism prin inserţia altor spaţii decât obişnuitele Scoţia şi Anglia surprinse în momente de istorică tensiune.

Îl cunoaște pe Byron, față de care va avea o admirație plină de gelozie.

Vizitează câmpul de luptă de la Waterloo și are ocazia de a-i cunoaște pe ducele de Wellington (1769–1852), învingător în bătălia de la Waterloo, și pe Castlereagh (1769–1822), ministrul de externe, foarte activ în încheierea păcii europene după înfrângerea lui Napoleon.

Publică poemul *The Lord of the Isles* (*Stăpânul insulelor*), inspirat de cronica *The Bruce* a poetului scoțian John Barbour din secolul al XIV-lea. Scott adaugă isprăvilor din bătălia de la Bannockburn (1314), în care englezii lui Edward al II-lea sunt învinși de scoțienii conduși de Robert Bruce, o nouă poveste de dragoste, de data aceasta între Ronald, „stăpânul insulelor", și Edith.

1816 Apare romanul *The Antiquary* (*Arheologul*), scrierea favorită a autorului. În Anglia, tânărul maior Neville se îndrăgostește de Isabella Wardour, care îl respinge. Neville o urmează pe Isabella în Scoția, intră în conflict cu Monkbarns, ale cărui cunoștințe despre trecutul locului și al oamenilor îl recomandă drept „arheolog", și se dovedește a fi chiar fiul contelui de Glenallan. Se încheie astfel cu bine și povestea de dragoste, simpatia cititorului fiind însă câștigată de figura lui Monkbarns, în care Scott îl portretizează pe George Constable, prietenul său din copilărie, dar și pe sine, cu propria înclinație către vremurile apuse.

Publică prima serie din *Tales of My Landlord* (*Povestirile stăpânului meu*), cuprinzând romanele *Old Mortality* (*Puritanii*) și *The Black Dwarf* (*Piticul negru*). Ducând mai departe un truc obișnuit al romanului iluminist englez, textele cu pricina trec drept însemnări vândute unui editor, nefiind decât compilațiile

lui Peter Pattieson, după relatările „stăpânului", profesorul Jedediah Cleishbotham din parohia Gandercleugh. Formula îi permite să jongleze elegant cu veridicitatea sau, dimpotrivă, caracterul fictiv al celor narate, autorul însuși dezmințind... dreptul de autor al „stăpânului" asupra manuscriselor înstrăinate.

1817 Compune ultimul poem narativ, *Harold the Dauntless* (*Harold cel neînfricat*), în care aflăm cum, grație Sf. Cuthbert, se convertește la credința creștină fiul vikingului danez Witikind.

Încep necazurile. Scott se plânge de dureri la vezica biliară. Timp de doi ani se tratează contra calculilor biliari care nu îi dau pace.

1818 La reședința de la Abbotsford primește vizita prozatorului american Washington Irving (1783–1859), a cărui pasiune pentru combinația dintre istorie, legendă și fantastic, ca și vocația ulterior renegată de jurist îl apropie de propriul său spirit.

Iese de sub tipar a doua serie a *Povestirilor stăpânului meu*, adică *The Heart of Midlothian* (*Temnița din Edinburgh*). În „inima" Comitatului Midlothian se află închisoarea metropolei scoțiene, Tolbooth. În timpul răzmeriței din 1736 cad victime mai multe persoane. Drept răzbunare, un oarecare Robertson, pe adevăratul său nume Staunton, pune la cale spânzurarea lui Porteous, comandantul gărzilor din Edinburgh. Fundalul istoric dă cadrul poveștii de dragoste dintre Robertson și Effie Deans, întemnițată sub acuzația de a-și fi omorât pruncul. În fața tribunalului, sora acesteia, Jeanie, refuză să depună mărturie strâmbă, pentru a o salva pe Effie, care este condamnată la moarte. Jeanie ia drumul Londrei și reușește să ajungă în audiență la regina Caroline, care o grațiază pe Effie. Căsătorită cu Staunton, Effie descoperă că fiul său trăiește, dar a fost vândut unor țigani vagabonzi. Într-un

final intens patetic, Staunton este ucis de către propriul fiu, în încăierarea cu un grup de tâlhari.

Acceptă titlul de baron. De aici încolo va fi *Sir* Walter Scott.

1819 Vede lumina tiparului a treia serie din *Povestirile stăpânului meu*, anume romanele *The Bride of Lammermoor* (*Logodnica din Lammermoor*) și *A Legend of Montrose* (*Legendă despre Montrose*). Ambele continuă în linia de acum cunoscută: o poveste de dragoste devenită imposibilă din pricina intervenției părinților sau a altor persoane adverse evoluează către un final fericit, dar, melodramatic, intervine o neînțelegere majoră și finalul înseamnă fie moartea violentă, fie separarea îndrăgostiților, toate acestea proiectate pe un fundal istoric recognoscibil (războiul civil din 1689, în primul, respectiv campania clanurilor din Țara de Sus, în 1644, de partea monarhului englez Charles I, adică împotriva propriilor conaționali presbiterieni, în cel de-al doilea roman).

Apare *Ivanhoe*, primul roman al lui Scott în care subiectul abordat este strict legat de istoria Angliei, cu observația că dușmănia dintre saxoni și normanzi până în timpul domniei lui Richard I, și care constituie principalul motor al acțiunii, este infirmată de istorici. Wilfred de Ivanhoe, fiul nobilului saxon Cedric, o iubește pe Rowena, descendenta, în ultimă instanță, a regelui Alfred. Ca atare, Cedric încurajează căsătoria Rowenei cu Athelstane de Coningsburgh. Ivanhoe participă la o cruciadă alături de Richard Inimă de Leu și intră în grațiile regelui, în timp ce fratele acestuia, John, complotează împotriva lui, împreună cu un grup de nobili normanzi. În turnirul de la Ashby de la Zouche Ivanhoe este rănit, îngrijit de Rebecca, frumoasa fiică a evreului Isaac, apoi eliberat de Richard, descins în secret la fața locului. În cele din urmă Ivanhoe și Rowena își unesc inimile în căsătorie

sub oblăduirea regelui. Un rol semnificativ și pe potriva caracterului romantic al intrigii îl joacă Robin Hood, prezent în ipostază de haiduc saxon. Elementul folcloric și exotismul oriental al Rebeccăi și al tatălui ei sporesc fabulosul romanțios al narațiunii, consfințind romanul drept una dintre cele mai populare scrieri ale respectatului Sir Walter Scott.

În mare parte grație insistențelor lui Scott sunt redobândite însemnele regale scoțiene înstrăinate după Unirea cu Anglia.

1820 Se publică romanul *The Monastery* (*Mănăstirea*), a cărui acțiune se desfășoară în Scoția, în timpul convertirii la protestantism sub Elisabeta I. Cei doi frați Glendinning, pe nume Halbert și Edward, se îndrăgostesc de Mary Avenel. Partida o câștigă primul, cel de-al doilea alegând viața monahală. Prin intervenția unei silfe e readus la viață Sir Piercie Shafton, răpus în duel de viteazul Halbert. Romanțiosul halou ce încununează legătura amoroasă beneficiază astfel de intervenția directă a supranaturalului.

1821 Se lansează pe piață *Kenilworth*, roman centrat pe un incident din timpul domniei Elisabetei I devenit subiect de legendă: printr-o stratagemă a lui Richard Varney, frumoasa Amy Robsart este căsătorită cu forța, în ascuns, cu contele de Leicester, favoritul reginei. În timpul celebrei vizite a Elisabetei la Kenilworth, suverana descoperă legătura dintre cei doi și este dispusă să o ierte pe Amy, dar aceasta cade pradă mașinațiunilor versatilului Varney și plătește cu moartea. Romanul readuce în prim-plan curtea elisabetană, cu splendoarea și mizeriile conflictelor politice ale zilei.

The Pirate (*Piratul*) introduce figura stranie a lui Clement Cleveland, naufragiatul de pe coastele Insulei Shetland, care se îndrăgostește de Minna, fiica lui Magnus Troil, nobil de origine

nordică. În atmosfera de secol al XVII-lea dominată de intrigi de curte, mica insulă din largul coastelor scoțiene găzduiește stranietatea ca pe cel mai firesc lucru. Despărțirea unui cuplu (Minna și Cleveland) și formarea altuia (Brenda și Mordaunt) nu rămân nesemnalate de bardul comunității, așa cum depănarea vechilor istorii scoțiene este îndeletnicirea curentă a localnicilor.

1822 Sir Walter Scott se ocupă personal de vizita lui George al IV-lea la Edinburgh, primul eveniment de acest gen după vizita lui Charles I, în 1641, sau, pentru iacobiți, după vizita lui James al VIII-lea, în 1715. George îi oferă celebrului romancier un pocal, pe care Scott îl sparge într-un acces de disperare, la aflarea știrii că și-a pierdut un prieten de o viață, pe William Erskine.

În *The Fortunes of Nigel* (*Peripețiile lui Nigel*) tânărul Nigel Olifaunt, lord Glenvarloch, încearcă să recupereze banii împrumutați regelui James I de către tatăl său, dar descinderea la Londra îi complică enorm existența. Ca în multe alte romane însă, dragostea rezolvă totul, încât căsătoria cu frumoasa și devotata Margaret certifică izbânda lui Nigel în a-și redobândi proprietatea.

1823 *Quentin Durward* plasează acțiunea în Franța secolului al XV-lea, în care principala preocupare publică este dușmănia dintre Ludovic al XI-lea și insolentul Charles de Burgundia. Pe acest fundal asistăm la scenele amoroase dintre personajul titular și Isabelle de Croye, soldate cu fericita împreunare matrimonială din final.

1824 *Redgauntlet* este povestea unei vizite apocrife a prințului Charles Edward Stuart („Bonnie Prince Charlie") în Anglia, după incursiunea din 1745 și înfrângerea de la Culloden, soldată cu nemiloasa reprimare a scoțienilor din Țara de Sus. Nereușita

rebeliune este organizată de personajul titular, narațiunea fiind un nesfârșit șir de fapte vitejești.

Pe seama materialului strâns de-a lungul anilor, Sir Walter Scott redactează o serie de biografii critice ale unor romancieri englezi, reunite ulterior sub titlul *Lives of the Novelists* (*Viețile romancierilor*).

1826 O dată cu falimentul firmei lui Ballantyne, la care era de ani de zile asociat, Scott ajunge la ruină financiară, fiind nevoit să-și achite datoriile, până la moarte, din ceea ce câștigă scriind.

Își pierde soția, pe scumpa Charlotte, „companioana mea vreme de treizeci de ani".

Vizitează Londra și Parisul, în căutare de material pentru *The Life of Napoleon* (*Viața lui Napoleon*), pe care o publică anul următor.

1831 În vârstă de șaizeci de ani, bolnav și singur, primește vizita lui Coleridge la Abbotsford, apoi, cu sprijin guvernamental, pleacă într-o croazieră pe Mediterana, în speranța de a-și ameliora sănătatea. După Malta, poposește la Neapole, apoi la Roma, unde se închină în fața monumentului ridicat în cinstea prințului Charles Edward de la San Pietro. Vizitează Tirolul, apoi Olanda, de unde ajunge foarte bolnav în Anglia, în iunie 1832.

1832 Își trăiește ultimele luni la reședința de la Abbotsford, unde se stinge în ziua de 21 septembrie.

Mihaela Anghelescu Irimia

CAPITOLUL I
care servește drept introducere

„Astfel, pe coasta ta, pitoresc Ashbourn,
coboară lin în vale
Diligența ce duce spre Derby, șase călători."
Frere[1]

Nici o schimbare petrecută cu timpul nu e mai grăitoare (dacă ne călăuzim după manuscrisul lui Peter Pattieson, așa cum avem obiceiul), decât repeziciunea cu care în vremea noastră trimiți vești și ajungi dintr-o parte într-alta a Scoției. După cum arată numeroși martori demni de încredere, astăzi în viață, nu au trecut decât douăzeci sau treizeci de ani, de când o cotigă nenorocită, care anevoie străbătea treizeci de mile pe zi, ducea sacii noștri de scrisori din capitala Scoției până la marginea țării. Și nici nu se poate spune că Scoția era mai lipsită de asemenea mijloace lesnicioase decât fusese cu vreo optzeci de ani în urmă sora noastră mai avută. Fielding[2], în al său *Tom Jones*, și Farquhar[3], într-o mică farsă intitulată *Diligența* au făcut haz de încetineala acestor vehicule potrivite călătoriei în comun. După cum arată Farquhar, nici cel mai gras bacșiș nu l-ar fi convins pe vizitiu să promită altceva decât că va

---

[1] Citat din *The Loves of the Triangles (Iubirile triunghiurilor)*, II, 178–9, de George Canning, John Hookham Frere și George Ellis, 1798 *(Poetry of the Anti-jacobins, Poezia antiiacobină*, ed. L. Rice-Oxley, 1924, p. 102).

[2] *Henry Fielding* (1707–1754), romancier englez, autor al cunoscutului roman *The History of Tom Jones, a Foundling (Tom Jones, povestea unui copil găsit)*, 1749, punct culminant în evoluția romanului realist englez din epoca iluminismului (sec. al XVIII-lea).

[3] *George Farquhar* (1678–1707), *The Stage Coach (Diligența)*, 1701, actul I.

ajunge cu o jumătate de oră mai devreme ca de obicei la „Taurul și gura".

Dar astăzi, în amândouă țările, aceste mijloace de călătorie, vechi, domoale și sigure, sunt la fel de necunoscute; prin cele mai îndepărtate ținuturi ale Britaniei, poștalioanele gonesc luându-se la întrecere, vizitii ambițioși mână unul mai iute decât altul.

Și numai pe ulițele satului nostru trec zilnic cu uruit de tunet trei căruțe ale poștei și patru diligențe, însoțite de oameni înarmați, îmbrăcați în mantale roșii, soldățești, iar prin strălucirea și larma lor aceste poștalioane pot să se măsoare cu născocirea faimosului despot:

„Demens, qui nimbos et non imitabile fulmen,
Aere et cornipedum pulsu, simularat, equorum."[1]

Din când în când, pentru ca asemănarea să fie desăvârșită și cutezanța pătimașilor surugii să fie pusă la locul ei, se întâmplă ca succesele acestor aprigi rivali ai lui Salmoneus să cunoască un sfârșit la fel de nedorit și brutal ca și al prototipului lor. În asemenea împrejurări, călătorii „dinlăuntrul diligenței" și cei „de afară"[2], ca să folosesc felul de a vorbi propriu lucrătorilor din transporturi, au temei să le pară rău că s-a schimbat mișcarea înceată și sigură a vechilor trăsuri cu un cal care, în comparație cu șaretele domnului Palmer[3], își merită atât de puțin numele. Birja de pe vremuri se sfărâma liniștit, precum o corabie cu pereții găuriți, lăsată să se scufunde datorită apei care năvălea treptat, pe când cea modernă se face țăndări la fel de iute ca același vas azvârlit

---

[1] Nebunul care, cu bronzul și tropotul armăsarilor cu copite cornoase, a maimuțărit norii aducători de furtună și tunetul fără seamăn (lat.). Este vorba despre Salmoneus, regele Elisului, care a căutat să se ia la întrecere cu Zeus. Ca pedeapsă, Zeus se răzbună trăznindu-l. Citat din *Eneida*, VI, 509–1, opera poetului latin Vergilius Maro (70–19 î.Chr.).

[2] De pe capră și de pe imperială (acoperișul) trăsurii (n.t.).

[3] *John Palmer* (1742–1818), din Bath, a adus îmbunătățiri însemnate trăsurilor de poștă, la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

în voia talazurilor, sau mai degrabă se prăvălește nestăvilit ca o bombă ce explodează la capătul drumului prin aer. Răposatul domn Pennant[1], minte ageră, a cărui plăcere era să se împotrivească strașnic acestor vehicule rapide, întocmise, după cum am auzit, o listă înspăimântătoare de asemenea întâmplări nenorocite ce, împreună cu jecmăneala hangiilor ale căror socoteli călătorii nu aveau timpul să le tăgăduiască, obrăznicia surugiului și puterea absolută și despotică a tiranului denumit „garda" înfățișau un tablou de groază, zugrăvit în culorile întunecate ale crimei, hoției și fraudei. Dar, ceea ce e pe placul nerăbdării care-i stă în fire, omul va face în pofida primejdiei și nesocotind orice sfat; iar în ciuda colecționarului de antichități din Țara Galilor, diligențele nu numai că uruie cu glas de tunet la poalele lui Penman-Maur[2] și Cader-Edris[3], dar:

Înspăimântat, Skiddaw[4] aude în depărtări
Zăngănitul carului cu osia fără tăiș.[5]

Și poate că, în curând, nu cornul unei căpetenii războinice va trezi ecourile de pe Ben Nevis[6], ci goarna poștalionului.

Era o zi frumoasă de vară și prin mijlocirea unui inspector binevoitor[7], mica noastră școală căpătase o jumătate de zi liberă. Așteptam un nou număr dintr-o interesantă publicație periodică și înaintam pe șosea ca să ies în întâmpinarea diligenței, mânat de nerăbdarea care

---

[1] *Thomas Pennant* (1726–98), călător și naturalist din Țara Galilor. Unele dintre observațiile sale critice sunt conținute în *A letter to a Member of Parliament, on Mail-Coaches (Scrisoare către un membru al Parlamentului, cu privire la diligențe)*, 1792.

[2–3] Munți din Țara Galilor.

[4] Skidaw, munte din Cumberland, Anglia.

[5] Spre deosebire de carele de luptă din antichitate care aveau osia prelungită cu o lamă tăioasă la ambele capete.

[6] Ben Nevis, Fiul Zăpezii, vârf din munții Grampiani, din Scoția.

[7] Onoratul Gilbert Goslian din Gandereleuch; fiindcă atunci când e vorba de lucruri importante, îmi place să fiu scrupulos. J.C., n.a. (Jedediah Cleishbotham, despre care autorul susține că a cules și a povestit întâmplările narate în acest roman, n.t.).

Cowper socoate că-i dă ghes provincialului, când așteaptă știri de la târgul noutăților:

Marea polemică,
Admiratul discurs, răspunsul înțepător,
Logica, înțelepciunea și vorbele de duh,
Și hohotele de râs — pe toate năzuiesc să le cunosc;
Ard de dorul de a-i elibera pe adversarii întemnițați,
De a le reda sufragiul și dreptul la cuvânt.[1]

Cu asemenea simțăminte priveam cum se apropia noua diligență ce nu de mult își începuse drumurile pe meleagurile noastre și era cunoscută sub numele de Somerset[2], spectacol care, ca să spun adevărul, îmi trezește oarecare interes chiar atunci când poșta nu aduce noutăți atât de importante. Zgomotul îndepărtat, trepidant, al roților se auzi tocmai în clipa când ajungeam în vârful dealului cu pantă domoală, denumit Goslin, de unde ți se deschide larg priveliștea asupra văii râului Gander. Drumul public, care urcă pe malul acestui curs de apă și îl trece peste un pod aflat cam la un sfert de milă depărtare de locul unde stăteam eu, străbate când printre împrejmuiri și plantații, când printre pășuni neîngrădite. Poate că e o petrecere copilărească, — dar mi-am dus viața printre copii și de ce oare plăcerile mele nu s-ar asemui cu ale lor? — însă oricât de copilărească ar fi această desfătare, mărturisesc că-mi făcea mare plăcere să urmăresc cum echipajul se apropia, atunci când drumul se deschidea îndeajuns ca să îngăduie să fie zărit. Sclipirea veselă a trăsurii, micșorată și asemănătoare unei jucării, așa cum arăta când o priveai de departe, apariție în cotrast cu iuțeala dovedită la drum, ivirea ei doar la răstimpuri, zgomotele tot mai puternice pe măsură ce vehiculul se apropia, toate trezeau oarecum interesul privitorului hoinar și nepă-

[1] Citat din *The Task (Sarcina)*, 1785, IV, 30–5, de William Cowper (1731–1800).
[2] În engleză, *somerset*, salt, săritură, dare peste cap.

sător care nu are ceva mai bun de făcut. Pot fi luat în zeflemea, la fel ca mulți alți cetățeni cumsecade care, de la fereastra vilei lor, pândesc trecerea diligenței; dar aceasta e, totuși, un izvor foarte firesc de plăcere și poate că nu puțini dintre aceia gata să râdă împreună cu ceilalți, au obiceiul să se dedea în taină la asemenea distracție.

Totuși, în împrejurarea de față soarta hotărâse ca plăcerea mea să nu țină până când aveam să văd cum poștalionul va trece în goană, uruind pe lângă mine, care stam pe iarbă, și să aud vocea răgușită, scrâșnitoare, a gărzii, în timp ce trimitea în zbor pachetul așteptat, ca să-l pot prinde fără ca diligența să se oprească o clipă. Văzusem cum echipajul cobora cu vuiet asurzitor panta ce ducea spre pod, mai năvalnic decât avea obiceiul, străfulgerând tot timpul lumini dinlăuntrul unui tabernacol neguros, – nebuloasa de praf pe care-o ridicase, și lăsând în urmă, pe drum, o dâră asemănătoare unui rotocol al ceților verii. Dar nu apăru în vârful pantei apropiate în următoarele trei minute, ca de obicei, interval care, așa cum o observație deseori repetată îmi dăduse putința să mă conving, era timpul mijlociu ce-i trebuia ca să treacă podul și să urce dealul. Când se scurse de două ori atâta timp, am început să mă neliniștesc și am pornit grabnic spre locul acela. De îndată ce am zărit podul, pricina întârzierii se arătă în chip mult prea vădit, căci Somerset se dăduse într-adevăr peste cap și se răsturnase de tot, încât zăcea, fără exagerare, la pământ, cu acoperișul în jos și cele patru roți în aer. „Datorită eforturilor depuse, garda și surugiul", așa cum, în asemenea împrejurări, ziarele vorbesc cu recunoștință despre cei doi, izbutiseră să elibereze caii tăind hamurile, iar acum se apucau să-i scoată pe „cei dinăuntru" printr-un fel de operație de salvare, iute și cu o mână de fier, și anume, forțau din balamale o ușă pe care altfel nu puteau să o deschidă. În felul acesta fură scoase din interiorul căptușit cu piele al trăsurii două domnișoare deznădăjduite. Deoarece ele începură numaidecât să-și potrivească veșmintele cam răvășite, așa cum se poate presupune, am dedus că nu fuseseră rănite și nu m-am încumetat să le silesc să primească ajutorul meu în timp ce-și făceau toaleta, drept

care, după câte știu, de atunci, frumoasele în suferință m-au vorbit de rău. „Cei de afară", care trebuie să fi fost zvârliți de pe locul lor înalt printr-o zdruncinătură asemănătoare cu explozia unei mine, scăpară, totuși, teferi, dacă lăsăm deoparte obișnuitele zgârieturi și vânătăi, în afară de trei inși, iar aceștia, aruncați în râul Gander, puteau fi zăriți în chip neclar cum se luptau cu torentul, asemenea rămășițelor corăbiei naufragiate a lui Eneas:

Rari apparent nantes in gurgite vasto.[1]

Mi-am îndreptat umilele mele strădanii acolo unde păreau să fie de cea mai mare trebuință și, ajutat de unul sau doi dintre cei de față, care scăpaseră întregi și nevătămați, am izbutit ușor să pescuim doi dintre nefericiții călători, oameni tineri, voinici și vioi; și dacă n-ar fi purtat acele mantale caraghios de lungi și pantaloni Wellington[2], la fel de moderni prin lărgimea și lungimea lor, nu prea ar fi avut nevoie să-i ajute cineva. Al treilea era slab și în vârstă și fără strădaniile menite să-l țină în viață, ar fi putut să piară.

După ce ambii domni îmbrăcați în mantale ieșiseră din râu și-și scuturaseră urechile aidoma unor uriași câini de apă, se iscă o ceartă cumplită între ei doi, vizitiu și gardă, în legătură cu pricina care dusese la răsturnarea lor. În timpul încontrării, am luat seama că noile mele cunoștințe făceau amândoi parte din tagma oamenilor legii și că dibăcia lor profesională avea sorți să se dovedească un adversar prea puternic pentru tonul oficial și sigur al paznicilor diligenței. Ciorovăiala luă sfârșit când garda îi asigură pe călători că vor găsi locuri într-o diligență solidă și încăpătoare, care avea să treacă pe acolo în mai puțin de o jumătate de oră, numai să nu fie plină. Soarta părea să se arate prielnică acestei

---

[1] Apar plutind împrăștiate la mare depărtare pe întinsul oceanului (lat.). Vergilius, *Eneida*, I, 118.

[2] Pantaloni largi în partea de jos, care permit să fie purtați peste cizme, denumiți astfel după ducele de Wellington (1769–1852).

învoieli, căci, la sosirea vehiculului așteptat, nu erau ocupate decât două locuri, într-o trăsură care pretindea că putea să transporte șase călători. Cele două doamne scoase de sub trăsura răsturnată fură primite numai-decât, dar călătorii aflați mai dinainte în trăsură se împotriviră hotărât, când fu vorba să fie primiți cei doi avocați, întrucât, date fiind veșmintele lor muiate, care aduceau mult cu niște bureți bine îmbibați, existau toate motivele să se creadă că aveau să reverse o mare parte din apa ce o adunaseră, spre neplăcerea tovarășilor de drum. Pe de altă parte, avocații refuzară locurile de pe imperială, sub pretext că stătuseră acolo doar între două halte, de plăcere, și că aveau, în toate privințele, dreptul să iasă dar și să se întoarcă în trăsură, așa cum arăta hotărât biletul lor de drum. După oarecare gâlceavă, în timpul căreia se spuse câte ceva despre edictul *Nautae, caupones, stabularii*[1], diligența porni lăsându-i pe cei doi domni cu carte să stăruie asupra procesului de daune ce aveau să-l deschidă.

Îmi vorbiră numaidecât cerându-mi să le fiu călăuză spre satul din apropiere și să-i îndrum către cel mai bun han; iar după felul cum le-am descris hanul „Capul lui Wallace", mărturisiră că erau mult mai bucuroși să facă popas, decât să meargă mai departe în condițiile la care-i silea ticălosul și neobrăzatul acela, garda de pe Somerset. Tot ce le trebuia acum era un flăcău care să le care bagajele, băiat ce fu lesne de găsit în căsuța alăturată; și se pregăteau de drum, când descoperiră că se mai afla un călător nu mai puțin oropsit decât ei înșiși. Era acel ins în vârstă și cu o înfățișare de om bolnav, care fusese zvârlit în râu odată cu cei doi tineri avocați. Acesta, după câte se părea, se arătase prea sfios ca să-și ceară propriile sale drepturi, împotriva pretențiilor vizitiului, când văzuse cum erau respinse cerințele unora superiori lui în rang, iar acum rămânea în urmă, sfielnic și neliniștit, ceea ce da limpede a înțelege că

---

[1] *Nautes, caupones, stabularii* (lat.), un decret din timpul romanilor, adoptat de legislația scoțiană care îi face pe căpitanii de vas, pe hangii și grăjdari, răspunzători pentru daunele suferite de bunurile încredințate lor sau pierderea acestora.

nu avea mijloacele să se facă stimat și respectat; însușiri trebuincioase ca să fii găzduit cu bunăvoință la un han.

M-am încumetat să-i îndemn pe cei doi tineri sclivisiți, dornici să facă impresie, căci așa păreau, să ia seama la starea jalnică în care se afla tovarășul lor de călătorie. Pricepură fără multă vorbă, gata să se arate buni la suflet.

— Într-adevăr, domnule Dunover, spuse unul dintre tinerei, nu se poate să rămâi aici, în drum. Trebuie să vii cu noi la masă. Oricum, eu și Halkit o să găsim neapărat o diligență ca să mergem mai departe și o să te lăsăm acolo unde-ți folosește mai mult.

În semn de mulțumire, omul sărman, căci atât veșmintele cât și sfiala lui trădau că era sărac, făcu un fel de plecăciune, precum scoțianul când spune: „Prea multă cinste pentru unul ca mine"; și îi urmă umil pe veselii săi ocrotitori, iar în calea lor toți trei stropeau drumul acoperit de praf cu apa ce picura din hainele lor ude leoarcă și se dovedeau trei inși cu o înfățișare ciudată și oarecum ridicolă care, într-o zi de vară, la ceasul când soarele ajunsese sus pe cer și totul în jurul lor vădea arșiță și secetă, sufereau de pe urma neajunsului opus — prea multă umezeală. Asemenea situație ridicolă nu scăpă tinerilor domni înșiși și nu apucaseră să bată mult drumul că și făcură, în legătură cu aceasta, două sau trei glume, care, s-ar putea recunoaște, erau destul de bune.

— Nu ne putem plânge precum Cowley[1], spuse unul din ei, că părul lui Ghedeon rămâne uscat în timp ce în jur totul e umed; aceasta e cealaltă față a miracolului.

— În orașul acesta ar trebui să fim primiți cu recunoștință, fiindcă îi aprovizionăm cu ceva de care pare-se că au cea mai mare nevoie, zise Halkit.

---

[1] *Abraham Cowley* (1618–1667) autorul poemului *The Complaint (Jelania)*, în care se referă la Cartea Judecătorilor, 6: 36–40.

— Și împărțim această provizie cu o mărinimie fără egal, răspunse tovarășul său, căci facem treaba a trei cisterne cu apă, în folosul drumurilor lor pline de praf.

— Și, de asemenea, venim la ei în plenul profesiei — un avocat pledant și un jurisconsult, adăugă Halkit.

— Și un client, zise tânărul avocat cu o privire aruncată în urmă. Și-apoi, coborându-și vocea adăugă: ... care arată de parc-ar fi stat vreme prea îndelungată în tovărășia unor inși atât de primejdioși.

Era, într-adevăr, mult prea adevărat, umilul tovarăș al acelor tineri voioși arăta jerpelit ca un om secătuit de atâtea procese și nu m-am putut împiedica să zâmbesc la auzul acestei vorbe de duh, deși țineam să-mi ascund veselia în fața aceluia pe seama căruia se făcea haz.

Când am ajuns la hanul „Wallace", cel mai mare în ani dintre domnii din Edinburgh și, după cum am priceput, acesta era avocat pledant în fața instanțelor superioare, stărui să rămân și să stăm împreună la masă; iar cererile și trebuințele lor îi puseră grabnic în mișcare pe hangiul meu și pe toți ai săi, ca să aștearnă pe masă cel mai ales ospăț ce-l îngăduiau cămara și pivnița lor și purceseră să gătească bucatele cum nu se poate mai bine, artă la care amfitrionii noștri păreau să se priceapă de minune.

În alte privințe, cei doi erau niște juni plini de viață, în floarea tinereții și voioși la culme, care la Edinburgh se îndeletniceau cu treburile obișnuite ale juriștilor de rang înalt, iar acestea se asemănau îndeaproape cu rosturile tinerilor templieri din vremea lui Addison[1] și Steele[2]. Veseli și flușturatici, dacă te luai după față, îmbinau această înfățișare cu bun-simț, gust și învățătură, așa cum lăsau să se vadă când stăteau de vorbă și se părea că țelul lor era să întrunească trăsăturile unor oameni în pas cu moda și însușirile unor iubitori ai artelor frumoase. Un gentilom

---

[1-2] *Joseph Addison* (1672–1719) și *Richard Steele* (1672–1729), au descris în numărul 2 din 1711 al revistei *The Spectator (Spectatorul)*, un membru al Templului Interior, cum era denumit sediul Cavalerilor Templieri, la Londra.

rafinat, crescut ca să se bucure de un răgaz desăvârșit, și fără nici o profesie, lipsă care, după cum înțeleg, e de neapărată trebuință pentru ca această subțirime să atingă treapta cea mai înaltă, ar fi putut, după toate probabilitățile, să descopere un iz de savantlâc profesional ce se vădea la avocat, în pofida strădaniilor sale, și un fel de freamăt fără astâmpăr, la tovarășul său. Dar pentru mine, care nu aveam ambiția să despic până-ntr-atât firul în patru, tovarășii mei păreau să întruchipeze un amestec fericit de bună creștere și cultură lipsită de prejudecăți, îmbinate cu înclinația spre o flecăreală plină de haz, calambur și ironie, ce-l înveselea pe un om grav din fire, fiindcă pentru el însuși lucrul acesta e mai anevoios ca orice.

Omul tras și palid la față, cu care din bunătate se însoțiseră, părea pe cât de nelalocul său pe atât de sfielnic; stătea pe marginea scaunului ce-l ținea la două picioare de masă; în felul acesta se stânjenea pe el însuși când își ducea mâncarea la gură, ca și cum s-ar fi supus la un canon fiindcă se înfrupta în tovărășia celor mai presus decât el. La scurt timp după prânz când, în pofida oricăror rugăminți stăruitoare, care-l îmbiau să guste vinul trecut cu îmbelșugare din mână în mână, nu primi să bea, ținu să afle la ce oră fusese poruncită caleașca; și după ce spuse că la acel ceas va fi gata de plecare, se retrase, cuviincios, din cameră.

— Jack, grăi avocatul către tovarășul său, îmi amintesc figura bietului om; nu ți-ai dat seama cât de adevărat era ceea ce spuneai; este, ce-i drept, unul dintre clienții mei, sărmanul.

— Sărmanul! îngână ca un ecou Halkit, vrei să spui, presupun, că e unicul și singurul tău client!

— Nu e vina mea, Jack, răspunse celălalt, care am aflat că se numea Hardie. Doar știi că trebuie să-mi predai toate procesele tale; și dacă nu ai nici unul, învățatul domn aci de față știe că din nimic nu izbutești să faci ceva.

— Totuși, în cazul acestui om cumsecade, pare-se că ai izbutit să faci din ceva nimic. Arată de parcă ar fi gata să facă Inimii Mid-Lothian-ului[1] cinstea de a se statornici în acel loc.

— Greșești, tocmai a fost eliberat de acolo. Prietenul nostru aci de față caută să se lămurească. Rogu-vă, domnule Pattieson, ați fost la Edinburgh?

Am răspuns că da.

— Atunci, trebuie să fi trecut, deși nu chiar atât de neabătut cum sunt eu sortit să trec, pe un drum îngust și întortocheat care duce din colțul de nord-vest al Pieții Parlamentului pe lângă o clădire înaltă și veche cu turnuri și gratii de fier,

„Ce-adevărește o ciudată zicătoare,
Aproape de biserică și departe de Dumnezeu..."

Domnul Halkit se băgă peste eruditul său avocat, tăindu-i vorba, ca să contribuie și el la ghicitoare :...

— Iar la ușă firma ei este Omul Roșu[2].

— ... Și e întru totul, reluă avocatul, curmând la rându-i vorba prietenului său, un fel de loc unde nenorocirea izbutește să treacă drept vină, de unde toți cei dinăuntru doresc să iasă.

— Și unde nimeni dintre aceia care au norocul să iasă nu dorește să intre.

— Înțeleg, domnilor, am răspuns; vreți să spuneți închisoarea.

— Închisoarea, adaugă tânărul avocat. Asta este. Preacinstita închisoare, ea însăși. Și îngăduiți-mi să vă spun că ne sunteți îndatorat fiindcă am descris-o atât de simplu și pe scurt; căci de-am fi vrut, am fi putut să ne întindem cu oricâte înfloriturí pofteam, erați cu totul la mâna noastră, de vreme ce Consiliul Bătrânilor din orașul nostru a hotărât ca venerabila

---

[1] Cele trei comitate scoțiene cu numele de Lothian: Lothianul de Est, de Vest și cel mijlociu — Mid-Lothian, unde se află orașul Edinburgh, capitala Scoției.

[2] Probabil o aluzie la uniforma roșie a sentinelei care păzește intrarea.

clădire însăși să nu rămână în picioare ca să ne adeverească spusele sau să ne combată[1].

— Așadar, închisoarea din Edinburgh se numește Inima Mid-Lothian-ului? am spus.

— Astfel e denumită și așa e cunoscută, vă asigur.

— Atunci, am rostit eu, cu acea sfioasă neîncredere în sine, a omului care lasă să-i scape un joc de cuvinte în fața altora mai pricepuți ca el, se poate spune despre districtul metropolitan că are o inimă fără milă.

— Se potrivește ca o mănușă, domnule Pattieson, adaugă domnul Hardie; și e o inimă zăvorâtă și de piatră... Continuă, Jack.

— Și ticăloasă, și jalnică... urmă Halkit, făcând tot ce-i sta în putință.

— Și, totuși, în felul ei ar putea să fie numită o inimă tare și mărinimoasă; vedeți, răspunse avocatul, că pot să vă încurc pe amândoi.

— Mi-am jucat toți așii de cupă[2], spuse Halkit.

— Atunci o să atacăm cu o altă carte, răspunse tovarășul său. Iar cât despre vechea și osândita temniță, ce păcat că nu i se poate face aceeași cinste care s-a făcut atâtor locatari ai ei. De ce închisoarea să nu-și aibă dreptul la ultimul cuvânt, la spovedanie și vorbe cu limbă de moarte? Vechile lespezi ar fi la fel de simțitoare la această cinste precum atâția nenorociți ce s-au bălăbănit ca un ciucure în capătul ei de nord-vest, pe când vânzătorii de fițuici zbierau o spovedanie de care învinuitul habar nu a avut vreodată.

---

[1] Temnița din Edinburgh a fost dărâmată în 1817, cu un an înainte de apariția romanului lui Walter Scott. Consiliul Bătrânilor (în original *Fathers Conscript)* traduce denumirea Senatului roman: *patres conscripti*.

[2] Joc de cuvinte prilejuit de numele sub care este cunoscută temnița orașului Edinburgh: Inima Mid-Lothian-ului. În intenția vorbitorului, așii de cupă — carte ce reprezintă una sau mai multe inimi — sunt însușirile caracteristice închisorii, pe care a înfățișat-o sub forma unei ghicitori.

— Dacă aș îndrăzni să-mi dau părerea, aș spune că povestea aceasta ar vorbi veșnic despre durere și vină.

— Nu pe de-a-ntregul, prietene, zise Hardie; o închisoare este o lume în sine și-și are propriile treburi, necazuri și bucurii, caracteristice grupului pe care îl cuprinde. Deținuții au uneori viață scurtă, dar tot așa, în războaie, soldații mor de timpuriu; sunt săraci, față de lumea dinafară, dar în rândul lor bogăția și sărăcia pot fi mai mici sau mai mari și, astfel, unii sunt și ei aproape bogați. Nu pot să facă un pas în afara zidurilor închisorii, dar la fel nu are această putință garnizoana unei cetăți asediate, sau echipajul unei corăbii, pe mare; și nici nu trec prin încercări atât de cumplite precum unii sau alții dintre aceștia, căci pot să-și facă rost de hrană atâta câtă sunt în stare să-și cumpere cu banii lor și nu sunt siliți să muncească, fie că au sau nu ce mânca.

— Dar cât de felurite pot fi întâmplările ce-ți devin cunoscute cu ajutorul unei opere precum aceea despre care aveți plăcerea să vorbiți? am întrebat eu (nu fără să mă ducă în taină gândul la lucrarea mea de față).

— Nesfârșit de felurite, răspunse tânărul avocat. Orice vină, orice nelegiuire, înșelăciune, nesăbuință, orice nenorociri nemaipomenite și schimbări neașteptate ale soartei, care frânează viața omului, poți să afli pe lume, lucrarea mea *Ultimul Cuvânt al Temniței* le va înfățișa cu exemple îndeajuns de numeroase ca să mulțumească până și pofta nesățioasă a publicului avid de fapte ce trezesc uimire și groază. Autorul de romane trebuie să-și frământe creierii în căutarea mijloacelor în stare să deosebească povestirea sa de altele și în cele din urmă greu poate să găsească personaje și peripeții care să nu fi fost folosite la nesfârșit, până când cititorul se obișnuiește cu ele, astfel încât, conflictul, *l'enlevement*[1], rana grea ce nu pricinuiește niciodată moartea eroului, febra mistuitoare a eroinei, negreșit vindecată, ajung nimic altceva decât un lucru firesc.

---

[1] Răpirea (fr.).

Mă alătur cinstitului meu prieten Crabbe și am o nefericită înclinație să sper când nu mai e nici o nădejde și să mă bizui pe vesta de salvare, care-i poartă nevătămați pe eroii aventurii romantice printre toate valurile nenorocirii.

Apoi declamă nu lipsit de patos, ci mai degrabă prea retoric, următorul fragment:

Mare-mi era spaima, dar acum nu mă mai tem,
Când o frumoasă neprihănită, trădată de vreun ticălos
E izgonită cu asemenea grabă nebună,
Încât presimte că va fi ucisă în chip îngrozitor.
Eu, dimpotrivă, nu cred. Ziduri puternice de-ar înconjura-o
Pe frumoasa captivă și-n juru-i ar săpa un șanț;
De s-ar afla acolo zăvoare de bronz și gratii de oțel;
Și paznici haini, cu inima de piatră;
Un ban de n-ar avea în pungă,
Iar când ar cerși, bărbați și fecioare i-ar spune nu;
Fie în locul acela astfel de ferestre încât pe ele
să nu cuteze a sări;
Iar ajutorul află-se atât de departe, încât zadarnic
ar fi orice strigăt;
Totuși, o putere cerească va plănui vreo cale de scăpare,
Și tâlharului rămas de ocară îi va smulge prada.[1]

— Când nu mai există semne de întrebare, încheie el, interesul piere; și așa se face că în ziua de azi nimeni nu citește romane.

— Auziți-l, voi, zei! i-o întoarse tovarășul său. Vă asigur, domnule Pattieson, e greu de crezut că ai să te abați pe la acest învățat domn fără să găsești pe masa lui cel mai cunoscut și lăudat roman, nou ieșit de sub

[1] *Citat din The Borough (Orășelul),* 1810, Scrisoarea XX, *Ellen Orford,* II, 77–90, de *George Crabbe* (1754–1832).

tipar, bine adăpostit dedesubtul *Instituțiilor lui Stair*[1], sau acoperit de un volum deschis, din *Hotărârile lui Morrison*[2].

— Spun eu că nu? zise jurisconsultul de viitor, sau, de ce aș nega, de vreme ce se știe bine că aceste Dalile îi ispitesc pe cei cu mai multă judecată și superiori mie? Oare nu poți să le găsești ascunse printre memoriile și petițiile multiplicate, ale celor mai de vază avocați ai noștri, ba chiar să vezi cum își ițesc capul de sub perna fotoliului unui judecător? Avocații mai vechi decât noi citesc romane la tribunal și chiar la judecată, iar pe deasupra, mulți au scris ei înșiși romane, dacă nu cumva acestea sunt o contrafacere. Despre mine spun doar că le citesc din obișnuință și indiferență, nu din curiozitate; că, precum bătrânul Pistol[3] când înghite un hap, citesc și înjur, până când ajung la sfârșitul povestirii. Nu așa stau lucrurile cu documentele adevărate care vorbesc despre ciudățeniile omenești, cu *Analele Proceselor de Stat* sau *Registrul Proceselor amânate*, unde din când în când pătrunzi câte o nouă față a sufletului omenesc și afli despre schimbări ale soartei mult mai grozave decât ceea ce a încercat vreodată să născocească mintea celui mai îndrăzneț scriitor.

— Si credeți că *Istoria Temniței din Edinburgh* ar putea să pună la îndemână fapte potrivite pentru asemenea povestiri? am întrebat.

— Într-o măsură neobișnuit de mare, dragul meu domn, spuse Hardie. Între timp, umpleți-vă, totuși, paharul. Oare nu aci s-a întrunit timp de mulți ani Parlamentul scoțian? Oare nu acesta a fost locul unde s-a adăpostit Iacob[4], atunci când mulțimea aţâţată de un predicator răzvrătit a năvălit asupra lui strigând: „Sabia lui Dumnezeu și a lui Ghedeon... înfățișați-l pe ticălosul Haman!"[5] Din vremea aceea, câte

---

[1–2] *The Institutes of the Law of Scotland (Instituțiile* în legea scoțiană)* (1681), de James Dalrymple, viconte de Stair; *Decisions of the Court of Session (Hotărâri ale Curții cu juri*, 1801–11), de W. M. Morrison.

* Termenul se referă la principiile generale ale dreptului (n.t.).

[3] Personaj din *Henric al V-lea*, V, 1, 44, de Shakespeare.

[4–5] În 1596, Iacob al VI-lea al Scoției a fost asediat în închisoarea din Edinburgh. Citat din Biblie: *Cartea Judecătorilor*, 7:18 și *Esther*, 7:6.

inimi nu au zvâcnit puternic între aceste ziduri, pe când bătăile orologiului din vecinătate le dădeau de știre ce iute scădea nisipul din clepsidra vieții lor; pe câți trebuie să-i fi cuprins deznădejdea, câți nu și-or fi aflat sprijin într-o mândrie neînduplecată și o hotărâre dârză, câți alții, în mângâierea religiei? Oare unora, în timp ce priveau în urmă spre pricina nelegiuirii săvârșite de ei nu le era greu să înțeleagă cum de căzuseră într-o asemenea ispită încât să-i ademenească de pe calea cea dreaptă? — și nu au fost, poate, alții care, fiindcă se știau nevinovați, când se revoltau la gândul că trebuiau să ispășească o pedeapsă nemeritată, când se frământau amarnic să descopere în ce fel încă mai puteau să se dezvinovățească? Credeți că despre vreunul dintre aceste sentimente adânci, puternice, se poate povesti fără ca în adâncul sufletului să ți se trezească un interes la fel de profund și fremătător? O, așteptați doar până când îmi public ale mele *Causes Célèbres*[1], din Caledonia și pentru un timp veți constata că nu mai aveți nevoie de un roman sau de o tragedie. Realitatea va birui cele mai grozave plăsmuiri ale unei fantezii cât se poate de aprinse. *Magna est veritas, et praevalebit*[2].

— Am înțeles, am spus încurajat de bunăvoința vorbărețului meu amfitrion, că jurisprudenței scoțiene trebuie să i se acorde mai puțină însemnătate decât aceleia din orice altă țară. Obștească virtute a poporului nostru, obiceiurile sale cumpătate și prevăzătoare...

— Îi feresc de înmulțirea hoților de meserie și a jefuitorilor, dar nu și de deșteptarea bruscă, sălbatică și nestăvilită a unor patimi și mânii ce duc la crime nemaipomenite, tocmai acelea care ne fac să plecăm cu înfrigurare urechea, atunci când ne sunt povestite amănunțit. Anglia a fost mult înaintea noastră o țară foarte civilizată; supușii ei au fost cu strășnicie răspunzători în fața legilor care împărțeau nepărtinitor dreptatea; în rândul lor a avut loc o desăvârșită diviziune a muncii și înșiși

[1] Procese celebre (fr.).

[2] Mare e adevărul și va precumpăni (lat.).

furii și tâlharii alcătuiesc în cadrul societății o categorie bine definită, ei se subîmpart după obiectul furturilor și felul cum acestea sunt săvârșite, iar atunci când încalcă legea, procedează în virtutea unor obiceiuri și legi firești, ce pot fi presupuse și prevăzute în Bow Street[1], la Hatton Garden[2] sau Old Bailey[3]. Monarhia soră e asemenea unui ogor cultivat — în pofida grijii sale, plugarul se așteaptă ca un anumit număr de buruieni să răsară odată cu grâul și poate să vă spună dinainte numele lor și cum arată. Dar Scoția seamănă cu o trecătoare din propriii ei munți, iar moralistul care studiază hrisoavele jurisprudenței penale scoțiene va descoperi tot atâtea fapte anormale în istoria spiritului, câte specimene rare botanistul va găsi printre râpele și stâncile de pe malurile acestei țări.

— Și doar cu atâtea te-ai ales după ce-ai tocit de trei ori *Comentariile asupra jurisprudenței criminalistice scoțiene*[4]? spuse tovarășul său. Socot că savantul autor nu prea-și închipuia că faptele pe care erudiția și mintea lui pătrunzătoare le-a adunat pentru a exemplifica principiul legii ar putea fi astfel adaptate încât să alcătuiască un soi de supliment la volumele pe jumătate legate în piele și jegoase ale bibliotecii de împrumut.

— Pun pariu pe o pintă[5] de Bordeaux că autorul nu se va necăji din cauza acestei comparații, zise avocatul mai vârstnic. Dar, așa cum spunem la tribunal, rog să nu fiu întrerupt; mai am multe de spus despre culegerea mea de Procese celebre care au avut loc în Scoția. Amintiți-vă, rogu-vă, de îndelungatele războaie civile din Scoția, de dreptul ereditar de județ, ce până în 1748 dădea anchetarea crimelor în seama unor

---

[1–3] În Bow Street și Covent Garden se aflau sedii ale poliției londoneze (Hatton Garden e, probabil, o greșeală); Old Bailey, la Londra: Curtea Centrală pentru cazuri penale.

[4] *Commentaries on the Law of Scotland respecting Trials for Crimes* (1790) *and respecting the Description and Punishment of Crimes* (1797) *(Comentarii asupra legilor scoțiene cu privire la procesele intentate pentru crimă și cu privire la felul crimelor și pedepsirea lor,* de David Hume (1757–1838), nepotul filozofului cu același nume.

[5] În Anglia: 0,568 l.; în SUA: 0,473 l.

judecători neinstruiți, nedrepți sau părtinitori, nu uitați obiceiurile nobililor zăvorâți în castelele lor îndepărtate și singuratice, care nutreau setea lor de răzbunare, doar ca să-și pună sângele în mișcare, fără să mai vorbim despre acea blândă însușire națională denumită „perfervidum ingenium Scotorum"[1], pretinsul motiv invocat de către avocații noștri drept temei al asprimii unor prevederi ale legilor scoțiene, — toate acestea oferă posibilitatea și prilejul punerii la cale și săvârșirii multor crime nemaiauzite și îndrăznețe. Când voi trata despre fapte atât de tainice, greu de pătruns și primejdioase precum acelea cărora le-au dat naștere asemenea împrejurări, fiece cititor va simți că-i îngheață sângele în vine și-l furnică pe la spate. Dar, tăcere! iată-l pe hangiul nostru care aduce, cred, știrea că trăsura e gata.

Nicidecum. Știrea spunea că în seara aceea nu se putea căpăta trăsura, fiindcă, de dimineață, Sir Peter Plyem dusese cu el cei patru cai ai hangiului meu la vechiul târg crăiesc Bubbleburgh, unde își vedea de treburile ce le avea acolo. Dar cum Bubbleburgh nu e decât unul dintr-un număr de cinci târguri unite, părtașe la alegerea unui membru al Parlamentului, adversarul lui Sir Peter pândise chibzuit plecarea acestuia, pentru ca să înceapă să bată în vederea alegerilor nu mai puțin crăiescul târg Bittem, care, după cum știe toată lumea, se află la capătul aleii ce duce spre casă, din parcul lui Sir Peter și din moși-strămoși a jucat după cum i-a cântat el. Sir Peter era astfel pus în situația unui monarh apucător, care, după ce a pornit o temerară năvală pe pământurile dușmanului este brusc rechemat de o călcare a propriilor sale stăpâniri, moștenite din tată în fiu. Ca urmare fu silit să se întoarcă din orășelul Bubbleburgh, pe jumătate cucerit, ca să se îngrijească de târgul Bittem, pe jumătate pierdut, iar cele două perechi de cai, care în dimineața aceea îl duseseră la Bubbleburgh

---

[1] Firea iute la mânie a scoțienilor (lat.). Fraza este citată din lucrarea *Rerum Scoticarum Historia (Istoria faptelor scoțienilor)* (1582), de George Buchanan (1506–1582), ed. Thomas Ruddiman, 1715, I, p. 321.

erau acum de voie de nevoie ținute ca să-l ducă pe el, pe omul lui de încredere, pe valetul, bufonul și pilangiul lui de-a dreptul la Bittem. Pentru mine și așijderi, poate, pentru cititor era mai puțin important de ce nu fuseseră înapoiați caii, pricină care pentru tovarășii mei avea, însă, destulă însemnătate, încât să-i facă să se împace cu această întârziere. Aidoma vulturilor, mirosiră bătălia din depărtare, porunciră un *magnum*[1] de Bordeaux și paturi la „Wallace" și înțeleseră la iuțeală metodele politice din Bubbleburgh și Bittem, cu toate acele „petiții și plângeri în justiție" pe care, pare-se, aveau sorți să le prilejuiască.

În mijlocul unei discuții neogoite, însuflețite și, pentru mine, de neînțeles, despre primari, consilieri municipali, starosti ai breslelor, grupuri de orășele, liste de candidați, secretari ai primăriei, burghezi rezidenți sau nerezidenți, avocatul îmi aminti deodată:

— Bietul Dunover, nu trebuie să-l uităm; și hangiul fu repede trimis în căutarea acelui *pauvre honteux*[2], pe care, cu o politețe neprefăcută, îl poftea să petreacă împreună cu ei restul serii. Nu m-am putut opri de a-i întreba pe tinerii domni dacă le era cumva cunoscută povestea acestui biet om; iar avocatul se apucă să scotocească prin buzunarul său ca să-și redobândească memoriul sau scurta prezentare a dovezilor apărării pe temeiul cărora făcuse o expunere a cazului.

— A candidat pentru al nostru *remedium miserabile*[3], denumit îndeobște *cessio bonorum*[4], spuse domnul Hardie. După cum se află unele fețe bisericești care au pus la îndoială pedepsele din viața viitoare, tot astfel, unii avocați scoțieni pare-se că au socotit sărăcia o nelegiuire ce poate fi ispășită prin ceva în afară de închisoarea pe viață. Trebuie să știți că după o întemnițare de o lună, cel închis pentru datorii este îndrep-

---

[1] Sticlă de vin sau spirt cu un conținut de 2,272 l.

[2] Biet om rușinos. (fr.).

[3] Trist mijloc de îndreptare a nenorocirii (lat.).

[4] Act prin care datornicul îi predă creditorului bunurile sale; faliment, bancrută.

tățit să ceară să fie eliberat din închisoare, pe temeiul unei declarații satisfăcătoare în fața Curții noastre supreme, care arată, amănunțit, totalul fondurilor sale și felul nenorocirilor abătute asupra sa, și cedează creditorilor toate bunurile lui.

— Am auzit, am răspuns, despre o asemenea reglementare mult spre binele omului.

— Da, zise Halkit, și frumusețea este că după cum spune prietenul străin, poți să beneficiezi de *cessio* când *bonorum*-urile sunt cu totul secătuite. Da' ce-ți tot întorci buzunarele cu susul în jos, ca să cauți singurul memoriu printre programe de teatru vechi, scrisori care cer o întâlnire a absolvenților Facultății, regulile Societății de Științe Speculative[1], conspecte de cursuri, — toate acele obiecte felurite din buzunarele unui tânăr avocat care cuprind orice, în afară de scurte expuneri asupra cazurilor pledate și bani în bancnote. Nu poți să expui un caz de *cessio*, fără memoriu? Păi se pledează în fiece sâmbătă. Cazurile acestea urmează unul după altul cu o regularitate de ceasornic și o singură formă de declarare amănunțită s-ar putea potrivi tuturor.

— E o mare deosebire între aceste cazuri și acele nenorociri ce nu se aseamănă nicidecum între ele, despre care domnul spunea că judecătorii dumneavoastră au căderea să le cerceteze, am zis.

— Adevărat, răspunse Halkit; dar Hardie vorbea despre jurisprudența criminală, iar cazurile acestea țin cu desăvârșire de dreptul civil. Eu însumi aș putea să plădez un caz de *cessio* fără să mă inspire distincția unei robe și peruci cu trei cozi. Ascultați: Clientul meu a fost crescut să fie calfă de țesător... a câștigat ceva bani... a arendat o fermă (căci e în firea omului să gospodărească o fermă sau să conducă o cabrioletă)... timpurile grele prin care a trecut nu de mult l-au împins să-i semneze unui prieten cambii pentru care nu a primit ceva de valoare...

---

[1] Societate literară și cerc de dezbateri, fondată în 1764, cunoscută în rândul tinerilor avocați. Walter Scott a fost unul dintre membrii ei, în anii de studenție.

moșierul pune sechestru... creditorii cad la învoială pentru o sumă de bani... reclamantul deschide o cârciumă... dă greș pentru a doua oară... este întemnițat pentru o datorie de zece lire, șapte șilingi și șase pence... datoriile sale sunt egale cu nimic... pierderile sale se ridică la nimic... capitalul, la nimic... rămâne un sold de zero în favoarea sa. Nu se opune nimeni; rog pe domniile voastre să îngăduie completului de judecată să treacă la depunerea jurământului său.

Și acum, Hardie lăsă la o parte zadarnica lui căutare, poate cam nefirească, și ne spuse povestea nenorocirilor abătute asupra bietului Dunover, cu un glas în care o anumită compasiune, socotită de el, pare-se, pricină de rușine, fiindcă era străină profesiei lui, se alătura strădaniilor sale de a avea umor și-i făcea mai multă cinste. Era una dintre povestirile acelea care par să dovedească un soi de ghinion sau de nenorociri ursite să-l urmărească pe eroul nostru la tot pasul. Un om priceput, harnic și fără pată, dar sărac și sfios, încercase în van toate acele mijloace prin care alții dobândesc o situație de sine stătătoare, totuși nu izbutise niciodată să-și agonisească altceva decât traiul de toate zilele. În răstimpul unei scurte licăriri de speranță mai degrabă decât de adevărată bunăstare, își sporise grijile adăugându-și o soție și o familie, dar acești zori ai unor zile mai bune se întunecară curând. Totul îi mergea de-a-ndoaselea, târându-l spre marginea Smârcurilor Deznădejdii care se cască pentru datornicii faliți; iar după ce se agățase de orice rămurea și trecuse prin chinuri prelungite când simțea cum lăstarii de sprijin îi scăpau unul câte unul, se scufundă într-adevăr în groapa mlăștinoasă de unde fusese scos mulțumită strădaniilor profesionale ale lui Hardie.

— Și-acum, după ce l-ai scos la mal pe-acest nenorocit, îl vei lăsa, cred, pe țărm, pe jumătate gol, să se descurce singur, zise Halkit. Ascultă! — și îi șopti ceva la ureche lui Hardie, șușoteală din care la urechile mele nu ajunseră decât vorbele pătrunzătoare și cu înțeles: „Trecere pe lângă Înălțimea sa".

— E unul dintre acele *pessimi exempli*[1] să te îngrijești să căpătuiești un client scăpătat, zise Hardie râzând; însă mă gândeam la ceea ce ai amintit adineaori, numai să se poată face. Dar, liniște! Iată-l.

Eram bucuros să observ că povestirea de curând auzită a nenorocirilor abătute asupra bietului om, îi dăduse dreptul la grija și respectul tinerilor, care se purtau cu el foarte politicos și îl atraseră treptat într-o discuție ce, spre marea mea mulțumire, se întoarse din nou la acele *Causes Célèbres* din Scoția. Încurajat de bunăvoința arătată, domnul Dunover începu să-și dea obolul la petrecerea plăcută a orelor serii. Închisorile, asemenea altor locuri, își au vechile lor legende, cunoscute numai celor ce trăiesc acolo, un șir de triști locatari le lasă moștenire următorilor care vor sălășlui în temnicul lor. Unele dintre acestea, pomenite de către Dunover atrăgeau luarea-aminte și slujeau drept pilde ce aruncau lumină asupra unor procese uimitoare pe care Hardie le avea la degetul mic, iar tovarășul său se pricepea de asemenea în astfel de treburi. O asemenea discuție făcu să treacă seara până la o oră timpurie, când domnul Dunover dori să se retragă, pentru ca să se odihnească, iar eu m-am retras de asemenea, ca să-mi însemn cele aflate, cu gândul să adaug o nouă povestire la acelea pe care fusese marea mea plăcere să le adun și să le transcriu amănunțit. Cei doi tineri porunciră un ciolan prăjit, vin de Madeira fiert cu apă și zahăr și un pachet de cărți, apoi începură să joace pichet.

A doua zi dimineața, călătorii părăsiră Gandereleugh. Am aflat după aceea din ziare că de atunci amândoi au luat parte la marea luptă politică dintre Bubbleburgh și Bittem, proces scurt, îndreptățit să se termine cu deosebită repeziciune; despre această rivalitate se crede, totuși, că poate să dureze mai mult decât Parlamentul de care disputa este legată. După cum mi-e cunoscut din ziare, domnul Halkit lucrează ca mijlocitor parlamentar sau avocat consultant; iar domnul Hardie a început să pledeze

---

[1] Exemple cât se poate de proaste.

pentru Sir Peter Plyem, cu surprinzătoare pricepere și atâta folos, încât înțeleg că de atunci are în buzunar mai puține programe ale teatrelor și o listă mai lungă de clienți și procese. Și amândoi domnii își merită norocul, căci de la Dunover, care m-a vizitat câteva săptămâni mai târziu și mi-a dat cu lacrimi în ochi vestea, am aflat că trecerea ce-o aveau i-a folosit, deoarece a dobândit o slujbă modestă menită să-i întrețină cuviincios familia și că, după un șir de nenorociri statornice și fără sfârșit, putea spune că zorii unor zile fericite răsăriseră pentru el încă din clipa când avusese norocul să fie azvârlit în râul Gander de pe acoperișul unei diligențe, împreună cu un mijlocitor parlamentar și un avocat pledant. Poate că cititorul nu se va socoti la fel de îndatorat acestei întâmplări, de vreme ce ea prilejuiește povestirea următoare, întemeiată pe voroava din seara aceea.

CAPITOLUL II

„Oricine a fost la Paris, negreșit cunoaște Piața Grève[1]*,*
Fatalul refugiu al nefericiților viteji,
Unde onoarea și dreptatea își dau cum nu se poate
mai ciudat obolul,
Pentru ca o spânzurătoare și un streang să-l scape
pe erou de chinuri.
Moartea sfărâmă cătușele cu silnicie puse
Și călăul desăvârșește ce judele doar a început;
Iar hoțul la drumul mare și pungașul
Nu-și mai văd durerile trecute cu vederea și speranțele
dezamăgite.[2]"

PRIOR[2]

Pe vremuri, Anglia își avea acel Tyburn, spre care jertfele osândite de justiție erau duse în procesiune solemnă de-a lungul a ceea ce astăzi se numește Calea Oxford. La Edinburgh, o stradă largă, neîngrădită, sau mai degrabă o piață dreptunghiulară, mărginită de case înalte denumită Grassmarket[3] slujea aceluiași scop cumplit. Nu era prost aleasă drept locul de desfășurare al unor asemenea treburi, fiind foarte întinsă și de aceea potrivită să cuprindă un mare număr de privitori precum acela ce se adună de obicei la acest dureros spectacol. Pe de altă parte, în puține din casele ce o înconjoară, locuia chiar și odinioară lume din înalta societate; astfel încât, cei pe care un asemenea spectacol neplăcut ar fi putut

---

[1] Locul execuțiilor din capitala Franței, aflat pe malul Senei.

[2] *Matthew Prior* (1664–1721); citatul face parte din poemul *The Thief and the Cordelier (Hoțul și călugărul franciscan)*.

[3] Piața ierburilor.

să-i supere sau să-i miște până în adâncul sufletului nu erau pe cale să-și vadă tulburată liniștea. Casele din Grassmarket arătau îndeobște jalnic; totuși, locul nu e lipsit de anumite amănunte ce au un aer măreț, întrucât peste partea dinspre miazăzi se înalță acea stâncă uriașă pe care e clădit castelul, iar deasupra ei, peretele acestuia, prevăzut cu turnulețe și creneluri, acoperite de mușchi.

Până acum vreo treizeci de ani sau cam atât, era obiceiul ca esplanada aceasta să fie folosită ca loc al execuțiilor publice. Ziua fatală era vestită publicului prin ivirea unei imense spânzurători negre înspre partea de miazăzi a pieții. Această arătare de rău augur era foarte înaltă și înconjurată de un eșafod, ce sprijinea o scară dublă, pe care aveau să urce făptașul și călăul. Cum întreaga instalație era întotdeauna așezată înainte de mijeau zorile, spânzurătoarea părea să fi răsărit din pământ într-o singură noapte, de parcă ar fi fost isprava unui diavol ticălos; și îmi amintesc prea bine spaima cu care școlarii, pe vremea când și eu mă număram printre ei, obișnuiau să privească aceste semne amenințătoare ale pregătirii morții. În noaptea de după execuție, spânzurătoarea dispărea din nou și era dusă în tăcere și pe întuneric, către locul unde se păstra de obicei, în galeriile subterane ale clădirii Parlamentului sau instanțelor judecătorești[1]. Acest fel de execuție este acum înlocuit cu una asemănătoare aceleia ce are loc în fața închisorii Newgate[2], fără să se știe sigur dacă aceasta e o schimbare în bine. Osânditul trece într-adevăr prin mai puține chinuri sufletești. Nu mai pășește încet, învești pentru îngropăciune, nu mai străbate în tovărășia preotului însoțitor, o mare parte a orașului, cu înfățișarea unui cadavru care se mișcă și umblă, în timp ce e încă unul dintre pământeni; dar cum țelul de căpetenie al pedepsei are în vedere

[1] În anul 1639, la Edinburgh a fost dat în folosință un nou palat al Parlamentului scoțian, iar din 1642 instanțele judecătorești și-au avut sediul în aceeași clădire.

[2] Închisoarea londoneză, demolată cu timpul. Ultima execuție în Grassmarket a avut loc în 1784. După aceea, drept loc al execuțiilor, la Edinburgh, a servit capătul dinspre nord-vest al închisorii.

preîntâmpinarea crimelor, e îngăduit măcar să ne întrebăm dacă prin scurtarea tristei ceremonii nu am făcut să scadă, în parte, acea groază trezită în inimile spectatorilor, căci în acest scop folosesc asemenea chinuri și numai de se ține seama de rostul lor poate fi pe deplin îndreptățită osândirea la moarte, lăsând deoparte unele cazuri foarte deosebite.

În cea de a șaptea zi a lunii septembrie, 1736, aceste pregătiri amenințătoare pentru execuție puteau fi observate în locul descris de noi, iar la o oră timpurie, câteva grupuri, cu privirea ațintită spre eșafod și spânzurătoare, începură să umple împrejurimile, fără să-și ascundă mulțumirea plină de îndârjire, însetată de răzbunare ce le-o trezea o asemenea priveliște, așa cum rareori arată norodul acesta bun din fire, care de cele mai multe ori uită fărădelegea osânditului și zăbovește doar asupra suferințelor sale. Dar fapta pentru care împricinatul așteptat să apară fusese osândit era de felul ei foarte asemănătoare acelora menite să trezească și să întărâte dorul de răzbunare al mulțimii. Povestea e cunoscută; totuși, pentru o mai bună înțelegere a celor ce vor urma, se cere să amintim din nou principalele amănunte; iar narațiunea s-ar putea să se dovedească lungă, dar sper că nu și plicticoasă, chiar și pentru cine a mai auzit cum s-a sfârșit, în mare, totul. Oricum, unele amănunte sunt de trebuință pentru ca întâmplările povestite mai departe să poată fi înțelese.

Deși sapă la temelia ocârmuirii legitime a țării fiindcă îi uzurpă veniturile, deși îl păgubește pe negustorul cinstit și strică sufletul celor care se îndeletnicesc cu acest negoț, comerțul de contrabandă nu apare de obicei într-o lumină cumplită, nici oamenilor de rând, nici acelora mai presus decât ei în rang. Dimpotrivă, în acele comitate unde precumpănește, cei mai dibaci, îndrăzneți și mintoși dintre țărani se îndeletnicesc fără abatere cu afacerile în afara legii și, foarte adesea, se bucură de încuviințarea fermierilor, a oamenilor instruiți și a proprietarilor fără titluri de noblețe. În anii domniei lui George I și George al II-lea, aproape toată lumea se deda la contrabandă; căci poporul, care nu era obișnuit cu

dările[1], și le privea ca un atac necinstit îndreptat împotriva vechilor sale libertăți nu se sfia să le ocolească, oricând avea putința să facă lucrul acesta.

Comitatul Fife, mărginit de două estuare, la sud și la nord, iar la răsărit de mare, și care avea numeroase porturi mici, era din vechime vestit pentru comerțul înfloritor pe care îl făcea cu mărfuri de contrabandă; și cum prin părțile acestea locuiau numeroși oameni ai mării, foști în tinerețea lor corsari și aventurieri, nu lipseau destul de mulți inși îndrăzneți, gata să întreprindă acest negoț. Printre aceștia, unul numit Andrew Wilson, de felul său brutar în satul Pathhead, era cu deosebire nesuferit vameșilor. Avea un trup vânjos, o inimă curajoasă și o minte șireată, cunoștea în chip desăvârșit coasta și se pricepea să conducă cele mai primejdioase expediții. De mai multe ori izbuti să zădărnicească urmărirea și cercetările întreprinse de funcționarii regali; dar aceștia începură să-l bănuiască într-atât și să nu-l scape din ochi, încât, până la urmă, sechestrele repetate îl aduseră în sapă de lemn. Omul ajunse la deznădejde. Socotea că a fost jecmănit și prădat; și-și bagă în cap că avea dreptul să pedepsească, dacă se va ivi prilejul. Acolo unde inima e pusă pe rele, prilejul arareori lipsește multă vreme. Acest Wilson află că, în cursul unui ocol prin partea locului, zapciul vămilor din Kirkaldy venise la Pittenweem, adus de îndatoririle sale de slujbaș al statului, și că, în paza sa, se afla o mare sumă de bani publici. Cum suma acoperea cu prisosință valoarea bunurilor care-i fuseseră confiscate, Wilson nu-și făcu mustrări de conștiință când luă hotărârea să se despăgubească pentru pierderile suferite, pe socoteala perceptorului și a fiscului. Se întovărăși cu un anume Robertson și alți doi tineri pierde-vară pe care, fiindcă luaseră și ei parte la negoțul în afara legii, îi convinse să vadă lucrurile ca îndreptățite, așa cum le socotea el

[1] Perceperea dărilor și accizelor de către funcționarii guvernamentali a fost introdusă în Scoția prin Actul de Unire cu Anglia, în 1707, iar la începutul secolului al XVIII-lea a constituit una dintre principalele cauze ale nemulțumirii cu care era privită unirea.

însuși. Pândiră mișcările perceptorului; sparseră casa unde acesta locuia, — Wilson și doi dintre fârtații săi pătrunseră în odaia perceptorului, în timp ce Robertson, al patrulea din gașcă, făcea de strajă la ușă, în mână cu un cuțit scos din teacă. Când înțelese că viața îi este în primejdie, vameșul fugi pe fereastra camerei lui de dormit, astfel încât spărgătorii își însușiră cu ușurință aproape două sute de lire, din banii publici. Jaful fu săvârșit cu mare îndrăzneală, căci în timpul acesta pe stradă treceau mai mulți inși. Dar cum Robertson le arăta că zgomotul pe care-l auzeau era iscat de gâlceava sau încăierarea dintre zapciu și locuitorii casei, vrednicii cetățeni din Pittenweem nu se simțiră nicidecum chemați să se amestece în sprijinul nesuferitului vameș; mulțumiți, așadar, cu această poveste fără temei, trecură pe partea cealaltă a drumului, aidoma Levitului din parabolă[1]. În cele din urmă se dădu alarma, se ceru ajutorul armatei, prada fu redobândită, iar Robertson și Wilson fură judecați și osândiți la moarte, îndeosebi în baza mărturiei unui părtaș.

Mulți gândiră că, dată fiind părerea greșită a acestor inși despre ce fel de faptă săvârșiseră, justiția s-ar fi putut mulțumi cu o pedeapsă mai mică decât pierderea dreptului la viață a doi oameni. Pe de altă parte, ținând seama de obrăznicia faptei, se socotea că trebuia dată o pedeapsă necruțătoare care să slujească drept pildă; și aceasta era părerea ocârmuirii. Când se văzu că pedeapsa cu moartea avea să fie îndeplinită, acuzaților le fură transmise în taină, de către un prieten din afară, pile și alte unelte de trebuință, pentru fuga din închisoare. Cu ajutorul acestora tăiară o gratie de la o fereastră a închisorii și ar fi putut să evadeze, de n-ar fi fost încăpățânarea lui Wilson care, după cum dovedea un curaj de neclintit, la fel de dârz ținea cu îndărătnicie la părerile lui. Tovarășul său, Robertson, un bărbat tânăr și subțirel, propuse încercarea de a trece el primul prin deschizătura făcută de ei, care să fie lărgită din afară, dacă va fi nevoie, ca Wilson să poată ieși neîmpiedicat. Totuși, Wilson stărui

[1] Luca, 10:32.

să încerce el primul și fiindcă era un bărbat trupeș și voinic, nu numai că-i fu peste putință să se strecoare printre zăbrele, dar se înghesui atât de vârtos, încât nu mai fu în stare să se tragă înapoi. În aceste împrejurări, erau sortiți să fie descoperiți, iar paznicul avu grijă să ia destule măsuri de prevedere, ca să preîntâmpine repetarea aceleiași încercări. Robertson nu scoase nici o vorbă prin care să-și mustre tovarășul pentru urmările încăpățânării sale; dar după aceea se vădi că amintirea celor petrecute era adânc întipărită în mintea lui Wilson, încât își spunea că, de n-ar fi fost el, ortacul aflat de mult sub înrâurirea lui nu s-ar fi apucat de o treabă nelegiuită ce se sfârșise astfel printr-o nenorocire; iar acum își zicea, îl nimicea a doua oară, căci, dacă el nu se încăpățâna, evadarea lui Robertson ar fi fost fapt împlinit. O minte precum cea a lui Wilson, chiar și atunci când dovedește că se pricepe să urzească rele, rămâne uneori în stare să gândească și să ia hotărâri de o avântată mărinimie. De astă dată nu se gândea decât cum ar putea să salveze viața lui Robertson, fără să pună câtuși de puțin preț pe a sa. Hotărârea pe care o luă și felul cum o îndeplini fură uimitoare și nemaipomenite.

Vecină cu temnița orașului Edinburgh se află una dintre cele trei biserici care alcătuiesc astăzi catedrala Sfântul Giles, denumită, din pricina acestei împrejurimi, Biserica Închisorii. Era obiceiul ca făptașii osândiți la moarte să fie aduși la această biserică, sub strașnică pază, pentru ca să asculte predica și să ia parte la slujbă în sâmbăta dinaintea execuției. Se presupunea că inimile lor împietrite, oricât de străine ar fi fost ele de vreun simțământ cucernic, nu puteau să nu se lase pătrunse de evlavie, atunci când acești nenorociți își uneau pentru ultima oară gândurile și glasurile cu acelea ale semenilor lor muritori, înălțându-le către Ziditorul lumii. Iar despre ceilalți enoriași se credea că nu aveau cum să nu fie tulburați și zguduiți până-n adâncul sufletului când se pomeneau că rugile lor se înălțau laolaltă cu acelea ale unor inși care, trimiși prin osânda hotărâtă lor de către o judecată pământească să se înfățișeze acolo unde toți pământenii vor fi judecați, puteau să fie socotiți

niște ființe ce tremură în pragul veșniciei. Acest obicei, oricât de folositor era, a fost dat uitării ca urmare a întâmplării pe care suntem pe cale să o povestim amănunțit.

Preotul, care avea datoria să slujească în Biserica Temniței, sfârșise o predică mișcătoare, ce, în parte, îi privea mai ales pe acești nefericiți Wilson și Robertson, așezați deoparte, pe o bancă menită celor aflați în situația lor nenorocită, bine păziți, fiecare din ei străjuit în dreapta și-n stânga de câte un soldat din garda civilă. Preotul le amintise că pe viitor vor trebui să se alăture unei adunări alcătuite din cei drepți sau nedrepți; că doar în scurtul răstimp de două zile psalmii auziți acum se vor preschimba, desigur, în veșnice aleluia sau eterne jelanii; și că această înspăimântătoare posibilitate ține de starea sufletească, ce vor fi, poate, în măsură s-o dobândească înainte să vină clipa înfricoșătoarei pregătiri de trecere într-o altă lume; să nu-și piardă nădejdea fiindcă au fost chemați atât de brusc la acea judecată, ci mai degrabă, în suferința lor, să simtă mângâiere la gândul că, deși toți aceia care și-au unit acum glasul sau au îngenuncheat împreună cu ei sunt supuși aceleiași hotărâri ce-i condamnă la o moarte neîndoielnică, doar ei au privilegiul de a cunoaște anume clipa când hotărârea va deveni fapt. „De aceea, îi îndemnă bunul preot, cu o voce înfiorată de emoție, folosiți bine timpul ce a mai rămas, nefericiții mei frați; și amintiți-vă că, prin mila Lui, a aceluia pentru care timpul și spațiul sunt ca și nimic, mântuirea mai poate fi sigură, chiar și în timpul acelei scurte păsuiri îngăduite de legile țării noastre."

La auzul acestor vorbe, se băgă seamă că Robertson plângea, dar Wilson părea un om care nu a priceput pe de-a-ntregul cele spuse sau avea adânc întipărit în minte un alt gând, înfățișare atât de firească pentru un ins în situația sa, încât nu trezi nici bănuială, nici uimire. Binecuvântarea fu rostită ca de obicei și congregația se împrăștie, în timp ce mulți mai zăboveau, dornici, din curiozitate, să-și îngăduie să-i privească mai îndelung pe cei doi făptași, care acum se ridicaseră, precum și paznicii lor, pare-se gata să plece îndată ce mulțimea avea să-i lase să treacă. Din

rândul privitorilor răzbi un murmur stârnit de mila tuturor, compasiune cu atât mai obștească, poate, cu cât fapta fusese săvârșită în împrejurări ce cereau o pedeapsă mai blândă; când deodată, Wilson, care, așa cum am mai spus, era un om foarte puternic, înșfăcă doi dintre soldați, pe fiecare cu câte o mână, iar în timp ce-i striga tovarășului său „Fugi, Geordie, fugi!", se năpusti asupra celui de-al treilea și-și înfipse dinții în gulerul mantalei purtate de acesta. O clipă, Robertson rămase înmărmurit, fără să fie în stare să folosească prilejul, ca să fugă; dar cum strigătul „Fugi, fugi!" fu repetat de mulți din jur, siliți de simțămintele lor să fie în chip foarte firesc de partea sa, se scutură din strânsoarea soldatului, se zvârli peste bancă, se amestecă prin enoriașii pe cale să se împrăștie, fără ca vreunul dintre aceștia să simtă tentația de a-l opri pe un biet nenorocit care folosea ultimul prilej pentru a-și salva viața, ajunse la ușa bisericii și nu mai putu fi urmărit. Neînfricarea plină de mărinimie dovedită de Wilson în acea împrejurare făcuse să crească mila cu care era privită soarta lui. Publicul, care atunci când lucrurile nu au nimic de a face cu prejudecățile sale se prinde ușor în joc de partea nepărtinirii și omeniei, admiră purtarea lui Wilson și se bucură de evadarea lui Robertson. Acest simțământ obștesc era atât de puternic, încât stârni un zvon nesigur cum că Wilson va fi salvat la locul execuției, fie de către mulțime, fie de către vechii săi tovarăși, sau printr-o a doua sforțare bruscă și nemaipomenită, făcută cu ajutorul tăriei și curajului său. Magistrații socotiră de datoria lor să ia măsuri împotriva unor tulburări care s-ar fi putut să aibă loc. În sprijinul executării sentinței, porunciră să iasă în stradă cea mai mare parte a gărzii lor orășenești aflată sub comanda căpitanului Porteous, un nume pe care tristele fapte petrecute în ziua aceea și întâmplările ce au urmat l-au făcut mult prea memorabil. Poate fi de trebuință să spunem câteva cuvinte despre acest ins și corpul de armată comandat de el. Dar subiectul e destul de însemnat ca să merite un alt capitol.

CAPITOLUL III

„Și tu, vestit zeu al rachiului!
Care ești stăpân pe puterea acestei cetăți,
(Când suntem beți de simțim uneori că ametim),
Fii tu pregătit
Să ne scapi de șleahta aceea neagră de tâlhari,
Garda orășenească."

Fergusson, *Zile de nebunie*[1]

Căpitanul John Porteous, un nume însemnat în legendele orașului Edinburgh, ca și în analele jurisprudenței criminalistice, era fiul unui cetățean din acest oraș care se străduia să-l învețe propria lui meserie, aceea de meșter croitor. Totuși, tânărul avea o înclinație nestăvilită și fără leac spre desfrâu, care în cele din urmă îl făcu să ajungă în rândurile acelui corp de armată, ținut multă vreme în slujba Statelor Olandeze, denumit Olandezii Scoțieni. Aici își însuși știința armelor; iar apoi, când în cursul unei vieți rătăcitoare și fără țel se reîntoarse în orașul său de baștină, în tulburatul an 1715[2], magistrații din Edinburgh îi cerură ajutorul pentru a instrui Garda lor orășenească, în care, la scurt timp, fu primit cu gradul de căpitan. Numai priceperea sa în știința militară și

---

[1] *Robert Fergusson* (1751–1774), poet din Edinburgh.

[2] În acel an, jacobiții au provocat o răscoală împotriva lui George I de Hanovra (1660–1727), care urcase pe tronul Angliei cu un an înainte, la moartea reginei Ana, din dinastia Stuarților. Iacobiții: partizani ai pretendenților la tron din familia Stuart. După moartea reginei Ana, în 1714, care nu a lăsat un moștenitor, iacobiții l-au susținut pe fratele ei vitreg, James Edward Francis (1688–1766), romano-catolic, împotriva lui George I, protestant. Răscoale ale iacobiților au avut loc în 1715 și 1745.

însușirea de a fi iute și dârz ca ofițer de poliție îl făcură să merite această înălțare în grad, căci altfel, se spune despre el că a fost un om cu obiceiuri nemernice, un fiu denaturat și un soț brutal. În postul său a fost totuși folositor, iar trăsăturile firii lui crude și înverșunate îl făcură spaima răsculaților și a celor care tulburau liniștea publică.

Corpul de armată pe care îl comanda este sau poate că ar trebui mai degrabă să spunem *era* o unitate militară alcătuită din vreo sută și douăzeci de soldați, împărțiți în trei companii și înarmați, îmbrăcați în uniformă și încorporați ca trupele regulate. Erau mai ales veterani care se înrolau în această formație fiindcă aveau folosul că, în timpul liber, se îndeletniceau cu meseriile lor. Oamenii aceștia erau însărcinați cu păstrarea ordinii publice, înăbușirea răscoalelor și împiedicarea tâlhăriilor în plină stradă, pe scurt, slujeau drept poliție înarmată și erau de față în orice împrejurare obștească, acolo unde te puteai aștepta la încurcături sau dezordine în rândul mulțimii[1]. Prevenit, fără îndoială, în urma celor întâmplate lui însuși, bietul Fergusson, pe care încălcările sale îl duceau uneori la ciocniri neplăcute cu acești apărători militari ai ordinii publice, amintiți de el atât de des încât ar putea să fie numit poetul lor laureat, îi povățuiește astfel pe cititorii săi:

Oameni buni, când veniți de la bâlci,
Adăstați departe de gașca aceasta neagră;
Nu se află aiurea asemenea sălbatici,
Cu îngăduință de a purta cocardă.[2]

De fapt, așa cum am arătat, soldații din Garda Orășenească, îndeobște vechi militari lăsați la vatră, îndeajuns de vânjoși încă pentru

---

[1] Primarul era *ex officio* comandant și colonel al acestei unități militare al cărei efectiv, atunci când timpurile o cereau, putea să fie sporit până la trei sute de oameni. Pe strada principală nu avea voie să bată vreo altă tobă decât aceea a gărzii civile.

[2] Robert Fergusson, *Hallow-Fair (Bâlciul de la sărbătoarea tuturor sfinților).*

această slujbă municipală, iar, pe deasupra, cei mai mulți dintre ei munteni din Nordul Scoției, nu erau pregătiți nici de către familie, nici prin educație sau datorită deprinderilor de până atunci să îndure foarte răbdători ocările gloatei sau toanele supărătoare ale școlarilor, cu care îndeletnicirea lor îi obliga să aibă de a face. Dimpotrivă, firea bieților bătrâni se înăcrise în urma vorbelor umilitoare cu care prostimea îi gratula în multe împrejurări și, adesea, ar fi avut nevoie de versurile liniștitoare ale poetului citat chiar adineaori:

O, soldați! de dragul vostru,
Din iubire pentru Scoția, Țara Prăjiturilor,
Nu dați copiilor ei asemenea lovituri de moarte,
Nici nu fiți atât de barbari
Încât, cu flinta sau securea de Lochaber,
Să vărsați sângele lor.

De fiece dată când o zi de sărbătoare oferea prilejul vreunui tărăboi și unor nereguli, o încăierare cu acești veterani era petrecerea aleasă a gloatei din Edinburgh. Se prea poate ca paginile acestea să vadă lumina tiparului în timp ce pentru mulți amintirea unor asemenea iureșuri e încă vie. Totuși, astăzi se poate spune că venerabilii militari cu care norodul se lua la harță au dispărut. În ultima vreme, numărul tot mai mic al acestor soldați cetățeni amintește de cei o sută de cavaleri ai regelui Lear, rămași din ce în ce mai puțini. Asemenea ordinelor lui Goneril și Regan, hotărârile fiecărui corp de magistrați, care s-au perindat în timp, au împuținat la număr această venerabilă formație, printr-o întrebare aidoma: „Pentru ce ne trebuie douăzeci și cinci? sau zece? sau cinci?" Iar astăzi, aproape că s-a ajuns la: „Ce rost are unul?"[1] Într-adevăr, pe ici și colo, mai poate fi văzută uneori fantoma unui bătrân muntean cu părul și barba colilii, fața lui pustiită e călită în războaie, dar trupul,

[1] Shakespeare, *Regele Lear*, actul II, scena 4, 260–262.

gârbovit; poartă un tricorn prins în șireturi albe în loc de fireturi argintii; și manta, veston și pantaloni de un roșu șters, iar în mâna lui ofilită ține o armă străveche, numită barda de Lochaber; adică, o secure cu coada lungă și un cârlig pe muchea toporiștii[1]. O asemenea fantomă din vremuri de demult se mai furișează încă, după cum mi s-a dat de știre, în jurul statuii lui Carol al II-lea, din Piața Parlamentului, de parcă imaginea unui Stuart ar fi ultimul liman a tot ce amintește de vechile noastre obiceiuri; iar unul sau alte două spectre se presupune că se strecoară pe lângă ușa corpului de gardă, care le-a fost hotărât în Lookenbooths[2], când ultimul lor lăcaș din strada principală a fost distrus.

Dar soarta unor manuscrise lăsate moștenire prietenilor și executorilor testamentari este atât de nesigură, încât povestirea ce cuprinde aceste trecătoare aduceri aminte despre vechea gardă orășenească din Edinburgh, care laolaltă cu înverșunatul și temerarul ei caporal John Dhu[3] (un ins cu o față mai cruntă n-am văzut nicicând), erau, în adolescența mea, când spaima, când bătaia de joc a obraznicei liote de liceeni, s-ar putea să nu fie descoperită decât după ce amintirea instituției se va fi șters cu totul, iar atunci va sluji ca legendă a caricaturilor lui Kay[4],

---

[1] Acest cârlig era menit să dea celui care mânuia arma, putința de a se cățăra pe o poartă luată cu asalt, înfigându-l în partea de sus a acesteia și apoi legănându-se prins de coada toporului (n.a.).

[2] *Lookenbooths* (dughenele zăvorâte), erau un șir de case și prăvălii în mijlocul Străzii Principale, în vecinătatea închisorii. Au fost îndepărtate în 1817. „Fantoma din vremuri de demult" este un anume John Kennedy (Robert Chambers: *Illustrations of the Author of Waverley, Lămuriri pe marginea ciclului Waverley*, 1825, p. 141). Garda municipală, înființată în 1648, a fost desființată în 1817.

[3] *Dhu*, termen gaelic: cel negru. În lucrarea sa *Traditions of Edinburgh (Legende ale orașului Edinburgh)*, 1825, II, p. 228, Robert Chambers relatează o anecdotă despre John Dhu.

[4] *John Kay* (1742–1826), proprietarul unei tipografii situate în Piața Parlamentului. Portretele făcute concetățenilor săi au fost publicate în lucrarea *A Series of Original Portraits and Caricature Etchings* (1837–38) *(Gravuri după portrete originale și caricaturi)*.

unde se păstrează chipul unora dintre eroii ei. În timpul generației precedente, care trăia necontenit îngrozită de comploturile și mișcările jacobiților, magistrații din Edinburgh își dădeau oarecare osteneală ca acest corp de trupă, deși alcătuit așa cum am mai observat, să fie menținut într-o stare mai aptă de luptă decât s-a socotit de trebuință mai târziu, când cea mai primejdioasă acțiune a lor era încăierarea cu gloata, la sărbătorirea zilei de naștere a regelui. Pe vremea aceea se socotea că meritau mai degrabă ură decât disprețul cu care au fost priviți în anii următori.

Pentru căpitanul John Porteous onoarea sa de comandant și aceea a corpului său militar pare să fi fost un lucru de mare însemnătate și râvnit cu ardoare. Era din cale-afară de furios pe Wilson, căci așa cum tălmăcea el lucrurile, acesta îi adusese o ocară lui și soldaților săi prin sforțarea ce o făcuse pentru a-și elibera tovarășul și vorbea aprins despre cele petrecute. Nu mai puțin îl indigna zvonul cum că se urmărea ca Wilson însuși să fie salvat de la spânzurătoare și, în legătură cu aceasta, rostea nenumărate amenințări și blesteme, care după aceea aveau să fie amintite în dauna sa. De fapt, dacă o foarte mare hotărâre și repeziciune făceau ca, într-o privință, Porteous să fie omul potrivit să comande gărzile menite să înăbușe o mișcare populară, pe de altă parte, se poate spune că: o fire iute la mânie și ursuză, gata oricând să ajungă la bătaie și brutalitate; un caracter fără scrupule; și o înclinație de a socoti prostimea — ce arareori scăpa prilejul de a-i da din plin, lui și soldaților săi, semne de nemulțumire — drept un dușman fățiș, pe care era firesc și îndreptățit să pândească momentul ca să se răzbune — toate acestea îi luau, pare-se, dreptul de a îndeplini o sarcină atât de anevoioasă. Dar cum era, totuși, cel mai neobosit și vrednic de încredere dintre căpitanii gărzii orășenești el fu acela căruia magistrații îi încredințară comanda plutonului desemnat să mențină liniștea în timpul execuției lui Wilson. I se dădu ordin să păzească spânzurătoarea și eșafodul, cu vreo optzeci de oameni, toată forța disponibilă care putu fi acordată pentru această slujbă.

Dar magistrații mai luară și alte măsuri de precauțiune care jigniră adânc mândria lui Porteous. Cerură să le vină în ajutor o parte din numărul de oameni ai unui regiment regulat de infanterie, nu ca soldații să fie de față la execuție, ci pentru ca să rămână grupați pe strada principală a orașului, în timp ce aceasta avea să aibă loc, desfășurare de forțe cărora nu puteai să le ții piept decât printr-un act nesocotit, menită să înfricoșeze mulțimea, atunci când ar fi înclinat să se arate nesupusă. Dacă ținem seama de decăderea acestui vechi corp civic, ar putea să ni se pară caraghios că ofițerul care-l comanda simțea o asemenea grijă plină de acribie pentru onoarea unității sale. Totuși, așa era. Pe căpitanul Porteous, aducerea în oraș a Pușcașilor velși[1] și gruparea lor pe strada unde nu era îngăduit să răsune altă tobă în afară de a sa, decât cu încuviințarea magistraților și din ordinul lor anume, îl zgândărea precum o ocară. Deoarece nu putea să se arate supărat în fața magistraților, oblăduitorii săi, această opreliște îi spori revolta și dorința de a se răzbuna pe Wilson, făptașul, și pe toți cei care îl susțineau. Tulburarea lăuntrică, iscată de pizmă și mânie, vădită pentru toți cei care îl văzură în dimineața aceea fatală, a execuției lui Wilson, schimbă înfățișarea și purtările omului. De obicei Porteous nu arăta rău. De statură oarecum mijlocie, robust și bine făcut, avea o înfățișare cazonă, dar o față mai degrabă prietenoasă și blândă. Pielea era smeadă, obrazul întrucâtva presărat cu semne de vărsat de vânt, ochii mai curând galeși decât scrutători sau fioroși. Totuși, în împrejurarea de față, celor care îl văzură, li se păru că arăta de parcă l-ar fi întărâtat un geniu rău. Pașii lui erau neregulați, vocea suna ca din puț, și spartă, avea obrazul palid, ochii zgâiți și sălbatici, vorbele îi ieșeau din gură stâlcite și fără șir, iar întreaga sa înfățișare se vădea atât de răvășită, încât omul părea a fi *fey*, cuvânt scoțian prin care se înțelege starea celor mânați spre o soartă amenințătoare, prin imboldul puternic al unei voințe de neînfrânt.

---

[1] Din Țara Galilor.

Într-un anumit moment, purtarea lui a fost într-adevăr ticăloasă, dacă nu cumva obștească pornire nutrită împotriva memoriei sale a înflorit lucrurile. Când temnicerul i-l predă pe Wilson, nefericitul făptaș, ca să-l poată conduce la locul execuției, Porteous, nemulțumit cu obișnuitele măsuri de prevedere, menite să preîntâmpine evadarea, porunci să i se pună osânditului fiare de mână. Ceea ce era, poate, lesne de înțeles, dacă țineai seama de firea și puterea trupească a răufăcătorului și asijderi de temerile pe care atât de mulți le simțeau la gândul unei bănuite încercări de salvare. Dar cum cătușele ce au fost aduse se dovediră prea mici pentru încheieturile unui om care avea oasele atât de mari ca Wilson, Porteous, printr-o opintire strașnică, purcese să le împingă cu mâna lui, până când fiarele se închiseră, în chinurile cumplite ale nenorocitului făptaș. Wilson protestă împotriva unei asemenea purtări neomenoase, arătând că durerea îl abătea de la cugetările ce se cuveneau în starea sa nefericită.

— N-are cine știe ce însemnătate, în curând n-o să mai suferi.

— Mare ți-e cruzimea. Nu bănuiești cât de curând vei avea prilejul să ceri altora mila pe care astăzi nu vrei s-o arăți unui semen. Dumnezeu să te ierte.

Alte vorbe decât cele de mai sus, amintite și citate multă vreme după aceea, nu fură schimbate între Porteous și prizonierul său; dar când asemenea cuvinte se răspândiră și ajunseră la urechea mulțimii, ele treziră și mai multă milă pentru Wilson și, în aceeași măsură, stârniră mânie împotriva lui Porteous; întrucât acesta, aspru și chiar silnic în îndeplinirea slujbei sale, rău văzute în popor, dădea adesea norodului temei să se plângă de el, pricini care, uneori, erau adevărate, alteori, închipuite.

Când dureroasa procesiune luă sfârșit, iar Wilson și cei care-l duceau sub pază ajunseră la eșafodul din Grassmarket, nu se vădi vreun semn al acelei încercări de a-l salva, din cauza căreia fuseseră luate asemenea măsuri de prevedere. Cei mai mulți dintre poporeni priveau execuția mai absorbiți ca de obicei; iar fețele multora oglindeau o neclintire și-o revoltă

asemănătoare acelora cu care vechii Cameronieni trebuie să fi fost martori la execuția fraților lor, când, în clipe asemănătoare și în același loc, aceștia aduceau slavă Covenant-ului[1]. Dar încercări de a se deda la acte de violență nu fură. Wilson însuși părea înclinat să treacă mai iute peste răstimpul ce-l despărțea de veșnicie. De îndată ce rugăciunile cuvenite și cele care se spun în asemenea împrejurări luară sfârșit, se supuse soartei sale și hotărârea legii fu îndeplinită. Rămase atârnat în spânzurătoare până când viața i se stinse cu totul, și atunci, deodată, născut parcă dintr-un imbold pe care mulțimea îl simțea pentru prima oară, un vuiet se ridică din rândurile ei. O mulțime de pietre fură aruncate asupra lui Porteous și a soldaților din garda comandată de el; și fură prici-nuite unele rele; iar mulțimea se împingea mai departe, în față, cu strigăte de luptă, țipete, urlete și exclamații. Un flăcău cu o beretă de marinar trasă pe frunte sări pe eșafod și tăie frânghia de care osânditul era atârnat. Alții se apropiară ca să ia trupul, fie pentru că voiau să-l îngroape cum se cuvine, fie pentru că țineau, poate, să încerce vreun procedeu de a-l readuce la viață. Aceste semne de răzvrătire îndreptată împotriva autorității sale îi stârniră lui Porteous o mânie atât de năprasnică, încât uită că, de vreme ce sentința fusese îndeplinită până la capăt, era de datoria sa să nu înceapă lupta împotriva mulțimii îndrumată greșit, ci să-și retragă oamenii cât mai repede cu putință. Sări de pe eșafod, înșfăcă o muschetă din mâna unuia dintre soldații lui, ordonă detașamentului să

[1] Aci cu sensul: care au murit pentru credința lor protestantă. În istoria Scoției au existat câteva Covenant-uri (Covenant: Ligă a presbiterienilor scoțieni din secolele XVI–XVII), care și-au luat angajamentul de a menține puritatea religiei protestante, legământ cu diverse implicații politice. Covenant-ul din anul 1638 a luat ființă ca răspuns la încercările regelui Carol I de a introduce liturghia episcopală în Scoția. Liga solemnă și Covenant-ul din 1643 și-a propus să introducă presbiterianismul atât în Scoția cât și în Anglia. În epoca Restaurației, regele Carol al II-lea a refuzat să-și îndeplinească obligațiile față de Ligă și mulți dintre membrii Covenant-ului au fost executați pentru cauza acesteia. În capătul dinspre Răsărit al pieții cu denumirea de Grassmarket, acolo unde se afla spânzurătoarea, se înalță astăzi un monument în amintirea celor uciși acolo.

deschidă focul și, așa cum au arătat sub jurământ câțiva dintre cei aflați la fața locului, ale căror mărturii se potrivesc, dădu el însuși pildă oamenilor săi, căci își descărcă arma și împușcă pe loc un om. Câțiva soldați ascultară ordinul său, ori îi urmară exemplul: șase sau șapte inși fură uciși și mulți alții răniți.

După acest act de violență, căpitanul purcese să-și retragă oamenii către corpul lor de gardă, de pe Strada Principală. Mulțimea nu era atât de înspăimântată de cele săvârșite, cât mânioasă. Se luară după soldați, cu blesteme, pe care le întovărășea o ploaie de pietre. În timp ce mulțimea îi încolțea astfel, soldații care încheiau coloana se întoarseră și din nou își descărcară armele, ochind și atingându-și ținta în chip fatal. Nu se știe întocmai dacă Porteous a fost acela care a ordonat acest al doilea act de violență; dar, firește, înverșunarea iscată de cele petrecute în ziua aceea nenorocită se revărsa asupra lui și numai a lui, el și numai el era privit cu ură. Ajunse la corpul de gardă, își lăsă liberi soldații și se duse să dea în fața magistraților raportul cu privire la nefericitele întâmplări ale zilei.

S-ar părea că până la ora aceea căpitanul Porteous începuse să se întrebe dacă procedase corect, iar din partea magistraților avu de făcut față unei asemenea primiri, încât căută cu tot dinadinsul să înfățișeze cele petrecute într-o lumină defavorabilă mulțimii. Tăgădui că dăduse ordinul de deschidere a focului; tăgădui că a tras cu mâna lui; ba chiar arătă focoasa pe care, ca ofițer, o avea asupra sa, pentru a fi cercetată; după cum se văzu, era încă încărcată. Din cele trei cartușe cu care fusese zărit în timp ce le punea în punga de muniții în dimineața aceea, două mai erau încă neatinse, la locul lor; o batistă albă fu băgată pe țeava puștii și scoasă fără pete sau negreală. Avocatului apărării, care-și întemeia pledoaria pe aceste amănunte, i se răspunse că Porteous nu folosise pușca sa ci fusese văzut pe când lua arma unui soldat. Printre cei mulți, uciși și răniți cu acele nefericite focuri de armă, erau și câțiva dintr-o stare mai acătării, căci până și omenia unor asemenea soldați precum cei ce au tras în aer, deasupra gloatei din jurul eșafodului, se dovedi, uneori, fatală pentru aceia care stăteau la ferestre sau priveau de departe trista scenă.

De la primul până la ultimul om, obștea își arătă cu glas tare revolta; și înainte ca mânia oamenilor să aibă timp să se potolească, procesul căpitanului Porteous avu loc în fața Înaltei Curți de Justiție. După ce audie îndelung și cu răbdare martorii, juriul avu greaua sarcină de a cumpăni între ceea ce susțineau cu hotărâre unii, ba chiar persoane respectabile, care arătau fără șovăire că faptele se petrecuseră într-adevăr așa; deținutul a ordonat soldaților săi să tragă și a tras el însuși cu pușca sa — despre aceasta unii jurară că au văzut-o scoțând fum și scăpărând scântei și l-au zărit doborât pe un om luat drept țintă, — și mărturiile contrare ale altora, iar aceștia, deși aflați într-un loc bun de unde puteau să vadă cele întâmplate, nici nu-l auziseră pe Porteous pe când dădea ordin să se deschidă focul, nici nu-l văzuseră pe el însuși trăgând, ci, dimpotrivă, afirmau că primul foc fusese tras de un soldat de lângă ei. O mare parte a pledoariei în apărarea lui Porteous fu întemeiată pe tumultul iscat de mulțimea în clocot, pe care martorii îl zugrăveau în chip diferit, potrivit propriilor simțăminte sau înclinații și după cum avuseseră prilejul să observe lucrurile; unii înfățișau ca pe o răzmeriță înspăimântătoare ceea ce alții descriau drept o tulburare neînsemnată, nelipsită, de obicei, în asemenea împrejurări, când executorul legii și omul însărcinat să-i slujească drept pavăză pentru îndeplinirea îndatoririi sale erau, îndeobște, supuși la unele jigniri. Hotărârea juriului arată îndeajuns care mărturie a cântărit mai mult în cugetul membrilor săi. Juriul stabili că John Porteous a tras cu pușca în mulțimea adunată la locul execuției și a ordonat soldaților să deschidă focul, ceea ce a dus la uciderea și rănirea multor persoane; dar, totodată, deținutul și soldații din garda sa au fost răniți și loviți cu pietrele pe care mulțimea le-a aruncat asupra lor. Pe temeiul acestui verdict, judecătorul Înaltei Curți pronunță o sentință de osândire la moarte a căpitanului John Porteous, condamnându-l după rânduiala obișnuită, să fie ridicat în furca spânzurătorii, la locul îndeobște folosit pentru execuții, miercuri, 8 septembrie, 1736, iar toată averea sa mișcătoare să fie confiscată în folosul regelui, potrivit legii scoțiene, atunci când a fost săvârșit un omor voit.

CAPITOLUL IV

„A sosit ceasul, dar nu și omul."
Kelpie[1-2]

În ziua când nefericitul Porteous trebuia să ispășească hotărârea legii, piața unde urma să aibă loc execuția, deși întinsă, era ticsită de lume, încât aproape că te înăbușeai într-o asemenea înghesuială. Clădirile înalte din jur sau cele de pe povârnita și întortocheata stradă Bow[3], pe care înspăimântătoarea procesiune funebră trebuia să coboare de pe strada principală, nu aveau nici o fereastră unde privitorii să nu se înghesuie ciorchine, până la ultimul loc. Înălțimea neobișnuită și înfățișarea străveche a acestor case, dintre care unele fuseseră pe vremuri proprietatea Cavalerilor Templieri[4] și a Cavalerilor Sfântului Ioan[5], iar pe fațada și

---

[1] Legenda spune că vorbele acestea au fost rostite de Spiritul Apei, într-o vreme când un mic pârâu se preschimbase într-un torent, datorită ploilor căzute de curând, care îi umflaseră apele. În același răstimp, un om mânat de soartă (în limba scoțiană *fey*), sosi în galop și se pregăti să treacă prin albie. Dojenile celor de față nu au fost în stare să-l oprească și pieri (n.a.).

[2] Autorul se referă la legenda intitulată *The Doomed Rider (Călărețul sortit pieirii)*; o versiune a acestei povestiri este cuprinsă în *Dictionary of British Folk Tales (Dicționar de legende britanice)*, alcătuit de Katharine M. Briggs, 1871, secțiunea B., vol. I, p. 208–9.

[3] În engleză, *bow*, arc: Strada arcului.

[4-5] Cavalerii Templieri au venit în Scoția în anii domniei lui David I (1124–1153). După izgonirea lor în anul 1312, pământurile le-au fost moștenite de către Cavalerii Ospitalieri, din Ordinul Sfântului Ioan, care le-au stăpânit până în epoca Reformei. În opera sa intitulată *Traditions of Edinburgh (Legende ale orașului Edinburgh)*, 1825, I p. 146–51, Robert Chambers vorbește despre proprietățile acestor ordine în West Bow (partea de vest a străzii Bow).

frontoanele lor se mai arată și astăzi Crucea de fier a celor două Ordine, sporeau înrâurirea unei scene atât de izbitoare prin ea însăși. Suprafața pieței Grassmarket semăna cu un imens lac întunecat sau cu o mare de capete, în mijlocul căreia se ridica fatala spânzurătoare, înaltă, neagră, și de rău augur, iar atârnat de ea se legăna șireangul aducător de moarte. Obiectele trezesc interesul după scopul pe care îl slujesc și după gândurile țesute de noi în jurul lor, iar bârna înălțată și latul gol, obiecte atât de simple în sine, deveneau, într-o asemenea împrejurare, lucruri de groază, privite cu un interes grav.

În mijlocul unei adunări atât de numeroase, abia dacă se rostea vreun cuvânt, și atunci doar în șoaptă. Dorul de răzbunare era într-o anumită măsură potolit, aceasta fiind socotită sigură; până și gloata, care nutrea simțăminte mai adânci decât avea obiceiul, își înăbușea orice dorință de a-și arăta zgomotos veselia, și se pregătea să guste această scenă a pedepsei cu o bucurie triumfală, tăcută și cuviincioasă, deși aspră și neîndurătoare. S-ar fi zis că ura adâncă a poporenilor pentru nefericitul făptaș nu socotea demn de ea să se arate prin ceva care să semene cu felul obișnuit, mai tumultuos, în care norodul își revărsa de obicei simțămintele. Dacă un străin ar fi ținut seama numai de ceea ce-i dovedeau urechile sale, ar fi putut socoti că atâta norod, mult cât frunza și iarba, se adunase mânat de ceva care tulbura mulțimea, o mâhnea cum nu se poate mai adânc și potolea acele zgomote iscate, în toate împrejurările obișnuite, de către o asemenea îngrămădeală; dar dacă același străin și-ar fi ațintit privirea asupra fețelor din rândul gloatei, ar fi fost dezamăgit pe loc. Buzele strânse, fruntea plecată, ochii cu o privire necruțătoare, scăpărători, aproape ai tuturor acelora pe care-i privea, tălmăceau simțămintele unor inși veniți să-și sature privirea cu o răzbunare triumfală. Poate că ivirea osânditului ar fi schimbat, întrucâtva, starea sufletească a norodului și e cu putință ca, în clipa morții, mulțimea să fi fost în stare să-l ierte pe omul împotriva căruia simțeau o ură atât de fierbinte și înverșunată.

Fusese, totuși, menit ca simțămintele lor nestatornice să nu fie supuse la această încercare.

Ora la care de obicei era adus osânditul trecuse de mai multe minute, totuși cei de față nu vedeau vreun semn că procesiunea e pe cale să se ivească. „Or să se încumete oare să înșele judecata obștească?" era întrebarea pe care oamenii începeau să și-o pună unul altuia cu neliniște. Mai întâi răspunsul era de fiece dată încrezător și hotărât: „Nu îndrăznesc ei". Dar când lucrul fu dezbătut mai în amănunte, unii își schimbară părerea și se înfățișară mai multe pricini de îndoială. Porteous fusese ofițerul iubit de către magistrații orașului, corp numeros și supus schimbărilor, care avea nevoie să fie sprijinit de funcționari cu o anumită putere, căci, cei ce-l alcătuiau, luați în parte, nu era de presupus că o aveau întotdeauna și în egală măsură. Lumea își aminti că în Încunoștiințarea asupra lui Porteous (anume, actul ce înfățișa cazul său judecătorilor Curții criminale) avocatul lui îl descrisese drept omul pe care magistrații se bizuiau în primul rând, în toate împrejurările deosebit de grele. Se arătase, de asemenea, că purtarea lui cu prilejul acelei nefericite întâmplări legate de execuția lui Wilson era vrednică să fie pusă pe seama unei râvne lipsite de prevedere, peste măsură de mari, în îndeplinirea datoriei sale, iar despre acest argument, se putea presupune că se bucura de încuviințarea acelora care-l împuterniciseră. Și după cum aceste argumente puteau să-i îmboldească pe magistrați să înfățișeze într-o lumină înțelegătoare situația lui Porteous, tot așa nu lipseau alții, cu funcții guvernamentale mai înalte, care aveau să facă astfel încât asemenea presupuneri să fie ascultate cu bunăvoință.

Norodul din Edinburgh, atunci când era adânc scos din sărite, se dovedise întotdeauna unul dintre cele mai nestăvilite care se găseau în Europa; iar în anii din urmă se ridicase de mai multe ori împotriva stăpânirii și uneori nu fără izbânzi vremelnice. De aceea, după cum își dădeau ei înșiși seama, locuitorii orașului nu se bucurau de bunăvoința ocârmuitorilor din vremea aceea și înțelegeau că, dacă actul de violență,

săvârșit de căpitanul Porteous, nu era privit pe de-a-ntregul ca o misiune dusă la bun sfârșit, se prea putea, desigur, să se socoată că o hotărâre care îl pedepsea prin osândirea la moarte făcea grea și primejdioasă pentru viitorii ofițeri, aflați în aceleași împrejurări, îndeplinirea cu folos a datoriei lor de a înăbuși răzmeriţele. De asemenea, din partea tuturor guvernelor există o înțelegere firească pentru strădania de a menține, în orice privință, puterea autorităților; și nu părea cu neputință ca, fapte pe care rudele victimelor le socoteau un măcel dezlănțuit cu furie și neprovocat, să fie considerate altfel în cabinetul ministerial de la Saint-James. Acolo se prea putea să se socoată că, privind lucrurile în totalitate, căpitanul Porteous își îndeplinea o misiune de încredere cu care fusese împuternicit de către autoritățile civile legale ale orașului; fusese atacat de gloată și câțiva dintre oamenii lui fuseseră răniți; și, în încheiere, fiindcă se împotrivise forței prin forță, dacă judecai faptele fără părtinire, purtarea lui nu se putea pune pe seama altor motive decât pe seama autoapărării în îndeplinirea datoriei sale.

Aceste motive, foarte puternice prin ele însele, treziră celor de față teama că era cu putință o grațiere; iar la diferitele pricini pentru care ocârmuitorii ar fi putut să-și plece urechea în folosul osânditului, păturile cele mai de jos ale gloatei adăugau una, deosebit de potrivită înțelegerii lor. Pentru a spori ura împotriva lui Porteous, se susținea că, în timp ce înăbușea fără pic de îndurare cele mai mici abateri ale săracilor, acesta nu numai că închidea ochii la desfrâul tinerilor nobili și al celor din clasa învățată și înstărită, dar era foarte înclinat să-i sprijine cu autoritatea funcției sale, când se dedau la vreo faptă nebunească, deșucheată, din acelea pe care era îndeosebi de datoria sa să le împiedice. Această bănuială ce mergea prea departe, poate, înrâuri adânc mințile oamenilor din popor, iar atunci când unii de rang mai înalt se uniră ca să alcătuiască o petiție, prin care cereau pentru Porteous mila regelui, toată lumea presupuse că-l obliduiau pe osândit nu fiindcă erau convinși de nedreptatea situației sale vitrege, ci de teamă că vor pierde un pârtaș lesne de găsit la orgiile lor.

Nu mai e nevoie să spunem cât de mult crescu, ca urmare a acestui zvon, ura pe care cei de jos i-o purtau nesuferitului făptaș, ca și teama lor că va scăpa de osândă.

În timp ce se aduceau asemenea argumente, și li se dădea răspunsul, pe când aceste motive erau întoarse pe toate fețele și aflau sprijin din partea celor prinși în discuție, tăcerea norodului în așteptare se preschimbă în acel murmur adânc și fremătător, pe care-l scoate oceanul înainte de a începe să urle furtuna. Ca și cum mișcările ei s-ar fi asemănat cu tulburarea și șovăiala din sufletele oamenilor, mulțimea îngrămădită în piață se strămuta nestatornică de colo până colo, fără o pricină vădită care să-i dea imbold, la fel ca frământarea apelor denumite de marinari hulă. Știrea pe care magistrații aproape că pregetaseră să le-o dea, le fu în cele din urmă adusă la cunoștință și se răspândi printre cei de față cu iuțeala fulgerului. De la cancelaria secretarului de stat, sub semnătura și pecetea Înălțimii sale ducele de Newcastle[1], sosise o amânare a executării sentinței, care punea în vedere că era voia reginei Carolina[2] (regentă a regatului în timpul când regele George al II-lea, aflat pe Continent, lipsea) ca sentința de osândire la moarte dată împotriva lui John Porteous, fost locotenent-colonel al Gărzii civile din Edinburgh, în clipa de față deținut în închisoarea acelui oraș, să fie amânată cu șase săptămâni, de la data hotărâtă pentru executarea lui.

Mulțimea privitorilor[3], alcătuită din inși care țineau de mai toate stările sociale, cu sufletul și mintea ațâțate la culme, așa cum am înfățișat-o, scoase un geamăt adânc sau mai degrabă un urlet de revoltă și dor de răzbunare zădărnicit, precum tigrul când își vede hrana smulsă de către

---

[1] *Thomas Pelham Holles, duce de Newcastle* (1683–1768).

[2] *Carolina de Anspach* (1683–1737), soția regelui George al II-lea (1683–1760). George al II-lea, care era de asemenea Elector de Hanovra, vizita adesea țara sa natală.

[3] Scena este rodul fanteziei autorului. Adevăratul istoric spune că documentul prin care era amânată executarea sentinței sosise la Edinburgh cu câteva zile înainte *(William Roughead, The Trial of Captain Porteous, — Procesul căpitanului Porteous*, 1909 p. 30–31).

paznicul său, chiar în clipa când se pregătea să o devoreze. Prin strigătul acesta pătimaș norodul părea să-și înfrâneze indignarea, ca ea să nu izbucnească pe dată și de fapt magistrații se așteptaseră la o asemenea răbufnire și fuseseră luate măsurile de trebuință pentru a o înăbuși. Dar strigătul nu se repetă și nici nu se iscă brusc vreo răzmeriță, după cum această izbucnire părea să vestească. S-ar fi zis că norodului îi era rușine să-și arate dezamăgirea printr-un strigăt fără rost și zgomotul făcu loc, nu tăcerii ce domnise înainte ca vestea greu de crezut să-i fi ajuns la ureche, ci acelor murmure înăbușite, vorbe șoptite de la om la om în fiece grup și contopite într-un singur murmur adânc și grav care plutea deasupra adunării.

Și totuși, deși nimeni nu mai aștepta execuția, gloata rămase adunată fără să se clintească, de parcă tocmai înciudarea o ținea pe loc, în timp ce privea țintă la pregătirile pentru moarte, acum zadarnice, și își întețea simțămintele atâțate de cele petrecute, amintindu-și drepturile, mai multe la număr, pe care Wilson ar fi putut să le aibă la mila regelui, căci făcuse ceea ce făcuse din motive greșit înțelese cât și datorită mărinimiei arătate ajutorului său. „Omul acesta, spuneau, insul curajos, hotărât, cu inima largă, a fost executat fără milă fiindcă a furat o pungă cu bani, ceea ce, într-un fel, putea să socoată o captură cuvenită de drept, pe când destrăbălatul ăsta, unealta stăpânirii, care s-a folosit de o zarvă măruntă, nelipsită în asemenea împrejurări ca să verse sângele a douăzeci dintre concetățenii lui, despre el se socoate că merită ca întru salvarea sa să fie exercitată prerogativa regală a milei. E de răbdat așa ceva? — oare părinții noștri ar fi răbdat una ca asta? Nu suntem, ca și ei, scoțieni și cetățeni al Edinburghului?"

Slujbașii justiției începură acumn să desfacă eșafodul și să îndepărteze cele pregătite pentru execuție, cu nădejdea că prin aceasta vor face ca mulțimea să se împrăștie mai grabnic. Măsura avu urmările dorite; căci de îndată ce furca fatală fu desprinsă din piedestalul mare de piatră, sau mai bine zis din gaura unde fusese înțepenită și coborî încet pe carul menit să o transporte la locul unde era păstrată de obicei, poporimea,

după ce-și dădu frâu liber simțămintelor printr-un al doilea țipăt de mânie și suferință iscat de această jignire, începu să se împrăștie alene spre casă și spre îndeletnicirile ei obișnuite.

La fel și ferestrele se goliră treptat și se alcătuiră grupuri de cetățeni dintr-o stare mai acătării, care zăboveau ca și cum ar fi așteptat să ia calea spre casă când străzile aveau să fie eliberate de prostime. Contrar celor ce se întâmplă adeseori, asemenea inși încuviințau, îndeobște, sentimentele celor mai prejos ca ei în rang și considerau cele întâmplate o cauză a tuturor păturilor sociale. Într-adevăr, așa cum am mai băgat de seamă, nenorocitele focuri de armă trase de către soldații lui Porteous nu avuseseră nicidecum urmări în rândul privitorilor din păturile cele mai de jos, sau printre aceia care s-ar fi putut alătura răzmeriței iscate cu prilejul execuției lui Wilson. Fuseseră uciși câțiva oameni care priveau de la ferestre, iar aceștia desigur că n-ar fi avut cum să se numere printre răsculați, ci făceau parte dintr-o lume mai aleasă. De aceea, cetățenii, scoși din sărite în urma acestei pierderi abătute asupra propriului lor corp social, mândri și dârzi în apărarea drepturilor lor cetățenești, așa cum au fost întotdeauna burghezii din Edinburgh, se simțeau foarte mânioși din pricina răgazului dat căpitanului Porteous.

Cei aflați la fața locului observară în acest răstimp un fapt amintit după aceea îndeosebi, anume că, în timp ce mulțimea sta să se împrăștie se vedeau mai mulți inși, care colindau fără răgaz de ici-colo și din grup în grup, fără să rămână mult timp cu nici unul, șușotind cu cei ce-și ridicau mai puternic glasul împotriva ocârmuitorilor. Acești mijlocitori neobosiți păreau oameni de prin sate și toată lumea își închipuia că erau vechi prieteni sau fârtați ai lui Wilson care, în sinea lor, fierbeau bine-înțeles de mânie împotriva lui Porteous.

Totuși, chiar dacă oamenii aceștia aveau de gând să stârnească mulțimea, ca aceasta să se răzvrătească brusc, se părea că, deocamdată, se străduiau zadarnic. Cei de jos, ca și acea parte a adunării alcătuită din lume mai de soi, se împrăștiară și se duseră în liniște acasă; și numai

dacă ar fi luat seama la posomoreala și nemulțumirea care li se citea pe față sau de-ar fi prins ce vorbeau între ei, un străin ar fi putut să-și facă o părere despre starea lor sufletească. În folosul cititorului ne vom alătura unuia din numeroasele grupuri care urcau anevoie povârnișul iute al străzii West Bow[1].

— Cine a mai auzit una ca asta, doamnă Howden, zise bătrânul Peter Plumdamas către vecina sa, vânzătoare la mezat sau în prăvălii, pe când îi dădea brațul ca să-i ușureze urcușul acesta greu, ai văzut cum ăi mari de la Lunnon[2] se ridică împotriva legii și a Evangheliei și-l lasă slobod pe-un asemenea nemernic ca Porteous să-și facă mendrele împotriva unui oraș pașnic?

— Și ia gândește-te, ne-au făcut să batem un drum așa de greu, gemu doamna Howden, și-mi găsisem o fereastră fainâ, la un pas de schelă, aș fi putut să aud cuvânt cu cuvânt ce zicea pastorul, ba am mai plătit și cu doișp'ce penni locul, și degeaba.

— Eu socot că sub vechea lege scoțiană, când regatul *era* regat, iertarea asta nu făcea doi bani, zise domnul Plumdamas.

— Nu știu mare lucru despre legi, răspunse doamna Howden; da' știu că atunci când aveam un rege și un cancelar[3] și oameni de-ai noștri în parlament, puteam totdeauna să zvârlim în ei cu pietre când nu erau copii cuminți. Da' nimeni nu poate să bată cu pietre până la Lunnon.

— Mi-e lehamite de Lunnon și de tot ce-a venit vreodată de acolo! spuse domnișoara Grizel Damahoy, o bătrână croitoreasă, ne-au lipsit de Parlament[4] și ne-au împilat negoțul. Nobilii de la noi greu o să

---

[1] Partea dinspre apus a Străzii arcului.

[2] În graiul scoțian: Londra.

[3] În Anglia cancelarul îndeplinea funcția de judecător suprem și președinte al Camerei Lorzilor.

[4] Scoția și-a pierdut propriul ei Parlament în 1707; de la acea dată a fost reprezentată prin deputații ei în Parlamentul englez — uniune considerată dezavantajoasă pentru comerțul scoțian.

încuviințeze că acul unui scoțian poate să coasă pe o cămașă o manșetă gofrată de dantelă, sau horbota pe o cravată.

— Asta poți s-o spui, domnișoară Damahoy, și știu unii care au adus de la Lunnon stafide, cu toptanul răspunse Plumdamas; și-apoi, armata aceea de trântori englezi, taxidari și vămuitori ce-a tăbărât asupra noastră ca să ne dea o pupăză-n obraz și să ne chinuiască, încât un om cinstit nu mai poate să aducă nici măcar o nimica toată dintr-un *anker*[1] de rachiu, de la Leith la Lawnmarket, fără să aibă sorți să fie jefuit chiar de marfa cumpărată și plătită de el. Ei bine, n-o să spun că Andrew Wilson n-are nici o vină fiindcă a pus mâna pe ce nu era a lui; dar dacă a luat nu mai mult decât fusese al său, asta se deosebește strașnic de fapta pentru care e învinovățit omul ăsta.

— Dacă vorbiți despre legi, zise doamna Howden, uite-l pe domnul Saddletree[2], care poate să limpezească lucrurile la fel de bine ca un avocat.

În timp ce doamna Howden rostea aceste vorbe, persoana amintită de ea, un om mai în vârstă, cu o figură demnă și o perucă minunată, îmbrăcat într-un costum cenușiu închis, se apropie și, curtenitor, îi oferi brațul domnișoarei Grizel Damahoy.

Poate că trebuie să amintim că Bartoline Saddletree ținea o deosebit de frumoasă și foarte prețuită prăvălie de hamuri, șei etc., etc., cu firma „Călușul de aur", la începutul străzii Bess Wind. Totuși (după cum gândeau vecinii și el însuși), avea un dar neobișnuit pentru problemele mai importante ale legii și era nelipsit de la dezbaterile și discuțiile avocaților și judecătorilor din strada vecină, unde, ca să spunem adevărul, îl găseai mai adeseori decât se potrivea cu propriul său venit, dacă în lipsa lui,

---

[1] Măsură de capacitate, egală cu 8,50 galoane sau 37,83 l.

[2] Numele personajului, așa cum se va vedea mai jos, e semnificativ; în engleză, *saddletree*, oblânc de șa.

soția sa, femeie harnică și muncitoare, nu s-ar fi descurcat de minune singură ca să-și mulțumească muștériii și să-și țină din scurt calfele. Buna femeie avea obiceiul să-l lase pe bărbatu-su să se îndrepte spre ce voia el, și să-și îmbogățească neîntrerupt suma cunoștințelor sale asupra legilor; dar, de parcă ar fi dorit să se despăgubească într-un fel, stăruia ca, în treburile gospodăriei și în cele ale negoțului, pe care soțul i le lasă în seamă, să facă ce voia ea. Cum Bartoline Saddletree avea un dar deosebit al vorbelor, luat de el drept elocință și revărsat asupra acelora în mijlocul cărora trăia cu mai mare largheță decât s-a socotit din toate timpurile drept un lucru binevoitor și plăcut, se scosese o vorbă, folosită uneori de către mucaliți ca să-i potolească retorica, anume că, după cum avea la ușă un mânz de aur, la fel, și în prăvălie, ținea o iapă sură[1].

Această dojană îl îndemna oricând pe domnul Saddletree să-i vorbească bunei sale neveste cam de sus și impunător, amănunt care părea s-o tulbure foarte puțin, decât dacă soțul încerca să arate într-adevăr cine era stăpân acolo-n casă și atunci femeia nu pierdea prilejul să se ridice pe față împotriva autorității lui. Dar Bartoline rareori dădea prilej ca lucrurile să ajungă astfel până la capăt; căci, asemenea blajinului rege Jamie[2], îi plăcea mai mult să vorbească despre putere decât să și-o arate. Acest fel de a gândi, luat în totul, era un noroc pentru el; întrucât averea lui sporea, fără ca el să se ostenească sau să-și întrerupă studiile la care ținea atât. Aceste cuvinte lămuritoare au fost adăugate pentru cititor, lăsând deoparte cele spuse de Saddletree pe când înfățișa cu mare acribie prevederile legii în cazul lui Porteous, potrivit cărora ajunse la concluzia că, dacă inculpatul ar fi tras cu cinci minute mai devreme, înainte ca Wilson să fi fost dat jos din spânzurătoare, fapta sa ar fi fost *versans in licito;* adică ar fi luat parte la o acțiune legală, și ar fi putut să fie

---

[1] Aluzie la o zicală englezească: iapa sură e cea mai bună, cu sensul: femeia duce greul.
[2] *Jacob al VI-lea al Scoției* (1566–1625), din 1603 rege al Angliei și Scoției.

pedepsit doar *propter excessum* sau lipsă de judecată, ceea ce ar fi avut sorți să-i ușureze pedeapsa, micșorând-o până la acea *poena ordinaria*[1].

— Judecată! repetă doamna Howden, pentru care, așa cum se poate presupune prea bine, subtilitatea acestei deosebiri era irosită în van, da' când a mai avut Jock Porteous fie bun-simț, judecată sau purtări frumoase? Îmi amintesc când taică-su...

— Dar, doamnă Howden, zise Saddletree...

— Și eu, zise domnișoara Damahoy, îmi amintesc când maică-sa...

— Domnișoară Damahoy, imploră oratorul întrerupt...

— Iar eu, adaugă Plumdamas, țin minte când nevastă-sa...

— Domnule Plumdamas, doamnă Howden, domnișoară Damahoy, se rugă din nou fierbinte oratorul, luați seama la deosebirea ce există în cazul de față, după cum spune consilierul Crossmyloof: „Eu, zice, fac o deosebire, după ce trupul osânditului a fost coborât din spânzurătoare și execuția a luat sfârșit, Porteous nu mai era persoană oficială; fapta pe care venise să o ocrotească și să o apere, odată săvârșită și terminată, el nu mai era altceva decât *cuivis ex populo*."[2]

— *Quivis... quivis*[3], vă cer iertare, domnule Saddletree, spuse (apăsând îndelung pe prima silabă), domnul Butler, locțiitorul de învățător al unei parohii din apropierea Edinburghului, care, în clipa aceea, în timp ce erau rostite greșit acele cuvinte latine, urcă până la ei.

— N-are importanță că mă întrerupi, domnule Butler! cu toate astea, îmi pare bine că te văd, spun cum a spus consilierul Crossmyloof, și el a zis *cuivis*.

— Dacă consilierul Crossmyloof ar fi folosit dativul în locul nominativului, i-aș fi atins palma cu o curea solidă de piele[4], domnule

---

[1] Altă pedeapsă decât cea capitală (lat.).

[2–3] În latină: *quivis ex populo*, un oarecare din popor (aci termenul este folosit greșit la cazul dativ, așa cum se arată mai jos).

[4] Joc de cuvinte. În graiul scoțian, *Crossmyloof*, numele personajului, înseamnă: atinge-mi palma (cu bani).

Saddletree. Nu se află băiat în clasa de elevi codași care să nu fi fost pedepsit pentru un asemenea solecism.

— Eu vorbesc latină ca un avocat, nu ca un învățător, i-o întoarse Saddletree.

— Nici măcar ca un școlar, aș zice, îi dădu răspunsul Butler.

— N-are mare însemnătate, zise Bartoline; vreau doar să spun că Porteous a ajuns să poată fi supus la *poena extra ordinem,* sau pedeapsa capitală, adică spus pe șleau în scoțiană, să fie spânzurat, numai fiindcă nu a tras când era în post, ci a așteptat până când trupul a fost coborât, execuția asupra căreia avea sarcina să vegheze a avut loc, iar el însuși a fost eliberat de îndatorirea obștească ce primise ordin să și-o îndeplinească.

— Dar, domnule Saddletree, zise Plumdamas, credeți într-adevăr că ar fi fost mai bine dacă John Porteous ar fi început să tragă înainte să se fi zvârlit cu totul vreo piatră?

— Bineînțeles că da, vecine Plumdamas, răspunse Bartoline pe un ton confidențial, deoarece, atunci, trebuia privit ca răspunzător pentru îndeplinirea datoriei sale și investit cu puterea de trebuință, căci execuția abia începuse, sau, cel puțin, nu se săvârșise, sau nu era pe deplin terminată; dar după ce Wilson a fost dat jos, totul luase sfârșit, Porteous era pe de-a-ntregul lipsit de orice autoritate și n-avea altă treabă decât s-o ia din loc însoțit de soldații lui din gardă, în sus, pe West Bow, la fel de iute ca și cum ar fi fost urmărit cu un mandat de aducere pentru neplata datoriilor. Și asta-i legea căci am auzit-o înfățișată de către lordul Vincovincentem[1].

— Vincovincentem? E un nobil sau un lord de la tribunal? întrebă doamna Howden.

---

[1] *„Vinco vincentem ergo vinco te"* (lat.), citat din legea cu privire la faliment (Îl învinge pe învingător, deci te învinge pe tine).

— Un lord de la tribunal[1]. Nu-mi bat eu mult capul cu nobilii. Mă supără cu o seamă de întrebări fără rost despre șeile și profilurile, coburii și hamurile lor, și cât or să-i coste și când vor fi gata — o mulțime de găgăuți care aleargă în galop — pe unii ca ăștia poate să-i servească nevastă-mea.

— Și se prea poate ca în zilele ei bune să-l fi servit pe cel mai mare nobil al țării, oricât de puțin îți dumneata cont de ea, zise doamna Howden oarecum revoltată de felul disprețuitor în care fusese amintită prietena ei; pe vremea când amândouă eram două fetișcane sprințare nu prea ne închipuiam că o să ne legăm capul cu unii ca bătrânul meu Davie Howden și așijderi ca dumneata, domnu' Saddletree.

În timp ce Saddletree, care nu avea agerime la răspunsuri, își frământa creierii ca să-i întoarcă o vorbă la această zeflemea, domnișoara Damahoy îl tulbură:

— Iar cât despre nobili, zise domnișoara Damahoy, ar trebui să-ți amintești, domnule Saddletree, defilarea Parlamentului, din vremurile bune de demult, dinainte de Unire... renta pe un an a multor proprietăți frumoase se ducea pentru chingile de la șaua calului și armuri, în afară de robele brodate și jambiere care ele singure făceau cât brocardul aurit și multe erau lucrate de oamenii din branșa mea.

— Și-apoi zaiafetul acela zdravăn, cu dulciuri și zaharicale — mâncăruri și băuturi — și tot felul de fructe uscate.

— O să vă spun eu, vecinilor, ce-i cu treaba asta, zise doamna Howden, n-o să mai cred vreodată că Scoția tot Scoția rămâne, dacă scoțienii noștri din tată-n fiu or să stea la locul lor și să-nghită ocara pe care ne-au adus-o astăzi. Nu numai sângele *vărsat*, ci și acela care ar fi putut să fie vărsat, se cere răzbunat cu mâinile noastre; era acolo copila fetei mele, micuța

---

[1] În Anglia, modul de adresare către președintele unui complet de judecată este *my lord*. Membrii Colegiului de Justiție purtau denumirea de lorzi ai sesiunii.

Eppie Daidle, nepoată-mea, o știi, domnișoară Grizel, se jucase de-a chiulangiii ce-o șterg de la școală, așa cum fac copiii, știți cum, domnule Butler...

— Drept care, cine le vrea binele ar trebui să-i biciuiască zdravăn, aruncă o vorbă Butler.

— Și tocmai se cățărase până la picioarele scheläriei, ca să vadă cum îl spânzurau, așa cum e firesc pentru o copilă; și de aceea n-ar fi putut oare să fie împușcată la fel ca și ceilalți, și atunci ce ne-am fi făcut cu toții? Mă întreb cum i-ar fi plăcut reginei Carline[1] (dacă așa o fi chemând-o), ca unul din copiii ei să se afle într-o asemenea primejdie?

— Se zvonește că o astfel de împrejurare, nu ar fi pricinuit maiestății sale o suferință de neîndurat, zise domnul Butler.

— Ei bine, urmă doamna Howden, într-un cuvânt, dacă eram bărbat, mi-aș fi scos pârleala cu Jock Porteous, oricare-ar fi fost sfârșitul, chiar dacă toate babele și moșii din Anglia[2] ar fi jurat altfel.

— Cu unghiile aș fi sfâșiat ușa închisorii, dar dădeam de el, spuse domnișoara Grizel.

— Se poate să aveți foarte mare dreptate, doamnelor, dar v-aș sfătui să nu vorbiți atât de tare.

— Să vorbim mai încet! strigară amândouă doamnele, dar numai despre asta o să se vorbească de la Weight-house[3] la Watergate[4], până când treaba asta va lua sfârșit sau lucrurile se vor îndrepta.

Femeile plecară fiecare pe la casele lor. Plumdamas se alătură celorlalți doi domni ca să-și bea *meridianul*[5] (să dea de dușcă un pahar

---

[1] În pronunția unui vorbitor din Edinburgh, numele de Caroline sună adesea Carline; în scoțiană: cloanță, femeie bătrână, babă.

[2] Jocul de cuvinte pornește tot de la numele reginei, Caroline.

[3] Biroul de cântărire.

[4] Poarta apei. Aici cu sensul: din centrul și până la marginea orașului, întrucât Biroul de cântărire se afla în punctul cel mai înalt al străzii Bow, iar Poarta apei, în apropiere de Poarta tunurilor, la periferia Edinburghului.

[5] Aperitivul de la amiază.

plin ochi cu rachiu), căci drumul lor trecea pe lângă acea binecunoscută dugheană scundă și întunecoasă din Lawnmarket, unde aveau obiceiul să-și ia această băutură întăritoare. Apoi domnul Plumdamas porni spre prăvălia sa, iar domnul Butler, care întâmplător avea acum un prilej deosebit de a-și găsi o curea de dârlog de la un frâu vechi (cei care trăseseră chiulul în ziua aceea încărcată, ar fi putut să prevadă că va fi folosită), coborî în Lawnmarket, cu domnul Saddletree, și fiecare din ei vorbea atunci când apuca să spună o vorbă, — unul despre legile scoțiene, altul despre legile sintaxei, și nici unul, nici altul nu ascultau o iotă din cele rostite de tovarășul său.

CAPITOLUL V

„Aiurea putea foarte bine să lămurească legea,
Dar la el acasă era blând ca porumbelul."
Davie Lindsay[1]

— A fost pe-aici Jock Driver, căruțașul, și-a-ntrebat de hamul lui cel nou, zise doamna Saddletree către soțul ei de îndată ce acesta trecu pragul, nicidecum cu gândul să-i ceară părerea despre propriile lui treburi, ci doar ca să-i dea a înțelege, printr-o pașnică repetare, toate îndatoririle cărora trebuise să le facă față în lipsa lui.

— Bine, răspunse Bartoline, și altă vorbă nu mai catadicsi să rostească.

— Și moșierul de la Girdingburst și-a trimis fecioru' care-i face drumurile, și a fost și el (e un tânăr plăcut și politicos) ca să-ntrebe când o să fie gata cerga brodată, pentru calul lui roib, fiindcă o vrea înainte de alergările de la Kelso.

— Bine, bine, răspunse Bartoline, la fel de scurt ca și mai înainte.

— Și înălțimea sa contele de Blazonbury, lord Tună și Fulgeră, s-ar putea să-nnebunească de tot dacă hamurile pentru cele șase iepe din Flandra, cu căpăstrul, chișița, tocul și scările potrivite, nu-i sunt trimise acasă, așa cum s-a făgăduit.

— Bine, bine, bine... bine, bine, nevastă, zise Saddletree, dacă-și pierde mințile, îl vom face să fie cercetat de lege pentru nebunie... totul e în ordine.

---

[1] Poet scoțian, mort în 1555.

— E bine că așa gândești, domnule Saddletree, răspunse ajutoarea sa, destul de întărâtată din pricina nepăsării cu care era primită darea ei de seamă; mulți s-ar fi socotit atinși în cinstea lor dacă le-ar fi intrat în prăvălie atâția mușterii și nu le-ar fi răspuns nimeni decât femeile din neam; căci de îndată ce te-ai întors cu spatele, toți băieții au luat-o din loc să vadă cum era spânzurat Porteous, de asta poți să fii sigur, și astfel, fiindcă nu erai acasă...

— Fleacuri, doamnă Saddletree, zise Bartoline, cu un aer important; nu-mi împuia urechile cu prostiile tale; eram nevoit să mă aflu într-altă parte — *non omnia* — așa cum spunea domnul Crossmyloof, când a fost chemat să cerceteze în același timp două cazuri de excrocherie — *non omnia possumus — pessimus — possimis* — știu că latina noastră juridică îl supără la urechi pe domnul Butler, dar înseamnă: nimeni, chiar dac-ar fi însuși lordul președinte, nu poate să facă două lucruri deodată.

— Foarte adevărat, domnule Saddletree, răspunse cu un zâmbet înțepător grijulia sa ajutoare și, fără îndoială, e un lucru la locul său să-ți lași nevasta să vadă de șeile și căpestrele tinerilor domni, în timp ce te duci să te uiți cum întinde latul un om care nu ți-a făcut vreodată rău nici cât negru sub unghie.

— Termină odată, femeie... zise Saddletree pe un ton superior, dobândit întrucâtva cu ajutorul *meridian*-ului, îți spun, ferește-te să te amesteci în treburi pe care nu ești în stare să le înțelegi. Crezi că m-am născut doar ca să stau aici să dau găuri prin talpă cu sula, în timp ce se află acolo asemenea oameni ca Duncan Forbes[1] și celălalt, tânărul Arniston[2], ca să nu mai vorbim de alte persoane de rang mult mai înalt decât mine, dacă cei din fundătură nu mint, care și ei ar putea fi, desigur, președinți de tribunal și avocați ai Coroanei, căci cine alții decât ei ar

---

[1-2] *Duncan Forbes de Culloden* (1685–1747) a fost președinte al Tribunalului din 1737 până la sfârșitul vieții. Urmașul lui în această funcție a fost *Dundas de Arniston* (1685–1753), ambii foști avocați ai Coroanei.

putea să fie?... Drept care, dacă hatârurile ar fi împărțite deopotrivă, ca pe vremea viteazului Wallace[1].

— Nu știu ce-am fi avut de pe urma viteazului Wallace, zise doamna Saddletree, de nu un singur lucru, căci așa cum am auzit că spuneau bătrânii, pe vremea aceea se luptau cu puști din talpă, și-atunci, se poate zice că am avut noroc, fiindcă altfel, dacă le-ar fi cumpărat, ar fi putut să uite să le plătească.

— Îți spun, femeie, zise Bartoline, supărat foc, că habar nu ai despre asemenea treburi. Pe vremea lui Sir William Wallace nimeni nu era țintuit de o asemenea muncă de rob cum e cea de șelar, fiindcă orice fel de atelaje care le făceau trebuință și le aduceau gata lucrate, din Olanda.

— Bine, zise Butler care, ca și mulți alții din breasla sa, era un fel de zeflemist și hâtru priceput la glume seci, dacă așa stă treaba, domnule Saddletree, cred că la noi lucrurile s-au schimbat în bine, de vreme ce ne facem noi înșine hamurile, și numai avocații îi importăm din Olanda.

— E mai mult decât adevărat, domnule Butler, răspunse suspinând Bartoline; dacă aș fi avut norocul, sau mai degrabă dacă taică-meu ar fi avut minte să mă trimită la Leyden sau Utrecht să învăț Substitutele și Pandexurile[2].

— Vrei să spui Instituțiile — Instituțiile lui Justinian[3], domnule Saddletree, zise Butler.

---

[1] *Sir William Wallace* (1270–1305), patriot scoțian, șeful rezistenței împotriva regelui Eduard I al Angliei.

[2] Pronunție stâlcită. *Pandectele:* culegere de texte de drept civil roman, compilate din porunca împăratului Justinian în secolul al șaselea. Legile scoțiene au drept model legile romane, iar în Scoția secolului al XVIII-lea se obișnuia ca tinerii avocați să studieze în Olanda, țară ale cărei legi păstrau aceeași tradiție juridică.

[3] Operă care cuprinde principiile generale ale dreptului din epoca lui Justinian.

— Institutele și Substitutele[1] sunt cuvinte care înseamnă același lucru, domnule Butler, și ca atare oricare din ele se folosesc deopotrivă în zapisurile de moștenire fără drept de înstrăinare, după cum poți să vezi în *Practicile*[2] lui Balfour, sau *Formele*[3] lui Dallas din St. Martin. Slavă domnului, lucrurile astea le înțeleg destul de bine; mărturisesc totuși că ar fi trebuit să studiez în Olanda.

— Alină-te cu gândul că s-ar putea să nu fi ajuns mai departe decât ești acum, domnule Saddletree, răspunse domnul Butler, căci avocații noștri scoțieni sunt de viță nobilă. Neobrăzarea lor e într-adevăr de o calitate cu adevărat corintică și *Non cuivis contigit adire Corinthum*[4]. Aha, ce zici, domnule Saddletree?

— Și aha, domnule Butler, răspunse Bartoline, pentru care, după cum se poate bănui, gluma era zadarnică, ca și tot ce fusese spus, în afară de sunetul cuvintelor, adineauri ziceați *quivis* și acum v-am auzit cu urechile mele cum rosteați *cuivis*, nu mai puțin limpede decât am auzit vreodată un cuvânt spus la bară, în prima instanță.

— Aveți răbdare, domnule Saddletree, o să explic deosebirea, în trei cuvinte, urmă Butler care, deși dotat cu nemărginit mai multă judecată și cunoștințe, se arăta la fel de atotștiutor în propria-i ramură a științei, ca Bartoline în profesia juridică ce și-o atribuia el însuși. Aveți răbdare

---

[1] În legea scoțiană, persoanele menționate ca moștenitori într-un act de testare a averii fără drept de înstrăinare se numesc „institute"; persoana căreia i se lasă această moștenire este considerată un „substitut" (adică un înlocuitor al celui care donează bunurile inalienabile). Savanții nu au fost întotdeauna de acord că cele două termene ar fi sinonime.

[2–3] *Practicks (Practicile)*, culegere de hotărâri ale tribunalelor alcătuită de *Sir James Balfour din Pittendreich* (1525–1583), publicată în 1754; *System of Styles, as now Practised within the Kingdom of Scotland, (Formele autorizate de redactare a unui act juridic pe întinsul regatului Scoția)* (1697), *de George Dallas din St. Martin, Ross shire* (1635–1701).

[4] Nu oricui îi este îngăduit să pătrundă în Corint (lat.). Corintul era vestit în Antichitate pentru luxul și bogăția sa. Alama pe care o producea era foarte apreciată. Aci joc de cuvinte: în engleză *brass:* alamă, are și sensul de obrăznicie, neobrăzare.

o clipă. Recunoașteți că nominativul este cazul prin care o persoană sau un lucru este numit sau înfățișat și poate fi denumit cazul principal, toate celelalte fiind formate din nominativ, în limbile culte, prin schimbarea terminației, iar în jargoanele noastre moderne, babilonice, cu ajutorul prepozițiilor. Asta cred că recunoașteți, domnule Saddletree?

— Nu știu dacă o să recunosc sau nu — *ad avisandum*[1], știți — nimeni n-ar trebui să se pripească să facă mărturisiri, fie și atunci când e vorba de legi sau de fapte, zise Saddletree, care arăta sau se străduia să arate, ca și cum ar fi înțeles ce se spunea.

— Iar cazul dativ, urmă Butler...

— Știu ce este un tutore dativ[2], răspunse Saddletree destul de iute.

— Cazul dativ, reluă gramaticul, arată că un lucru este dat sau atribuit ca aparținând, după cum se cuvine, unei persoane, sau unui lucru. Asta n-o puteți tăgădui, sunt sigur.

— Totuși, zău că n-o să mă învoiesc, zise Saddletree.

— Atunci, adicătelea ce naiba crezi că sunt nominativul și dativul? zise Butler fără să se gândească și silit să-și uite buna cuviință în vorbire și pronunția corectă.

— Asta o să ți-o spun pe îndelete, domnule Butler, zise Saddletree, cu un aer de mare cunoscător; am nevoie de o zi ca să cercetez și să răspund la fiece articol din condescendența[3] dumitale și apoi o să stau de vorbă cu dumneata ca să mărturisesc sau să tăgăduiesc, după cum se va potrivi.

— Hai, hai, domnule Saddletree, spuse soția sa, aici n-o să fie nici un fel de mărturisire și condescendențe, și lasă-i să se ocupe cu articole de acest sort pe cei care sunt plătiți pentru asta, unora ca noi le stau la fel de rău ca o șa pe o viță de poveri.

---

[1] Locuțiune latină, aici cu sensul: rămâne de luat o hotărâre.

[2] Tutore dativ: tutore numit de către un tribunal.

[3] În legea scoțiană, enunțarea capetelor de acuzare, în baza cărora se deschide un proces, cuprinde totodată răspunsurile inculpatului.

— Aha, zise domnul Butler. „Optat ephippia bos piger"[1], nimic nou sub soare. Totuși, doamna Saddletree a nimerit-o bine.

— Și, de vreme ce spui că te pricepi la legi, mult mai bine ți-ar sta, domnule Saddletree, urmă ajutoarea lui, să încerci dacă poți să faci ceva pentru Effie Deans, biata de ea, care zace acolo în temniță, și-i e frig, și foame, și n-are nici un sprijin. O slujnică de-a noastră, domnule Butler, și o fată atât de neștiutoare, după cum mă taie pe mine capu' și de atâta folos în prăvălie... Când domnu' Saddletree ieșea în oraș — și vă dați seama că rareori stă pe-acasă când e deschis vreun tribunal — biata Effie mă ajuta să răstorn și să ridic valurile de piele tăbăcită, să așez marfa, și să fiu pe placul tuturor... Și, pe cinstea mea, răspunsurile ei aveau de ce să mulțumească mușteriii, fin'că era bine crescută și o fată mai arătoasă în Auld Reckie[2] n-a fost nicicând. Și când oamenii se iuțeau și voiau luna de pe cer, ea îi servea mai bine ca mine, care nu mai sunt atât de tânără cum eram, domnule Butler, și pe deasupra-s nițeluș cam repezită de felul meu. Fiin'că, atunci când prea mulți țipă la mine toți deodată și eu n-am decât o gură ca să le răspund, se mai întâmplă ca omu' să mai vorbească și tăios, că altfel n-o mai scoți nici poimarți la capăt cu treaba... Și așa se face că zi de zi simt lipsa lui Effie.

— *De die in diem*[3], adaugă Saddletree.

— Cred, spuse Butler după ce șovăi îndelung, că am văzut-o pe fată în prăvălie, o tânără cuviincioasă, cu păr bălai.

— Da, da, întocmai, ea era, biata Effie, spuse stăpână-sa. Cum a fost părăsită sau dacă e nevinovată de această faptă păcătoasă, asta numai Dumnezeu din cer știe; dar de a căzut cumva în păcat, a fost amarnic

---

[1] „Boul leneș își dorește valtrapurile calului". Citat din poetul latin Horațiu (65–8, î.Chr.): „Râvnim ceea ce nu avem", Horațiu, *Epistole*, I, XIV, 42.

[2] Denumirea scoțiană a orașului Edinburgh.

[3] Locuțiune latină: din zi în zi.

ispitită și aproape că aș putea să jur cu mâna pe Biblie că în clipa aceea nu era în toate mințile.

Între timp, Butler începuse să se neliniștească; pășea fără astâmpăr în sus și-n jos prin prăvălie și se vădea atât de tulburat cât e de presupus că o persoană cu un fel de a fi atât de grav poate să-și dea frâu liber simțămintelor.

— Fata asta nu era fiica lui David Deans, spuse, acela care a luat în arendă grădinile de la St. Leonard's, și nu are cumva o soră?

— Are, într-adevăr, biata Jeanie Deans, cu zece ani mai mare ca ea; a fost pe-aici puțin mai înainte și plângea din pricina soră-sii. Și ce altceva aș fi putut eu să-i spun decât că era de datoria ei să mai vină, să stea de vorbă cu domnu' Saddletree când e acasă. Nu fiin'că-mi spuneam că domnu' Saddletree ar putea să-i facă ei sau oricui altul cine știe ce mare bine sau rău, dar, pentru puțin timp, i-ar fi ajutat să-și țină firea, sărmana de ea; și necazul să vină atunci când trebuie.

— Te înșeli, totuși, nevastă, zise disprețuitor Saddletree, fiindcă aș fi fost în măsură să-i dau pricină de mare mulțumire; aș fi putut să-i dovedesc că sora ei a fost adusă în fața judecății pe temeiul legii 690, capitolul 1: „Pentru a împiedica mai repede uciderea pruncilor", din pricină că și-a ascuns sarcina și nu a dat nimănui seama de copilul pe care l-a născut.

— Sper, zise Butler, mă încred în mila lui Dumnezeu, că va izbuti să lămurească lucrurile și să scape de bănuieli.

— Și eu la fel, dom'le Butler, răspunse doamna Saddletree. Zău că aș fi pus mâna-n foc pentru ea ca pentru propria mea fiică, dar vai de capu' meu, am bolit toată vara și abia de-am trecut pragul odăii mele timp de trei luni. Iar cât despre domnu' Saddletree, ar putea să se găsească într-o casă de lehuzie, fără să afle de ce au venit acolo femeile. Așa că am văzut-o puțin sau deloc, altfel aș fi scos de la ea adevărul cum și în ce stare se afla, asta v-asigur eu. Dar toți credem că s-ar putea ca soru-sa să fie în stare să spună ceva care s-o dezvinovățească.

— În toată clădirea Parlamentului[1] numai despre asta se vorbea până când povestea cu Porteous a făcut-o uitată. E un frumos caz de ucidere a pruncului și altul la fel judecătoria n-a mai avut de când cu Luckie Smith, moașa care a plătit cu moartea în o mie șase sute șapte-ș-nouă.

— Da' ce-i cu dumneata, domn' Butler? spuse buna femeie; ești alb la față ca varu'; trage o dușcă!

— Nici vorbă, zise Butler, silindu-se să vorbească. Am venit ieri pe jos de la Dumfries și e o zi tare caldă.

— Așază-te, zise doamna Saddletree, bătându-l blând cu mâna, și odihnește-te, în felul ăsta o să te omori, omule. Și trebuie să te felicităm pentru că ai căpătat școala, domn' Butler?

— Da... nu... nu știu, răspunse nedeslușit tânărul.

Dar doamna Saddletree îi ceru să lămurească lucrurile, în parte fiindcă-i purta într-adevăr de grijă, în parte din curiozitate.

— Nu știi dacă o să capeți sau nu școala comunală din Dumfries, după ce n-ai plecat de-acolo și ai ținut locul de învățător toată vara?

— Nu, doamnă Saddletree, n-o s-o capăt, răspunse Butler, mai stăpân pe sine. Moșierul de la Black-at-the-bane[2] a avut un fiu natural crescut în sânul bisericii scoțiene pe care presbiteriul n-a putut fi convins să-l scoată din slujbă[3] și astfel...

— Da, nu-i nevoie să spui mai departe. Dacă e pe-acolo un moșier cu un văr sărac sau un copil din flori căruia școala asta i-ar conveni, am priceput... Și chiar te-ai întors la Libberton ca să aștepți să se facă un loc liber?... Oricât de șubred e domnul Whackbairn, poate să trăiască atât cât o să trăiești dumneata, care ești ajutorul și urmașul lui.

---

[1] Aci cu sensul de tribunal. Pe vremuri, Parlamentul scoțian se întrunea în clădirea în care a ființat apoi tribunalul.

[2] Negru până-n măduva oaselor.

[3] Biserica oficială a Scoției, *the kirk*, este biserica presbiteriană, recunoscută începând de la revoluția din 1688–1689. Presbiteriul, alcătuit din reprezentanți ai parohiilor dintr-o anumită regiune, are importante funcții administrative.

— Se prea poate, răspunse Butler cu un suspin; nu știu dacă ar trebui să-mi doresc altceva.

— Nici vorbă că e un lucru tare supărător să fii așa la voia altuia, și dumneata, care ai dreptul și rangul pentru ceva mult mai bun, mă mir cum de rabzi asemenea necazuri, urmă buna doamnă Saddletree.

— *Quos diligit castigat*[1], răspunse Butler; până și păgânul Seneca[2] vedea că nenorocirea poate aduce folos. Păgânii au avut filozofia lor, iar evreii, revelația, doamnă Saddletree, și la vremea lor și-au îndurat fiecare nenorocirile. Creștinii se bucură de mai mult har, decât unul sau altul dintre aceștia, dar, fără îndoială că...

Conteni și suspină.

— Știu ce vrei să spui, zise doamna Saddletree și privi spre soțul ei; uneori ne pierdem răbdarea, în ciuda Bibliei și a Sfintei Scripturi. Dar n-o să pleci, domnule Butler; arăți tare rău... O să stai să mănânci cu noi puțină supă de varză.

Domnul Saddletree lăsă deoparte *Practicile* lui Balfour (studiul său preferat) și se alătură stăruințelor ospitaliere ale soției. Dar învățătorul se împotrivi tuturor rugăminților și-și luă pe loc rămas-bun.

— E ceva în toată treaba asta, zise doamna Saddletree, privind în urma lui, pe când urca strada. Mă întreb de ce nenorocirea abătută asupra bietei Effie îl întristează atât pe domnu' Butler... n-am văzut și n-am auzit să se fi cunoscut vreodată. Dar erau vecini pe vremea când David Deans lucra pe pământurile moșierului Dumbiedikes. Domnul Butler l-o fi cunoscut pe tăică-su sau pe altcineva dintre ai ei. Scoală-te, dom' Saddletree, te-ai așezat chiar pe hamul care trebuie tighelit... și uite-l pe Willie ucenicu'... Tu, vagabond mititel ce ești, ce-ți veni de bați drumurile ca să vezi oameni atârnați în streang?... Cum o să-ți placă atunci când o să ajungi să ai tu norocul ăsta? Fiin'că nu te asigur că n-o să ți se întâmple și ție, dacă te porți tot așa... Și acum de ce o iei razna și

---

[1] Evreii, 12:6.

[2] Seneca, filozof stoic roman (4 î.Chr.–65 d.Chr.).

plângi de parcă o vorbă ți-ar fi rupt oasele? Intră, și altă dată să fii mai cuminte și zi-i lui Peggy să-ți dea un blid de ciorbă, pentru că o să te înșoreze de-o să zburzi ca un zmeu, asta ți-o spun eu. E un copil orfan de tată, domnule Saddletree, și de mamă, ceea ce, uneori, e și mai rău, și ar trebui să i se poarte de grijă dacă se poate... e o datorie creștinească.

— Foarte adevărat, nevastă, grăi Saddletree în chip de răspuns, suntem *in loco parentis* în timpul minorității, cât se află sub tutelă și m-am gândit să cer tribunalului să mă împuternicească să fiu epistat *in loco tutoris*, deoarece nu există un tutore hotărât de o rudă, iar cea mai apropiată rudă de parte bărbătească a tatălui nu primește să-i slujească drept tutore; mă tem, însă, că procedura va cere cheltuieli ce nu vor fi *rem versam* fiindcă nu știu dacă Willie are unele bunuri pentru care să-ți iei răspunderea de a le administra.

Domnul Saddletree își sfârși fraza tușind, mulțumit de sine ca o persoană care a lămurit legea într-un fel de netăgăduit.

— Bunuri, strigă doamna Saddletree, ce bunuri să aibă bietul copil? La moartea maică-sii era îmbrăcat în zdrențe și bluza aceea albastră făcută de Effie dintr-o pelerină veche a mea a fost prima haină ca lumea pe care copilul a avut-o pe el, vreodată. Biata Effie! Într-adevăr, poți să-mi spui, mă rog, ajutat de știința dumitale a legii, viața ei va fi cumva în primejdie, domnule Saddletree, de vreme ce nu sunt în stare să dovedească dacă a fost cu totul vorba de un copil?

— Păi, zise domnul Saddletree, încântat fiindcă își văzuse și el o dată soția atrasă de o discuție pe o temă juridică. Păi, sunt două feluri de *murdrum* sau *mordragium* sau ceea ce *populariter et vulgariter*[1] se numește crimă. Vreau să spun că omorul e de mai multe feluri; fiindcă poate fi *murthrum per vigilias et insidias*[2] și *murthrum*, omorul a ceea ce ți s-a dat în grijă.

---

[1] În limba poporului și în înțelesul obișnuit (lat.).

[2] Omor cu bună știință și prin lovituri date pe la spate (lat.).

— Zău, răspunse jumătatea sa, că omorul a ceea ce ți s-a dat în grijă e felul în care moșierii și cei cu carte ne omoară pe noi, negustorii, și uneori ne fac să ne închidem dughenele, dar asta n-are nimic de-a face cu nenorocirea bietei Effie.

— Cazul lui Effie (sau Euphemia) Deans, reîncepu Saddletree, este un omor presupus, adică o crimă, fiindcă așa o înțelege și o tălmăcește legea, care ajunge la această învinuire în urma unor anumite *indicia* sau temeiuri ce dau de bănuit.

— Așadar, spuse buna femeie, dacă sărmana Effie nu a înștiințat pe nimeni despre starea în care se afla, o să i se pună ștreangul de gât, fie că pruncul s-a născut mort sau că trăiește și-n clipa de față?

— Desigur, spuse Saddletree, fiindcă e o lege alcătuită de suveranii noștri — regele și regina[1] — ca să împiedice nașterile în taină. Legii îi place oarecum această crimă, fiind un soi de omor plăsmuit de ea însăși.

— Atunci, dacă legea zămislește crime, zise doamna Saddletree, legea să fie spânzurată pentru că le-a săvârșit; sau, dacă în locul ei ar spânzura un avocat, țara nu s-ar plânge.

Chemarea la masa lor modestă făcu să se oprească discuția care altminteri avea sorți să ia o întorsătură mai puțin prielnică științei jurisprudenței și cunoscătorilor ei, decât prevăzuse la început domnul Bartoline Saddletree, prea bunul admirator al amândurora.

---

[1] Statut datând din anul 1690, c. 21, de pe timpul domniei lui William și Mary: orice femeie care își ascundea sarcina și nu cerea ajutor la naștere trebuia considerată ca ucigașă a noului născut, dacă pruncul murea sau dispărea. Pedeapsa a fost comutată în surghiun, în 1803, iar în 1809, legea „bănuirii de omor" a fost abolită. (David Marshall, *Sir Walter Scott și legile scoțiene*, 1932, p. 127–128.)

CAPITOLUL VI

„Dar atunci se ridică întregul Edinburgh,
Se ridicară toți, în număr de trei mii".[1]

Când plecă de la „Căluțul de aur", Butler se duse în căutarea unui prieten de-al său care avea legături cu legea, dornic să-i pună anumite întrebări despre situația nefericitei tinere amintite în ultimul capitol, întrucât, după cum cititorul a bănuit pesemne, dinainte, nu doar omenia îi poruncea să nu rămână nesimțitor la soarta ei, ci era îmboldit de motive mult mai puternice. Află că persoana căutată de el nu era acasă și la fel de nenorocos se dovedi cu una sau două cunoștințe, pe care le vizită în nădejdea că povestea ei le va trezi interesul. Dar, deocamdată, toată lumea era înnebunită de-a binelea de cazul Porteous și, prinsă în discuții vii, critica măsurile luate de ocârmuire pentru a-i amâna pedeapsa, sau se ridica în apărarea lor; iar încontrarea aceasta înfocată stârnise tuturor o asemenea sete, încât jumătate dintre tinerii avocați și consultanți, iar laolaltă cu ei chiar și secretarii lor, categoria socială pe care o căuta Butler, mutaseră discuția la o cârciumă îndrăgită de ei. Un aritmetician încercat calculase că discuția făcuse să se consume atâta bere ieftină câtă ar fi fost de ajuns ca să țină la suprafața apei un vas de război de prim rang.

Butler rătăci până se întunecă, hotărât să folosească prilejul ce-l dădea înserarea, ca să o viziteze pe nefericita tânără, atunci când fapta

---

[1] F.J. Child, *Balade engleze și scoțiene*, 1882–1898, nr. 169, „Johnie Armstrong", B, stanța 17.

sa putea fi cel mai puțin băgată în seamă; căci avea temeiurile sale să se ferească de comentariile doamnei Saddletree, a cărei prăvălie își deschidea ușa nu departe de poarta închisorii, deși se afla pe partea cealaltă, sau de miazăzi, a străzii și puțin mai sus. De aceea trecu prin ulița îngustă și în parte acoperită care ducea spre închisoare, din capătul de nord-vest al Pieții Parlamentului.

Se afla acum în fața intrării gotice a vechii temnițe care, după cum se știe prea bine, își înalța străvechea fațadă din vremuri de demult chiar în mijlocul Străzii Principale, alcătuind, ca să spunem astfel, capătul unei uriașe îngrămădiri de maghernițe denumite Lookenbooths, înghesuite de către strămoșii noștri dintr-o pricină de neînchipuit, în mijlocul acestei străzi a orașului, lăsând ca loc de trecere spre poarta închisorii o străduță îngustă înspre miazănoapte și miazăzi, o uliță întortocheată, ce șerpuiește mărginită pe o parte de zidurile înalte și întunecate ale închisorii și ale caselor învecinate, iar pe cealaltă de contraforturile și brâurile vechii catedrale. Pentru a mai înveseli întrucâtva această sumbră trecere (binecunoscută sub numele de Krames[1]), o seamă de chioșcuri sau prăvălioare, după chipul și asemănarea tarabelor ținute de cavafi, erau cum s-ar zice lipite de contraforturile și pragurile gotice, astfel încât părea că negustorii își făcuseră cuiburi — atât de mici arătau dughenele lor față de întreaga clădire — în fiece intrând dintre contraforturi și în fiece loc prielnic dinafara zidurilor, precum rândunica din castelul lui Macbeth[2]. În ultimii ani aceste dughene au ajuns doar niște simple chioșcuri cu jucării, unde micii pierde-vară, atrași în primul rând de asemenea mărfuri, sunt ispitiți să zăbovească, fermecați de sumedenia căluților de lemn, păpușilor și jucăriilor olandeze, așezate într-un meșteșugit și rebel talmeș-balmeș; deși îi cam sperie privirea chiorâșă a ofilitului moșneag sau a bătrânei cu ochelari, care stau cu ochii în patru și supraveghează aceste

[1] În scoțiană: dughene, tarabe ticsite de mărfuri.
[2] *Macbeth*, I, 6, 3–10.

ademenitoare prăvălii. Dar la vremea despre care scriem, ciorăparii, mănușarii, pălărierii, marchitanii, modistele și toți cei ce făceau comerț cu feluritele mărfuri denumite astăzi mărunțișuri erau de găsit pe această ulicioară.

Să ne întoarcem la povestirea de la care ne-am abătut. Butler dădu de temnicerul portar, un bătrân înalt, slab, cu părul lung și argintiu, chiar în clipa când încuia ușa dinafară a închisorii. Îi vorbi omului și ceru să fie lăsat să intre la Effie Deans, închisă pentru învinuirea de a-și fi ucis pruncul. Temnicerul îl privi lung și, ducându-și politicos mâna la pălărie din respect pentru haina neagră a lui Butler și înfățișarea sa de cleric, răspunse că era „cu neputință ca cineva să fie lăsat să intre în clipa de față".

— Închideți mai devreme ca de obicei, zise Butler, pricina e oare istoria căpitanului Porteous?

Temnicerul, cu înfățișarea unei persoane aflate în post, stăpână pe o adevărată taină, clătină din cap de două ori și scoțând din broască o cheie grea, lungă de vreo două picioare[1], se apucă să închidă o tăblie solidă de oțel, care se îndoi în jos peste gaura cheii și fu înțepenită printr-un zăvor de oțel, cu arc. Pe negândite, Butler rămase țintuit pe loc în timp ce ușa era încuiată bine, apoi, privindu-și ceasul, porni cu pași iuți în susul străzii, pe când, aproape fără a-și da seama, murmura pentru sine însuși:

„Porta adversa, ingens, solidoque adamante columnae;
Vis ut nulla virum, non ipsi excindere ferro
Coelicolae valeant... Stat ferrea turris ad auras... & c."[2]

---

[1] Adică aproximativ 0,68 m.

[2] *„Larg se cască poarta de la intrare, și spre tării se înalță,*
Cu coloane de nebiruit amenință cerul;
Zadarnică e forța omului, și la fel de vană puterea Cerului,
Pentru a sfărâma pilaștrii ce sprijină zidirea,
Sublim deasupra lor se ridică un turn de oțel" (lat.).
Dryden, *Vergilius*, cartea a VI-a.

După ce o zadarnică încercare de a-și găsi prietenul și sfetnicul său într-ale legii îl făcu să mai irosească o jumătate de oră, socoti că era timpul să părăsească orașul și să se întoarcă acolo unde locuia, într-un sătuc, aflat cam la două mile și jumătate la sud de Edinburgh. Pe vremea aceea, un zid înalt cu contraforturi și praguri laterale din loc în loc înconjura capitala, iar înlăuntru se intra prin niște porți, denumite în limba scoțiană *ports*, care în timpul nopții erau închise, fără abatere. Un mic bacșiș dat paznicilor îngăduia de fapt să intri și să ieși la orice oră printr-o portiță lăsată anume deschisă în poarta cea mare, dar pentru un om atât de sărac ca Butler avea oarecare însemnătate să se ferească fie și de acest mic tribut bănesc în afara legii; și fiindcă se temea că s-ar putea să nu mai fie mult până la ora de închidere a porților, se îndreptă spre poarta cea mai apropiată de locul unde se afla, deși, prin aceasta, își lungea oarecum calea spre casă. Drumul lui drept ducea prin Bristo Port[1], dar cea mai apropiată poartă a orașului față de locul unde se afla el atunci era West Port[2], pe unde se ieșea din Grassmarket și de aceea într-acolo își îndreaptă pașii. Când ajunse la poartă mai avu destul timp ca să treacă dincolo de zidurile împrejmuitoare și să pătrundă într-o suburbie numită Portsburgh, unde locuiau mai ales cetățenii din clasele de jos și meseriașii. Aci fu oprit pe neașteptate.

Nu ajunsese departe de poartă, când auzi sunet de tobă și spre marea sa mirare întâlni o sumedenie de inși, de ajuns cât să umple toată strada din fața sa și să alcătuiască mai în spate o mulțime nu tocmai neînsemnată, ce înainta cu mare repeziciune către poarta dinspre care el tocmai venise, iar în fruntea ei o tobă bătea o chemare la arme. Pe când se gân-

---

[1] Poarta către miazăzi a orașului.

[2] Poarta dinspre apus. Bristo Port și West Port se aflau în ceea ce se numea Flodden Wall (Zidul împotriva revărsării apelor) construit în 1514–1560. (E.F. Catford, *Edinburgh, the story of a city, Edinburgh, povestea unui oraș*, 1975, pp. 274–275.)

dea cum să scape de o bandă adunată, după cum se putea bănui, în urmărirea unui țel certat cu legea, veniră drept la el și-l opriră.

— Sunteți pastor? îl întrebă unul.

— Sunt hirotonisit, dar nu slujesc la altar.

— E domnul Butler, de la Libberton, zise o voce din spate; o să îndeplinească îndatorirea asta la fel de bine ca oricare altul.

— Trebuie să vă întoarceți cu noi, spuse primul vorbitor, pe un ton politicos dar poruncitor.

— În ce scop, domnilor? întrebă Butler. Locuiesc la oarecare depărtare de oraș — noaptea drumurile sunt primejdioase — îmi faceți un mare rău dacă mă opriți.

— O să fiți trimis acasă viu și nevătămat, nimeni nu se va atinge de-un fir de păr din capul dumneavoastră, dar trebuie să veniți cu noi și o să veniți.

— Dar pentru ce anume sau cu care scop, domnilor, zise Butler. Sper că veți avea buna-creștere să mă lămuriți.

— Asta o veți afla din timp. Haideți, veniți cu noi, fiindcă de venit trebuie să veniți, cu binele sau cu de-a sila, și vă pun în vedere să nu priviți nici în dreapta, nici în stânga, și să nu luați seama cum arată vreunul la față, ci să socotiți că tot ce se petrece sub ochii dumneavoastră e un vis.

— Măcar de-ar fi un vis, din care să mă pot trezi, zise Butler către sine însuși; dar fiindcă în fața acestei amenințări cu forța nu avea mijloacele să se împotrivească, fu silit să facă cale întoarsă și să pășească în fruntea răzmeriților, pe când doi inși în parte îl sprijineau, în parte îl țineau strâns. În timpul negocierilor, rocoșiți luaseră în stăpânire West Port, năvălind asupra Vameșilor (așa le spunea poporul celor însărcinați cu paza porților), și puseseră mâna pe chei. Zăvorâră și împiedicară porțile cu două canaturi și porunciră omului care avea de obicei această

slujbă să închidă portița, fiindcă ei nu se pricepeau să umble cu închizătoarele acesteia.

Înspăimântat de această întâmplare cu totul neașteptată, paznicul nu fu în stare să-și îndeplinească slujba sa obișnuită și după câteva încercări se lăsă păgubaș. Răsculații, veniți pare-se pregătiți pentru a face față tuturor împrejurărilor neprevăzute, cerură torțe, iar la lumina lor bătură-n cuie portița, cu piroane lungi de care făcuseră, pesemne, rost anume în acest scop.

Pe când se petreceau toate acestea, Butler, chiar de-ar fi vrut, nu se putu înfrâna să ia aminte la cei care păreau să fie conducătorii unei asemenea gloate ciudate. Lumina făcliilor, care, în timp ce cădea pe chipurile lor pe el îl lăsa în umbră, îi dădea prilejul să-i scruteze, fără ca ei să bage de seamă. Câțiva dintre aceia care păreau cei mai însuflețiți purtau bluze de marinari, pantaloni și berete de oameni ai mării; alții — mantale largi ce atârnau pe ei și pălării trase pe ochi; și mai erau câțiva — judecând după port ar fi trebuit să fie numiți femei, dar vocile lor joase și răgușite, statura neobișnuită, comportarea bărbătească și mersul îi împiedica să fie socotiți astfel.

Umblau ca și cum mișcările lor s-ar fi desfășurat potrivit unui plan de măsuri bine ticluit. Aveau semne prin care se recunoșteau și porecle ce-i deosebeau. Butler băgă de seamă că foloseau între ei numele de Wildfire[1], nume la care părea să răspundă un voinic, poreclit Amazon.

Răzmeriții lăsară un mic grup care să supravegheze West Port și porunciră paznicilor să rămână în căsuța lor și în noaptea aceea să nu încerce cumva să pună din nou stăpânire pe poartă, dacă țin la viață. Apoi porniră iute de-a lungul străzii joase denumite Cowgate Port[2], în timp

---

[1] Himera; fulger de căldură.

[2] Cowgate Port (Poarta de la Drumul cirezilor de vite) și Netherbow Port (Poarta din partea de jos a Străzii Arcului) duceau spre împrejurimile din răsăritul orașului.

ce gloata din oraș se ridica pretutindeni la auzul tobei lor și li se alătura. Când mulțimea rocoșiților ajunse la Cowgate Port, luă asupră-și paza porții fără să întâmpine mai multă împotrivire decât înainte, o zăvorî și lăsă de veghe o caraulă puțin numeroasă. Mai târziu, când o asemenea măsură fu socotită o izbitoare pildă de înțelepciune și prevedere, îmbinate în chip ciudat cu îndrăzneala, s-a amintit că, deși aceste grupuri lăsate de strajă nu au rămas nemișcate la postul lor, ci patrulau, cu pași ușori și iuți, de colo până colo, însă nu mai departe de porți decât le era de trebuință ca să poată avea grijă să nu se facă vreo sforțare menită să le deschidă, și nu se opreau în loc încât să dea prilejul să fie observați îndeaproape cei care le alcătuiau. Mulțimea, care la început număra doar vreo sută de oameni, spori acum la mii de inși, iar rândurile creșteau clipă de clipă. Răsculații se împărțiră astfel încât să urce cu mai mare repeziciune diferitele ulicioare înguste ce duceau de la Cowgate în Strada Principală; și, în timp ce băteau mai departe toba și îi chemau pe toți adevărații scoțieni să li se alăture, umplură Strada Principală a orașului.

Netherbow Port poate fi numit un Temple-bar al Edinburghului căci, încrucișându-se cu Strada Principală la capătul acesteia, despărțea Edinburghul propriu-zis de mahalaua denumită Canongate[1], așa cum Temple-bar desparte Londra de Westminster. Pentru răsculați era un lucru de cea mai mare însemnătate să pună mâna pe această trecere, căci pe vremea aceea în Canongate era cantonat un regiment de infanterie sub comanda colonelului Moyle, care dacă ar fi înaintat prin această poartă ar fi fost în măsură să ocupe orașul și ar fi avut puterea să zădărnicească pe de-a-ntregul ceea ce plănuiau ei. De aceea șefii se grăbiră spre Netherbow Port, pe care o ferecară în același fel, fără să întâmpine greutăți mai mari decât la celelalte porți, lăsând o ceată care să o păzească, întărită ca număr de oameni pe măsura însemnătății acestui post. Urmă-

[1] Poarta tunurilor.

toarea țintă a acestor cutezători răzvrătiți era dezarmarea Gărzii Orășenești și procurarea de arme; căci până atunci în rândurile lor nu prea se văzuseră alte arme decât stinghii și ciomege. Corpul de gardă era o clădire lungă, scundă, urâtă (înlăturată în 1787), care unei fantezii stranii i-ar fi inspirat imaginea unui șarpe lung și negru ce se târa în susul Străzii Principale și urâțea frumoasa ei esplanadă. Această nemaipomenită răzmeriță se iscase în așa măsură pe neașteptate, încât nu se afla de serviciu decât garda alcătuită din simplii sergenți din corpul de pază al orașului; ba nici chiar aceștia nu aveau provizii de gloanțe și praf de pușcă; și fiindcă-și dădeau destul de bine seama ce iscase furtuna și încotro bubuia tunetul, greu se putea crede că se vor dovedi foarte dornici să-și pună în primejdie viața apărându-se vitejește în fața pornirii dușmănoase a unei gloate atât de numeroase și gata la orice nesocotință, căreia de astă dată îi erau mai nesuferiți ca oricând.

Se afla o sentinelă care (ca să nu se spună că măcar un singur ostaș din garda orășenească ar fi putut să-și facă datoria în seara aceea de pomină) își arătă pușca și-l pofti pe cel mai din față dintre răsculați să se îndepărteze. Tânărul amazon pe care Butler îl băgase de seamă ca fiind deosebit de iute, tăbărî asupra soldatului, îi înșfăcă muscheta și după ce se încleștară în luptă izbuti să i-o smulgă și să-l azvârle pe caldarâm. Unul sau doi soldați care ieșiră ca să vină în ajutorul sentinelei lor fură prinși și dezarmați în același fel, iar mulțimea puse ușor stăpânire pe Corpul de gardă, dezarmând și izgonind restul celor de serviciu. S-a spus apoi că, deși soldații din garda orășenească slujiseră drept unelte ale măcelului pe care această răscoală era menită să-l răzbune, nu au fost supuși la vreun act de cruzime sau măcar la vreo ocară. S-ar fi zis că norodul, cu setea sa de răzbunare, socotea nedemn să se înjosească, tăbărând asupra unui ins mai de rând decât acela pe care-l considerau drept izvorul și obârșia relelor ce le suferise.

Când mulțimea puse stăpânire pe Corpul de Gardă, prima ei faptă fu distrugerea tobelor, prin care își închipuiau că s-ar putea da alarma

garnizoanei din castel; din aceeași pricină făcură să amuțească propria lor tobă, bătută de un tânăr, fiul toboșarului din Portsburgh, silit de ei să îndeplinească această slujbă. Următoarea lor treabă a fost să împartă celor mai îndrăzneți dintre răsculați, puști, baionete, halebarde, securi și topoare de luptă sau topoare Lochaber. Până atunci, căpeteniile răsculaților păstraseră tăcerea în privința țelului suprem al răzmeriței, considerat drept ceva pe care toți îl știau, dar nu era arătat prin viu grai. Acum, însă, după ce toate treburile premergătoare înfăptuirii țelului urmărit de ei fuseseră duse la bun sfârșit, scoaseră un strigăt înfricoșător: „Porteous! Porteous! La închisoare! La închisoare!"

În clipele acestea, când se părea că nu mai lipsea mult ca ținta să fie atinsă, lucrau cu aceeași băgare de seamă ca și până acum, când izbânda era mai îndoielnică. Un puternic grup de străji din rândul răsculaților aliniat în fața dughenelor denumite Lookenbooths și cu privirea îndreptată asupra străzii, împiedica pe oricine să pătrundă din partea de răsărit, iar capătul dinspre apus al trecătorii alcătuite de Lookenbooths era păzit în același chip; astfel încât temnița se găsea pe deplin împresurată: cei care se însărcinaseră cu spargerea ușii de la intrare erau bine păziți, ca să nu-i amenințe primejdia de a fi împiedicați să-și vadă de treabă.

Între timp, pe magistrați îi cuprinsese neliniștea și se adunaseră într-o cârciumă cu gândul să pună pe picior de luptă un număr de oameni care să-i potolească pe răsculați. Fură chemați diaconii sau mai marii breslelor, dar aceștia spuseră că nu prea erau sorți ca puterea cu care erau investiți să fie respectată de către lucrători, de vreme ce urmărea să salveze un om atât de nesuferit. Domnul Lindsay[1], deputat care reprezenta în Parlament orașul, se oferi voluntar pentru primejdioasa misiune de a duce un mesaj verbal din partea primarului către colonelul Moyle, comandantul regimentului cantonat la Canongate, cerându-i să forțeze

[1] *Patrick Lindsay* (?–1753), fost primar al orașului Edinburgh, a reprezentat orașul în Parlament între 1734–1741. În 1736, anul când se petrece acțiunea, primar era Alexander Wilson.

Netherbow Port, și să pătrundă în oraș ca să înăbușe răzmerița. Dar domnul Lindsay nu primi să se însărcineze cu vreun ordin scris către colonelul Moyle, pe care dacă mulțimea mânioasă l-ar fi găsit asupra lui, ar fi putut plăti cu viața; iar ca urmare a acestei cereri, colonelul Moyle, în lipsa unui ordin scris din partea autorităților civile și fiindcă avea în fața ochilor soarta lui Porteous, pilduitoare pentru necruțătoarea interpretare dată de juriu faptelor unor militari atunci când aceștia lucraseră pe propria lor răspundere, nu primi să înfrunte primejdia, precum îl poftea s-o facă mesajul primarului transmis prin viu grai.

Mai mulți curieri fură trimiși pe diferite drumuri la cetățuie ca să-i ceară ofițerului comandant să coboare în marș cu trupele sale, să tragă câteva lovituri de tun, sau chiar să arunce în mijlocul gloatei o ghiulea menită să curețe străzile. Dar diferitele patrule pe care răsculații le orânduiseră în mai multe părți ale străzii vegheau atât de neabătute și cu ochii în patru, încât nici unul dintre trimișii magistraților nu putu să ajungă la poarta cetățuii. Totuși, fură întorși din drum fără vătămare sau ocară și fără mai multe amenințări decât era de trebuință ca să-i oprească să încerce din nou să-și îndeplinească solia.

Aceeași veghe cu ochii larg deschiși a ajutat ca toți cei de rang mai înalt și din clasele care, în împrejurarea de față, puteau fi socotite mai îndoielnice, să fie împiedicați să se arate în stradă și să privească mișcările răsculaților, sau să ia aminte la înfățișarea lor. Fiece ins înveșmântat ca un om ales era oprit de un mic grup de doi sau trei din rândul mulțimii, care în parte îl sfătuiau, în parte îi cereau să se întoarcă acolo de unde venise. Multe partide de *quadrille*[1] fură stricate în seara aceea de neuitat; căci jilțurile doamnelor, chiar ale celor de rang foarte înalt, fură oprite în drumul lor dintr-un loc într-altul, în ciuda lacheilor cu ceapraze și a torțelor arzânde. Lucrul acesta se petrecu în timp ce femeilor îngrozite li se arăta fără abatere un respect și o grijă la care greu te-ai fi putut

[1] Joc de cărți în patru, foarte răspândit în secolul al XVIII-lea.

aștepta din partea sentinelelor unei mulțimi mânioase, în stare de orice. Cei care opreau jilțurile își cereau îndeobște iertare, sub cuvânt că pe străzi era mare tulburare și pentru ca doamna să fie în afara primejdiei, căruciorul trebuia neapărat să se înapoieze. Se arătară gata să întovărășească vehiculele oprite astfel să meargă mai departe, fiindcă se temeau, după cum e de presupus, că unii dintre aceia care se alăturaseră întâmplător răscoalei ar fi putut să terfelească planul lor de răzbunare bine pus la cale și de neclintit, prin acele fapte de batjocură și desfrâu, des întâlnite în asemenea împrejurări.

Mai trăiesc unii oameni care-și amintesc a fi auzit din gura unor doamne întoarse din drumul lor, așa cum am înfățișat mai sus, oă, după ce le opriseră, aceeași tineri le-au însoțit până acasă, ba chiar le-au ajutat să coboare din jilț, cu un respect și o curtenie mult mai presus de ceea ce li s-ar fi potrivit, ținând seama de veșmintele lor, îmbrăcămintea unor meseriași zilieri, chipurile[1]. Asemenea celor ce l-au ucis cândva pe Cardinalul Beatoun[2], complotașii nutreau, pare-se, gândul că umblau după o treabă menită a fi o judecată a Domnului, care, deși neîncuviințată de către ocârmuire, trebuia să se desfășoare cu bună rânduială și seriozitate.

Pe când avanposturile lor vegheau mai departe cu aceeași grijă și nici de frică, nici din curiozitate nu-și îngăduiau să părăsească acea parte dată în paza lor și în timp ce garda principală de la răsăritul și apusul străzii îi apăra de vreo întrerupere, un grup ales de-al rocoșiților își ridica vocea tunătoare la ușa temniței și cerea să fie numaidecât lăsat să intre.

---

[1] O rudă apropiată a autorului obișnuia să spună că a fost oprită și întovărășită până acasă, așa cum am descris. Când ajunse la propria ei locuință, unul dintre însoțitorii ei, pare-se un muncitor brutar, o ajută să coboare din jilț și-și luă rămas bun cu o plecăciune, care, după cum socotea doamna, dovedea purtări ce greu puteau fi învățate la gura cuptorului.

[2] *David Beatoun* (1494–1546), arhiepiscop de Saint Andrew's, a fost unul dintre puternicii vremii, în Scoția; i-a prigonit pe adepții Reformei. În 1546 a trezit o deosebită ură în rândul mulțimii prin arderea pe rug a lui George Wishart; a fost ucis de către un grup conspirativ.

Nu răspunse nimeni, căci, de cum se iscase zvon de răzmeriță, temnicerul de la poartă dispăruse, prevăzător, cu cheile și nu era de găsit nicăieri.

Cu baroase, cângi de fier, brăzdare de plug gata pregătite în acest scop ușa fu atacată numaidecât, răsculații o forțară, se opintiră s-o salte, o izbiră din răsputeri un timp, dar fără spor; căci alcătuită din scânduri duble de stejar bătute de-a lungul și de-a latul în cuie cu cap mare, ușa mai era și astfel prinsă în țâțâni și întărită, încât, oricare ar fi fost mijloacele folosite pentru a o sparge, să nu poată fi clintită fără să se piardă multă vreme. Răzvrătiții păreau totuși hotărâți să pătrundă. Echipele se schimbară pe rând la această treabă, căci, firește, doar puțini puteau lucra în același timp; dar, echipă de echipă se retrăgea istovită, fără ca trudnica ei sforțare de a sparge ușa să aibă cine știe ce rezultat. Butler fusese dus până la câțiva pași de acest principal teatru al operațiunilor; se afla, într-adevăr, atât de aproape încât mai-mai să-l asurzească zgomotul necontenit al baroaselor grele care loveau portalul legat în fier al închisorii. Începu să nutrească nădejdea că, de vreme ce treaba se lungea, s-ar fi putut ca mulțimea deznădăjduită să lase totul baltă, sau că ar fi fost cu putință să sosească unele ajutoare care să o împrăștie. La un moment dat, lucrul acesta din urmă părea de așteptat.

După ce magistrații adunaseră pe slujbașii lor și pe unii cetățeni care se arătau gata să-și primejduiască viața pentru liniștea publică, întreprinseră o ieșire din cârciuma unde își țineau adunarea și se apropiară de locul primejdiei. Slujbașii magistraturii pășeau în fața lor cu făclii și torțe și un crainic care să citească legea cu privire la răscoală[1], de va fi nevoie. Avanposturile și santinelele răsculaților fură ușor puse pe fugă; dar când se apropiară de garda alcătuită din străji, pe care mulțimea, sau ar trebui mai degrabă să spunem conspiratorii, o așezaseră de-a curmezișul străzii în fața dughenelor denumite Lookenbooths, îi întâmpină o neîntreruptă ploaie de pietre, iar, de îndată ce se încumetară și mai de-

[1] Lege din 1715 împotriva revoltelor.

parte, târnăcoapele, baionetele și topoarele Lochaber, pe care gloata pusese stăpânire, fură ridicate în chip de amenințare. Unul dintre slujbașii magistraturii, un ins de-o dârzenie neclintită, înaintă, înșfăcă un răsculat și-i smulse muscheta; dar cum nimeni nu-i veni în ajutor, fu numaidecât trântit pe spate, în plină stradă, și dezarmat la rândul său. Omul se dovedi din cale afară de norocos, fiindcă i se îngădui să se ridice și să fugă fără să pățească nimic; ceea ce dădu o nouă pildă demnă de luat în seamă a felului cum acești oameni îmbinau o anumită cumpătare în purtarea lor față de toți ceilalți, cu o îndârjire de nezdruncinat împotriva aceluia pe care-l urau. După ce în mai multe rânduri încercară să se facă auziți și să dobândească supunere, magistrații, care nu aveau mijloacele să-i silească să se plece în fața puterii lor, fură nevoiți să părăsească acel câmp de bătaie, în mâinile răsculaților, și să se retragă în grabă de sub ploaia de pietre ce șuierau pe la urechile lor.

Poarta închisorii, ce rămânea neclintită, făgăduia să se dovedească mai de folos pentru zădărnicirea țelului mulțimii decât strădalnicul amestec al magistraților. Baroasele grele duduiau mai departe zgâlțâind-o necontenit, cu un vuiet asurzitor, căruia îi răspundea numaidecât ecoul clădirilor înalte din jur, zgomot ce părea să fie de ajuns ca să dea alarma garnizoanei din Cetățuie. Printre răzvrătiți se zvoni că, dacă nu-și vor îndeplini țelul fără să piardă vremea, trupele vor coborî în marș ca să-i împrăștie; sau, fără să părăsească fortăreața, garnizoana ar putea să ajungă la același rezultat, aruncând asupra străzii o ghiulea sau două. Mânați de asemenea frică pentru care aveau tot temeiul, zavergii se schimbau la iuțeală în timp ce cu mare trudă atacau ușa temniței; totuși, aceasta era atât de bine întărită, încât înfrunta mai departe cazna lor. În cele din urmă, se auzi o voce care rostea cuvintele „Încercați să-i dați foc". Cu un strigăt scos din toate piepturile, zurbagiii cerură să li se aducă materiale combustibile și cum pare-se că li se făcea rost pe loc de tot ce doreau, curând intrară în stăpânirea a două sau trei butoaie goale de smoală. Lângă ușa închisorii se stârni grabnic un foc uriaș, pâlălaie roșie

de-o strălucire orbitoare, ce înălța spre vechile turnuri și spre ferestrele puternic zăbrelite o coloană de fum și flăcări și lumina gesturile crunte și sălbatice ale răzvrătiților care înconjurau locul, ca și chipul palid și îngrijorat al celor adunați ciorchine la ferestrele din vecinătate, de unde priveau cum se desfășura această scenă de spaimă. Gloata întețea focul cu orice găsea nimerit pentru aceasta. Flăcările urlau și trozneau în jurul mormanelor ce-l hrăneau, îngrămădite în vâlvătaie, și curând un urlet cumplit vesti că ușa se aprinsese și era pe cale să se prăbușească. Vâlvora fu lăsată să scadă, dar cu mult înainte de a se stinge cu totul, răsculații cei mai din față se năpustiră, nerăbdători, unul după altul, peste jariștea ce încă ardea mocnit. Jerbe dese de scântei se ridicau înalte în văzduh, pe când ins după ins sărea peste jeratecul încins și-l răscolea cu această trecere. Pentru Butler și toți ceilalți, aflați la fața locului, era acum vădit că răsculații vor fi în curând stăpâni pe victima urmărită de ei și le va sta în putere să facă din jertfa menită lor tot ce le va fi pe plac, oricare le va fi fost vrerea.

CAPITOLUL VII

„Răul ce ne înveți a-l face
îl vom săvârși; și treaba
va merge greu de nu vom
depăși ordinele."

Negustorul din Veneția[1]

Nefericitul care era ținta acestei deosebite tulburări scăpase în ziua aceea de frica unei execuții publice, iar bucuria sa se vădea cu atât mai mare, de vreme ce avusese unele temeiuri să se întrebe dacă ocârmuirea se va încumeta să fie rău-văzută în popor și să întreprindă ceva în sprijinul său, acum când fusese osândit după pravilă, prin hotărârea unui juriu, pentru o crimă atât de dezgustătoare. Scăpat de povara acestei îndoieli ce-l apăsa pe suflet, inima lui era plină de veselie și gândea, așa cum spune cu vorbele ei solemne Scriptura, într-o împrejurare asemănătoare, că, desigur, amărăciunea morții l-a ocolit. Totuși, unii dintre prietenii săi care priviseră cu băgare de seamă înfățișarea și purtarea mulțimii în clipa când fusese încunoștiințată despre păsuire, erau de altă părere. Judecând după încruntarea neobișnuită și tăcerea cu care-și răbda dezamăgirea, prevedeau că gloata punea la cale vreun plan menit unei răzbunări bruște și era gata la orice crimă; și-l sfătuiră pe Porteous să ceară fără zăbavă autorităților de cuviință să îngăduie să fie dus la Fortăreață sub o pază îndeajuns de puternică și să rămână acolo la adăpost, până când soarta avea să-i fie hotărâtă odată pentru totdeauna. Cu toate acestea, Porteous, pe care slujba sa îl obișnuise să bage spaima în prostime,

[1] Shylock în *Negustorul din Veneția*, III, 1, 60–62.

nu putea să și-o închipuie în stare de o încercare atât de îndrăzneață precum asaltul unei temnițe puternice și ușor de apărat; și disprețuind sfatul ce l-ar fi putut mântui, își petrecu după-amiaza acelei zile bogate în peripeții dând o petrecere pentru câțiva prieteni care îl vizitară în temniță, iar prin îngăduința mai marelui închisorii, de multă vreme apropiat lui, ca urmare a legăturilor înfiripate datorită slujbei lor, unora dintre ei li se dădu voie chiar să rămână la cină. De aceea primele zbierete îndepărtate ale răsculaților se amestecară cu cântecul de petrecere și beție, la ceasul acela de neumbrită veselie, când nefericitul păcătos era „ghiftuit de merinde", încins de vin și înflăcărat de o încredere nelalocul ei, fără temei, și vai! cu sufletul plin de toate păcatele.[1] Strigătul scos cu toată graba de temnicerul care le cerea oaspeților să plece numaidecât și vorbele lui și mai pripite, ce vesteau că o gloată înspăimântătoare pusese stăpânire pe porțile orașului și pe cazarma gărzilor, fură primele lămuriri cu privire la acea larmă îngrozitoare.

Porteous ar fi putut să scape cu dibăcie de furia mulțimii, împotriva căreia puterea ocârmuirii nu era în stare să-l apere, dacă s-ar fi gândit să se deghizeze la repezeală cu niște veșminte ce l-ar fi făcut de nerecunoscut și ar fi părăsit închisoarea împreună cu oaspeții săi. E de presupus că temnicerul ar fi închis ochii la această fugă, ba chiar în graba îndreptățită de o asemenea împrejurare ce trezea spaimă, s-ar fi putut să nu o bage de seamă. Dar Porteous, și prietenii săi așijderi, nu avură cumpătul să sugereze ideea unui asemenea plan de evadare, sau să-l înfăptuiască. Cei dintâi fugiră cu toată graba dintr-un loc unde se părea că ei înșiși nu mai erau la adăpost de primejdie, iar ultimul, rămas ca năuc, aștepta în odaia lui sfârșitul celor întreprinse de răsculați. Când răsunetul puternic al uneltelor cu care răsculații încercaseră la început să spargă ușa închisorii nu se mai auzi, simți o ușurare trecătoare. Spe-

[1] Shakespeare, *Hamlet*, III, 3, 80.

ranța amăgitoare cu care se legăna, anume că militarii mărșăluiesc prin oraș venind fie dinspre Fortăreață, fie din suburbii, și că răsculații se speriaseră și se împrăștiau, fu curând spulberată de lumina puternică și de strălucirea orbitoare a flăcărilor, răspândită prin fereastra zăbrelită, în toate unghiurile încăperii, ce arăta limpede că mulțimea, hotărâtă să-și îndeplinească țelul ei aducător de moarte, găsise o altă cale de-a pătrunde cu sila, nu mai puțin primejdioasă și sigură.

Celui rămas buimac și uluit, pe care gloata îl urmărea cu răzbunarea ei, această lumină bruscă și orbitoare îi dădu ideea că ar putea să se ascundă sau să fugă. Pare-se că alt mijloc de scăpare nu-i veni în minte, decât să se năpustească și să se cațere pe horn, cu primejdia de a fi înăbușit; dar unul din acele grătare, așezate pentru mai multă siguranță de-a curmezișul răsuflătorilor, în clădirile menite a sluji drept temnițe, îi tăie numaidecât drumul. Totuși, gratiile ce-l împiedicară să înainteze îl ajutară să se agațe ca să rămână în locul unde izbutise să ajungă și se prinse de ele, strângându-le cu îndârjirea omului care socoate că se agață de ultima lui speranță de a supraviețui. Lumina aceea fantastică, orbitoare, care umpluse odaia, scăzu și se stinse; țipetele se auzeau acum înlăuntrul zidurilor și pe scara îngustă și răsucită în melc, închisă într-unul din foișoare, ce ducea spre încăperile de sus ale închisorii. La uralele răsculaților răspunse un strigăt nu mai puțin sălbatic și înfiorător decât al lor; era strigătul răufăcătorilor care, întrucât sperau că în obștească învălmășeală vor fi eliberați, întâmpinau cu bucurie gloata izbăvitoare. Unii dintre aceștia arătară dușmanilor încăperea unde se afla Porteous. Piedica ridicată în cale de lacăt și zăvoare fu curând biruită și, din ascunzătoarea sa, nefericitul auzi cum vrăjmașii săi scotoceau în fiece cotlon al încăperii, proferând înjurături și blesteme care n-ar face decât să-l revolte pe cititor dacă le-am repeta, dar menite să dovedească — dacă mai încape vreo îndoială — că hotărârea lor neschimbată era să-l dea morții.

O ascunzătoare care în chip vădit dădea loc la bănuieli și se cerea scotocită, precum cea aleasă de Porteous, nu putea să-l ferească multă vreme de-a fi descoperit. Brutalitatea cu care fu târât din locul unde se furișase arăta, după câte se părea, că aveau de gând să-i facă seama pe loc. Nu o singură armă era îndreptată împotriva lui, când unul dintre răsculați, același ins care lui Butler îi atrăsese îndeosebi luarea-aminte din pricină că se deghizase cu veșminte femeiești, interveni pe un ton impunător:

— Sunteți nebuni? zise, sau vreți să faceți dreptate de parcă dreptatea ar fi crimă și neomenie! Jertfa va fi pe jumătate atât de plăcută, dacă nu o aduceți chiar la coarnele altarului. O să-i facem de căpătâi acolo unde trebuie să moară un ucigaș, atârnat într-o spânzurătoare de rând. O să-i tăiem cărările, chiar acolo unde a vărsat sângele atâtor nevinovați.

Urmarea acestei propuneri fu un țipăt puternic care încuviința cele spuse și de pretutindeni răsuna strigătul: „La spânzurătoare cu ucigașul!" „La Grassmarket cu el!"

— Nimeni să nu-l vatăme, urmă vorbitorul; să se împace cu Domnul, dacă poate; n-o să-i ucidem și sufletul și trupul.

— Cât timp a oferit el altora mai buni ca să-și încheie socotelile pe lumea asta? răspunseră câteva voci. Să primească măsură pentru măsură[1].

Dar părerea purtătorului lor de cuvânt se potrivea mai bine cu firea acelora cărora le vorbea, fire mai degrabă încăpățânată decât năpraznică, așezată, deși cruntă, și dornică să dea faptei lor, crude și răzbunătoare, părelnica înfățișare a unui act nu lipsit de dreptate și cumpătare.

O clipă omul acesta îl părăsi pe prizonier, pe care îl încredință unei gărzi alese de el, ce primi ordin să-i îngăduie să-și dea banii și bunurile cui poftea. Un ins, întemnițat ca datornic, primi în păstrare acești ultimi bani, din mâna tremurândă a victimei, căruia îi fu totodată îngăduit să mai facă și alte scurte pregătiri în întâmpinarea sfârșitului. Răufăcătorii

---

[1] Evanghelia: Matei 7:2; Mark 4:24; Luca 6:38.

și toți cei care doreau să iasă din închisoare aveau acum deplina libertate să o facă, nu fiindcă lucrul acesta ar fi fost o parte din țelul urmărit cu tot dinadinsul de răsculați, dar ca un rezultat aproape de neînlăturat, după ce ușile închisorii fuseseră sparte. Cu strigăte sălbatice de triumf se alăturară gloatei sau dispărură pe ulicioarele înguste, în căutarea acelor gazde ale viciului și ticăloșiei, unde aveau obiceiul să se strecoare și să se ascundă de justiție.

Două ființe, un bărbat de vreo cincizeci de ani și o tânără în jur de optsprezece, fură singurii rămași mai departe între zidurile aducătoare de nenorocire, pe lângă doi sau trei datornici, care nu vedeau, pare-se, la ce le-ar folosi dacă ar încerca să fugă. Cei amintiți rămaseră în celulele cu gratii ale închisorii pe care toți ceilalți o părăsiseră. Unul dintre foștii tovarăși de nenorocire îi strigă bărbatului să fugă, așa cum i-ai spune unei cunoștințe:

— Șterge-o, Ratcliffe, drumul e liber.

— Se prea poate, Willie, răspunse liniștit Ratcliffe; dar m-am gândit să mă las de contrabandă și să mă așez, ca să trec drept om cinstit.

— Atunci stai aici și n-ai decât să fii spânzurat ca un idiot și-un ticălos bătrân ce ești! zise celălalt și coborî în goană scara temniței.

Cam în același timp, insul îmbrăcat în veșminte femeiești, pe care l-am deosebit drept unul dintre cei mai avântați răzvrătiți, se afla în preajma tinerei:

— Fugi, Effie, fugi, doar atâta avu timp să-i șoptească. Ea întoarse spre el o privire în care teama, dragostea și dojana se contopeau, iar toate se luptau cu un fel de uimire ce o năucea.

Omul repetă:

— Fugi, Effie, fugi, de dragul a tot ce ai mai scump.

Tânăra îl privi din nou cu ochi mari de mirare, dar nu fu în stare să scoată o vorbă. Se auzi un zgomot puternic și de la piciorul scării se strigă de mai multe ori numele lui Madge Wildfire.

— Vin, vin, grăi spre cei de-acolo insul care răspundea la această denumire; apoi, pe când rostea din nou grăbit:

— În numele lui Dumnezeu, de dragul tău însăți, de dragul meu, fugi sau or să te omoare! și cu aceste vorbe, părăsi celula.

Fata privi un timp țintă în urma lui; după aceea, în timp ce murmura cu glas abia auzit:

— Mai bine moartea, de vreme ce numele bun s-a dus. Își sprijini capul într-o mână și rămase, după cum s-ar fi zis, nepăsătoare ca o statuie, la zgomotul și larma din jurul ei.

Acum zarva se strămutase dinlăuntrul în afara închisorii. Gloata scosese la iveală victima menită ei și se pregătea să-l ducă la locul obișnuit al execuțiilor, acolo unde avea să fie dat morții. Strigătele nerăbdătoare ale fârtaților cu care se întovărășise îl chemaseră pe șeful denumit de ei Madge Wildfire ca să ia parte la alai.

— O să-ți asigur cinci sute de lire, spuse nefericitul, agățându-se de brațul lui Wildfire, cinci sute de lire ca să mă scapi cu viață.

Celălalt răspunse tot cu vocea scăzută și, la fel de înfrigurat, îi strânse la rândul său brațul.

— Nici cinci sute de livre de aur bătute în monezi nu te-ar face scăpat. Amintește-ți de Wilson.

O clipă vorbele lor conteniră, după care, Wildfire adăugă, cu o voce mai potolită:

— Împacă-te cu Dumnezeu. Unde e preotul?

Butler, care cuprins de mare spaimă și îngrijorare fusese ținut la câțiva metri de ușa închisorii, în așteptarea celor ce aveau să urmeze după căutarea lui Porteous, fu acum adus în față și i se porunci să treacă lângă prizonier și să-l pregătească de moarte. Drept răspuns îi rugă fierbinte pe rocoșiți să se gândească la ce făceau.

— Nu sunteți nici jude, nici juriați. Legea divină sau cea a oamenilor nu are cum să vă dea dreptul să luați viața unei făpturi omenești, oricât

de mult s-ar putea să i se cuvină moartea. Dacă până și magistratul legiuit săvârșește moarte de om dacă execută un făptaș vinovat de omor altfel decât în locul cuvenit, la timpul și felul poruncit de hotărârea judecătorilor, atunci gândiți-vă cât de vinovați de crimă vă faceți voi, care nu aveți împuternicire să vă amestecați, nimic nu vă mânăîn afară de propria voastră voință! În numele celui atotmilostiv, îndurați-vă de acest nenorocit, nu vă înmuiați mâinile în sângele lui și nici nu vă pripiți să săvârșiți însăși crima pe care sunteți dornici să o răzbunați.

— Mai scurtează-ți predica, răspunse unul dintre zurbagii, nu ești la amvon.

— Dacă mai trăncănești mult, zise altul, pesemne că o să te spânzurăm alături de el.

— Liniște; tăceți; nu-i faceți vreun rău acestui om cumsecade; își ușurează sufletul; îmi place cu atât mai mult.

Apoi grăi către Butler:

— Ei, domnule, v-am ascultat cu răbdare și tot ce-am vrea e să înțelegeți că, dacă vă gândiți să ne abateți de la țelul nostru, puteți la fel de bine să vorbiți către pietrele și proptelele de fier ale închisorii. Sângele trebuie plătit cu sânge și ne-am legat prin cel mai strașnic jurământ făcut vreodată că Porteous va muri de moartea ce i se cuvine cu prisosință; de aceea nu mai grăiți către noi, ci grijiți-l pentru somnul de veci, atât cât vă îngăduie timpul scurt în care va trece dintr-o lume într-alta.

Nefericitul Porteous fusese lăsat să-și îmbrace cămașa de noapte și papucii, întrucât, pentru ca încercarea de a scăpa cățărându-se pe horn să-i fie ușurată, își lepădase haina și pantofii. În acest strai fu urcat pe mâinile încleștate a doi răzvrătiți astfel încât să alcătuiască ceea ce în Scoția se numește „Perna regelui". Butler fu așezat alături de el și nu o dată mânat să-și îndeplinească o îndatorire care e totdeauna cea mai dureroasă dintre toate câte e silit să le îndeplinească un preot demn de acest nume, devenită acum și mai grea din pricină că vinovatul se afla

într-o situație deosebită și îngrozitoare prin amănuntele ei. La început Porteous rosti câteva vorbe care implorau milă, dar când înțelese că nu avea sorți ca ele să fie luate în seamă, educația lui de militar și îndârjirea ce-i stătea în fire se uniră să-l ajute a nu-și pierde tăria sufletească.

— Ești pregătit pentru acest sfârșit înfiorător? întrebă Butler cu voce tremurândă. O, îndreaptă-te spre El, Acela pentru care timpul și spațiul nu există, iar câteva clipe sunt cât o viață întreagă și o viață cât o clipită.

— Cred că știu ce vreți să spuneți, răspunse ursuz Porteous. Am fost crescut ca un soldat și dacă mă vor ucide pe loc, păcatele, la fel ca și sângele meu, să cadă asupra lor.

— Cine a fost acela, rosti vocea neînduplecată a lui Wildfire, care, chiar în locul acesta, în clipele când Wilson ru putea să se roage, din pricină că-l chinuiau cătușele ce-i rodeau pielea, i-a zis că durerea lui se va sfârși curând? Tacă-ți gura, îți spun; dacă nu poți să folosești ce te-nvață omul acesta cumsecade, nu-i învinovăți pe aceia care-ți arată, totuși, mai multă milă și îndurare decât ai arătat tu altora.

Convoiul se puse în mișcare cu pași înceți și hotărâți. O sumedenie de făclii și torțe aprinse luminau calea. Căci cei care săvârșească o asemenea treabă erau atât de departe de a se preface că sunt dornici să învăluie în taină cele petrecute în acele clipe, încât păreau chiar să caute cu tot dinadinsul ca lumea să bage de seamă. Căpeteniile răsculaților pășeau alături de prizonierul al cărui chip palid dar îndârjit se vedea limpede la lumina torțelor, deoarece trupul lui se înălța mult deasupra mulțimii ce se îmbulzea în jurul său. Cei înarmați cu săbii, muschete și halebarde pășeau de-o parte și de alta, ca și cum ar fi alcătuit o gardă a procesiunii, obișnuită în asemenea împrejurări. În timp ce alaiul trecea, la ferestre apăreau ciopor locuitorii pe care larma aceasta neobișnuită îi trezise din somn. Unii dintre privitori murmurau vorbe de îmbărbătare; dar îndeobște erau atât de înfricoșați de această priveliște tare ciudată și necuviincioasă, încât se uitau ca năuci. Nici unul nu cuteză, cu vorba sau cu fapta, să împiedice câtuși de puțin ceea ce se săvârșea.

La rândul lor, răzvrătiții își vedeau mai departe de treabă cu aceeași înfățișare hotărâtă, încrezătoare și sigură de sine care-și pusese pecetea pe toate faptele lor[1]. Când cel pe care-l urau își pierdu un papuc, se opriră, îl căutară și, pe îndelete, îl încălțară din nou cu mare băgare de seamă. În timp ce coborau strada Bow, în drum spre locul acela de urgie unde aveau de gând să-și îndeplinească țelul, cineva dădu ideea că ar trebui să aibă gata pregătită o funie. Pentru aceasta, fu spartă dugheana unui ins care făcea negoț cu greementuri, se alese un colac de funie potrivită scopului urmărit, menită să slujească drept laț, iar a doua zi, dimineața, negustorul descoperi că în schimbul frânghiei i se lăsase pe tejghea o guinee; până într-atât făptuitorii acestui act îndrăzneț se dovedeau dornici să arate că nu puneau la cale nici cel mai mic rău sau încălcare a legii, nimic mai mult decât ceea ce era în legătură cu Porteous însuși.

Astfel, dârji și neabătuți în hotărârea ce o luaseră, îl duceau sau îl cărau pe omul care era ținta răzbunării lor, iar în cele din urmă ajunseră la locul execuțiilor de rând, unde fusese săvârșită nelegiuirea lui Porteous, locul menit execuției sale. Câțiva răsculați (dacă nu cumva ar trebui mai curând să fie socotiți conspiratori) se opintiră ca să îndepărteze piatra ce astupa golul în care se împlânta piciorul sinistrei spânzurători, atunci când era ridicată cu un țel aducător de moarte; alții căutau mijloacele de a alcătui o vremelnică furcă a spânzurătorii, întrucât se zvonea că aceasta se afla spre păstrare într-un loc prea bine ferecat, ca să poată fi forțat, fără să se piardă mult timp. Butler se străduia să folosască zăbava pe care o prilejuia această împrejurare, ca să-i abată pe oameni de la planul lor nebunesc.

— În numele Domnului, strigă el, amintiți-vă că vătămând ființa acestui nenorocit pociți chipul Celui care v-a zămislit. Nenorocit cum

---

[1] La această mică peripeție, ce oglindește calmul nespus de mare al acestei mulțimi cum nu s-a mai pomenit, a fost martoră o doamnă care, trezită din somn ca și alții, se dusese la fereastră. Întâmplarea i-a fost povestită autorului de către fiica doamnei (n.a.).

e și țicălos cum se prea poate să fie, e totuși părtaș la toate făgăduielile Scripturii și de-l uciderți fără să se fi pocăit pentru păcatele lui, îi ștergeți numele din Cartea Vieții[1]. Nu-i nimiciți sufletul și trupul; dați-i timp să se pregătească.

— Cât timp au avut, i-o întoarse o voce neîngăduitoare, aceia pe care el i-a ucis chiar în locul acesta? Legea lui Dumnezeu și legea oamenilor, amândouă cer moartea lui.

— Dar, prieteni, stărui Butler cu mărinimos dispreț pentru propria sa siguranță, ce vă dă dreptul să-i fiți judecători?

— Nu-i suntem judecători, răspunse același ins; dar puterea legiuită l-a și judecat și osândit. Noi suntem aceia pe care Cerul și dreapta noastră mânie ne-au sculat ca să îndeplinim hotărârea judecătorilor, de vreme ce un guvern mituit ar fi oblăduit un ucigaș.

— Nu sunt ucigaș, zise nefericitul Porteous; actul de care mă învinuiți a fost o acțiune de autoapărare, în timp ce-mi îndeplineam datoria, după lege.

— Isprăviți-o odată cu el... Trimiteți-l pe lumea cealaltă! strigară toți. De ce pierdeți timpul ca să faceți o spânzurătoare? Prăjina asta a boiangiului e destul de bună pentru unul care a săvârșit moarte de om.

Nefericitul fu împins cu necruțătoare repeziciune spre soarta sa. Butler, pe care mulțimea ce se îmbulzea îl despărți de victimă, scăpă de grozăvia ultimelor sale zbateri. Neobservat de cei care-l ținuseră prizonier până atunci, fugi de acolo unde se săvârșea moarte de om, fără să-i pese mult încotro se îndrepta. Un țipăt puternic vesti neîndurata plăcere a celor care săvârșiseră această ispravă, iar acum priveau cum treaba era dusă până la capăt. Butler, ajuns atunci în locul ce dă spre strada aceea joasă numită Cowgate, aruncă o privire îngrozită în urmă și, la lumina roșie și încețoșată a făcliilor, putu să zărească un trup care se legăna și se zbătea, pe când sta atârnat peste capetele mulțimii, ba putu chiar să

---

1 Cartea Revelației. (Apocalipsul Sfântului Ion, 3:5.)

bage de seamă cum niște oameni îl loveau cu topoarele Lochaber și halebardele. O priveliște de felul acesta era menită să-l îngrozească de două ori pe-atât și să-i dea aripi ca să fugă mai iute.

Strada pe care alerga fugarul ducea spre una din barierele sau porțile orașului. Butler nu se opri până când nu ajunse acolo, dar o află tot încuiată. Așteptă aproape o oră, pășind în sus și-n jos, cuprins de-o tulburare ce nu poate fi înfățișată. În cele din urmă cuteză să strige și să atragă luarea aminte a paznicilor porții, care acum erau liberi să-și îndeplinească din nou slujba. Butler le ceru să deschidă poarta. Paznicii șovăiră. Le spuse cum se numea și cu ce se îndeletnicea.

— E predicator, zise unul dintre ei; l-am auzit predicând la capela lui Haddo[1]. Frumoasă predică a mai pus la cale în seara asta. Dar poate că vorba multă e sărăcia omului.

Deschizând ușița din poarta principală, paznicii îl lăsară pe Butler să plece, care se grăbi să-și ducă groaza și spaima departe de zidurile Edinburghului. Primul său gând fu s-o ia numaidecât spre casă; dar alte temeri și griji, legate de veștile pe care le aflase în acea zi nemaipomenită, îl îndemnară să zăbovească în vecinătatea orașului, până când mijiră zorile. În timp ce aștepta să treacă restul orelor de beznă, se perindară pe lângă el mai multe grupuri, despre care, judecând după vocea înăbușită, ora neobișnuită când se aflau pe drum și mersul lor cu pași grăbiți, presupuse că participaseră la acea treabă ucigașă petrecută de curând.

Sigur era că împrăștierea bruscă și deplină a răsculaților, după ce-și potoliseră setea de răzbunare, căci asta urmăriseră, nu părea să fie trăsătura cea mai neînsemnată a acestei istorii uluitoare. Îndeobște, oricare poate fi pricina ce la început dă ghes mulțimii și o ațâță să se răscoale, de obicei, așa cum s-a băgat de seamă, țelul odată atins nu face decât

---

[1] Capelă din interiorul catedralei Sfântul Giles. Numele i se trage de la *Sir John Gordon de Haddo* (m. 1644), care a fost închis într-o încăpere aflată deasupra portalului dinspre nord al catedralei.

să deschidă calea unor noi acte, dezlănțuite fără nici o măsură. Dar nu și în această împrejurare. Când fură pe deplin mulțumiți fiindcă viața victimei se stinsese, rocoșiții se împrăștiară în cele patru zări, aruncând armele pe care și le însușiseră doar ca să-și poată îndeplini țelul. În zori, nu mai rămăsese nici cel mai mic semn al întâmplărilor de peste noapte, decât trupul lui Porteous, spânzurat la locul execuției și feluritele arme luate de către răsculați de la cazarma gărzii orășenești, ce au fost găsite împrăștiate pe străzi, așa cum le aruncaseră din mână, atunci când scopul pentru care le luaseră fusese atins.[1]

Magistrații, care constituiau autoritatea obișnuită a orașului, își redobândiră puterea, nu fără să se teamă, din pricină că văzuseră de curând cât de șubredă era forța acestei instituții. Aducerea trupelor în oraș și începutul unei cercetări necruțătoare cu privire la întâmplările din noaptea trecută fură primele semne prin care arătară că și-au recăpătat puterea. Dar cele petrecute se desfășuraseră având drept călăuză un plan atât de sigur și bine chibzuit, menit să înlăture primejdia și să păstreze taina, încât nu se aflară decât puține sau nimic care să dezvăluie cine l-a izvodit sau să-i scoată la lumină pe cei mai de seamă înfăptuitori ai unei asemenea idei îndrăznețe. Trimiseră un curier care să ducă vestea la Londra, unde știrea trezi mare nemulțumire și surprindere, mai ales în inima reginei Carolina, căci suverana socotea că propria ei autoritate este în primejdie de-a fi disprețuită, datorită izbânzii unui asemenea complot neobișnuit. Pentru un timp, nu se vorbi despre nimic altceva decât

---

[1] Porteous a murit la 7 septembrie 1736 și a fost înmormântat în cimitirul călugărilor franciscani. Datele reale ale evenimentelor relatate în aceste capitole sunt: Evadarea lui Robertson din Biserica Închisorii: 11 aprilie 1736; execuția lui Wislon: 14 aprilie; Porteous a fost găsit vinovat la 20 iulie și condamnat să fie executat în ziua de 8 septembrie. Hotărârea de a amâna execuția semnată de către regina Carolina a ajuns la Edinburgh la data de 2 septembrie; Porteous a fost spânzurat de către mulțime la 7 septembrie. Autorul romanului face ca ultimele două evenimente să se petreacă în ziua hotărâtă pentru execuția lui Porteous (după unii 7, iar după alții 8 septembrie).

despre măsurile ce trebuiau luate pentru ca răzbunarea ocârmuirii să-i ajungă nu numai pe făptuitorii acestei nenorociri, din clipa când aveau să fie descoperiți ci, de asemenea, pe magistrații care îngăduiseră ca tragedia să aibă loc, și orașul unde ea se desfășurase în văzul tuturor. În popor se mai povestește și astăzi că maiestatea sa regina, supărată la culme, îi spusese vestitului duce John de Argyle[1] că decât să rabde o asemenea insultă, mai degrabă ar face din Scoția un teren de vânătoare.

— În acest caz, Doamnă, răspunse acel nobil neînfricat cu o plecăciune adâncă, îmi voi lua rămas bun de la maiestatea voastră și mă voi duce în țara mea, să-mi pregătesc copoii.

Acestea erau vorbe cu tâlc; și fiindcă cei mai mulți dintre nobilii scoțieni păreau să fie înrâuriți de același spirit național, nemulțumirea regală întâlni o piedică, ce o sili să se oprească la jumătatea drumului, drept care regina fu îndrumată să urmeze o cale mai blândă, și purtările ei dovediră că-și însușise sfatul, iar despre unele dintre acestea vom avea, poate, prilejul să vorbim[2].

---

[1] John Campbell, al doilea duce de Argyle și duce de Greenwich (1678–1743); însemnat mediator între guvernul englez și Scoția. În 1707 a sprijinit Tratatul de unire al celor două țări, dar ulterior s-a ridicat de mai multe ori în apărarea drepturilor Scoției. În timpul răscoalei iacobiților, din 1715, a fost conducătorul forțelor dinastiei de Hanovra în Scoția; spre sfârșitul vieții deținea cea mai mare putere în țara sa.

[2] Cazul Porteous a inspirat numeroși scriitori. Walter Scott poseda câteva pamflete pe această temă (J.G. Cochrane, *Catalogul bibliotecii din Abbotsford*, 1838, p. 16). La scurt timp după apariția romanului, a văzut lumina tiparului o colecție de *Procese pentru crimă care lămuresc povestirea intitulată „Temnița din Edinburgh", publicată după documentele originale: cu o notă introductivă, ce cuprinde unele amănunte asupra vieții Căpitanului Porteous, 1818*, lucrare a cărei prefață se crede că a fost scrisă de Walter Scott. Prefața constă, în mare parte, din citate dintr-un pamflet intitulat *Viața și moartea căpitanului Porteous*, 1737. Despre cazul Porteous au mai scris: William Roughead, *Procesul căpitanului Porteous*, 1909, și Sir Tresham Lever, *Sir Walter Scott și uciderea lui Porteous*, *Blackwood Magazin*, CCCX (1971), p. 212–24.

CAPITOLUL VIII

„Pat îmi va fi sălașul lui Arthur,
Nicicând cearceafurile nu i le voi boți;
Din izvorul Sfântului Anton voi bea,
De vreme ce credincioasa-mi iubită m-a părăsit."
Cântec vechi[1]

Dacă ar fi să aleg un loc de unde răsăritul și apusul să se vadă în lumina cea mai prielnică, locul acesta ar fi poteca sălbatică ce șerpuiește, dând ocol, pe la poalele brâului înalt de stânci semicirculare care poartă denumirea de steiurile Salisbury și sunt semnul de hotar al povârnișului abrupt, coborâșul iute către ravina din partea de sud-est a orașului Edinburgh. Priveliștea, în mare, înfățișează un oraș alcătuit din clădiri trainice, înalte și îngrămădite una într-alta, întins jos, în vale, despre al cărui contur o imagine romantică ar putea spune că are forma unui dragon; ochiul zărește când un minunat braț de mare, cu stâncile, insulele, țărmurile sale îndepărtate și munții ce-l mărginesc; și când un șes frumos și rodnic, împestrițat de dealuri, văi și stane și înconjurat de pitorescul lanț al munților Pentland. Dar în timp ce cărarea se rotește domol pe la poalele stâncilor, priveliștea, alcătuită din aceste elemente încântătoare, sublime, se schimbă la fiece pas și le arată îmbinate sau despărțite unele de altele, în toată acea varietate care desfată ochii și imaginația. Când un crâmpei de peisaj atât de minunat și, în afară de aceasta, atât de felurit, atât de tulburător prin urzeala sa complicată, ba chiar atât de măreț, e

[1] Epigraful este un citat din culegerea lui Adam Ramsay, intitulată *The Tea-Table Miscellany, (De toate pentru toți, în jurul mesei de ceai)*, 1871.

luminat în culorile dimineții sau apusului și-și desfășoară întreaga sa gamă de umbre adânci, preschimbată uneori într-o lumină puternică, strălucitoare, ce dă o trăsătură aparte celei mai obișnuite priveliști, te simți ca vrăjit. Această potecă era locul unde-mi plăcea cel mai mult să mă duc seara și dimineața, când mă cufundam în lectura unui autor îndrăgit sau în studiul unui nou obiect. Acum, după cum am auzit, poteca aceasta a ajuns să nu mai poată fi bătută; un amănunt care, dacă e adevărat, nu poate face cinste gustului cetățenilor Bunului Oraș sau mai marilor săi.[1]

De pe această ademenitoare potecă — care pentru mine a fost locul atâtor reverii încântătoare, când anii erau tineri și făgăduiau să aducă fericire, încât mi-a fost cu neputință să o pomenesc fără să o descriu în treacăt — de pe această potecă romantică, spun, Butler văzu cum mijeau zorii zilei, a doua după uciderea lui Porteous. I-ar fi fost ușor să găsească un drum mult mai scurt, spre casa către care se îndrepta și, într-adevăr, calea aleasă de el era foarte ocolită. Dar ca să-și redobândească stăpânirea de sine, precum și ca să-și treacă vremea până la o oră potrivită pentru a se duce să vadă familia, fără să trezească uimire sau să-i tulbure pe ai casei, se simți îndemnat să dea mai departe ocol pe la poalele stâncilor și să rătăcească pe drum în așteptarea unei ore mai puțin timpurii a dimineții.

În vreme ce Butler sta cu brațele încrucișate și aștepta ca soarele să se ridice încet pe cer, pe când sta așezat pe una din numeroasele pietre desprinse de furtuni din stâncile de deasupra sa, iar între timp cugeta, pe rând, la înfiorătoarea nenorocire la care fusese martor și la veștile triste și pentru el foarte însemnate, aflate la prăvălia lui Saddletree, noi îl vom face pe cititor să înțeleagă cine era omul și legătura dintre soarta lui și

---

[1] În timp de câțiva ani, o potecă frumoasă, fără întreruperi a fost așternută în jurul acestor stânci romantice; iar autorului îi place să creadă că lucrarea a fost întreprinsă în urma acestui pasaj din cartea sa (n.a.).

aceea a lui Effie Deans, nefericita fată în casă a grijuliei doamne Sadletree.

Reuben Butler era englez de obârșie, deși se născuse în Scoția. Bunicul său fusese cavalerist în armata lui Monk[1] și unul dintre dragonii descălecați, care alcătuiau un detașament de sacrificiu la atacul dat asupra orașului Dundee, în 1651. Stephen Butler (poreclit, datorită darului său înnăscut pentru citit și tălmăcit textele Cărții Sfinte, Stephen Scriptură și Butler Biblie) era un Independent convins[2] și credea în deplinul înțeles al făgăduielii că sfinții vor moșteni pământul. Cum până acum, din împărțirea acestui avut obșesc avusese parte mai ales de pierderi grele, nu scăpă prilejul pe care atacul dat asupra unui oraș comercial i-l punea la îndemână, ca să-și însușească atât cât putu cuprinde, din cele bune pe lumea aceasta. S-ar zice că, de bine de rău, izbutise, deoarece, ca urmare a acestei întâmplări, chiverniseala sa părea să fi sporit mult.

Întrucât alcătuia garda personală a lui Monk, care, în calitate de general al Republicii, își avea reședința în castelul vecin[3], trupa lui fu încartiruită în satul Dalkeith. Când, în ajunul Restaurației, generalul își începu marșul care pornea din Scoția, hotărâre ce avea să aibă urmări atât de însemnate, el își reformă trupele, mai ales pe acelea aflate în preajma sa, pentru ca acestea să fie alcătuite în întregime din inși credincioși lui înșuși. Cu acest prilej, Stephen-Scriptură fu cântărit în balanță și i se găsiră lipsuri[4]. Se credea că nu se simțea chemat să ia parte la o expediție ce-ar fi putut să primejduiască domnia militarilor de o mare

---

[1] *George Monk* (1608–1670), comandantul armatei lui Cromwell în anul 1650, când acesta a invadat Scoția. Monk a avut puterea în Scoția, între anii 1654–1660, când, după ce, la moartea lui Cromwell, își schimbase ideile politice, a trecut în Anglia și a sprijinit Restaurarea lui Carol al II-lea.

[2] Independenții puneau temei pe inspirația individuală și ocoleau puterea organizată a bisericii. Oliver Cromwell a fost un Independent.

[3] Castelul fortăreață, datând din secolul al XII-lea, proprietatea familiei Douglas.

[4] Daniel, 5 și 27.

sfințenie și că, în adâncul conștiinței sale, nu se socotea liber să se alăture vreunei părți, care, în cele din urmă, ar fi avut sorți să recunoască dreptul lui Carol Stuart, fiul „ultimului bărbat", așa cum, fără ceremonie și cu lipsă de respect, puritanii îl numeau pe Carol I, în discuțiile lor obișnuite ca și în cuvântările și predicile întocmite mai cu grijă. Cum vremurile nu îngăduiau să fie deblocați asemenea dizidenți, Stephen Butler fu doar sfătuit prietenește să-și predea calul și echipamentul unuia dintre vechii cavaleriști ai lui Middleton[1], înzestrat cu o conștiință înțelegătoare, ce purta pecetea milităriei și care se modela după aceea a colonelului și a casierului. Deoarece o anumită sumă alcătuită din plăți întârziate, înmânată acum, îl îndemnă să priceapă ce i se da a înțelege, Stephen avu destulă înțelepciune lumească să primească propunerea și privi foarte nepăsător cum vechiul lui corp de armată pleca spre Coldstream, în drumul său spre sud, ca să așeze pe-o nouă temelie ocârmuirea Angliei pe cale să se prăbușească.

Punga fostului cavalerist, așa cum spune Horațiu[2], era destul de plină ca să poată cumpăra o căsuță și două, trei ogoare (cunoscute și acum sub numele de Beersheba[3]), aflate cam la o milă scoțiană[4] de Dalkeith; și acolo se rostui cu o tânără tovarășă de viță aleasă din satul amintit, care, înclinată de felul ei să se căsătorească și să ducă trai tihnit pe lumea asta, se arăta împăcată cu purtările grosolane, firea gravă și fața ponosită a fanaticului războinic. Ajuns să cunoască „zilele rele și limbi veninoase", despre care Milton se plânge cu atâta jale în aceeași situație[5],

---

[1] *John Middleton*, mai târziu *conte de Middleton* (1608–1674), comandant militar care în 1648 a părăsit partida Parlamentului și a îmbrățișat cauza Regaliștilor.

[2] Horațiu, *Epistole*, II, ii, 40.

[3] Geneza, 21: 33 și 22: 19. „Abraham sădi un crâng la Beersheba" și „locui la Beersheba".

[4] O milă scoțiană numără 200 de iarzi mai mult decât mila engleză (1609,3 m + 200 x 0,9144 m = 1791,88 m).

[5] John Milton, *Paradise Lost (Paradisul pierdut)*, VII, 26.

acesta nu mai trăi mult. La moartea sa, tovarășa lui de viață rămase o tânără văduvă, cu un băiețel de trei ani, care, mai târziu, date fiind purtările sale cumpătate, înfățișarea lui demodată, ba chiar și fața-i încruntată și vorbele-i presărate cu maxime, ar fi fost o dovadă destul de bună, menită să apere onoarea văduvei din Beersheba, dacă cineva ar fi găsit cumva de cuviință să pună la îndoială că micuțul era fiul lui Butler-Biblie.

Ideile lui Butler nu trecuseră în neam și nici nu se răspândiseră printre vecini. Condițiile din Scoția erau nepotrivite pentru dezvoltarea gândirii independente, oricât de prielnice fanatismului se vădeau ele, în alte privințe. Totuși, aceste idei nu au fost date uitării; și un anumit moșier din împrejurimi, care se mândrea cu credința păstrată principiilor sale în cele mai rele timpuri, deși nu am auzit că din cauza lor l-a amenințat vreodată o primejdie mai mare decât aceea de a i se sparge capul sau a petrece o noapte la straja principală din partea locului, atunci când mintea îi era amețită de băutură și isprăvi ușuratice, găsi nimerit să scormonească trecutul și să scoată la iveală toate învinuirile aduse răposatului Stephen. Pe lista acestora ideile sale religioase nu dețineau rolul cel mai neînsemnat, căci, într-adevăr, ele trebuie să fi părut o grozăvie ce întrecea orice măsură unuia care el însuși avea principii atât de puține la număr, iar urmele lăsate de acestea în viața lui erau atât de slabe, încât aproape că nu se mai vedeau. În asemenea împrejurări, biata văduvă a lui Butler avu parte de toată măsura amenzilor și împilărilor cuvenite în vremea aceea pentru dizidență[1], până când Beersheba îi fu frumușel smulsă după drept și ajunse în stăpânirea moșierului care, așa cum se vădise mai dinainte, o prigonise cu atâta furie pe această văduvă deznădăjduită. După ce-și îndeplini îndeajuns țelul, moșierul arată oarecare părere de rău, sau cumpătare, sau oricum vrea să-i spună cititorul, fiindcă îi îngădui să locuiască în căsuța soțului și să cultive,

[1] Carol al II-lea a restabilit în 1662 biserica episcopală în Scoția, iar în anii următori au existat diferite impuneri pentru nonconformism.

în condițiile unei arende nu foarte apăsătoare, un lot de pământ din preajma casei. Între timp, fiul ei, Benjamin, crescu, ajunse la vârsta bărbăției și mânat de acel imbold ce-i face pe bărbați să caute să-și pună pirostriile în cap, chiar atunci când aceasta nu poate să ducă decât la o veșnică viață de câine, se căsători și aduse în casă o nevastă și un fiu cu care să împartă calicia de la Beersheba.

Moșierul de la Dumbiedikes[1] se arătase modest cu plățile pe care le cerea, poate fiindcă-i era rușine să stoarcă dări prea mari de pe urma jalnicelor mijloace de trai rămase văduvei lui Butler. Dar când un ins tânăr, voinic și harnic se ivi ca plugar pe lotul de pământ amintit, Dumbiedikes începu să-și spună că niște umeri atât de largi ar putea să încerce o povară sporită. Într-adevăr, în felul cum își chivernisea treburile sale cu cei ce atârnau de el (din fericire puțini la număr), moșierul avea o rânduială inspirată în mare parte de principiile căruțașilor, la care lua seama pe când îș încărcau căruțele la o mină de cărbuni aflată pe coasta unui deal din preajmă, iar aceștia negreșit mai adăugau o greutate de o sută de kilograme, peste povara dinainte, de îndată ce dobândeau un nou cal, oarecum mai puternic decât acela doborât ieri. Oricât de cuminte părea această regulă, moșierul din Dumbiedikes ar fi trebuit să ia aminte că o asemenea rânduială putea să întreacă măura și să atragă după sine, așa cum era și firesc, distrugerea și pierderea atât a calului și căruței cât și a încărcăturii. Chiar așa se și întâmplă, când lui Benjamin Butler i se ceru un spor de „prestații". Om scump la vorbă și cu puține idei, dar legat de Beersheba printr-un simțământ asemănător aceluia nutrit de o legumă pentru locul unde întâmplarea a făcut să fie sădită, nici nu-l dojeni pe moșier și nici nu încercă să scape de el, ci, muncind zi și noapte ca să îndeplinească termenele tartorului său, căzu bolnav de o febră mistui-

[1] *Dumbiedikes*, nume care redă firea tăcută a moșierului imaginar; este, în realitate, denumirea unei case locuite de răposatul domn Braidwood, împreună cu elevii săi surdo-muți (n.a.). (În engleză: *dumb* = surd; *Dumbiedikes* = îngrăditura pentru surzi (n.t.).

toare și muri. Soția nu-i supraviețui mult; și, ca și cum soarta copiilor din acest neam ar fi fost să rămână orfani, în jurul anului 1704–1705, Reuben Butler fu lăsat în aceeași situație în care se aflase tatăl său și sub supravegherea aceleiași persoane, bunica lui, văduva vechiului cavaler din armata lui Monk.

Asemenea viitor de jalnică sărăcie îl amenința și pe un alt arendaș al acestui stăpân al ogoarelor cu o inimă de piatră. Omul era un presbiterian de neclintit, încăpățânat în credința sa, numit Deans, care, deși moșierul nu-l putea suferi din pricina principiilor sale privitoare la biserică și stat[1], se străduia să-și păstreze ogorul de pe moșia acestuia, prin plata regulată a arendei și dărilor, — birul plătit în natură, corvoadă la arat, cărăușie, zeciuiala grâului pentru morărit, dijma din făină cuvenită ajutorului de morar și toate diferitele dăjdii astăzi preschimbate în bani, sub numele pompos de *Rentă*. Dar anii 1700, 1701, care au rămas multă vreme de pomină în Scoția pentru seceta și urgiile abătute asupra obștii, mai înmuiară tăria plină de bărbăție a liberalului rural. Citații, hotărâri ale Tribunalului baronilor, sechestre, inventarierea cu sila a lucrurilor din gospodărie, dinlăuntrul și dinafara casei, toate aceste amenințări fluturau pe la urechile sale la fel de iute precum gloanțele conservatorilor șuierau pe lângă acelea ale oamenilor Ligii[2], la Pentland, Bothwell Bridge sau Ayrsmoss[3].

Oricât s-ar fi luptat ca să țină piept greutăților — și se luptă vitejește — „Cumpătatul David Deans" fu izgonit din casă și din gospodărie și ajunse la bunul plac al hrăpărețului său moșier, tocmai pe vremea când

---

[1] Davie Deans folosește limbajul în care-și exprimă ideile sale religioase, presărat cu citate din Biblie și fraze obișnuite în scrierile autorilor din anii Covenant-ului.

[2] Adepți ai Covenant-ului; Liga presbiterienilor scoțieni din secolele XVI–XVII.

[3] „Răscoala de la Pentland" a fost înfrântă în 1666; la Bothwell Bridge, în 1679, adepții Ligii au fost învinși de trupele regelui Carol al II-lea; Ayrsmoss (în Ayrshire) a fost teatrul unei încăierări în care a fost ucis Richard Cameron, amintit în repetate rânduri în cursul romanului.

muri Benjamin Butler. Lumea prevedea soarta fiecăreia dintre aceste două familii; dar cei care preziceau că vor fi alungați în rândul calicimii și al scăpătaților ajunși în sapă de lemn fură dezamăgiți, datorită unei împrejurări neprevăzute.

Chiar în ziua sorocului, când cei doi trebuiau să fie alungați și toți vecinii erau pregătiți să-i compătimească și nici unul să-i ajute, pastorul parohiei precum și un doctor din Edinburgh fură chemați grabnic ca să se îngrijească de moșierul din Dumbiedikes. Amândoi se mirară, deoarece disprețul lui pentru puterea unuia și a celuilalt alcătuia subiectul îndeajuns de obișnuit al vorbelor sale la un pahar de vin, când bea mai mult decât îndeobște, ceea ce va să însemne, cel puțin o dată pe zi. Tămăduitorul de suflete și cel al trupului poposiră aproape în același timp în curtea micului și vechiului castel, iar după ce, oarecum surprinși o clipă, cătară unul la celălalt, își arătară convingerea că Dumbiedikes trebuia să fie, într-adevăr, foarte bolnav, de vreme ce i-a chemat la el pe amândoi odată. Înainte ca servitorul să-i însoțească până în camera stăpânului, grupul spori cu un om al legii, Nichil Novit[1], care se da drept împuternicit pe lângă tribunalul districtului, deoarece pe vremea aceea nu existau avocați consultanți. Acesta din urmă a fost primul chemat în camera moșierului, unde, după scurt timp, doctorul într-ale sufletului și cel într-ale trupului au fost poftiți să i se alăture.

Între timp, Dumbiedikes fusese dus în cea mai bună odaie de dormit a casei, folosită numai când își dădea sufletul sau când se căsătorea cineva din neam și care, datorită primului dintre aceste prilejuri de a o utiliza, se numea camera morților. În această încăpere, în afară de bolnavul însuși și de domnul Novit, se mai afla fiul și moștenitorul pacientului, un băiat înalt, de paisprezece sau cincisprezece ani, nătâng și

[1] David Marshall e de părere că numele provine de la o expresie folosită în glumă de Walter Scott, atunci când nu a izbutit să cumpere pământul de la Nicol Milne: „Ex Nichilo nichil fit" (de la un Nimic, nimic). *Sir Walter Scott and Scot Law, Sir Walter Scott și legile scoțiene*, 1932, p. 137.)

prostănac, după cum arăta și o femeie între patruzeci și cincizeci de ani, frumoasă și plăcută la înfățișare, care ținuse cheile și văzuse de gospodărie, la Dumbiedikes, de când se prăpădise stăpâna casei. Către cei aflați de față, Dumbiedikes grăia cam în felul următor; iar cele sufletești și cele pământești, grija pentru sănătate și treburile sale se învălmășeau ciudat într-un cap care niciodată nu fusese dintre cele mai limpezi:

— Trăiesc zile rele, domnilor și vecinilor! Aproape că-s la fel de bolnav ca-n '90, când m-au scărmănat studenții[1]... S-au înșelat amarnic... îmi spuneau papistaș, da' nu eram nici cât negru sub unghie, pastore... Jock, să iei aminte, e o datorie pe care trebuie s-o plătim cu toții și uite-l pe Nichil Novit care o să-ți spună că niciodată-n viață n-am fost bun platnic, când e vorba de datorii... Domnule Novit, să nu uiți să strângi renta anuală care se cuvine contelui, după cum a fost înțelegerea — dacă eu îmi plătesc datoriile, socot că și ei trebuie să mi le plătească pe ale lor... asta înlătură toate deosebirile... Jock, când n-ai altceva mai bun de făcut, poți întotdeauna să împlânți un pom; o să crească, în timp ce tu o să dormi, Jock. Tata mi-a spus asta acum patruzeci de ani, da' nu mi-am găsit niciodată timp să-i ascult sfatul... Jock, dimineața să nu bei niciodată brandy, face rău la stomac; să tragi o dușcă de gin dimineața, fie și *aqua mirabilis*[2]. Jenny, cea de colo, o face bine... Doctore, gâfâi ca un cimpoier frânt de oboseală, după ce a cântat o zi și o noapte la o nuntă cu dar... Jenny, pune-mi o pernă sub cap... dar e degeaba. Ei, popă, n-ai putea să-mi tragi la repezeală o citanie, poate că mi-ar face bine și mi-ar scoate din cap niște gânduri ciudate. Zi ceva, omule.

— Nu pot să spun o rugăciune ca pe o poezie de doi bani, răspunse cinstitul cleric; și dacă vrei ca sufletul să-ți fie răscumpărat precum o

---

[1] Studenții din Edinburgh se opuneau cu înverșunare catolicismului; în anii 1688–1689 au dat loc unor tulburări serioase.

[2] Apă minunată (lat.), băutură întăritoare, făcută din vin și mirodenii.

pradă din mâna păsărarului, e musai, moșierule, să-mi arăți în ce stare sufletească te afli.

— Și n-ar trebui să știi asta fără să-ți spun eu? răspunse bolnavul. De ce oare din '90[1] am tot plătit stipendiu' și zeciuială, dări pentru case parohiale și presbiterii, dacă nu pot să am o rugăciune de-o clipă, singura dată când am cerut și eu așa ceva. Cară-te, cu liberalii tăi cu tot, dacă asta-i tot ce poți; bătrânul diacon Kiltstoup mi-ar fi citit până acum jumătate din cartea de rugăciuni[2]... Cară-te!... Să vedem, doctore, dacă poți să faci pentru mine mai mult.

Doctorul, care între timp aflase de la jupânească câte ceva despre bolile lui, îl încredință că știința medicală nu putea să-i prelungească viața timp de mai multe ore.

— Atunci dă-l naibii pe popă și lua-v-ar dracu pe-amândoi, strigă bolnavul mânios și încâinat. N-ați venit aici decât ca să-mi spuneți că nu mă puteți ajuta la strâmtoare? Afară cu ei, Jenny... dă-i pe ușă afară! Și, Jock, blestemul meu și blestemul lui Cromwell să cadă asupra ta, dacă scoți pentru ei din pungă onorarii sau danii mărinimoase, fie chiar și o pereche de mănuși negre.

Clericul și doctorul părăsiră în grabă camera, în timp ce Dumbiedikes izbucni într-un șuvoi de vorbe grosolane și de hulă, dintre acelea care îl făcuseră să fie poreclit „Dikes lua-m-ar naiba".

— Adă-mi sticla de brandy, Jenny, tu cățea... strigă cu un glas în care mânia se lupta cu durerea. Pot să mor așa cum am trăit, fără să-i tulbur pe vreunul din ei. Dar e ceva îngrozitor care-mi stă pe suflet, și nici un *anker*[3] de brandy n-ar putea să-l spele. Familia Deans, de la Woodend!... Le-am

---

[1] Din 1690, anul reintroducerii presbiterianismului în Scoția.

[2] Presbiterianismul (legat de politica partidului liberal) a fost reintrodus în Scoția, în 1690, iar parohul din acest episod trebuie să fi fost presbiterian. „Bătrânul diacon Kiltstoup", așa cum îl arată cartea de rugăciuni, trebuie să fi ținut de biserica episcopală anglicană. În bisericile anglicane, credincioșii urmăresc propria lor Carte de rugăciuni (n.t.).

[3] *Anker*, măsură de capacitate egală cu 37,83 l.

pus sechestru în anii de sărăcie, și acum trebuie să se mute pe furiș, o să moară de foame, și cei de la Beersheba, nevasta acelui vechi cavalerist, și nepotu-su, o să moară de foame... o să moară de foame! Uită-te afară, Jock; cum e noaptea?

— Ninge strașnic, tată, răspunse Jock, după ce deschisese fereastra și privise foarte liniștit afară.

— Or să piară în nămetele de zăpadă, zise păcătosul, gata să-și dea sufletul; or să înghețe, dar mie o să-mi fie destul de cald dacă toate poveștile acelea-s adevărate.

Vorbele acestea din urmă au fost rostite în șoaptă și cu un glas care-l făcu să se înfioare chiar și pe împuternicit. S-ar părea că, pentru prima oară în viață, acesta încerca să vadă dacă se pricepea să dea un sfat grozav și-l îndemnă pe moșier să-și adoarmă conștiința chinuită, prin îndreptarea relelor pricinuite acestor familii deznădăjduite, act pe care, spuse el printre altele, legea civilă îl numește *restitutio in integrum*[1]. Dar, Mamon se lupta cu Mustrarea de cuget, ca să-și păstreze locul într-o inimă pe care fusese stăpân atâta amar de vreme; și, în parte, izbuti, căci un vechi tiran se dovedește adesea prea puternic pentru nesupușii răsculați împotriva sa.

— Nu pot să fac una ca asta, răspunse cu o voce deznădăjduită. Aș muri, dacă aș face-o. Cum poți să mă îndemni să dau înapoi bani, de vreme ce știi câtă nevoie am de ei, sau să mă descotorosesc de Beersheba, când știi ce bine stă în propriul meu buzunar de la *quilt*[2]. Soarta a făcut ca Dumbiedikes și Beersheba să fie stăpânite de un singur om... Ea a făcut prin... Nichil, dacă le despart, asta o să mă ucidă.

— Dar, moșierule, oricum trebuie să mori, zise domnul Novit, și poate că astfel o să-ți dai mai ușor sufletul... Încearcă doar. Îmi pun parafa pe dispoziția dumitale testamentară, cât ai clipi din ochi.

---

[1] *Restitutio in integrum* (lat.): înapoierea tuturor bunurilor, repararea totală a unei pierderi.

[2] Tunică vătuită.

— Nu mai pomeni de asta că de nu, îți arunc în cap cana de lemn. Dar, Jock, flăcăule, vezi cum lumea se luptă cu mine pe patul de moarte... fii bun cu bieții oameni. Deans-ii și Butler-ii, fii bun cu ei. Nu lăsa ca lumea să-ți înhațe ceva, Jock, ci păstrează averea întreagă! și orice-ai face, nu da Beersheba, cu nici un preț. Lasă-i pe oamenii ăștia să stea acolo, cu o rentă nu prea mare și să aibă ce mânca și ce bea; poate că așa o să-i fie mai bine lui taică-tău, în locul unde s-o duce.

După asemenea îndrumări ce se băteau cap în cap, moșierul își simți sufletul atât de ușurat, încât goli, unul după altul, trei pahare de brandy, pline ochi „și-și dădu ultimul suspin", cum spunea Jenny, în timp ce încerca să cânte „Dracu să-l încurce pe pastor".

Moartea a făcut ca roata să se învârte în folosul familiilor năpăstuite, cărora li se pusese sechestru. John Dumbie, ajuns acum stăpânul moșiei de la Dumbiedikes, care îi aparținea de drept, părea destul de strâns la pungă și egoist; dar nu avea firea hrăpăreață, aducătoare de dobândă a tatălui, iar, din întâmplare, tutorele lui fu de aceeași părere cu el, anume că îndrumările date de părintele său pe patul de moarte trebuiau urmate. De aceea, într-adevăr, arendașii nu au fost dați afară, în viscolul care învârtejea zăpada, și li se lăsă cu ce să-și facă rost de lapte covăsit și turte de mazăre, pe care le mâncară urmăriți din plin de blestemul ce apasă asupra omului de la Facerea Lumii. Căsuța lui Deans, denumită Woodend, nu era departe de cea de la Beersheba. Mai înainte, între cele două familii existaseră puține legături. Deans era un scoțian vajnic care nutrea tot soiul de prejudecăți împotriva celor din sud și a prăsirii acestora. Pe deasupra, Deans era, precum am spus, un presbiterian statornic, care urma cât se poate de dârz și neînduplecat ceea ce el socotea singura cale dreaptă cu putință — cum avea obiceiul să spună — între furiile și necumpătările unora și slăbiciunile altora; de aceea îl îngrozeau și-i făceau silă toți independenții și pe oricine bănuia că s-a unit cu ei.

Dar, în ciuda acestor prejudecăți naționale și mărturisiri de credință, Deans și văduva lui Butler se aflau într-o situație care, în chip firesc,

până la urmă duse la oarecare apropiere între cele două familii. Împărtășiseră aceeași soartă în fața primejdiei și ordinea firii omenești îi izbăvise în același fel. Aveau unul nevoie de ajutorul celuilalt, precum cei ce trec în ceață prin apa unui râu de munte sunt nevoiți să se țină ins de ins, ca nu cumva curentul să se dovedească prea puternic pentru unii care ar fi lipsiți de un asemenea sprijin.

Totodată, când se cunoscură mai îndeaproape, Deans își domoli unele prejudecăți. Descoperi că, deși nu știa să aducă argumente temeinice care să arate cât de grăitoare erau și câtă însemnătate aveau unele dovezi ce adevereau în fapt neajunsurile vremii, bătrâna doamnă Butler nu nutrea păreri prielnice independenților; și nici nu era englezoaică. De aceea mai rămânea speranța că, deși soțul ei fusese un înflăcărat caporal de dragoni din armata lui Cromwell, se putea ca nepotul să nu fie nici schismatic, nici antinațional, două însușiri care gospodarului cu numele de Deans îi trezeau o spaimă la fel de zdravănă precum papistașii și ereticii[1]. Mai presus de orice (deoarece cumpătatul Davie Deans își avea partea lui slabă), omul luă seama că văduva lui Butler îl privea cu adânc respect, îi asculta povața și ierta, împăciuitoare, atunci când, întâmplător, erau luate în zeflemea preceptele răposatului ei soț, cărora nu le purta nicidecum o credință înflăcărată, întrucât ținea seama că presbiterianul îi dădea sfaturi prețioase despre felul cum să-și gospodărească mica ei fermă. Acestea se sfârșeau de obicei cu vorbele: „s-ar putea ca în Anglia să nu se facă așa, vecină, după câte știu eu"; sau: „în străinătăți se prea poate să fie altfel"; ori: „cei care nu gândesc ca noi despre actul măreț al întemeierii bisericii noastre reformate prin Covenant, care pun în impas și strică orânduielile și învățătura *kirk*-ului, și nimicesc ceea ce Zionul nostru a cucerit prin sabie[2], aceia pot să spună că loturile de ogor trebuiesc însămânțate cu ovăz; da' eu spun: mazăre, mazăre".

---

[1] Puritanii și adepții Covenant-ului îi numeau astfel pe regaliștii susținători ai monarhiei, în epoca lui Cromwell.

[2] Psalmii, 74:6.

Și cum sfatul său dovedea dibăcie și scaun la cap, deși, când îl dădea, omul se arăta prea încrezător în sine însuși, povața lui era primită cu recunoștință și urmată cu respect.

Legăturile ce se înfiripară între familiile de la Beersheba și Woodend ajunseră de timpuriu strânse și apropiate între Reuben Butler — cititorul l-a mai cunoscut, într-o anumită măsură — și Jeanie Deans, singurul copil al lui Douce Davie Deans[1] din prima sa căsătorie, cu acea „unică creștină", cum acesta obișnuia să spună, „al cărei nume era plăcut la auz tuturor acelora ce o știau ca pe o adeptă cu folos a învățăturilor Evangheliei, Christian Menzies din Hochmagirdle". Despre care apropiere, cum arăta ea și ce urmări a avut, purcedem să povestim acum.

[1] Sobrul, severul, cumpănitul, respectabilul David Deans.

CAPITOLUL IX

„Reuben și Rachel, deși se iubeau ca doi porumbei,
Nu-și ascundeau dragostea și nu erau prevăzători,
Iar la năvalnicile porunci ale lui Cupidon nici că luau seama.
Până când gândirea cumpănită îi pofti să se unească.
De vreme ce erau săraci, socoteau primejdioase temeiurile
ce pentru aceasta le aducea iubirea,
Prea grăbită să-i facă și mai săraci."

Crabbe, *Registrul parohiei*[1]

În timp ce văduva lui Butler și Deans, rămas văduv, se luptau cu sărăcia și pământul înțelenit și sterp al acelor „părți și loturi" de pe întinsul moșiei Dumbiedikes, pe care soarta îi făcuse arendași, se vădi treptat că Deans avea să câștige bătălia, iar aliata sa în luptă trebuia să fie înfrântă. Primul era bărbat și nu depășise cu mult floarea vârstei; doamna Butler era femeie și cobora povârnișul anilor spre amurgul vieții.

Cu timpul, lucrul acesta ar fi trebuit într-adevăr să fie pus în cumpănă cu faptul că Reuben, care creștea, avea să-și ajute bunica la muncile grele, iar despre Jeanie Deans, ca fată, nu te puteai aștepta decât să fie o povară mai mult pentru tatăl ei. Dar cumpănitul Davie Deans știa mai bine ce avea de făcut și o crescu și o pregăti astfel pe „iubițica" lui, cum îi spunea el, încât din vremea când începu să umble avea în fiece zi de îndeplinit o treabă sau alta, potrivită vârstei și puterii ei; amănunt care, adăugat învățăturii și poveților date zilnic de către tată, tindea chiar și în copilărie să facă din ea o ființă cu mintea înclinată spre lucruri grave și serioase, stăruitoare și chibzuită de felul ei. O fire neobișnuit de robustă și sănătoasă, scutită de orice slăbiciune a nervilor și tulburări ale

---

[1] *George Crabbe* (1754–1832), *Registrul Parohiei*, 1807, II, „Căsătorii".

pulsului care, lovind trupul în funcțiile sale cele mai înalte, înrâuresc atât de adesea cugetul, întărea în mare măsură acest caracter dârz, simplu și hotărât.

Pe de altă parte, Reuben era șubred la trup și deși frica nu-i stătea în fire, se poate spune despre el, fără putința de a greși, că nutrea neliniști, îndoieli și temeri. Avea firea mamei sale care murise de tânără, bolnavă de tuberculoză. Era un băiat palid, slab, plăpând, bolnăvicios și cam șchiop, în urma unei vătămări din adolescență, iar ca odraslă a unei bunici topite de dragul lui, mult prea grijulie și neliniștită din pricina sa, se obișnui curând să nutrească un soi de neîncredere în sine, și totodată să se socoată căzut cu hârzobul din cer, unul din cele mai rele rezultate la care ajung copiii din cale-afară de răsfățați.

Totuși, cei doi copii erau mereu împreună, nu doar pentru că așa se obișnuiseră, ci fiindcă le plăcea. Laolaltă pășteau oile ce puteau fi numărate pe degetele de la o mână și cele două-trei vaci, pe care părinții lor le mânau la câmp mai degrabă ca să-și caute hrana decât ca să se hrănească într-adevăr pe islazul neîngrădit din Dumbiedikes. Acolo puteau fi văzuți cei doi puști, pe când stăteau culcați sub un tufiș înflorit de osu-iepurelui, cu fețișoarele una lângă alta, în umbra aceleiași pături trase peste amândouă capetele, în timp ce priveliștea din jur era întunecată de un nor negru, greu de ploaia repede de vară care îi grăbise pe copii să se adăpostească. Alteori mergeau împreună la școală, iar când treceau pârâiașele ce le ieșeau în cale sau în drumul lor dădeau de vite, câini, sau alte primejdii, imboldul și pilda de curaj pe care, de obicei, partea bărbătească socoate dreptul ei să le dea femeii, mai slabe din fire, băiețelul le primea de la tovarășa sa. Dar când, așezați pe băncile școlii, începură să tocească împreună, Reuben, cu mintea lui pătrunzătoare, o întrecea pe Jeanie Deans, la fel de mult pe cât era depășit de vigoarea ei trupească și acea nepăsare în fața oboselii și primejdiei, urmare a tăriei mușchilor și nervilor, avea acum putința să o răsplătească pentru bunătatea și căldura plină de înțelegere pe care, în alte împrejurări,

obișnuia să i le arate. Era, în chip vădit, cel mai bun elev al micii școli parohiale; și avea o fire și porniri atât de mărinimoase, încât gloata, deloc numeroasă, care umplea această clădire ce răsuna de zgomot, îl privea mai degrabă cu admirație decât cu pizmă, deși învățătorul nutrea pentru el o slăbiciune fățișă. Îndeosebi câteva fete (fiindcă în Scoția ele învață împreună cu băieții) năzuiau din tot sufletul să se arate prietenoase și să-l mângâie pe băiatul cel bonăvicios, care era cu atât mai deștept decât colegii lui. Reuben Butler avea o fire menită să le dea putința să simtă atât o caldă înțelegere cât și admirație, sentimente cu ajutorul cărora poate că femeile (măcar cele mai vrednice dintre ele) se leagă mai ușor.

Dar Reuben, retras și rece de felul său, nu se folosi în vreun fel de ce i-ar fi fost prielnic; în timp ce învățătorul lui, înflăcărat și gata să-i recunoască meritele îl încredința că un viitor luminos se deschidea în fața sa, Jeanie Deans fu singura de care se apropie mai mult. Odată cu aceasta, fiece pas înainte pe calea învățăturii (și ținând seama de posibilitățile sale aceste progrese erau neobișnuit de mari), îl făcea pe Reuben mai puțin capabil să se îngrijească de treburile gospodărești de la ferma bunicii. Pe când studia *Pons asinorum*[1] a lui Euclid, lăsă ca fiece asin de pe islaz să încalce un lan întins de mazăre, proprietatea moșierului, și nimic în afară de strădaniile neobosite ale lui Jeanie Deans și ale cățelușului ei, Dustifoot, n-ar fi putut scuti niște pagube însemnate și pedeapsa ce avea să urmeze. Boacăne asemănătoare arătau progresele făcute de el pe calea studiului literaturii clasice. Se cufundă într-atât în lectura *Georgicelor*[2] lui Vergilius până când nu mai știu să deosebească orzoaica de orz; și aproape că distruse ogoarele de la Beersheba, în timp ce încerca să le cultive după metoda lui Columella[3] și Cato Cenzorul[4].

---

[1] Podul măgarilor (sens figurativ: podul proștilor): a cincea teoremă din *Geometria* lui Euclid, pod pe care studenții grei de cap nu puteau să-l treacă.

[2] Poem închinat culturii solului.

[3] Scriitor roman (sec. I î.Chr.); vorbește despre viața agrară.

[4] *Cato Cenzorul* (234–149 î.Chr.); a scris *De Agri Cultura (Despre cultura ogorului)*.

Aceste boroboațe fură pentru bunică prilej de adâncă mâhnire și-l făcură pe vecinul ei Davie Deans să-și piardă părerea bună pe care pentru un timp o avusese despre Reuben.

— Nu văd ce poți să faci cu flăcăul ăsta nătâng, vecină Butler, îi zise bătrânei, doar să-l dai să-nvețe preoția. Și niciodată n-a fost mai multă nevoie de predicatori cu vază decât acum, în aceste vremuri de răceală a sufletului, când oamenilor nu le pasă de religie[1], iar inimile lor sunt la fel de nesimțitoare ca piatra de moară de sub picior, până când ajung să nu mai aibă pic de respect pentru nici un fel de credință. E limpede că acest biet băietan al dumitale n-o să fie niciodată în stare de o zi de muncă spornică, decât ca trimis al Domnului și dacă o să se arate vrednic de treaba asta, în nădejdea că se va dovedi un stâlp al bisericii presbiteriene cu purtări alese și neprihănite, potrivit să fie folosit în sânul *Kirk*-ului, o să iau asupră-mi sarcina să-i fac rost de o autorizație, cu speranța că nu se va întoarce, ca scroafa, ca să se tăvălească în noroiul celor mai rele erezii și trădări, ci va avea aripi de porumbel...

Biata văduvă înghiți ocara adusă principiilor soțului, pe care o dădeau a înțelege aceste vorbe ce-i spuneau că paza bună trece primejdia rea și se grăbi să-l retragă pe Butler de la școala secundară și-l îndemnă apoi să studieze matematica și teologia, singura fizică și etică ce din întâmplare erau la modă pe vremea aceea.

Jeanie Deans fu acum nevoită să-l părăsească pe tovarășul ei de muncă, învățătură și joc și amândurora această despărțire le trezea mai mult decât o emoție copilărească. Dar erau tineri și plini de nădejde și-și luară rămas bun precum cei care speră să se reîntâlnească în împrejurări mai prielnice.

În timp ce Reuben Butler își însușea la universitatea „Saint Andrew's" cunoștințele de trebuință ca să devină cleric și își șubrezea trupul cu lipsurile pe care era nevoit să le îndure ca să-și poată căuta

---

[1] Faptele Apostolilor, 18: 12–17 în continuare cu Iov, 41:24.

hrana spirituală, bunica se simțea din zi în zi tot mai puțin în stare să se lupte cu muncile din mica ei fermă și în cele din urmă se văzu silită să o ofere noului moșier de la Dumbiedikes. Acest înalt personaj nu era un cămătar desăvârșit și nu o înșela, căutând să tragă de pe urma acestui târg foloase mai mult decât mulțumitoare. Ba îi îngădui chiar să rămână chiriașă, în casa în care locuise cu soțul ei, atâta vreme cât aceasta va fi „bună de locuit"; numai că se împotrivi să plătească un ban pentru reparații, fiindcă bunăvoința lui însemna că se arăta răbdător, dar nicidecum gata să miște vreun deget.

Între timp, cu dibăcia și priceperea sa, puțin obișnuite, precum și cu ajutorul ce i-l dădură unele împrejurări datorate doar întâmplării, Davie Deans dobândi o situație în lume, oarecare avere, faima că ar fi chiar mai înstărit decât părea și o înclinație crescândă de a-și păstra și spori agoniseala; drept care, când cugeta adânc la lucrul acesta era gata să-și aducă mustrări. Cunoștințele sale asupra lucrării pământului, așa cum se cultivau pe vremea aceea ogoarele, îi câștigară bunăvoința moșierului căruia nu-i plăceau nici sporturile iuți, nici societatea și-și făcuse obiceiul ca, zi de zi, după ce hoinărea ca un gură-cască, să treacă pe la Woodend.

Fiindcă el însuși avea mintea greoaie și vorbea încâlcit, Dumbiedikes era deprins să stea jos sau în picioare o jumătate de oră, pe cap cu o pălărie veche, galonată, de-a tatălui său, și o pipă goală în gură, fără s-o piardă din ochi pe Jeanie Deans, sau „fetișcana" cum îi zicea el, în timp ce aceasta își vedea de treburile ei zilnice din gospodărie; pe când tatăl, odată sfârșită vorba despre animale, pluguri, boroane, găsea adesesa prilejul să purceadă cu velele-n vânt la dezbaterea unei teme ce între semenii săi da loc la gâlceavă, discuție pe care demnitarul o asculta vădind multă și părelnică răbdare, dar fără să răspundă ceva, sau chiar, așa cum gândeau cei mai mulți, fără să înțeleagă o iotă din spusele vorbitorului. Deans, bineînțeles, tăgăduia cu tărie lucrul acesta, drept o ocară adusă în același timp propriului său dar de a deslușI

adevăruri ascunse, cu care se fudulea oarecum și putinței moșierului de a le înțelege. Dumbiedikes, spunea el, nu era „unul dintre tinerii aceia care se grozăvesc, cu cămăși dantelate și sabie la șold, dornici mai degrabă să bată călare drumul spre iad decât să se îndrepte desculți spre rai". Nu seamănă cu taică-su, susținea Deans, nu se întovărășește cu lume spurcată, zicea, nu înjură, nu bea, nu umblă prin sălile de teatru, sau cafenele cu muzică ori saloane de dans, nu încalcă Sabatul[1], nu smulge jurăminte și ipoteci, nu tăgăduiește libertatea mulțimii. A rămas cam prea lipit de lume și bunurile lumești, dar apoi o boare ca zefirul a adiat prin sufletul său, și o ținea tot așa. Toate acestea preacinstitul Davie le spunea și le credea el însuși.

Nu e de presupus că un tată și un om cu minte și ochi care să vadă nu băga nicidecum de seamă cum moșierul căta necontenit spre Jeanie. Acest amănunt mișcă mult mai mult pe un alt membru al familiei, sau mai bine zis pe a doua tovarășă de viață pe care Deans dorise să o strângă la pieptul său, la zece ani după moartea primei soții. Unii erau de părere că Douce Davie fusese mai curând silit să facă acest pas, căci îndeobște nu era un susținător al căsniciei sau al dării în căsătorie și s-ar fi zis că privea această stare socială ca pe un rău necesar, un lucru cerut de lege și musai îngăduit de către om, dată fiind firea sa nedesăvârșită, dar care îi retează aripile menite să-l înalțe spre culmi, și-i piponește sufletul de casa lui de lut, îl leagă de soție și copii, plăceri ale vieții. Ceea ce făcuse el însuși în aceste clipe de răspântie se deosebea de principiile sale, de vreme ce, după cum am văzut, își înnodase el însuși lațul acestei ademenitoare și primejdioase legături.

Rebeca, soția sa, nu nutrea nicidecum aceeași groază de căsătorie, și întrucât închipuirea ei găsea o pereche pentru fiece vecin din jur, aceeași imaginație nu uita să-i arate o unire între Dumbiedikes și fiica ei vitregă, Jeanie. Soțul obișnuia fără abatere să se încrunte și să scoată

[1] Sabat: sâmbăta la evrei, duminica la protestanți.

un strigăt de dispreț când se discuta despre aceasta, dar până la urmă își lua boneta și ieșea din casă ca să ascundă o sclipire de plăcere, care, la auzul acestei presupuneri, fără voia lui, se răspândea pe chipul său grav.

Cititorii mei tineri se pot, firește, întreba dacă Jeanie Deans merita ca moșierul de la Dumbiedikes să-i facă în tăcere ochi dulci; iar istoricul, cu respectul cuvenit pentru adevăr, este nevoit să răspundă că nurii ei nu erau de felul acelora rar întâlniți. Scundă, și cam prea îndesată pentru înălțimea ei, avea ochii cenușii, părul de culoare deschisă, o față rotundă, veselă, foarte arsă de soare, iar singurul ei farmec deosebit era o seninătate de nedescris, pe care un cuget împăcat, bunătatea și blândețea, o fire mulțumită și îndeplinirea fără abatere a tuturor îndatoririlor o răspândeau pe chipul ei. E de presupus că făptura și purtările acestei eroine rustice nu aveau nimic înfricoșător, totuși, fie din pricina unei sfieli neghioabe, fie din lipsă de hotărâre, sau fiindcă nu știa bine ce voia, moșierul de la Dumbiedikes cu vechea lui pălărie galonată și pipa fără tutun venea zi de zi, săptămână de săptămână, an de an să o privească pe Jeanie Deans, imagine dătătoare de fericire deplină fără să aibă, însă, de gând să îndeplinească vreuna din prezicerile mamei vitrege.

Buna nevastă începu să se zorească de două ori pe-atât în legătură cu acest lucru, atunci când, după câțiva ani de căsătorie, îi dărui ea însăși lui Douce Davie o altă fiică și căreia i se dădu numele de Euphemia, iar printr-o pronunție stâlcită ajunse să i se spună Effie. Pe vremea aceea începu Rebeca să-și piardă răbdarea, fiindcă moșierul se urnea atât de încet cu cererea sa în căsătorie, căci, își argumenta ea, cu multă judecată, întrucât Dumbiedikes nu prea ar fi avut pricină să pretindă dotă, aproape toată averea lui Deans ar fi fost moștenită de copilul din cea de a doua căsătorie. Alte mame vitrege au încercat prin mijloace mai puțin demne de laudă să deschidă drumul spre moștenire, propriilor lor odrasle; dar Rebeca, dacă e să fim drepți cu ea, nu urmărea decât în mică măsură să asigure foloasele ce avea să le tragă Effie de pe urma înălțării în rang a surorii ei mai mari — sau a ceea ce trebuia să fi fost îndeobște socotit

astfel. De aceea, cu modesta-i pricepere, încercă toate meșteșugurile femeiești ce îi stăteau în putere, ca să-l facă pe moșier să-i îndeplinească țelul, dar îi fu dat să sufere umilința de a vedea că toate strădaniile ei, precum acelea ale unui pescar neîndemânatic, nu izbuteau decât să înspăimânte păstrăvul pe care avea de gând să-l prindă în plasă. Mai ales într-o anumită împrejurare, când îi spuse în glumă moșierului că se cuvenea să aducă o stăpână în casa de la Dumbiedikes, acesta trase o spaimă atât de grozavă încât, timp de două săptămâni, nici pălăria galonată, nici pipa, nici mintosul proprietar al acestor bunuri mobile nu se mai arătară pe la Woodend. Rebeca fu astfel nevoită să-l lase pe moșier să se miște în voia sa, ca melcul, convinsă, din câte pățise ea însăși, de adevărul cuprins în aforismul groparului, cum că măgarul fără spor la mers nu se va mișca mai iute dacă-l bați[1].

Totodată, Reuben, care își urma studiile la universitate, își câștiga traiul învățându-i pe băieții mai tineri ceea ce el însuși izbutise să-și însușească și astfel își agonisea mijloacele de a se întreține în lăcașul științei și-și întipărea în minte noțiunile fundamentale dobândite până atunci. În felul acesta, așa cum se obișnuiește în rândul studenților mai săraci care învață teologia în universitățile scoțiene, izbutea nu numai să-și ducă traiul pe măsura nevoilor sale modeste, ci chiar să trimeată ajutoare deloc neînsemnate singurei rude pe care o mai avea, datorie sfântă, arareori trecută cu vederea de către scoțieni. Pașii lui înainte pe tărâmul științelor generale, la fel ca și cei în studiile ce țineau de profesiunea sa, erau foarte mari, dar rămâneau nebăgați în seamă, datorită firii sale modeste și retrase care nu-l determina să-și arate cu tot dinadinsul învățătura, ca să tragă de pe urma ei cât mai mult folos. Și astfel, dacă Butler ar fi fost un ins înclinat să se plângă, ar fi avut prilej să se jeluiască, aidoma altora, de întâietăți date pe nedrept, de nenoroc și de purtările necruțătoare la care era supus. Despre lucrurile acestea nu scotea

[1] Shakespeare, *Hamlet*, V, 1, 56-57.

de obicei o vorbă, poate din modestie, poate datorită unui strop de orgoliu, sau și dintr-o pricină și din alta. Dobândi autorizația de predicator al Bibliei, cu felicitări din partea presbiteriului care i-o acordă. Dar aceasta nu-i aduse nici o îmbunătățire a situației sale și câteva luni se văzu nevoit să locuiască în căsuța de la Beersheba, fără alt venit decât acela pe care i-l aduceau lecțiile predate într-o familie vecină sau alta, muncă fără siguranța zilei de mâine. O salută pe bătrâna sa bunică, apoi prima lui vizită fu la Woodend, unde Jeanie îl întâmpină cu o caldă prietenie, izvorâtă din amintiri pe care nu și le scosese niciodată din inimă; Rebeca îl primi arătându-se bucuroasă de oaspeți, iar Deans, în felul său. Oricât de mare era stima lui Douce Davie față de cler, nu avea aceeași prețuire pentru orice ins care purta sutana; și poate puțin pizmaș fiindcă-l vedea pe tânărul său cunoscut ridicat la rangul de profesor și predicator, îl atacă pe loc asupra mai multor subiecte supuse controversei, ca să afle dacă nu a căzut cumva într-una din capcanele, necredințele sau abjurările vremii. Butler era un presbiterian cu principii solide, dar, pe lângă aceasta, se simțea și dornic să-l cruțe pe bătrânul său prieten de truda unei discuții în contradictoriu asupra unor subiecte de puțină însemnătate; de aceea ar fi putut spera că va scăpa precum aurul fin din cuptorul întrebărilor lui Davie. Dar urmările pe care lucrul acesta le avu asupra minții asprului anchetator nu fură la fel de prielnice cum se putea spera sau prevedea. Bătrâna Judith Butler, care în seara aceea șontăcăise până la Woodend ca să se bucure de felicitările vecinilor ei cu prilejul întoarcerii lui Reuben și pentru înaltele cunoștințe dobândite de el, fu oarecum umilită când văzu că bătrânul ei prieten Deans nu deschise vorba la fel de călduros cum se așteptase. La început, acesta părea, într-adevăr, mai degrabă tăcut decât nemulțumit; și numai după ce Judith încercă de mai multe ori să discute pe această temă, strădaniile ei duseră la următorul dialog:

— Ei bine, vecine Deans, socoteam că v-ați bucurat să vedeți că Reuben s-a întors printre noi, bietul băiat.

— *Sunt* bucuros, doamnă Butler, răspunse scurt vecinul.

— De când și-a pierdut bunicu' și tatăl (lăudat fie Cel care a dat și a luat!), nu știu ca vreun alt prieten pe care-l are pe lumea asta să fi fost pentru el, atât de mult, ca un tată, precum dumneata însuți, vecine Deans.

— Domnul e singurul părinte al orfanilor, grăi Deans, ducându-și mâna la bonetă și privind în sus. Cinstește pe cine se cuvine, femeie, și nu o nevrednică unealtă.

— Ei, fie, așa o întorci dumneata, și, fără îndoială, știi cel mai bine ce spui; da' te-am văzut, Davie, cum trimiteai la Beersheba un sfert de bănicioară de făină pe vremea când la Woodend nu rămăsese o copaie de făină în ladă; da, și te știu...

— Femeie, zise Davie, tăindu-i-o scurt, astea-s vorbe de clacă; nu-s bune la nimic decât să faci ca omul lăuntric din noi să se umfle-n pene cu propriile noastre fapte deșarte. Mă aflam lângă binecuvântatul Alexander Peden[1] când l-am auzit spunând că moartea și mărturiile preafericiților noștri martiri sunt doar ca niște picături de sânge și liniuțe trase cu penița față de îndeplinirea așa cum se cuvine a datoriei; și ce să cred despre ceea ce poate face unul ca mine?

— Așa e, vecine Deans, dumneata știi mai bine; dar trebuie să spun că-s sigură că te bucuri să-mi vezi iarăși copilul; nu mai șchioapătă decât atunci când bate mai multe mile dintr-odată; și a căpătat un pic de

---

[1] *Alexander Peden* (1626–1682), cel mai cunoscut dintre predicatorii Covenant-ului. Înlăturat în 1663, fiindcă nu se supunea noii biserici episcopaliene, a început să predice în plin câmp, fiind stimat pentru stilul său oracular și darurile sale profetice. Hărțuit, alungat și întemnițat în repetate rânduri, a murit totuși în orașul său natal, Ayrshire. Viața sa, scrisă de Patrik (Peter) Walker, a apărut în anul 1724, într-o ediție ieftină, ca o carte poporană. Walter Scott poseda unele dintre primele cărți poporane ale lui Walker (c.f. *Catalogul Bibliotecii din Abbotsford*, p. 73); el s-a inspirat din acelea care vorbesc despre Peden și alți predicatori ai Covenant-ului pentru a reda limbajul lui Davie Deans. Viețile predicatorilor, scrise de Walker au fost adunate în *Biographia Presbyteriana* (1827) și în volumul *Sase sfinți ai Covenant-ului*, ed. D. Hay Fleming, 1901.

culoare în obraz, iar ochii mei bătrâni se veselesc s-o vadă; și are o manta neagră, la fel de cuviincioasă ca a pastroului, și...

— Mă bucur din suflet că e sănătos și o duce bine, zise domnul Deans, cu un glas grav ce părea menit să pună capăt discuției; dar o femeie care are un anumit gând nu poate fi ușor abătută de la țelul ei.

— Și, urmă doamna Butler, acum poate să predice din amvon, vecine Deans, gândește-te doar la asta... scumpul meu nepot... și omul trebuie să stea liniștit și să-l asculte, de parc-ar fi Papa de la Roma.

— Ar fi ce? Ar fi cine? femeie, zise Deans cu o asprime ce depășea cu mult gravitatea lui obișnuită, de îndată ce aceste vorbe neplăcute îi loviră timpanul urechii.

— Vai, îndrumă-ne, Doamne! zise biata femeie; uitasem cât de nesuferit ți-a fost întotdeauna Papa, și la fel i-a fost și bietului meu bărbat, Stephen Butler. În multe după-amieze stăteam și luam de la capăt oful lui împotriva Papei și vorbeam despre botezul copiilor și alte asemenea.

— Femeie, reîncepu Deans, ori vorbește despre lucruri pe care le cunoști, ori taci din gură; eu zic că independența e o erezie scârboasă și anabaptismul[1] un păcat urât și amăgitor, care ar trebui smuls din rădăcini de pe cuprinsul țării, cu focul spiritului și sabia magistraților civili.

— Bine, bine, vecine, nu spun că nu s-ar putea să ai dreptate, răspunse supusa Judith. Sunt sigură că ai dreptate în ce privește semănatul și cositul, tunsul și pășunatul oilor și atunci de ce n-ai avea dreptate și în ce privește biserica? Cât despre nepotul meu, Reuben Butler, însă...

— Reuben Butler, femeie, grăi solemn Davie, e un flăcău căruia îi doresc din adâncul inimii binele, chiar așa cum i l-aș dori dacă ar fi propriul meu fiu, dar cred că va merge când pe drumul drept, când pe alături. Tare mă tem că harurile sale vor întrece milostenia lui. Are mai mult decât multă minte și învățătură omenească, dar pentru el forma strâchinii,

---

[1] Anabaptismul respinge botezul copiilor practicat de presbiterieni ca Davie Deans și se declară pentru botezul la o vârsta adultă.

prețuiește tot atât cât curățenia mâncării dătătoare de sănătate, iar straiul de nuntă trebuie să fie înflorit cu dantelă și galoane, altfel nu-l socoate destul de bun pentru el. Și s-ar părea că e cam mândru de harurile și învățătura lui, care îi dă putința să-și îmbrace pompos credința în rochia aceea dichisită și fină. Dar, adaugă el, când văzu câtă neliniște îi trezeau bătrânei vorbele sale, suferința ar putea să-l cresteze și să-i mai scoată fumurile, precum aerul dintr-o vacă umflată fiindcă a mâncat trifoi umed, și atunci e cu putință ca băiatului să-i meargă bine și să fie pentru ceilalți o lumină arzândă și strălucitoare; și trag nădejde că dumneata o să ai parte să vezi iar el să simtă lucrul acesta, ba chiar curând.

Fără să știe ce să mai creadă despre vecinul ei, ale cărui vorbe, deși nu le pricepea, o umpleau de temeri nedeslușite, din pricina nepotului, și potoleau mult bucuria ce-o simțise la întoarcerea lui acasă, văduva fu nevoită să plece. Și ca să fim drepți cu domnul Deans, nu trebuie să ascundem că Butler, în timpul discuției lor, își arătase cunoștințele mai mult decât se cerea în acea împrejurare, sau decât îi era plăcut bătrânului, întrucât acesta, obișnuit să se socoată el însuși o persoană care are în primul rând dreptul să-și impună părerea în discuțiile teologice, se simțea destul de umilit și rănit în mândria sa, când eruditi cu multă carte îl combăteau desfășurându-și învățătura. De fapt, Butler nu scăpase de acel iz de savantlâc care izvora în chip firesc din studiile sale, atunci când nu era deloc nevoie de asemenea îngâmfare.

Pe Jeanie Deans, însă, această paradă de învățătură nu o nemulțumea, ci dimpotrivă, admira o asemenea desfășurare a cunoștințelor; poate din aceiași pricină pentru care femeile, zice-se, îi admiră pe bărbații curajoși, fiindcă ele înseși nu au această însușire. Întâmplările din familiile lor îi aduceau mereu laolaltă pe tineri; vechea și apropiata lor prietenie fu reînnoită pe un temei mai potrivit cu vârsta ce o aveau; iar în cele din urmă rămaseră înțeleși ca unirea lor să nu fie amânată decât până când Butler va dobândi un mijloc sigur de trai, oricât de modest ar fi acesta. Lucru care nu urma să se întâmple repede. Se alcătuiră

planuri după planuri și ele dădură greș pe rând. Pe fața veselă a lui Jeanie prima strălucire a prospețimii tinerești păli; fruntea lui Reuben luă înfățișarea gravă a vârstei mature a bărbatului și totuși, mijloacele de a dobândi un loc unde să se așeze păreau la fel de îndepărtate. Din fericire pentru cei doi îndrăgostiți, iubirea lor nu era de felul ei înfocată și plină de avânt; iar simțul datoriei, atât al unuia cât și al celuilalt, le da imbold să îndure cu răbdare și tărie vremea tot mai îndelungată, ce-i despărțea unul de altul.

Între timp, vremea nu se scurgea fără să aducă obișnuitele schimbări. Văduva lui Stephen Butler, care atâta timp fusese reazemul familiei de la Beersheba, fu strânsă laolaltă cu strămoșii; iar Rebeca, grijulia nevastă a prietenului nostru Davie Deans, fu și ea chemată să-și părăsească planurile matrimoniale și de economie domestică. În dimineața ce urmă după moartea ei, Reuben Butler se duse să ofere vechiului său prieten și binefăcător acel strop de mângâiere ce-i sta în putință să o dea. Cu acest prilej, fu martor la acea uimitoare luptă între puterea unei iubiri firești și strășnicia credinței pe care cel în suferință socotea de datoria lui să o păstreze în fața oricărei schimbări în bine sau rău, date omului pe lumea această.

Când sosi la căsuța lor, Jeanie, cu ochii înecați în lacrimi, arătă cu degetul spre mica livadă „unde, șopti ea cu voce spartă, bietul tata a stat de când s-a întâmplat nenorocirea". Speriat oarecum de aceste spuse, Butler intră în livadă și se îndreptă încet spre bătrânul său prieten care, așezat într-un mic chioșc primitiv, părea cufundat în cea mai adâncă durere. În timp ce Butler se apropia, își ridică ochii și privi oarecum aspru de parcă ar fi fost supărat din pricină că-l tulbura cineva; dar fiindcă tânărul se întreba dacă ar trebui să se retragă sau să înainteze, se sculă și ieși în întâmpinare, cu o înfățișare stăpânită, ba chiar demnă.

— Tinere, grăi cel în suferință, nu pune la inimă, deși cei drepți pier și cei buni și milostivi sunt luați de pe lumea aceasta, întrucât, se poate spune, că sunt scutiți de relele ce vor veni. Vai mie, dacă aș vărsa o

lacrimă pentru soția sufletului meu, când aș putea să vărs șiroaie de lacrimi pentru această biserică năpăstuită, blestemată cum e să aibă parte de căutători de plăceri lumești și de inși cu o inimă împietrită.

— Sunt fericit, zise Butler, că poți uita durerea dumitale, din respect pentru îndatoririle obștești.

— Să uit, Reuben! spuse Deans, și-și duse batista la ochi. Rebeca nu poate fi uitată pe lumea asta; dar Cel care dă rana, poate trimite și leacul. Mărturisesc că în noaptea aceasta am cunoscut clipe când am fost atât de adânc cufundat în meditație, încât n-am mai știut de greaua mea pierdere. S-a întâmplat cu mine la fel ca și cu preacinstitul John Semple, numit Carspharn John[1], când a trecut printr-o încercare aidoma, în noaptea aceasta m-am aflat pe malurile râului Ulai, culegând ici-colo câte un măr.

În pofida pretinsei sale tării, pe care el o socotea îndeplinirea unei mari îndatoriri creștine, Deans avea o inimă prea bună ca să nu încerce o suferință adâncă în urma acestei grele pierderi. Ajunse să-i fie pe deplin silă de Woodend; și fiindcă dobândise atât avut cât și cunoștințe prin gospodărirea acelei mici ferme, hotărî să se folosească de amândouă ca fermier crescător de vaci cu lapte sau văcar, cum se spune în Scoția.

---

[1] John Semple, denumit Carspharn John, deoarece era pastorul parohiei din Galloway cu acest nume, a fost un cleric presbiterian, de o deosebită pietate și râvnă; despre el Patrick Walker povestește: „Noaptea care urmă după moartea soției o petrecu în grădina sa, cufundat în rugăciune și meditație. A doua zi dimineața, unul dintre superiorii săi veni să-l vadă și când acesta deplânse marea lui pierdere și lipsa sa de odihnă, îi răspunse: «Mărturisesc că toată noaptea nici nu m-am gândit la moartea soției mele, într-atât am fost de absorbit de meditația asupra celor divine. M-am aflat în noaptea aceasta pe malurile Ulaiului[2], culegând ici-colo câte un măr»". (P. Walker, *Întâmplări Uimitoare Legate de Viața și Moartea Domnului John Semple* (n.a.).

[2] Ulai este râul pe ale cărui maluri profetul Daniel a avut o viziune (Daniel, 8:2,16). Walter Scott atribuie în mod greșit întâmplarea ac:asta lui John Semple. Patrick Walker, care a publicat în 1727 *Viețile lui Semple, Welwood și Cameron* (ed. D. Hay Fleming, 1901, I, p. 205) atribuie episodul lui James Welwood.

Așezarea pe care o alese pentru noul său rost se găsea într-un loc denumit Saint Leonard's Crags[1], aflat între Edinburgh și muntele ce poartă numele de Jilțul lui Arthur și vecin cu întinsa pășune pentru oi, denumită până astăzi Parcul Regal, deoarece pe vremuri fusese menită să adăpostească jocurile regale. Aici închirie o căsuță retrasă, la vreo jumătate de milă de cel mai apropiat punct al orașului; astăzi, în locul acesta, și acolo unde se întindeau grădinile înconjurătoare se înalță clădirile ce alcătuiesc suburbia de sud-est a capitalei scoțiene. O întinsă pășune învecinată, pe care Deans o luă în arendă de la paznicul Parcului Regal, îi dădu putința să-și hrănească vacile cu lapte; iar cu muncă necontenită și hărnicie, Jeanie, fiica sa mai mare, se silea să scoată de pe urma acestora cât mai mult folos cu putință.

Acum avea mai rar prilejul să-l vadă pe Reuben, care, după mai multe dezamăgiri, fusese nevoit să primească un post secundar, acela de pedagog la o școală parohială ceva mai răsărită, aflată la trei-patru mile de oraș. Aici se distinse și făcu cunoștință cu câțiva cetățeni onorabili, care din pricina sănătății copiilor sau pentru alte motive, țineau ca odraslele lor să-și înceapă învățătura în sătucul acesta. Treptat, în fața lui începea să se deschidă un viitor mai luminos și de fiece dată când se abătea pe la Saint Leonard's găsea prilejul să strecoare o vorbă despre lucrul acesta la urechea lui Jeanie. Vizitele sale erau, de voie de nevoie, foarte rare, din pricină că îndatoririle ce le avea la școală îi luau mult timp. Și nici nu îndrăznea să calce pragul prietenilor săi chiar atât de des cât îi îngăduiau aceste îndeletniciri. Deans îl primea într-adevăr politicos, ba chiar binevoitor. Dar Reuben, așa cum se întâmplă de obicei în asemenea împrejurări, își închipuia că tatăl lui Jeanie citea în ochii săi ce avea de gând, și se temea să lămurească prea pripit lucrurile, de teamă că aceasta ar fi atras împotrivirea deplină a lui Deans. De aceea, judecând în mare, socotea cuminte să se abată pe la Saint Leonard's doar

[1] Stâncile Sfântului Leonard.

atât de des cât păreau să îngăduie o veche cunoștință și legătură între vecini, nu mai mult. Exista și altcineva, un vizitator mai obișnuit al căsuței de la Saint Leonard's.

Când Davie Deans îi puse în vedere moșierului de la Dumbiedikes că avea de gând să părăsească pământul și casa de la Woodend, moșierul făcu ochi mari și nu scoase o vorbă. Vizita sa obișnuită continuă să aibă loc, la aceeași oră, ca întotdeauna, până în ajunul sorocului, când, văzând că zarva prilejuită de mutarea mobilei începuse de acum, iar bufetul cel mare, model din răsăritul țării, fusese tras din ungherul său și stătea cu o latură către cei de față, moșierul se holbă groaznic și fu auzit cum articula: „Ei, domnilor!" Chiar și după ce ziua plecării trecuse de mult, moșierul din Dumbiedikes, la ora obișnuită, când Davie Deans își „lăsa plugul", se înfățișa în fața ușii închise a căsuței de la Woodend și părea la fel de uimit să o găsească zăvorâtă la apropierea sa, de parcă lucrul acesta n-ar fi fost de așteptat. În această împrejurare, fu auzit strigând: „Îndrumă-ne, Doamne!", vorbe socotite de către cei care îl cunoșteau, drept un nemaipomenit semn de tulburare. Din clipa aceea Dumbiedikes deveni alt om, și mișcările sale, până atunci de o regularitate atât de pilduitoare, erau cu desăvârșire date peste cap, precum bătăile unui ceas de copil, când acesta i-a stricat axul principal. La fel ca arătătorul sus-numitului ceas, Dumbiedikes se rotea, dând strașnic de iute ocol micii sale moșii, care poate fi asemuită cu cadranul cronometrului, fără să treacă dincolo de marginile ei. Nu se afla o căsuță fără ca el să-i calce pragul și nici nu prea întâlnea vreo fată la care el să nu se holbeze. Dar lucrurile stăteau astfel încât, deși pe întinsul moșiei se aflau case de fermier mai acătării decât Woodend și desigur fete mult mai frumușele decât Jeanie Deans, totuși, într-un fel sau altul, se întâmpla ca acel gol din timpul moșierului să nu se umple în chip atât de plăcut ca înainte. Nici un scaun nu i se potrivea la fel de bine ca „priciul" de la Woodend și nici nu găsea vreun chip la care să-i placă atât de mult să-și holbeze ochii, cum îi plăcea să caște gura la Jeanie Deans. Astfel, după ce se roti în cerc în jurul

micii lui orbite iar apoi rămase pe loc timp de o săptămână, îi trecu pare-se prin minte că nu era silit să dea ocol în jurul unui punct de sprijin precum acele ceasornicului, ci avea putința să-și schimbe centrul și să-și lărgească cercul dacă socotea de cuviință. Ca să se bucure în fapt de acest drept al schimbării locului, cumpără un căluț de la un negustor de vite din munți și cu ajutorul și în tovărășia acestuia bătu drumul, sau mai degrabă se împletici, până la Saint Leonard's Crags.

Deși era atât de obișnuită să-l vadă pe moșier cum se holba la ea, încât uneori abia dacă își dădea seama că Dumbiedikes se afla acolo, Jeanie încerca, totuși, din când în când, unele temeri ca nu cumva acesta să cheme organul vorbirii în sprijinul acelor cuvinte de admirație pe care i le închinau ochii săi. Dacă lucrul acesta avea să se întâmple, atunci, adio, gândea ea, oricăror sorți de a se căsători cu Butler. Fiindcă oricât de neînfricat și însuflețit de spirit independent ar fi fost Davie Deans când se vorbea despre principiile vieții civile și religioase, tatăl ei nu era lipsit de acel respect pentru moșierul din partea locului, atât de adânc înrădăcinat în inimile arendașilor scoțieni din vremea aceea. Ba mai mult, chiar dacă Butler nu-i era de-a dreptul nesuferit, totuși, comoara lui de învățătură lumească alcătuia adesea ținta bătăii de joc a lui Davie, ce nu avea, poate, alt temei decât gelozia, și sigur e că nu vădea vreo slăbiciune pentru persoana împotriva căreia erau azvârlite aceste săgeți. Și, în fine, căsătoria cu Dumbiedikes ar fi avut un farmec de neînfrânt pentru o ființă care se plângea de obicei că se simțea în stare de mai mult pe lumea aceasta. Astfel încât, îndeobște, vizitele zilnice ale moșierului îi erau neplăcute lui Jeanie, care se temea de ceea ce acestea aveau să aducă în viitor și în tristețea prilejuită de mutarea din locul unde fusese născută și crescută, simți o mângâiere la gândul că nu-l va mai vedea pe Dumbiedikes, nici pipa și pălăria lui cu fireturi. Biata fată se aștepta la fel de puțin că-și va lua curajul să o urmeze la Saint Leonard's, pe cât bănuia că vreunul din merii sau una din verzele pe care le lăsase împlântate în „bătătura" de la Woodend ar fi purces de bunăvoie și fără

ajutorul nimănui la același drum. De aceea, în cea de a șasea zi după mutarea lor la Saint Leonard's, mai mult uimită decât încântată văzu cum soseau Dumbiedikes, pălăria, pipa și tot restul, și după unul și același salut: „ce mai faci Jeanie? Unde-i gospodarul?" își lua de la sine, atât cât era cu putință, în căsuța de la Leonard's Crags, locul lui obișnuit, și unde stătuse vreme tare îndelungată, la Woodend. Totuși, nu apucase să se așeze bine când, printr-o încordare nemaipomenită a posibilităților sale de a face conversație, adaugă:

— Jeanie... Jeanie... femeie, eu cred că... iar odată ajuns aci își întinse mâna cu toate degetele răsfirate spre umărul ei, de parc-ar fi vrut să i-l apuce, dar gestul era atât de sfios și stângaci, încât atunci când fata se trase iute înapoi, palma și degetele îi rămaseră atârnate în aer, precum laba și ghearele unui grifon heraldic[1]. Jeanie, urmă flăcăul în această clipă de inspirație, cred, Jeanie, că e o zi frumoasă și drumurile nu-s chiar atât de proaste pentru pantaloni de pus în cizme.

— Mocăitul ăsta are pe dracu'n el, murmură Jeanie printre dinți; ce-o fi în capul lui de s-a hurducăit cale atât de lungă? Iar mai târziu, mărturisi că în vorbele și purtările ei a lăsat să străbată un strop din această lipsă de bunăvoință; căci tatăl fiind plecat, și întrucât „persoana", cum îi spunea ea nerespectuos moșierului, arăta din cale-afară de vioi și vesel, „nu se știe ce-ar mai fi dat la iveală după aceea". Privirile ei tăioase avură totuși darul să-l potolească pe deplin și, din ziua aceea, moșierul recăzu în tăcerea sa de mai înainte, abătându-se pe la căsuța văcarului de trei-patru ori în fiece săptămână, atunci când vremea îi îngăduia aceste vizite, pare-se fără să urmărească altceva decât să se zgâiască la Jeanie Deans, în timp ce Douce Davie dădea frâu liber elocinței sale, tema oratoriei lui fiind controversele și declarațiile vremii.

---

[1] Făptură mitică, cu cap și aripi de vultur pe un trup de leu; însemn al puterii.

CAPITOLUL X

„Oricine o vedea se minuna de înfățișarea, de purtările ei,
Curtenitoare era, în ciuda sfielii, și prietenoasă, deși retrasă;
Bucuria tinereții și sănătate, ochii arătau,
Și fiece privire vădea o inimă ușoară."

Crabbe[1].

Vizitele moșierului reintrară astfel din nou pe făgașul obișnuit, de la care nu era nimic de așteptat sau de temut. Dacă un îndrăgostit ar fi putut vreodată să cucerească o femeie frumoasă precum se spune că șarpele vrăjește o pasăre, adică ațintindu-și stăruitor asupra ei privirea ochilor mari, tâmpi și verzui, ce acum începeau din când în când să fie ajutați de ochelari, fără îndoială că Dumbiedikes ar fi fost omul nimerit să facă această ispravă. Dar arta fascinației pare să se numere printre acele *artes perditae*[2] și nu pot spune că privirea încremenită a acestor ochi care s-au holbat mai stăruitor decât oricare alții ar fi avut vreo urmare afară de un căscat întâmplător.

Între timp aceea spre care erau ațintiți ochii săi ajungea treptat la marginea anilor tineri și se apropia de ceea ce la femei se numește vârsta mijlocie, întrucât se socoate în chip nepoliticos, dată fiind făptura lor gingașă, că pentru ele aceasta începe cu câțiva ani mai devreme decât la bărbați. Mulți ar fi putut gândi că moșierul ar fi făcut mai bine să-și îndrepte privirile spre o făptură înzestrată cu nuri pe departe mai presus decât farmecele lui Jeanie, chiar atunci când acestea erau în floare, și

---

[1] Crabbe, *Registrul Parohiei*, 1807, II, „Căsătorii", 135–138.
[2] Arte care s-au pierdut (lat.).

pe care acum începeau să o bage în seamă toți cei ce călcau pragul căsuței de la Saint Leonard's Crags.

Sub îngrijirea duioasă și iubitoare a surorii ei, Effie Deans crescuse, iar acum ajunsese o fată frumoasă și înfloritoare. În jurul capului ce amintea de o statuie greacă unduia o mare bogăție de bucle castanii care, strânse într-o plasă de mătase albastră și încadrând o față zâmbitoare de Hebe[1], păreau întruchiparea sănătății, plăcerii și mulțumirii. Fusta cafenie din stofă de casă scotea în evidență un trup care, cu timpul, era de așteptat, poate, că va deveni prea voinic, neajuns atât de des întâlnit la frumusețile scoțiene, dar acum, în anii ei de codană arăta zvelt și tras prin inel cu acele rotunzimi plăcute și ușoare ce vădesc în același timp sănătate și o frumoasă armonie a părților.

Aceste farmece crescânde, în toată tinereasca lor îmbelșugare, nu aveau puterea să zdruncine inima credincioasă sau să abată privirea neclintită a statornicului moșier de la Dumbiedikes. Dar alți ochi care să privească această imagine vie a sănătății și frumuseții fără să zăbovească o clipă asupra ei, plini de încântare, nu prea lipseau.

În preajma intrării în orașul ce era ținta drumului său, călătorul își oprea calul obosit ca să cate lung spre acea făptură asemănătoare unei silfide, care pășea ușor pe lângă el, cu donița de lapte pe cap, și se ținea atât de dreaptă și umbla atât de lin și nesilit sub povara ei, încât aceasta părea mai degrabă o podoabă decât o povară. Tinerii din mahalaua învecinată, care se întâlneau seara ca să pună piatra, să azvârle ciocanul, să joace popice și să se deprindă cu alte jocuri atletice, pândeau drumurile lui Effie Deans și se luau la întrecere, cine dintre ei va avea norocul să fie băgat în seamă de ea. Până și neînduplecații presbiterieni, care împărtășeau convingerile tatălui ei și socoteau orice răsfăț al ochilor și simțurilor drept cel puțin o capcană dacă nu un păcat, erau siliți să-și îngăduie

[1] În mitologia greacă, zeița tinereții, fiica lui Zeus și a Herei; legenda spune că servea nectar la ospețele zeilor.

o clipă de plăcere, în timp ce priveau uimiți spre o făptură atât de încântătoare, desfătare înfrântă numaidecât cu un suspin, pe când se dojeneau pentru propria lor slăbiciune și se tânguiau totodată că o ființă de o asemenea frumusețe trebuie să fie părtașă la obștescul păcat, moștenirea din străbuni a omului și la scăderile firii noastre. I se spunea de obicei Crinul de la Saint Leonard's, nume care i se cuvenea atât datorită nevinovăției fără pată și prihană a gândurilor, vorbelor și faptelor, cât și frumuseții rar întâlnite a chipului și întregii ei fapturi.

Totuși, în firea lui Effie erau unele trăsături care trezeau nu numai ciudatele îndoieli și neliniști ale lui Douce Deans, cu ideile sale neclintit de dârze, după cum lesne se poate bănui, asupra petrecerilor tineretului, ci și temerile demne de luat în seamă ale surorii, mai îngăduitoare de felul ei. Părinții care îi răsfață la o vârstă fragedă, îi strică de obicei pe copiii scoțienilor din clasele de jos; cum, pentru care motiv și în ce măsură are loc acest lucru, povestirea vioaie și plină de învățăminte a blândei și cultivatei autoare a lui *Glenburnie*[1] m-a cruțat pe mine și pe toți viitorii scribălăi de osteneala de a o spune și altora. Effie avusese de două ori parte de această blândețe nechibzuită și care judecă greșit lucrurile. Nici chiar asprele idei ale tatălui nu puteau să înfiereze distracțiile din pruncie și din vremea copilăriei; iar bunului bătrân fiica lui mezină, odrasla dobândită în amurgul vieții, îi părea o copilă chiar și câțiva ani după ce ajunsese la vârsta măritișului, când încă îi mai spunea „năpârstoaca" și „micuța Effie" și i se îngăduia să umble nesupravegheată de ici-colo, în afară de duminică sau la ceasurile când familia își făcea rugăciunile. În pofida dragostei și a grijii ei de mamă, nu era de presupus că sora cea mare putea să-i dea poruncă și să o înrâurească precum o mamă adevărată, iar puterea pe care o avusese până atunci asupra ei ajunse treptat mărginită și scăzu, pe măsură ce Effie creștea și anii ei

[1] *Elisabeth Hamilton* (1758–1815), *The Cottagers of Glenburnie (Sătenii de la Glenburnie)*.

îi dădeau dreptul să se socoată liberă și în stare să judece singură — cel puțin așa credea — și mai avea și o părere prea bună despre ea însăși. Așadar, în ciuda nevinovăției și bunătății ce-i sta în fire pe care le-am descris, Crinul de la Saint Leonard's nu ducea lipsă de oarecare îngâmfare și îndărătnicie și era cam aprinsă și supărăcioasă de felul ei, datorită, poate, în parte, unor porniri firești, dar mult sporite, desigur, de libertatea neîngrădită din copilărie. O întâmplare petrecută într-o seară în căsuța de la fermă lămurește cel mai bine firea ei.

Tatăl cel grijuliu lipsea, aflându-se în staulul bine chivernisit, unde dădea nutreț acelor vite răbdătoare și aducătoare de foloase, de pe urma cărora trăia, iar amurgul zilei de vară începea să se lase, când Jeanie Deans prinse să dorească neapărat să o vadă ivindu-se pe sora ei și să se teamă că mezina nu va ajunge acasă înainte ca tatăl lor să se întoarcă de la munca de seară, când avea obiceiul să-și vadă de „treburi în familie" și atunci știa că lipsa lui Effie îl va nemulțumi cât se poate de adânc. Temerile acestea o apăsau și mai greu pe suflet deoarece de câteva seri Effie dispăruse cam la aceeași oră, iar lipsa ei, la început pentru un timp atât de scurt încât abia dacă putea fi băgată de seamă, se prelungi treptat până la o jumătate de oră, ba chiar o oră, iar în împrejurarea de față depășise mult chiar și acest răstimp. Iar acum Jeanie stătea în ușă cu mâna streașină la ochi ca să se ferească de razele soarelui în asfințit, și privea pe rând diferitele poteci ce duceau spre casa lor, doar va putea să zărească făptura de nimfă a surorii ei. Un zid și un pârleaz despărțeau domeniul regal sau Parcul Regelui, cum i se spunea, de drumul public; și către acea cale Jeanie își îndrepta mereu privirea, când văzu două persoane care apărură oarecum brusc pe potecă, de parcă până atunci păsiseră pe lângă zid, ca să fie la adăpost de ochii ce puteau să-i bage de seamă. Unul dintre cei doi se trase iute înapoi; persoana cealaltă — o femeie, trecu pârleazul și se îndreptă spre ea. Era Effie. Își întâmpină sora cu acea înfățișare veselă pe care femeile din aceeași stare, și uneori

acelea dintr-o clasă mai înaltă decât a ei și-o iau uneori ca să-și ascundă uimirea sau încurcătura; și în timp ce se apropia, cânta:

Regele spiriduşilor sta pe deal,
Mândră se făcu grozama, minunată-i grozama;
Şi pe-acolo se ivi o doamnă ce tare veselă
îngâna un cântecel,
Iar noi la cules de mătură nu îndrăznim să mai mergem.[1]

— Sst, Effie, zise sora. Tata iese din staul. Fecioara conteni din cântat. — Unde-ai fost seara atât de târziu?

— Nu-i târziu, fato, răspunse Effie.

— Au bătut de opt toate ceasurile din oraș și soarele a apus pe după dealurile Corstorphine. Unde-ai putut să stai atât de târziu?

— Nicăieri, răspunse Effie.

— Și cine era acela care s-a despărțit de tine la pârleaz?

— Nimeni, răspunse din nou Effie.

— Nicăieri? Nimeni? Tare-aș vrea să fie o cale dreaptă și oameni cinstiți care țin lumea pe drumuri atât de târziu.

— Atunci ce nevoie ai să tot pui întrebări? i-o întoarse prea îndrăzneață Effie. Zău că dacă n-o să mă întrebi nimic n-o să-ți spun mai puțin. Eu, una, nu întreb niciodată ce-l aduce pe moșierul de la Dumbiedikes care se-așează aici ursuz ca o pisică sălbatică (numai că are ochii mai verzi și nu la fel de aprinși) și tot așa zi de zi, până când, de atâta căscat, pesemne că o să ni se mute tuturor fălcile din loc.

— Fiindcă știi foarte bine că vine să-l vadă pe tata, spuse Jeanie ca răspuns la această observație obraznică.

---

[1] Refrenul face parte din balada *Sheath and Knife (Teaca și Cuțitul)*, F.J. Child, *The english and Scottish Popular Ballads (Balade populare engleze și scoțiene)*, 1882–1898, nr. 16.

— Și Dominie[1] Butler? Vine să-l vadă pe tata, care se prăpădește după vorbele lui latinești? zise Effie, încântată să descopere că, dacă ducea războiul pe pământul dușmanului, putea să abată atacul ce amenința să se îndrepte împotriva ei înseși și cu obrăznicia tinereții urmă să triumfe asupra prevăzătoarei surori mai mari. Îi aruncă o privire șireată care avea ceva ce aducea a înțepătură, în timp ce îngâna încet, dar ritmat, un crâmpei dintr-un vechi cântec scoțian:

În cimitir
Am dat de moșier,
Bietul neghiob
Nu mi-a spus nimic rău
Dar chiar înainte de-a se întuneca
L-am întâlnit pe preot...

Odată ajunsă aci, cântăreața se opri, își privi în față sora și când văzu că ochii i se umpleau de lacrimi îi sări de gât și i le șterse cu sărutări. Deși jignită și nemulțumită, Jeanie nu avea puterea să se împotrivească mângâierilor acestui neștiutor copil al naturii, care părea să facă ceea ce făcea, fie că era bine sau rău, mai degrabă dintr-un îndemn al firii decât fiindcă așa gândea. Dar, în timp ce-i înapoia sărutul de soră, în semn de împăcare desăvârșită, nu putu să înăbușe o blândă dojană:

— Effie, dacă vrei să înveți cântece prostești, măcar ai putea să le folosești mai bine.

— Așa e, Jeanie, urmă fata, agățându-se de gâtul surorii; și aș dori să nu fi învățat niciodată vreunul din ele... să nu fi ajuns niciodată aici... și să mi se fi pus pușchea pe limbă, înainte de-a te supăra.

— Nu lua seama, Effie, răspunse sora cea iubitoare; nu pot să fiu tare supărată, orice mi-ai spune, dar, nu-l supăra pe tatăl nostru!

---

[1] Aici cu sensul de: învățător, profesor.

— N-o să-l supăr... n-o să-l supăr, răspunse Effie și de-ar fi mâine seară atâtea dansuri câți dănțuitori veseli sunt pe cer la miazănoapte, într-o seară geroasă, n-o să mă clintesc ca să mă apropii de vreunul.

— Dans? repetă uluită Jeanie Deans. O, Effie, ce te-a făcut să te duci la un dans?

Se prea poate că, luată pe neașteptate, Crinul de la Saint Leonar's, care acum avea poftă să vorbească deschis, s-ar fi destăinuit pe de-a-ntregul în fața surorii ei și mi-ar fi cruțat truda de a istorisi o poveste tristă; dar în clipa când fu rostit cuvântul „dans", vorba aceasta ajunse la urechea bătrânului Davie Deans, care o cotise pe după colțul casei și se ciocni de fiicele sale înainte ca ele să-și dea seama că era acolo. Cuvântul *prelat* sau chiar cuvântul *papa* greu ar fi izbit atât de înfricoșător urechile lui Davie; căci dintre toate sporturile, socotea că dansul, denumit de el un atac de nebunie, izbucnit din voia omului și des întâlnit, nimicește mai rău decât orice altceva gândurile serioase și e calea cea mai scurtă spre toate soiurile de desfrâu; și considera încurajarea sau îngăduirea, fie în rândul celor de rang înalt, sau printre cei de jos, a unor întruniri sau adunări care se țineau în acest scop straniu și fără noimă, sau pentru reprezentarea unor piese de teatru, drept una dintre dovezile cele mai bătătoare la ochi ale necredinței, și pricină de mânie. Cuvântul *dans*, rostit de propriile sale fiice și la propria sa ușă, îl scoase din sărite. „Dans! strigă el. Dans ați spus? Cum de cutezați, stricatelor, să rostiți asemenea cuvânt în pragul casei mele? E o desfătare nelegiuită, desfrânată, la care s-au dedat israeliții numai la vremea când se închinau Vițelului de aur la Bethel și, de asemenea, nefericita fată care a dansat pân' ce Ioan Botezătorul a fost descăpățânat[1] — despre capitolul acesta o să vă vorbesc astă-seară, pentru ca să vă fie de învățătură pe viitor de vreme ce aveți atât de mare nevoie", — și fără să-i treacă prin minte că avea de ce să blesteme ziua când va fi mișcat vreodată un mădular pentru a îndeplini

[1] Biblia: Exodul, 32:19; Matei, 14:6-11; Marcu, 6:32–8.

o asemenea însărcinare. Ar fi fost mai bine pentru ea dacă s-ar fi născut schiloadă și ar fi fost dusă din ușă în ușă ca bătrâna Bessie Bowul, cerșind câte un bănuț decât să fie fiică de rege, să cânte din drâmbă și să se azvârle de colo până colo în felul cum a făcut-o. M-am întrebat adesea dacă cineva care a îngenuncheat vreodată pentru un țel cinstit ar îndrăzni cândva să-și răsucească gleznele ca să se bâțâie și să se zvârle de ici-colo la sunet de cimpoi și scârțâit de scripcă. Și-l binecuvântez pe Domnul (împreună cu acel om fără pereche de vrednic, Peter Walker, hamal la Bristo Port[1]) pentru că mi-a hotărât soarta prin porunca ce mi-a dat, în zilele când dănțuiam și eu, încât teama pentru capul și gâtul meu, groaza de funia însângerată și glonțul iute, de sabia ascuțită și de durerile picioarelor în obezi și ale degetului gros strâns cu menghinea, spaima de frig și foame, umezeală și oboseală au curmat ușurătatea minții și zburdălnicia picioarelor. Și-acum, dacă vă mai aud pe voi, fetișcanelor, că rostiți măcar vorba „dans" sau că vă gândiți că pe lume se află un lucru care înseamnă să te zbănțui odată cu sunetele scoase de scripcar și de burduful cimpoierului, la fel de sigur pe cât sunt de încredințat că sufletul tatei e în lumea dreptilor, nu veți mai afla la mine oblăduire și nici n-o să-mi mai pese de voi. Așadar, intrați în casă, intrați deci, puicuțelor, adaugă cu voce mai blândă, fiindcă pe obrajii celor două fiice, dar mai ales pe obrazul lui Effie, începură să curgă cu mare iuteală șiroaie de lacrimi. Intrați, dragele mele, și vom cere ca mila Domnului să ne apere de tot soiul de nebunii lumești, care dau loc păcatelor, sprijină domnia întunericului și se războiesc cu împărăția luminii.

Deși Davie Deans nu rostise cu gând rău aceste vorbe de dojană, mustrarea sa pica într-un moment nepotrivit. În inima lui Effie ele treziră simțăminte ce se băteau cap în cap și o împiedicară să se destăinuiască

---

[1] Peter Walker, despre care s-a mai vorbit, era de meserie negustor ambulant, îndeletnicire care-l făcea să bată drumurile Irlandei și Angliei. Când se afla la Edinburgh, locuia în acea parte a orașului numită Bristo Port, după poarta cu același nume.

surorii. „M-ar socoti la fel ca pe noroiul de sub picioarele ei, își spuse Effie, dacă i-aș mărturisi că am dansat cu el de patru ori pe pajiștea din valea vecină și o dată la Maggie Macqueen; și poate că o să mă amenințe că mă spune tatei și atunci o să-mi fie mai mult decât stăpână. Dar n-o să mă mai întorc acolo. Sunt hotărâtă să nu mă mai întorc. O să îndoi o pagină din Biblie[1], și asta e ca și cum aș fi jurat că nu mă mai duc". Și timp de o săptămână se ținu de cuvânt.

Toate acestea erau atât de tainice încât o îngrijorară foarte pe prevăzătoarea și iubitoarea Jeanie, cu atât mai mult cu cât socotea că ar fi fost o răutate față de sora ei dacă i-ar fi vorbit părintelui lor despre temerile ce le avea de a fi neliniștită, pricini care se prea putea să izvorască din propria-i închipuire. Pe lângă aceasta, respectul pentru bunul ei părinte nu o împiedica să-și dea seama că tatăl era iute la mânie și de neclintit în hotărârile sale, iar uneori bănuia că sila pe care i-o trezeau petrecerile tinerilor depășea cerințele religiei și ale unei judecăți sănătoase. Jeanie avea destulă minte ca să priceapă că, dată fiind libertatea fără opreliști de care sora ei se bucurase până atunci, dacă s-ar fi strâns brusc și aspru chinga, lucrul acesta ar fi adus mai mult rău decât bine, iar atunci când preceptele tatălui ar fi întins prea mult coarda cerând o sforțare ce o depășea, Effie, încăpățânată cu bună știință, ca toți tinerii, și-ar fi putut afla în acestea o scuză pentru a nu mai ține cu totul seama de învățăturile lui. În clasele mai înalte, oricât de nechibzuită ar fi ea, o jupâniță e totuși supusă regulilor de comportare și supravegheată de mămici și însoțitoare; dar o fată de la țară, care apucă și ea o clipă de veselie în răstimpul dintre munci, nu cunoaște asemenea pază și constrângere, iar petrecerea ei devine cu atât mai primejdioasă. Toate acestea Jeanie le înțelegea cu mare amărăciune, când se ivi o împrejurare care părea menită să-i potolească neliniștea.

---

[1] Acest obicei de a pune semn îndoind o pagină din Biblie atunci când s-a luat o hotărâre solemnă se consideră și astăzi o rugăminte adresată cerului, menită să ajute la îndeplinirea unui jurământ sincer (n.a.).

Doamna Saddletree, cunoscută mai dinainte de cititorii noștri, se nimeri să fie o rudă îndepărtată a lui Douce Davie Deans și fiindcă era o femeie care ducea o viață bine rânduită și vorbea cuviincios, iar pe deasupra avea bunăstare, cele două familii păstraseră între ele un fel de legături regulate. Așadar, cam cu un an și jumătate înainte de începutul povestirii noastre, se nimeri ca această grijulie doamnă să aibă nevoie în branșa ei de o slujnică mai acătării sau mai degrabă de o vânzătoare în prăvălie. Domnul Saddletree, spunea ea, nu era niciodată în prăvălie atunci când putea să-și bage nasul în clădirea Parlamentului și era anevoios pentru o femeie să stea singură printre suluri de piele tăbăcită și să vândă șei și frâie; și mărturisi că-și pusese ochii pe vara ei îndepărtată, Effie Deans, tocmai fata care i-ar fi trebuit ca să aibă liniște în asemenea împrejurări.

Propunerea îi plăcea în multe privințe bătrânului Davie — se oferea casă, masă și pe deasupra, uneori, bani — era o slujbă destul de bună, fata avea să fie sub ochii doamnei Saddletree care dobândise cu mijloace cinstite o situație în lume, și locuia în apropiere de biserica închisorii, unde încă mai puteai să asculți mângâietoarea învățătură a unuia dintre puținii pastori ai bisericii scoțiene care nu-și plecase genunchii în fața lui Baal[1], după cum spunea Davie, sau nu ajunsese părtaș la actele de infidelitate față de țară și popor — uniune, toleranță, patronaj laic[2] și un mănunchi de jurăminte erastiene dobândite cu sila în rândul clericilor începând din vremea Revoluției și mai ales sub domnia „răposatei" (cum o numea el pe regina Ana)[3], cel din urmă vlăstar al nefericitei familii a Stuarților. Sigur în privința temeiniciei doctrinei teologice la care fiica sa avea să-și plece urechea, bunul bătrân nu era deloc neliniștit din pri-

---

[1] Biblia, 1 Regii, 19:18; Romanii, 11:4.

[2] Dreptul de a conferi o dregătorie bisericească; în cadrul religiei presbiteriene pastorul este numit de către membrii Congregației.

[3] Actele de infidelitate față de cauza Scoției, deplânse de Deans sunt: Unirea Parlamentelor Scoției și Angliei în 1707; Actul de toleranță din 1712, prin care a fost

cina capcanelor de tot soiul, ce puneau în primejdie o ființă atât de frumoasă, tânără și îndărătnică, în inima unui oraș cu o asemenea populație deasă și stricată. Adevărul este că toate căile ce duc spre abateri dintre cele mai de temut în asemenea împrejurări îi trezeau atâta groază, încât mai degrabă ar fi presimțit primejdia ce venea dintr-acolo și ar fi vegheat ca Effie să nu fie împinsă să se facă vinovată de omor. Lui, însă, nu-i părea rău decât de faptul că fata avea să trăiască sub acoperișul unui om plin de atâta înțelepciune lumească precum Bartoline Saddletree, pe care Davie nu-l bănuia niciodată că ar fi un prost, după cum și era, ci îl socotea doar un ins înzestrat într-adevăr cu toată știința legilor ce pretindea că o are și pentru aceasta îi era și mai nesuferit. Avocații, mai ales aceia cu funcții de conducere în Adunarea Generală a Kirk-ului[1], sprijiniseră primii acele măsuri ca patronajul, lepădarea de jurământ și altele care, după părerea lui Davie Deans, însemnau distrugerea credinței și încălcarea libertăților Kirk-ului. Davie Deans își dăscăli de mai multe ori fiica în privința primejdiei de a apleca urechea la învățătura unui pedant recunoscut; într-atât, încât îi rămase timp ca să-i vorbească doar în treacăt despre primejdiile ce-o vor pândi de va fi închisă singură într-o încăpere, dacă va fi curtenită și va dansa în chip deșănțat, pericole de care, la anii ei, mulți ar fi socotit că Effie era mai amenințată decât de o teorie greșită în legătură cu religia.

---

acordată o libertate moderată episcopalienilor, în pofida înțelegerii stabilite în urma Revoluției, prielnică presbiterianismului: restabilirea patronajului laic în privința numirii clericilor (în orânduirea bisericii presbiteriene, pastorul este ales de către congregația credincioșilor). Doctrina „erastiană" înseamnă subordonarea bisericii, jurisdicției statului (Thomas Erastus, teolog elvețian din secolul al XVI-lea), iar principalul jurământ împotriva căruia se pronunță, pe același temei, Davie Deans este renunțarea, sub jurământ, la credința față de Pretendent, impusă clericilor, începând din 1712. Davie Deans, care nu-l simpatiza pe Pretendent (pretendentul iacobit al tronului Scoției), obiectează nu împotriva cauzei acestuia, ci împotriva jurământului în sine.

[1] Adunarea Generală a Kirk-ului: cel mai înalt organ de conducere al bisericii presbiteriene. În cadrul acesteia existau laici care dețineau funcții administrative.

Jeanie se despărți de soră-sa cu un simțământ în care se îmbinau părerea de rău, teama și deznădejdea. Nu putea să fie la fel de încrezătoare ca tatăl ei, în privința cumințeniei lui Effie, fiindcă o privise cu băgare de seamă, mai îndeaproape, deoarece avea mai multă înțelegere pentru ceea ce fata simțea și putea mai bine să-și facă o părere despre ispitele ce o pândeau. Pe de altă parte, doamna Sadletree era o femeie cu ochi ageri, iscusită, bună gospodină, care avea căderea să-și dovedească din plin față de Effie puterea ei de stăpână, și se părea că va face lucrul acesta cu strășnicie, dar cu blândețe. Se prea putea de asemenea ca mutarea lui Effie în casa familiei Saddletree să slujească la ruperea unor legături fără rost pe care Jeanie bănuia că sora ei și le făcuse în mahalaua învecinată. Așadar, gândind întru totul, privea cu plăcere plecarea lui Effie de la Saint Leonard's și numai în clipa când se despărțiră pentru prima oară în viață simți cu toată puterea durerea ei de soră. În timp ce se sărutau întruna pe obraz și-și tot strângeau una alteia mâna, Jeanie folosi clipa aceasta de iubitoare înțelegere ca să caute să-și convingă sora că era neapărat nevoie să se arate cât se poate de prevăzătoare în felul cum se va purta pe când va locui la Edinburgh. Effie ascultă fără să-și ridice măcar o singură dată genele lungi, negre, din care picăturile se scurgeau atât de iute încât aproape că păreau să țâșnească dintr-un izvor. La sfârșit suspină din nou, își sărută iar sora, făgădui să țină minte toate sfaturile bune ce i le dăduse, și se despărțiră.

În primele săptămâni, Effie nu-și dezamăgi verișoara, ba chiar întrecu așteptările acesteia. Dar cu timpul râvna arătată la început în slujba doamnei Saddletree se domoli, ca să ne însușim cuvintele poetului, care descrie atât de drept și frumos purtările omenești:

„Ceva era, — ce anume, nimeni n-ar fi îndrăznit să spună,
Nori ce pluteau ușor pe cerul unei zile de vară;
Șoapte și vorbe cu înțeles, ce treceau de la o ureche
la alta,

Și zvonuri încâlcite, pe care nici un judecător n-ar fi putut să le limpezească."

În acest răstimp, doamna Saddletree se simțea uneori nemulțumită că Effie zăbovea când era trimisă în oraș cu unele treburi de-ale prăvăliei, iar alteori fiindcă se arăta un pic arțăgoasă, dacă în asemenea împrejurări era dojenită. Dar bună la suflet, stăpâna recunoștea că prima din aceste lipsuri era firească pentru o fată căreia totul i se părea nou într-un oraș ca Edinburgh, iar a doua, doar o toană de copil răsfățat, supus întâia oară jugului disciplinei casnice. Grija și ascultarea nu se învață dintr-o dată. Holy-Rood[1] nu a fost clădit într-o singură zi — obișnuința va duce la desăvârșire.

Se părea că bătrâna și cumpănita doamnă prevăzuse întocmai lucrurile. Nu trecură multe luni și Effie aproape că nu se mai dezlipea de la treburile ei, deși nu făcea față îndatoririlor cu același zâmbet pe obraz și pas ușor care la început îi cucerise pe toți mușterii. Stăpâna o privea uneori cu băgare de seamă și-i vedea ochii înlăcrimați, dar asemenea semne de tainică suferință, fata le ascundea ori de câte ori vedea că atrag luarea-aminte. Timpul se scurse și fața i se făcu palidă, pasul greoi. Pricina acestor schimbări n-ar fi putut scăpa ochiului de mamă de familie al stăpânei, dar pentru un lung răstimp, în cea de-a doua parte a șederii lui Effie în slujba sa, doamna Saddletree rămas mai ales în camera ei, țintuită acolo de o stare de mahmureală apăsătoare. Cât despre Effie, semne de chinuitoare suferință ce ajungeau aproape până la deznădejde își puseră pecetea pe aceste luni. Strădaniile bietei tinere, menite să înfrâneze acele izbucniri de durere dezlănțuită, nu foloseau adesea la nimic, iar în prăvălie făcu în acest răstimp greșeli atât de multe și supărătoare, încât Bartoline Saddletree, nevoit în timpul cât soția să fu bolnavă să pună mai îndeaproape umărul la treabă decât se potrivea cu

[1] Palatul regal din Edinburgh, clădit în apropierea unei mânăstiri a călugărilor augustini, întemeiată în 1128. A fost reclădit de Carol al II-lea, în 1671.

studiul său asupra legilor, îndeletnicire de mai mare însemnătate, își pierdu răbdarea cu fata, care, după cum spunea el, în latina sa juridică, fără mare respect pentru partea femeiască, ar trebui cercetată de un juriu ca *fatuus, furiosus* și *naturaliter idiota*[1]. De asemenea, vecinii și alte slugi băgară de seamă cu o curiozitate răutăcioasă sau cu milă umilitoare, trupul slutit, rochia largă și obrajii palizi ai tinerei, cândva atât de frumoasă și încă atrăgătoare. Dar aceasta n-ar fi îngăduit nimănui să-i cunoască taina, în timp ce, ori de câte ori se vedea luată peste picior, răspundea cu înțepături amare, iar dacă era mustrată cu seriozitate tăgăduia ursuză și vărsa șiroaie de lacrimi.

În cele din urmă, atunci când sănătatea o dată redobândită avea pesemne să-i îngăduie doamnei Saddletree să arate din nou obișnuita grijă pentru orânduielile din gospodăria ei, Effie Deans, ca și cum n-ar fi dorit să înfrunte întrebările puse cu dreptul acesteia de stăpână, îi ceru lui Bartoline voie să se ducă pentru o săptămână-două acasă, rugăminte întemeiată pe faptul că nu se simțea bine și dorea să încerce dacă odihna și schimbarea aerului îi vor fi de folos. Dotat cu o privire pătrunzătoare de linx (sau închipuindu-se astfel pe sine însuși), atunci când era vorba de a despica frumos și meșteșugit firul în patru într-o discuție juridică, Bartoline se dovedea la fel de prostănac precum un profesor olandez de matematică, atunci când trebuia dedus un lucru subînțeles din întâmplările vieții de zi cu zi. O lăsă pe Effie să plece fără să bănuiască mare lucru și fără să-i pună vreo întrebare.

S-a aflat după aceea că, din clipa când părăsise casa stăpânului, până la sosirea ei la Saint Leonard's se scursese o săptămână. Se ivi în fața surorii într-o stare ce aducea mai degrabă cu o stafie decât cu făptura în carne și oase a fetei vesele și frumoase, care abia dacă trecuseră șaptesprezece luni de când plecase din căsuța tatălui ei. Boala prelungită a stăpânei îi dăduse prilejul să se închidă între pereții prăvăliei întunecate

[1] În latină: neghioabă, nebună și idioată din naștere.

din Lawnmarket, iar în același timp Jeanie era atât de prinsă cu treburile din gospodăria părintească, încât arareori avea răgaz să facă un drum în oraș și să se abată pentru scurt timp și în pripă pe la sora ei. De aceea cele două tinere femei nu se văzuseră aproape deloc timp de câteva luni și nici măcar o singură bănuială de ocară nu ajunsese la urechile acelora care trăiau retrași în căsuța de la Saint Leonard's. Așadar, înspăimântată cumplit la ivirea surorii ei, Jeanie o copleși la început cu întrebări la care nefericita dădu mai întâi răspunsuri nepotrivite și dezlânate, iar în cele din urmă își pierdu stăpânirea de sine. Mult prea bine încredințată asupra stării surorii ei, Jeanie avea acum de ales între două căi îngrozitoare, ori să-și înștiințeze tatăl lor despre necinstirea surorii, ori să se străduie să i-o ascundă. La toate întrebările în legătură cu numele și starea ademenitorului și soarta ființei născute din căderea ei în păcat, Effie rămase tăcută ca mormântul, spre care părea că se îndreapta în grabă; și, într-adevăr, s-ar fi zis că la cea mai mică vorbă despre una sau alta era gata să înnebunească. Îndurerată și deznădăjduită, sora se pregătea să se ducă la doamna Saddletree pentru ca aceasta, cu priceperea ei, să-i dea un sfat și în același timp să se dumirească atât cât o putea asupra acestei istorii cum nu se poate mai nefericite, când o nouă lovitură a soartei, care părea să fie culmea nenorocirii, o scuti de această oboseală.

La întoarcerea fiicei sale în casa părintească, Davie Deans fusese speriat de starea sănătății ei; dar Jeanie izbutise să-i abată luarea-aminte de la întrebări amănunțite, fără ocolișuri. De aceea bietul bătrân fu ca lovit de trăsnet când la amiază, tocmai la ora când sosise ca de obicei moșierul de la Dumbiedikes, alți oaspeți mai neînduplecați, precum și cât se poate de neașteptați se iviră în căsuța de la Saint Leonard's. Erau oameni ai justiției, înarmați cu o împuternicire judecătorească, care le da dreptul să o caute și să o aresteze pe Euphemia sau Effie Deans, învinuită de a-și fi ucis pruncul. Greutatea acestei lovituri amețitoare, picată cu totul din senin, îl doborî pe bătrânul care în prima tinerețe nu lăsase ca tirania militară și civilă să bage groaza în el, deși aceasta era sprijinită

de săbii, tunuri, tortură și spânzurători. Se prăbuși cât era de lung și fără cunoștință pe propria lui vatră; iar oamenii, fericiți să scape de priveliștea clipei când tatăl avea să-și vină în simțiri, o ridicară din patul ei cu asprimea ce le sta în fire, pe cea numită în mandat, și o așezară într-o trăsură adusă de ei. Leacurile pe care Jeanie le folosise în grabă ca să-și trezească din leșin tatăl abia începuseră să-și arate urmările, când zgomotul roților în mișcare îi reaminti de grija pentru sărmana ei soră. Scoasă din minți, prima ei trudă zadarnică fu să alerge țipând în urma trăsurii, dar o ținură în loc una sau două vecine, adunate la ivirea unei trăsuri în locul acesta singuratic, fapt nemaipomenit, care aproape că o împinseră cu sila înapoi până la casa tatălui ei. Mâhnirea adâncă și plină de înțelegere a acestor biete ființe, care aveau multă stimă pentru mica familie de la Saint Leonard's făcu să răsune prin toată casa strigăte de jale. Până și Dumbiedikes își ieși din nepăsarea sa obișnuită, și în timp ce bâjbâia în căutarea pungii sale, strigă:

— Jeanie, femeie! Jeanie, femeie! nu plânge... treaba-i încurcată rău, dar banii pot să ajute; și cu aceste vorbe își scoase punga.

Bătrânul se sculase între timp de jos și privind în jur de parcă ar fi pierdut ceva, păru să-și dea treptat seama de nenorocirea lui.

— Unde, rosti cu un glas ce făcu să răsune tavanul, unde e târfa ticăloasă care a adus rușine în neamul unui om cinstit? Unde e aceea care a ajuns dezgustătoare prin păcatele ei precum Necuratul între copiii Domnului? Unde e, Jeanie? Adu-o în fața mea ca s-o ucid cu o vorbă sau o privire.

Toți îl înconjurară în grabă ca să-i aducă mângâiere, potrivit mijloacelor fiecăruia — moșierul cu punga, Jeanie cu pene arse și băuturi tari, iar femeile cu îndemnurile lor.

— O, vecine, o, domnule Deans, e o încercare grea, dar gândește-te la Stânca Veacurilor, gândește-te la ce-a fost făgăduit.

— Asta și fac, vecinilor, și-aduc slavă lui Dumnezeu fiindcă mă pot gândi la aceasta chiar atunci când e nimicit tot ce am mai apropiat și mai

scump pe lume. Dar, să fii părintele unei făpturi afurisite, scoase în afara legii?... a unei dezmățate... a unei sângeroase Zippora[1]... o ucigașă și nimic altceva! O, cum n-o să mai poată de bucurie cei răi, în înaltele slujbe în care se află — prelatiștii, latitudinarii[2] și ucigașii aleși, cu palmele bătătorite, tari precum cornul de cât au mânuit armele aducătoare de moarte, toți or să deschidă clonțul și-or să spună că suntem chiar la fel ca ei. Tare, tare sunt mâhnit până-n adâncul sufletului, vecinilor din pricina bietei ființe obijduite — pentru copila zămislită la bătrânețe, dar și mai amarnic mă întristează greutățile și necazul pe care treaba asta rea le abate asupra tuturor sufletelor simțitoare și cinstite.

— Davie, arginții nu pot s-o dreagă? strecură moșierul în timp ce tot mai întindea punga verde, doldora de guinee.

— Îți spun, Dumbiedikes, zise Deans, că de-ar fi trebuit să număr și să mă despart până la ultimul pitac de toată agoniseala mea, ca să o scap de șarpele ăsta negru, aș fi ieșit în drum doar cu boneta și toiagul ca să cer de pomană, și tot m-aș fi socotit fericit. Dar dacă o coroană[3] sau un *plack*[4] sau a noua parte dintr-un *boddle*[5] ar izbăvi-o de vina și rușinea ei fățișă, de pedeapsa dată spre știința tuturor, târgul acesta Davie Deans nu l-ar face niciodată! Nu, nu; ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, viață pentru viață, sânge pentru sânge — asta-i legea omenească și legea lui Dumnezeu. Lăsați-mă, domniile voastre, lăsați-mă, trebuie să mă lupt în singurătate și în genunchi cu această încercare.

---

[1] Exodul, 4:25.

[2] Persoane cu vederi largi; liberi cugetători.

[3] În argoul scoțian, monedă scoțiană de 5 șilingi.

[4] Monedă scoțiană de 4 *pence*.

[5] Monedă scoțiană de 2 *pence*. Sistemul monetar scoțian a fost abolit în 1707 (data unirii cu Anglia), dar denumirea monedelor s-a păstrat în vorbirea curentă. Cum în secolul al XVII-lea lira scoțiană reprezenta doar a douăsprezecea parte dintr-o liră sterlină, un *plack* sau un *boddle* erau monede de foarte mică valoare.

Jeanie, care acum era mai mult sau mai puțin în stare să gândească, se alătură rugăminții părintelui ei. Ziua următoare îi găsi pe tată și fiică tot cufundați în durerea lor adâncă, dar tatăl își îndura cu dinții strânși povara nenorocirii ajutat de o înțelegere plină de mândrie a îndatoririlor sale religioase, iar fiica își înăbușea propriile ei simțăminte ca să se ferească de a le trezi din nou pe ale lui.

CAPITOLUL XI

„Sfatul ce împreună l-am ținut,
Jurămintele schimbate între surori,
orele petrecute laolaltă,
Când mustram timpul iute de picior
Fiindcă ne despărțea. O, și totul s-a uitat?"
Visul unei nopți de vară[1]

Ne-a trebuit un lung răstimp ca să-l aducem pe Butler la ușa căsuței de la Saint Leonard's; totuși, cele istorisite mai înainte nu ne-au luat o vreme mai îndelungată decât aceea petrecută într-adevăr de el pe steiurile Salisbury în dimineața ce-a urmat după execuția lui Porteous de către răsculați. Pentru această zăbavă, Butler își avea propriile sale temeiuri. Dorea să-și adune gândurile, neobișnuit de tulburate cum erau, datorită în primul rând tristei vești aflate despre starea lui Effie Deans și apoi, înspăimântătoarei întâmplări la care fusese martor. De asemenea, situația în care se afla față de Jeanie și tatăl ei îi cerea să respecte o anumită normă de purtare, măcar să aleagă timpul potrivit pentru a-i vizita. Pe atunci se obișnuia ca masa de dimineață să aibă loc la opt și Butler hotărî să nu se înfățișeze în căsuța lor înainte de această oră.

Nicicând ceasurile nu s-au scurs atât de greu. Butler își tot schimba locul și se mișca pe o suprafață din ce în ce mai mare, ca să treacă vremea, iar între timp auzea cum clopotul uriaș al bisericii Sfântul Giles bătea solemn oră de oră, sunete pe care le reluau pe rând, adeverindu-le, clopotele din celelalte turle. În felul acesta ascultase cum clopotele băteau ora șapte, când începu să-și spună că ar putea să se încumete să

[1] Shakespeare, *Visul unei nopți de vară*, III, 2, 198.

se apropie de Saint Leonard's până la care mai avea de străbătut o milă. Așadar coborî de la înălțimea unde se găsea, până jos în fundul văii care desparte Salisbury Crags[1] de acele mici steiuri ce poartă denumirea de Saint Leonard's. Așa cum mulți dintre cititori știu, poate, aceasta e o vale adâncă, sălbatică, acoperită cu iarbă, pe întinsul căreia sunt presărate stane uriașe, și bucăți de piatră prăvălite din coasta stâncoasă și povârnișul iute dinspre răsărit.

Această vâlcea singuratică, ca și alte imașuri neîngrădite, era pe vremea aceea locul unde se întâlneau oamenii de lume care-și discutau cu sabia chestiunile de onoare. Pe atunci duelurile erau un lucru foarte obișnuit în Scoția căci clasa celor instruiți și a proprietarilor de țară fără titluri de noblețe număra inși trândavi și totodată trufași, pătimași, dezbinați în clici învrăjbite și dedați beției, astfel încât nu lipseau nici prilejul de a întărâta, nici înclinația de a se simți jignit, iar sabia, care făcea parte din îmbrăcămintea fiecărui om onorabil, era singura armă folosită pentru a hotărî atunci când se iscau asemenea certuri. De aceea când Butler zări un tânăr care se strecura printre stanele răspândite la o anumită depărtare de potecă, pare-se ca să nu fie băgat de seamă, bănui, firește, că omul căuta locul acesta singuratic în acel scop nefericit. Fu atât de mișcat de ce vedea, încât în pofida propriei sale inimi îndurerate, și fiindcă înțelegea că așa îi cerea datoria sa de cleric, nu putu să treacă pe lângă acest om fără să-i vorbească. Sunt clipe, își zise în sinea sa, când cel mai mic amestec în treburile altuia are putința să înlăture o mare nenorocire, când o vorbă spusă la timp poate face mai mult pentru a preîntâmpina răul decât elocința lui Tulius[2] pentru a-l îndrepta. Iar propriile-mi necazuri — oricare ar fi ele — or să mi se pară mai ușoare dacă nu mă vor abate de la îndeplinirea datoriei mele.

---

[1] Stâncile Salisbury.

[2] Referire la cunoscutul orator roman, *Marcus Tullius Cicero* (106–43 î.Chr.).

Cu aceste gânduri și simțăminte, ieși de pe poteca obișnuită și păși mai aproape de acela pe care-l zărise. La început omul se îndreptă spre deal, pare-se ca să-l ocolească pe el; dar când văzu că Butler se pregătea să-l urmeze, își îndesă cu înverșunare pălăria, se întoarse și înaintă spre el de parcă ar fi vrut să-l înfrunte și să nu ia în seamă privirea sa scrutătoare.

Pe când înaintau încet unul spre altul, Butler avu prilejul să-i cerceteze atent fața. Străinul părea să tot aibă vreo 25 de ani. Despre hainele lui nu prea puteai spune că-i arătau fără îndoială rangul, căci erau de felul acelora purtate uneori de tinerii *gentlemen*-i la treburile lor de dimineață drept care, cei mai prejos decât ei în rang, precum tinerii funcționari și negustori le imitau, căci, ieftine cum erau, puteau să-și facă rost de ele, deși păreau să se asemene mai bine cu găteala tinerilor de lume decât acelea îngăduite lor, potrivit obiceiurilor vremii. Totuși, dacă te bizuiai pe înfățișarea sa și felul cum se ținea, ai fi zis că omul acesta era îmbrăcat oarecum mai prost, nu mai bine decât o cerea rangul său; căci arăta sigur de sine și destul de trufaș, pășea firesc și nestingherit, avea o purtare cutezătoare și neforțată. Era mijlociu de stat sau mai degrabă înalt, cu mădularele pe măsura trupului, totuși nu chiar atât de puternice încât să se presupună că puteau fi socotite grosolane. Chipul lui era de o frumusețe rară și toată făptura sa ar fi fost încântătoare, dacă n-ar fi avut acea înfățișare de nedescris pe care desfrâul intrat în obicei o dă figurii, împreună cu o anumită privire și purtare obraznică, însușită adesea doar ca să ascundă încurcătura și teama.

Butler și străinul se întâlniră și se scrutară unul pe celălalt; în timp ce acesta din urmă, ducându-și ușor mâna la pălărie se pregătea să treacă pe lângă el, Butler îi întoarse salutul cu vorbele:

— Frumoasă dimineață, domnule. Sunteți devreme pe deal.

— Am treburi pe-aici, răspunse tânărul cu un glas menit să curme alte întrebări.

— Nu mă îndoiesc, domnule. Mă veți ierta, sper, dacă trag nădejde că-s treburi legiuite de felul lor.

— Domnule, i-o întoarse celălalt cu vădită uimire, nu iert niciodată o necuviință și nici nu pot să-mi dau seama cu ce drept sperați ceva care nu vă privește nicidecum.

— Sunt soldat, domnule, zise Butler și am misiunea să-i opresc pe răufăcători, în numele Domnului meu.

— Soldat! spuse tânărul care făcu un pas înapoi și puse furios mâna pe spadă. Ești soldat și ai sarcina să pui popreală pe mine! Te-ai gândit oare cât prețuiește viața dumitale, înainte de a-ți lua pe umeri această însărcinare?

— M-ați înțeles greșit, domnule, zise Butler grav; nici războiul ce-l duc, nici împuternicirea pe care o am nu țin de lumea aceasta. Predic Evanghelia și în numele Domnului meu am puterea să poruncesc pacea pe pământ și bunavoință față de oameni.

— Ești pastor! făcu nepăsător străinul și pe față aproape că i se citi disprețul. Știu că în Scoția oamenii în sutană, ca dumneata, pretind ciudatul drept de a se amesteca în treburile altora. Eu însă am fost prin străinătăți și nu-s chiar așa de prost ca să mă las tiranizat de preoți.

— Dacă-i adevărat, domnule, că unii oameni în sutană, ca mine, sau cum s-ar putea spune mai cuviincios, care au aceeași profesie ca mine, se amestecă în tainele altora, fie ca să-și mulțumească o curiozitate fără rost sau din pricini și mai rele, ceva mai bun n-ai putut să înveți în străinătate, decât să nu iei în seamă asemenea obiceiuri. Dar de vreme ce mă îndeletnicesc cu treburile Domnului, sunt chemat să-mi îndeplinesc slujba la timp potrivit sau nepotrivit; și fiindcă-mi dau seama că țelul meu e fără pată, era mai bine pentru mine să-mi atrag disprețul dumitale fiindcă ți-am vorbit decât să sufăr pedeapsa propriei mele conștiințe, fiindcă am tăcut.

— Pe dracu', zise tânărul scos din răbdări, atunci, ia spune ce ai de spus; deși nici o clipă nu-s în stare să ghicesc drept cine mă iei, sau ce poți să ai cu mine — un străin pentru dumneata — sau cu faptele și imboldurile mele despre care nu ești în măsură să știi ceva.

— Ești pe cale să încalci una dintre cele mai înțelepte legi ale țării dumitale, zise Butler, sau, ceea ce e și mai groaznic, să încalci o lege pe care Dumnezeu ne-a implântat-o în fire și-a scris-o, cum s-ar spune, în tablele legii din inimile oamenilor, dinaintea căreia se cutremură înfiorată fiece fibră a simțirii noastre.

— Și cum sună acea lege despre care vorbești? întrebă străinul, cu glas surd și cam neliniștit.

— Să nu ucizi, rosti Butler cu voce adâncă și solemnă.

Tânărul tresări în chip vădit și se arătă îndeajuns de înfricoșat. Butler își dădu seama că impresia pe care i-o făcuse celuilalt îi era prielnică și se hotărî să stăruie.

— Gândește-te, tinere, grăi punând blând mâna pe umărul străinului, ce alegere îngrozitoare ai de făcut, de bunăvoie, — să ucizi sau să fii ucis. Gândește-te ce înseamnă să te năpustești nechemat în fața unei divinități hulite, în timp ce în inimă îți clocotesc patimi nimicitoare, mâna ți-e înfierbântată de spada împinsă cu toată priceperea și răutatea de care ești în stare în pieptul unui semen. Sau presupune că ești supraviețuitorul aproape deloc mai puțin nefericit, inima ta poartă vina lui Cain, primul ucigaș, fruntea-ți, pecetea lui[1], ce-a trezit groaza de nespus a tuturor acelora care și-au ațintit ochii asupra ei, dovada vădită a crimei pentru oricine o privește. Gândește-te...

Străinul se feri treptat de mâna povățuitorului său; și, în timp ce-și trăgea pălăria peste frunte, îl întrerupse astfel:

— Aș zice că ai gânduri minunate, domnule, dar degeaba îți irosești sfaturile. Nu mă aduc aici dorințe crâncene, împotriva nimănui. Se prea poate să fiu destul de rău — voi preoții spuneți că toți oamenii sunt astfel — dar mă aflu aici ca să mântuiesc viața, nu ca s-o răpun. Dacă vrei cumva să-ți petreci timpul cu o faptă bună, mai degrabă decât vorbind despre ceea ce nu cunoști, o să-ți dau prilejul. Vezi steiul acela din

[1] Geneza 4:15.

dreapta deasupra căruia se înalță coșul unei case singuratice? Du-te într-acolo, întreabă de cineva care se numește Jeanie Deans, fiica gospodarului; dă-i de veste că acela pe care-l știe a stat aici din zori până la ceasul acesta, așteptând s-o vadă și că nu mai poate să rămână. Spune-i că diseară, când luna răsare de după Saint Antony's Hill[1], *trebuie* să ne întâlnim la Hunter's Bog[2], sau altfel face din mine un om ajuns la deznădejde, gata la orice nesăbuință.

— Cine, sau ce ești dumneata, cel care mă însărcinezi cu o asemenea solie? întrebă Butler, surprins din cale-afară și în chip neplăcut.

— Sunt dracu', răspunse în pripă tânărul.

Fără să se gândească, Butler se dădu îndărăt și în sinea sa își încredință sufletul lui Dumnezeu, căci deși avea o minte știutoare și viguroasă, nu era nici mai înțelept nici mai instruit decât cei din vremea lui și care primiseră aceeași învățătură, iar în rândul acestora, faptul de a nu crede în solomonie și strigoi era considerat o dovadă de netăgăduit a ateismului.

Fără să ia în seamă tulburarea sa, străinul urmă:

— Da, numește-mă Apollyon[3], Abaddon[4], sau spune-mi cum vei pofti să-mi spui, precum un popă care cunoaște sferele inferioare și superioare ale categoriilor spirituale, nu vei găsi un nume mai nesuferit celui ce-l poartă decât îmi este mie, propriul meu nume.

Fraza fu rostită cu amărăciunea dojenii aduse sie însuși, și o schimonosire a feții cu totul demonică. Deși era un ins neînfricat, dacă nu chiar din fire dar atunci când își forma o părere, Butler se simțea nespus de înspăimântat; căci o suferință foarte puternică a minții are în ea o anumită măreție, care îi năucește pe toți oamenii, dar mai ales pe cei înclinați de felul lor spre blândețe și înțelegere.

---

[1] Dealul Sfântului Anton.

[2] Băltoaca Vânătorului.

[3–4] Apocalipsul Sfântului Ioan, 9:11: „îngerul din groapa fără fund", care în limba ebraică se numește Abadon, dar în limba greacă poartă numele de Apollyon.

În timp ce vorbea, străinul se îndepărtă brusc de Butler, dar se întoarse pe dată și, apropiindu-se mult și cu îndrăzneală de el, rosti furios și dârz:

— Eu ți-am spus cine și ce sunt — dumneata cine și ce ești? Cum te numești?

— Butler, răspunse cel căruia întrebarea aceasta neașteptată îi fusese pusă, silit să răspundă datorită purtării repezite și înverșunate a persoanei ce-l luase la întrebări. Reuben Butler, predicator al Bibliei.

La acest răspuns străinul își trase din nou pe frunte, mai adânc, pălăria pe care, în frământarea lui de mai înainte, și-o dăduse spre ceafă.

— Butler? repetă el, ajutorul profesorului de la Libberton?

— Unul și același, i-o întoarce Butler, liniștit.

Străinul își acoperi fața cu mâna de parcă s-ar fi cufundat brusc în gânduri și-apoi se îndepărtă, dar după ce făcu câțiva pași se întoarse; iar când văzu că Butler nu-l slăbea din ochi, rosti cu o voce aspră, pe care și-o înăbușea totuși, de parcă ar fi socotit întocmai cât trebuia să răsune ca să nu fie auzită nici la un metru depărtare de locul unde stătea celălalt:

— Du-te și îndeplinește însărcinarea ce ți-am dat. Nu căsca gura în urma mea. N-o să cobor prin măruntaiele acestor stânci și nici n-o să mă topesc într-o străfulgerare de foc; și totuși ochiul ce caută să-mi urmărească mișcările va avea de ce să blesteme că l-au învăluit vreodată pleoapele și genele. Dispari. Du-te și nu privi în urmă. Spune-i lui Jeanie Deans că atunci când o să răsară luna sper să o întâlnesc la Nicol Muschat Cairn[1], sub Saint Antony's Chapel[2].

Pe când rostea aceste vorbe, se întoarse și luă drumul către deal, cu o grabă ce părea să dea la fel de puțin loc vreunui răspuns, ca și vocea lui poruncitoare.

---

[1] Movila lui Nicol Muschat.

[2] Capela Sfântului Anton.

Fiindcă se temea că o nouă nenorocire, nelămurită, avea să se adauge unei soarte și așa prea plină de necazuri și deznădăjduit la gândul că vreun om pe lumea aceasta a îndrăznit să trimită o asemenea cerere nemaipomenită, dându-i glas prin vorbe atât de tiranice, unei ființe ca și logodite cu el, iubirea sa dintâi și singura lui dragoste, Butler grăbea cu pași mari spre căsuță, ca să se convingă cât de departe mergea în fapt dreptul acestui cavaler de a încerca să o silească pe Jeanie Deans să răspundă la o cerere cu care nici o femeie tânără, prevăzătoare și cătușă de cât cuviincioasă, nu s-ar fi învoit.

Butler nu era nici gelos, nici superstițios din fire; totuși simțămintele care nasc aceste stări sufletești aveau rădăcini în inima lui, ca o zestre moștenită de la strămoșii neamului omenesc. Era înnebunitor să te gândești că un galant destrăbălat, așa cum purtările și glasul străinului îl trădau a fi, ar avea puterea să poruncească viitoarei sale mirese și aceleia căreia el îi jurase dragoste adevărată, să vină într-un loc unde se cuvenea atât de puțin să se afle și la un ceas atât de nepotrivit. Totuși glasul străinului nu avea nimic din vocea înceată, pe jumătate șoaptă, potrivită unui ispititor care cere o întâlnire; era îndrăzneață, mânioasă și poruncitoare și în ea răsuna nu atât dragoste, cât amenințare și dorința de a înfricoșa.

Dacă mintea lui Butler s-ar fi lăsat înrâurită de superstiție, presupunerile acesteia ar fi părut mai demne de crezare. Omul din fața lui era oare Leul care rage[1], ce umblă căutând pe cine să sfâșie? Butler se vedea silit să-și pună întrebarea, cu o seriozitate pe care cei din zilele noastre greu pot să și-o închipuie. Ochii aprinși, purtarea repezită, vocea uneori ascuțită, dar potolită totuși în chip voit, fața frumoasă, însă din când în când umbrită de trufie, alteori tulburată de bănuială, iar în clipa următoare arzând de mânie, — ochii aceia de un căprui închis, ascunși la răstimpuri sub pălărie de parcă s-ar fi împotrivit să-i lase văzuți în timp ce se îndeletniceau cu scrutarea adâncă a gesturilor și purtării celorlalți

[1] Descriere a diavolului (1, Petru, 5:8).

— ochii aceia, când tulburi de tristețe, când licărind de dispreț și apoi scăpărători de mânie, arătau oare patimile unui muritor de rând, ori simțămintele unui diavol ce caută zadarnic să ascundă uneltirile sale demonice sub masca frumuseții bărbătești pe care și-o ia? Întreaga sa făptură avea ceva din înfățișarea, vorba și felul de a se ține al arhanghelului prăbușit; iar în ciuda neajunsurilor descrierii noastre, căci mai izbutită nu ne-a stat în putere s-o facem, această întrevedere avu asupra simțurilor lui Butler, zdruncinate de grozăviile nopții din ajun, o înrâurire mai mare decât aceea împotriva căreia îl apăra mintea sa pătrunzătoare sau mândria ce l-ar fi făcut să-i reziste. Însuși locul unde îi ieșise în cale străinul era, ca să zicem așa, menit răului și nelegiuirii, căci fusese martor la multe morți cumplite, datorate atât duelurilor, cât și sinuciderii; iar cel hotărât pentru întâlnirea la o asemenea oră târzie, oamenii îl socoteau îndeobște blestemat, din pricina unui omor înfiorător și sângeros, făptuit acolo, ticălosul de la care i se trăgea numele luase viața propriei sale soții. În asemenea locuri, după cum se credea pe vremea aceea (când legile împotriva vrăjitoriei se bucurau încă de un respect neabătut, ba chiar fuseseră folosite nu de mult), duhurile necurate au puterea să se facă văzute de ochii pământenilor și să înșele simțurile și mintea neamului omenesc. În asemenea împrejurări și pe temeiul lor, mintea lui Butler fu brusc năpădită de bănuieli pe care nici un fel de a judeca până atunci nu o pregătise să respingă credința tuturor celor din vremea, din țara și din tagma sa; dar bunul-simț se împotrivea acestor gânduri zadarnice, ca fiind în contradicție dacă nu cu ceea ce era probabil, măcar cu legile generale ce ocârmuisc întregul univers, — iar abaterea de la aceste legi, după cum bine își demonstra lui însuși Butler, nu ar trebui recunoscută ca un fapt posibil, decât ținând seama de dovezile cele mai vădite și de netăgăduit. Totuși, un iubit pământean, sau un tânăr care, dintr-o pricină sau alta, avea dreptul să poruncească atât de scurt și fără să se sfiască ființei de mult iubite de el cu o dragoste statornică și împărtășită, pare-se, din toată

inima, nu-i trezea mai puțină teamă decât o întruchipare zămislită de superstiție.

Cu mădularele frânte de oboseală, mintea chinuită de neliniște, cuprins de îndoieli și amintiri dureroase, Butler se târî pe suișul văii spre Stâncile Sfântului Leonard și se înfățișă în pragul casei lui Deans pradă unor simțăminte foarte asemnătoare gândurilor și temerilor celor care locuiau acolo.

CAPITOLUL XII

„Atunci întinse mâna-i albă precum
crinul
Și se strădui cât îi sta-n putință;
Îți înapoiez credința și cuvântul, Willie,
Și Domnul să dea pace sufletului tău."
O veche baladă[1]

— Intră, răspunse vocea gravă și melodioasă mai plăcută urechii lui Butler decât oricare alta, în timp ce acesta bătea la ușa căsuței. Ridică ivărul și se pomeni sub acoperișul durerii. Jeanie nu îndrăzni să arunce mai mult decât o privire spre iubitul pe care acum îl întâlnea în împrejurări atât de chinuitoare pentru simțămintele ei și totodată nespus de umilitoare pentru îndreptățita ei mândrie. E binecunoscut faptul că atât părțile bune cât și cele rele ale caracterului național scoțian iau naștere din strânsele lor legături de familie. Printre scoțienii mai de rând, „să te tragi din oameni cinstiți", adică din oameni care s-au bucurat de un nume bun și fără pată, este un ajutor prețuit de ei la fel de mult, pe cât în lumea mai aleasă se bucură de respect pompoasa copie a acestei vorbe — „să fii de familie bună". Virtutea și respectabilitatea fiecăruia dintre membrii unei familii de țărani este privită de către aceștia înșiși cât și de către alții nu numai ca un temei de îndreptățită și cinstită mândrie ci și ca o chezășie a bunelor purtări ale întregului neam. Dimpotrivă, o asemenea pată întunecată cum era aceea azvârlită acum asupra uneia din copilele lui Deans, făcea ca rușinea să se întindă asupra tuturor rudelor

---

[1] Citat din *Strigoiul scumpului William*, stanța 10; Allan Ramsay, *The Tea-Table Miscellany (De toate pentru toți în jurul mesei de ceai)*, 1871, II, p. 117.

și Jeanie se simțea înjosită în proprii ei ochi și totodată în cei ai iubitului. Zadarnic își înăbușea acest simțământ, socotit a fi pe departe mai puțin însemnat și prea egoist ca să se amestece cu supărarea ce i-o pricinuia nenorocirea surorii ei. Firea precumpănea; și în timp ce vărsa lacrimi pentru nenorocirea și primejdia abătută asupra surorii, în plânsul ei se contopeau și stropii amari ai mâhnirii pricinuite de propria-i umilință.

Când Butler intră, bătrânul stătea lângă vatră, în mână cu jerpelita lui Biblie de buzunar, tovarășa clipelor sale de rătăcire și primejdie din tinerețe și lăsată lui moștenire pe eșafod, de către unul dintre aceia care, în anul 1686[1] au pecetluit cu sângele lor avântatele idei ce le-au nutrit. Soarele își trimitea razele printr-o ferăstruică aflată în spatele bătrânului, și „strălucind pestriț prin fum"[2], ca să folosim cuvintele unui bard din acest timp și din acea țară, ilumina părul încărunțit al omului cu o vârstă mare și pagina sfântă pe care o citea cufundat adânc în slova ei. Pe fața sa, departe de a se numi frumoasă, ci mai degrabă necizelată și îndârjită, stătea totuși înscrisă o demnitate stoică, datorată gravității obișnuite a acestui chip și disprețului arătat pentru cele lumești, care răzbăteau printre trăsăturile lui aspre. Nu se fălea tocmai puțin că avea acele însușiri cu care Southey îi înzestrează pe vechii scandinavi „neșovăitori când dau pedeapsă și neclintiți când o suferă", cum îi descrie el. Totul alcătuia un tablou ale cărui nuanțe ar fi putut fi pictate de Rembrandt, dar schița ar fi cerut forța și vigoarea lui Michel Angelo.

Când Butler intră, Deans își ridică ochii, dar și-i întoarse numaidecât de parcă ar fi zărit ceva care-l uimea și-l îndurera totodată. Îl privise de la asemenea înălțime pe acest învățat cu deșteptăciune lumească, cum în mândria lui îl numea pe Butler, încât acum, când se simțea copleșit

---

[1] Ani de grele persecuții îndreptate împotriva cameronienilor de către ocârmuirea din timpul regelui Iacob al II-lea.

[2] Citat din poemul introductiv al traducerii 'ui A.S. Cottle, *Icelandic Poetry or the Edda of Saemund (Poezia islandeză sau Edda lui Saemund)*, Bristol, 1797, p. XXXIV; poemul aparține lui *Robert Southey*, poet laureat (1774–1843).

de umilință, faptul că dintre toți oamenii din lume îl întâlnea tocmai pe el, îl făcea și mai nefericit și era ultima picătură în cupa sa plină de amar, precum aceea a căpeteniei din vechea baladă[1]:

„Contele Percy privește la prăbușirea mea."

Deans ridică Biblia cu mâna stângă, astfel încât să-și ascundă în parte fața, pe când dreapta și-o duse cât putu mai spre spate, și de acolo i-o întinse lui Butler, în timp ce-și răsucea trupul ca și cum ar fi vrut să-l împiedice pe acesta să-i vadă chipul crispat. Butler strânse mâna întinsă care fusese sprijinul său de copil orfan, i-o scăldă în lacrimi și zadarnic se străduí să spună altceva decât:

— Dumnezeu să-ți dea mângâiere... Dumnezeu să te ajute!

— O să-mi dea, îmi dă, prietene, zise Deans, luându-și o înfățișare dârză, în timp ce începea să înțeleagă frământarea oaspetelui; mă ajută acum, și o să mă sprijine și mai mult, când El însuși va cunoaște zile bune. Am fost mai mult decât mândru de suferința mea pentru o cauză dreaptă, Reuben, și acum voi fi pus la încercare de către aceia care vor preschimba fala și cinstea mea în dojană și huiduieli. O, cu cât m-am socotit mai bun decât niște inși ce-au dormit în culcușuri moi, s-au hrănit cu mâncare dulce și au băut zdravăn, pe când eu îmi duceam viața prin gropile din turbării și prin mlaștini cu strașnicul Donald Cameron[2] și vrednicul domn Blackadder, zis „Ghici-ghici"[3]; și cât de mândru eram să trec drept cineva în ochii oamenilor precum și ai îngerilor, deoarece pentru cauza Ligii Naționale[4] stătusem la stâlpul infamiei de la Canongate,

---

[1] Citat din balada *Chevy Chase*, stanța 37. F.J. Child, *The English and Scotish Popular Ballads*, 1882–1898, nr. 162 B.

[2] Probabil o inadvertență a autorului care se referă la Richard Cameron.

[3] *John Blackadder* (1615–1686), cleric al Covenant-ului, izgonit din parohia Troqueer, Galloway, în 1662 și mort în închisoare. În textele culese de Patrick Walker (ed. D. Hay Fleming, 1, 251) apare cu această poreclă.

[4] *The Netional Covenant:* Covenant-ul sau Liga presbiterienilor scoțieni (sec. 16 și 17).

unde fuseseră puși ei, când nici nu apucasem să împlinesc 15 ani! Când te gândești, Reuben, de ce cinstire m-am bucurat, cum mă proslăveau pe vremea când eram tânăr, ba ce zic, pe când eram doar un băiețandru și că an de an, lună de lună, zilnic, oră de oră și clipă de clipă am adus mărturie împotriva trădării din acele timpuri, am luptat, mi-am ridicat mâna în chip de jurământ, am strigat din adâncul rărunchilor și fără să cruț nimic împotriva tuturor capcanelor întinse poporului, precum acea ticăloșie — uniunea, toleranța și patronajul, ruină pentru națiе și surpare a bisericii silnic hotărâtă de ultima femeie coborâtoare din nefericitul neam al Stuarților; de asemenea împotriva încălcării și știrbirii puterii legiuite a starostilor, drept care am scos foaia mea numită „Strigăt de bufniță în deșert"[1], tipărită la Bow-head și vândută de toți vânzătorii ambulanți în orașe și sate... iar acum...

Odată ajuns aici, se opri. Se poate prea bine presupune că, deși ideile sale despre ocârmuirea de către biserică nu erau întru totul aceleași cu ale bunului bătrân, Butler avea prea multă stimă și omenie ca să-l întrerupă în timp ce-și înșira cu o mândrie conștientă suferințele și mărturiile pe care le adusese neîncetat. Dimpotrivă, când își aminti cu amărăciune de clipa prin care trecea, Butler adaugă obolul său modest, menit să-l îmbărbăteze:

— Ați fost binecunoscut, bătrânul și respectabilul meu prieten, ca un sincer și încercat slujitor al Crucii; unul care, așa cum spune Sfântul Jerom[2] „per infamiam et bonam famam grassari ad immortalitatem"[3], ceea ce în traducere liberă se poate spune: „se grăbește întru viață

---

[1] În scrierea sa *Vindication of Cameron's Name (În apărarea numelui lui Cameron)* adăugată la biografia acestuia, pe care a alcătuit-o, Patrick Walker spune: „În ultima vreme cineva a scris *A Cry of an Owl in the Desert to all Elderships (Strigăt de bufniță în deșert către toți bătrânii conducători ai obștii)*. Autorul acestei scrieri este necunoscut, iar Scott îl pune pe seama lui Davie Deans. (A se vedea D. Hay Fleming *Six Worthies of the Covenant (Șase nume ilustre ale Covenant-ului)*".

[2–3] Sfântul Jerom (342–420), traducătorul Bibliei în latină. Citat din 2 Corintieni 6:8.

veșnică, fie că i se aduce necinste, sau se bucură de nume bun". Ați fost unul dintre acei către care sufletele gingașe și temătoare strigă în singurătatea nopții: „Paznicule, ce oră din noapte e? Ce oră din noapte?[1] Și, desigur, așa cum acest har divin nu e dat fără îngăduirea Domnului, tot astfel nu e dat fără o anumită însărcinare și un anume rost.

— Primesc lucrul acesta ca atare, zise bietul Deans, strângând la rândul său mâna lui Butler; și dacă n-am fost învățat să citesc Sfânta Scriptură într-altă limbă decât scoțiana mea vorbită din părinți (chiar și în nenorocirea ce dase peste el nu-i scăpase citatul latin folosit de Butler), am învățat-o, totuși, astfel încât trag nădejde să rabd supus și această nenorocire abătută de soartă asupra mea. Dar, o, Reuben Butler, gândește-te la biserica presbiteriană, de care sunt nevrednic, dar am fost, totuși, socotit unul din vârfurile ei, precum săgeata poleită din înaltul turlei și potrivit să-i fiu stâlp de sprijin, căci, începând din anii tinereții m-am numărat printre îndrumători... ce vor spune cei ușuratici și necunoscători ai doctrinei, despre călăuza care nu poate să-și ferească propria sa familie de pași greșiți! Cum se vor apuca să cânte, să dojenească, când or să vadă că odraslele celor care au îmbrățișat doctrina pot să alunece din nou în asemenea păcat, precum cândva urmașii lui Belial! Dar îmi voi purta crucea, aflându-mi mângâiere la gândul că orice s-a dovedit bun în mine sau ai mei a fost doar ca lumina dată de târâtoarele de pe coasta dealului, într-o noapte întunecoasă — ochilor ea li se pare scânteietoare, fiindcă în jur totul e cufundat în beznă; dar când peste culmile munților se luminează de ziuă, se vădește, până la urmă, că sclipirea cu pricina nu e decât aceea a unui biet vierme de varză.

Pe când Deans rostea aceste vorbe, ușa se deschise din nou și domnul Bartoline Saddletree păși înăuntru, cu pălăria sa în trei colțuri dată mult spre spate și o batistă de mătase sub ea, ca să o mențină în acea

---

[1] Aici cu sensul: cât mai e până se face ziuă și vine ceasul izbăvirii? Întrebare pusă de edomiții asupriți: Isaia, 21:11.

poziție răcoroasă; în mână avea bastonul cu măciulie de aur, iar purtarea sa se vădea în întregime aceea a unui cetățean bogat, care într-o zi ar putea să facă parte din magistratură, dacă nu cumva să ocupe într-adevăr chiar jilțul primului magistrat. Rechefoucauld[1], care a smuls vălul de pe atâtea și atâtea tare urâte ale inimii omenești, spune că nenorocirile celor mai buni prieteni ai noștri nu ne sunt cu totul neplăcute. Domnul Saddletree s-ar fi mâniat foarte dacă cineva i-ar fi zis că pacostea abătută asupra lui Effie Deans și rușinea familiei ei îi făcea plăcere; și totuși, nu se știe niciodată dacă, mulțumit cum era să se dea drept o persoană însemnată, să pună întrebări, să facă cercetări și să lămurească ce zicea legea în toată istoria asta, nu-și afla, ca să nu spunem mai mult, deplină mângâiere în mâhnirea pe care din milă și nimic altceva o simțea pentru verișoara soției. Acum era stăpân pe o adevărată chestiune judiciară, o cunoștea de la capăt, în loc să fie nevoit, așa cum i se întâmpla de obicei, să-și dea părerea unde nu se simțea nevoie de ea și nu era dorită; iar această schimbare îl făcea să se simtă la fel de fericit ca un băiețandru, atunci când capătă primul lui ceas nou, care merge de adevăratelea dacă e întors, și are arătătoare adevărate și un cadran veritabil. Dar pe lângă acest subiect, care cerea investigație juridică, mintea lui Bartoline era de asemenea plină de istoria lui Porteous, moartea lui cumplită și toate urmările ce se putea ca o asemenea întâmplare să le aibă asupra orașului și obștii sale. Bartoline era pus în fața a ceea ce francezii numesc *l'embarras des richesses,* încurcătura iscată de o prea mare bogăție de idei. Păși înăuntru, dându-și seama de dubla sa importanță, plin de superioritatea unui om care cunoaște mai multe decât lumea adunată în încăperea unde intră și socoate că are dreptul să dea drumul, fără milă și cruțare, la tot ce știe.

---

[1] *Francois, duce de la Rochefoucauld* (1613–1680): *Réflexions ou Sentences et Maximes (Reflecții sau sentințe și maxime),* 1665: „În nenorocirea abătută chiar și asupra celor mai buni prieteni ai noștri, aflăm întotdeauna ceva ce nu ne e cu totul neplăcut".

— Bună dimineața, domnule Deans, bună dimineața, domnule Butler, nu știam că-l cunoașteți pe domnul Deans.

Butler dădu un răspuns de mântuială; nu e greu de închipuit pe ce temei nu discuta adesea cu niște inși oarecare, nici buni, nici răi, precum Saddletree, despre legăturile sale cu această familie, care, după părerea lui, aveau ceva ce ținea de o delicată taină.

Mulțumit la culme de sine însuși, vrednicul cetățean se așeză pe un scaun, își trase răsuflarea și pentru prima oară de când sosise își încercă vlaga de netăgăduit a plămânilor printr-un suspin adânc și de-o gravă demnitate, al cărui sunet și intonație aducea cu un geamăt.

— Groaznice vremuri, vecine Deans, groaznice.

— Păcătoase, obraznice, fără rușine de Dumnezeu, răspunse Deans cu voce mai joasă și mai potolită.

— Cât despre mine, urmă Saddletree, umflându-se în pene, ba cu nenorocirea prietenilor, ba cu cele întâmplate cu bătrâna și sărmana mea țară, s-ar spune că toată puterea de judecată ce-am avut-o vreodată s-a dus, astfel că uneori mă socot la fel de ignorant de parcă m-aș număra *inter rustices*.[1] Ei poftim, mă scol dimineața cu toată legea în degetul mic, gândurile numai bine rânduite în minte privitor la ce-i de făcut pentru sărmana Effie, acum că a lovit-o nenorocirea, când iată, a trebuit ca mulțimea să se ridice și să-l spânzure pe Jack Porteous de grinda boiangiului și din nou să-mi zboare ce aveam în cap.

Oricât de abătut era din pricina nenorocirii ce dăduse peste propria-i familie, Deans nu se putu opri de a arăta oarecare interes față de aceste vești. Saddletree începu numaidecât să dea amănunte în privința răscoalei și urmărilor ei, în timp ce Butler folosi prilejul ca să stea de vorbă între patru ochi cu Jeanie Deans. Ea îi înlesni ceea ce el căuta, părăsind odaia ca și cum și-ar fi văzut mai departe de unele treburi de dimineață. Peste

1 Printre țărani (lat.).

câteva clipe, Butler o urmă, lăsându-l pe Deans atât de prins cu stăruitorul său oaspete, încât nu prea erau sorți să bage de seamă că lipseau.

Locul întâlnirii lor era o încăpere din afara casei, unde Jeanie avea obiceiul să se ocupe cu orânduirea produselor lăptăriei. Când Butler găsi prilejul să se furișeze după ea acolo, o află tăcută, amărâtă și gata să izbucnească în plâns. În loc să vădească acea hărnicie neobosită cu care era obișnuită să-și ocupe mâinile punând umărul la vreo treabă folositoare în gospodărie, stătea așezată, nepăsătoare, într-un colț, copleșită, după câte se părea, de povara propriilor ei gânduri. Totuși, în clipa când Butler intră își șterse ochii și, cu simplitatea și sinceritatea firii ei, deschise numaidecât vorba:

— Îmi pare bine că ai venit, domnule Butler, zise, fiindcă... fiindcă... fiindcă voiam să spun că între noi totul trebuie să se sfârșească... e mai bine pentru amândoi.

— Să se sfârșească! făcu uimit Butler. Și de ce trebuie să se sfârșească? Recunosc că e o grea încercare, însă vina nu e nici a mea, nici a ta — e o nenorocire trimisă de Dumnezeu și trebuie să fie îndurată; dar aceasta nu poate să-i facă pe oameni să nu-și țină cuvântul dat, atâta timp cât cei care și-au jurat credință doresc să rămână mai departe legați prin făgăduința făcută.

— Dar, Reuben, zise tânăra, și-l privi cu drag, știu eu bine că te gândești mai mult la mine decât la dumneata; și, ca să mă plătesc, nu pot decât să mă gândesc mai mult la binele dumitale decât la al meu. Ești un om cu un nume fără pată, crescut ca să fii în slujba lui Dumnezeu și toată lumea zice că într-o zi o să ajungi la un loc înalt în biserica scoțiană, deși, chiar și acum, doar sărăcia te împiedică să te ridici. Sărăcia nu e sprijinitor bun, Reuben, și asta o știi prea bine; dar numele prost e unul și mai rău și asta n-o s-o afli niciodată datorită mie.

— Ce vrei să spui? zise Butler aprig și nerăbdător; sau, care e legătura între vina surorii tale — dacă despre vină poate fi vorba — ceea ce, cu ajutorul lui Dumnezeu, trag nădejde că încă se mai poate dovedi

că nu are — și logodna noastră? Cum e cu putință ca aceasta să ne înrâurească pe tine sau pe mine?

— Cum poți să-mi pui această întrebare, domnule Butler? Crezi, că pata asta va fi uitată vreodată, atâta timp cât capetele noastre fac umbră pământului? Oare nu se va lipi de noi și de copiii noștri, și chiar de copiii copiilor lor? S-ar putea ca pentru mine și ai mei să fi însemnat ceva că am fost copila unui om cinstit; dar să fii soră cu o... Vai, Doamne! O dată cu acest strigăt își pierdu tăria și izbucni într-un plâns amarnic.

Îndrăgostitul se străduí cât putu s-o facă să se liniștească și în cele din urmă izbuti; dar când își veni în fire, Jeanie nu făcu altceva decât să se exprime cu același glas hotărât ca mai înainte.

— N-o să aduc rușine în casa nici unui bărbat, Reuben Butler; propriile mele nenorociri pot și trebuie să le îndur, dar n-am de ce să le agăț pe umerii altora. O să-mi duc singură povara — spinarea e făcută pentru greutăți.

Un îndrăgostit e din fire îndărătnic și bănuitor, iar pentru bietul Butler, între repeziciunea cu care Jeanie se arăta gata să desfacă logodna, sub pretext că năzuia la liniștea lui sufletească și la reputația sa demnă de stimă, și sarcina ce i-o dăduse străinul întâlnit în dimineața acelei zile, părea să se înfiripeze o legătură plină de înțeles. Vocea îi tremura în timp ce întreba dacă nimic altceva decât nenorocirea abătută în clipa de față asupra surorii ei, n-o făcea să vorbească în felul acesta.

— Și ce altceva ar putea să mă-ndemne? răspunse ea cu nevinovăție. Nu sunt oare zece ani îndelungați de când suntem în vorbă?

— Zece ani! zise Butler. E multă vreme — de ajuns poate ca o femeie să se plictisească...

— Să se plictisească de rochia ei cea veche și să-și dorească una nouă, dacă vrea să arate frumoasă, dar nu destul de multă vreme ca să se plictisească de un prieten vechi. Ochiul poate să dorească o schimbare, dar inima, niciodată.

— Niciodată! rosti Butler. Îndrăzneață făgăduială.

— Dar pe cât de îndrăzneață, pe atât de adevărată, zise Jeanie cu aceeași simplicitate netulburată care însoțea felul cum se purta la bucurie sau necaz, în treburile obișnuite și în acelea ce priveau cât se poate de mult sentimentele ei.

Butler se opri și fără să o slăbească din ochi grăi:

— Sunt însărcinat să-ți spun o vorbă.

— Nu zău! Din partea cui? Sau cine ar putea să-mi spună ceva?

— Din partea unui străin, rosti Butler, vorbind cu o prefăcută nepăsare, pe care vocea lui o arăta neadevărată. Un tânăr pe care l-am întâlnit în dimineața aceasta în Park.

— Ei, Doamne, făcu Jeanie iute, și ce-a spus?

— Că nu te-a văzut la ora la care spera, dar cerea să te întâlnești cu el, singură, la Muschat's Cairn, în seara aceasta, de îndată ce răsare luna.

— Spune-i, răspunse Jeanie în pripă, că o să vin negreșit.

— Pot să te întreb, zise Butler, tot mai bănuitor în fața acestui răspuns pregătit la iuțeală, care e bărbatul cu care ești atât de dornică să te întâlnești, într-un loc și la un ceas atât de neobișnuit?

— Pe lumea asta omul e nevoit să facă multe la care puțin îl trage inima, i-o întoarse Jeanie.

— Recunosc, zise iubitul ei, dar ce te silește să faci asta? cine e omul acesta? După cât am putut să-l văd, nu era foarte binevoitor, ce sau cine e?

— Nu știu, răspunse pe un ton liniștit Jeanie.

— Nu știi, zise Butler, pășind fără astâmpăr în sus și-n jos prin cameră. Ai de gând să te întâlnești cu un tânăr necunoscut ție la asemenea oră și într-un loc atât de neumblat — spui că ești silită să o faci — și totuși zici că nu cunoști persoana care are asupra ta asemenea putere! Ce trebuie să cred despre asta, Jeanie?

— Crede doar că spun adevărul, cum aș răspunde înainte de a-mi da ultima suflare, Reuben, nu-l cunosc pe omul ăsta, nu știu măcar să-l fi văzut vreodată; și totuși, trebuie să mă duc la întâlnirea pe care o cere — e vorba de viață și de moarte.

— O să-i spui tatălui tău sau o să-l iei cu tine?

— Nu pot, zise Jeanie; n-am voie.

— Pe mine o să mă lași să te însoțesc? O să aștept în pădurice până la căderea nopții și o să mă alătur ție când vei pleca la drum.

— Cu neputință, rosti Jeanie; nici un suflet de om nu trebuie să se afle la o depărtare la care pot fi auzite vorbele noastre.

— Te-ai gândit bine la ce fel de treabă ești pe cale să pornești? ...ceasul... locul... un ins necunoscut și care trezește bănuieli! Păi, dacă ar fi cerut să vină la tine, aici în casă, cu tatăl tău care să stea în camera de alături și de unde să poată fi chemat, te-ai fi împotrivit să te viziteze la o asemenea oră.

— S-ar putea să mi se împlinească ursita, domnule Butler; viața și siguranța mea sunt în mâna lui Dumnezeu, dar nu voi șovăi să le pun în primejdie pe una și pe cealaltă pentru sarcina pe care o s-o îndeplinesc.

— Atunci, zise Butler tare nemulțumit, trebuie într-adevăr să punem capăt pe loc și să ne luăm rămas bun. Dacă nu mai există încredere între un bărbat și logodnica lui când e vorba despre ceva atât de însemnat, înseamnă că ea nu mai are pentru el stima care face ca logodna să fie sigură și pe plac.

Jeanie îl privi și suspină.

— Socoteam, spuse, că m-am hotărât să îndur această despărțire... dar... dar... nu știam că despărțirea va fi cu supărare. Eu, însă, sunt femeie, iar dumneata bărbat — dacă ți-e mai ușor pe suflet să ai o părere rea despre mine, n-aș vrea să-ți cer să gândești altfel.

— Ești, zise Butler, așa cum ai fost întotdeauna prin simțămintele tale firești, mai înțeleaptă, mai bună, mai puțin egoistă, decât pot să fiu eu, cu tot ajutorul pe care filozofia e în măsură să-l dea unui creștin. Dar de ce... de ce stărui să întreprinzi o treabă atât de primejdioasă? De ce nu-mi îngădui să te ajut... să te ocrotesc, sau cel puțin să-ți dau povață?

— Tocmai fiindcă nu pot, nu îndrăznesc, răspunse Jeanie. Dar ascultă, ce-i asta? Desigur că tata nu e bine.

De fapt, vocile din camera alăturată deveniră dintr-o dată gălăgios de puternice, pricina acestor zbierete fiind de trebuință să o lămurim înainte de a purcede mai departe cu povestirea noastră.

Când Jeanie și Butler se retraseră, domnul Saddletree se porni să discute treaba care pe ai casei îi privea mai presus de orice. La începutul discuției lor, îl găsise pe bătrânul Deans atât de copleșit de înțelegerea adâncă a primejdiei și rușinii ce o amenința pe fiica sa, încât, deși de obicei starea lui sufletească nu ar fi îngăduit să fie atinse asemenea subiecte, ascultă fără să dea răspuns, sau, poate, fără să înțeleagă una sau două dizertații savante despre natura crimei pusă pe seama ei și, ca urmare, măsurile de trebuință. De fiece dată când Saddletree tăcea, răspunsul său era: „Nu mă îndoiesc că ne vrei binele, soția dumitale e vara noastră îndepărtată."

Încurajat de aceste semne de încuviințare, Saddletree care, ca un jurist amator, avea cel mai înalt respect pentru orice autoritate legal constituită, se întoarse din nou la celălalt subiect important al său, adică uciderea lui Porteous și rosti o aspră critică a părților amestecate în această treabă.

— Sunt vremuri nesigure... vremuri schimbăcioase, domnule Deans, când poporul ia puterea de viață și de moarte din mâinile magistraților de drept și o strânge brutal în propriile sale mâini. Părerea mea este, și la fel vor crede domnul Crossmyloof și Consiliul Privat, că această răscoală ce aduce a război, menită să ia viața unui om întemnițat căruia i s-a amânat executarea sentinței, nu se va dovedi mai bună decât perduelul tâlhăresc.

— Dacă gândul nu mi-ar fi numai la lucrul acela greu de îndurat, domnule Saddletree, zise Deans, mi-aș lua curajul ca, în treaba asta, să te contrazic.

— Cum poți să contrazici ceea ce legea spune clar, făcu Saddletree cam disprețuitor. Orice băiețandru, care a dus cândva în geantă o înștiințare de dare în judecată, o să-ți spună că perduelul este cel mai ticălos

și mai veninos soi de trădare, întrucât îi cheamă fățiș pe supușii regelui să se ridice împotriva puterii sale (mai ales cu armele și bătăi de tobă, aceste obiecte ajutătoare mărturisesc că le-am văzut și le-am auzit cu ochii și urechile mele), faptă mult mai cumplită decât lesmajestatea sau tăinuirea unui act având drept țel trădarea, asupra acestui punct nu mai încape ceartă, vecine.

— Ba totuși da, răspunse Douce Davie Deans; îți spun că lucrul acesta va putea fi tăgăduit — nu-mi place niciodată învățătura dumitale, rece, după pravilă, ca la carte, vecine Saddletree. De când speranțele oamenilor cumsecade s-au năruit, după Revoluție[1], am o părere nemaipomenit de proastă despre Parlament.

— Dar ce-ai fi vrut, domnule Deans, făcu Saddletree scos din fire, oare n-ați dobândit dreptul ca libertatea și libertatea conștiinței să fie amândouă chezășuite și lăsate moștenire în veci printr-un hrisov, vouă și urmașilor voștri?

— Domnule Saddletree, i-o întoarse Deans, știu că ești unul dintre cei înțelepți în înțelesul lumesc și că ai a face și-ți legi soarta de aceia care poartă perucă și robă și ții pasul cu avocații descurcăreți, ageri la minte din țara asta a noastră. Sunt sătul de drumul acela întunecat și jalnic pe care au făcut să o apuce acest nefericit regat, atunci când mâinile lor negre de trădare erau strânse în cele roșii ale unora dornici să ne ucidă cu înverșunare; când aceia care plănuiseră fortărețele Reformei și-au văzut speranțele preschimbate într-o capcană și bucuria în plâns.

— Nu pot să înțeleg asta, vecine, răspunse Saddletree. Sunt un presbiterian credincios bisericii scoțiene și susțin Kirk-ul și Adunarea

---

[1] Revoluția din 1688–1689, care, după fuga lui Iacob al II-lea, i-a adus la tronul Angliei pe William și Mary. În anul 1690, biserica presbiteriană a fost restabilită în Scoția, punându-se astfel capăt prigonirii unor oameni ca Davie Deans. Fapte petrecute ulterior în conducerea Kirk-ului (bisericii presbiteriene) au fost neplăcute unor puritani, ca Deans.

Generală precum și cuvenita împărțire a dreptății de către cei 15 juranți și cei 5 înalți funcționari judecătorești.

— Rușine să-ți fie, domnule Saddletree, strigă Davie care, acum, când se ivea prilejul să aducă mărturie despre abaterile și recăderea țării în păcat, își uită o clipă de năpasta abătută asupra propriei sale familii. Rușine să-i fie Adunării Generale a dumitale și doi bani nu dau pe Curtea dumitale cu juri! Ce altceva e prima decât o jalnică șleahtă de doctrinari nepăsători și clerici presbiterieni; au stat bine și la căldură, în timp ce câți mai rămăseseră din cei prigoniți se luptau cu foamea, frigul, teama de moarte și primejdia de-a fi trecuți prin foc și sabie, pe coastele umede ale dealurilor, prin turbării părăsite și mlaștini mustind de apă; iar în zilele noastre, precum musca albastră de carne, la un licăr de lumină a soarelui, ies tiptil de prin găurile unde s-au ascuns, ca să pună mâna pe amvonurile și locurile unor oameni mai cumsecade ca ei care au adus mărturii, au întărit prin jurământ spusele lor, și au luptat, și au îndurat capcane, închisori și deportarea peste mare! Un viespar de toată frumusețea! Cât despre Curtea dumitale cu juranți...

— Poți să spui ce vrei despre Adunarea Generală și să le redea bunul lor nume cine-i cunoaște; dar în privința juraților, lăsând deoparte că mie îmi sunt vecini ușă-n ușă, însă propriile dumitale reguli îți spun, cred, că a azvârli în ei cu noroi se numește a cârti împotriva lor, ceea ce este un delict *sui generis*... *sui generis*, domnule Deans... știi la ce duce asta?

— Nu cunosc mare lucru din limba Antecristului, zise Deans și nu-mi pasă nici cât negru sub unghie cum denumesc tribunalele lumești vorbele unui om cinstit. Cât despre defăimarea juraților, toți cei care pierd procesele și nouă zecimi dintre cei ce le câștigă, nici vorbă că se vor face vinovați fiindcă au cârtit împotriva lor. Și aceeași părere o am, după cum cred că știi, despre toți avocații dumitale buni de gură, gata să-și vândă știința pe bani de argint, și despre juzii plini de înțelepciune lumească, care vor îngădui să fie ascultați trei zile împricinații într-o discuție despre cum se cojește o ceapă, dar nu-și pleacă nici o jumătate de

oră urechea la mărturiile Evangheliei, îi socot, zic, niște legaliști și formaliști care sprijină prin maxime, tertipuri și denumiri iscusite folosite de lege, căile trădării de țară, deschise în ultima vreme — uniune, toleranță, patronaj și jurămintele erastiene ale prelaților. Cât despre Tribunal...

Până acum cinstitul Deans se lăsase dus de obiceiul său ce-l făcea să considere că viața lui era închinată mărturiilor aduse pentru a dovedi ceea ce el socotea drept martiriul suferit de adevărata credință și trădarea ei; dar când pomeni de Tribunal, mintea sa își aminti brusc de starea nenorocită a fiicei lui; se opri deodată în mijlocul tiradei, își apăsă fruntea cu mâinile și rămase cufundat în tăcere.

Saddletree era oarecum mișcat, dar după câte se părea nu chiar atât de adânc încât tulburarea aceasta să-l îndemne să renunțe la dreptul de a ține un discurs plicticos, prilejuit de tăcerea bruscă a lui Davie.

— Nici o îndoială, vecine, zise, e trist să bați drumurile prin tribunale, decât dacă faci asta ca să-ți îmbogățești cunoștințele și practica juridică, luând parte la procese ca auditor; și în legătură cu povestea aceea nefericită a lui Effie, trebuie să fi văzut, desigur, actul de acuzare, nu-i așa? Scoase din buzunar un mănunchi de hârtii și începu să le răsfoiască.

— Nu e asta... Aceasta e pâra lui Munro Marsport, din localitatea cu același nume, împotriva căpitanului Lackland[1], fiindcă acesta a adus pe pământurile lui de la Marsport șoimi, copoi, setter-i, plase, puști, arbalete, archebuze sau alte mijloace menite mai mult sau mai puțin să nimicească vânatul, precum cerbi, cerbi lopătari, cocoși sălbatici, gâște cenușii, potârnichi albe de Scoția, prepelițe, bâtlani și alte asemenea; după cum spune legea din 1621[2], sus-numitul pârât nu este o persoană care îndeplinește condițiile cerute pentru o asemenea petrecere a

---

[1] Nume aluziv: *lackland*, fără pământ.

[2] Conform prevederilor unei legi din 1621 cu privire la vânătoare și vânătoarea cu șoimul, nici o persoană care nu moștenise un ar nu putea să-și îngăduie un asemenea sport.

timpului. Avocații pârâtului susținură că în zilele noastre *non constat*[1] ce înseamnă un ar, care nesiguranță este de ajuns pentru a pune capăt urmărilor jalbei. Atunci, însă, în răspunsurile lor (semnate de domnul Crossmyloof, dar întocmite de domnul Younglad), avocații acuzării susțin că *in hoc statu*[2], ce sau cât înseamnă un ar nu spune nimic, întrucât, în ce-l privește pe inculpat, acesta nu stăpânește nici un fel de pământuri mai mult sau mai puțin întinse. Să zicem că arul (ajuns aici, domnul Saddletree citi de pe hârtia pe care o avea în mână) ar fi mai puțin decât a 12-a parte dintr-o palmă de pământ (partea asta e a domnului Crossmyloof, îl cunosc după cum vorbește), ce mare folos va avea de pe urma acestui fapt pârâtul, dat fiind că acesta nu posedă în Scoția nici o brazdă de iarbă? Avocatul lui Lackland răspunde pentru a doua oară că *nuhil interest de possessione*[3], reclamantul trebuie să se plângă în virtutea legii (și-acum merită să iei aminte, vecine), și să arate *formaliter et specialiter*, ca și *generaliter*, de ce Lackland nu îndeplinește condițiile pentru a practica sus-numitul sport — „să-mi spună suplicantul ce e arul și o să-i zic dacă posed sau nu unul". Desigur, reclamantul este obligat să înțeleagă propria sa plângere și legea pe care și-o întemeiază. *Titius*[4] îl pârăște pe *Maevius*[5] pentru a-și redobândi un anume cal negru împrumutat de el lui Maevius — și fără îndoială că îl va da în judecată; dar dacă Titius îl urmărește pe Maevius pentru un oarecare cal *roșu* sau *stacojiu*, nu încape îndoială că va trebui să dovedească cum că există un asemenea animal *in rerum natura*[6]. Nimeni nu poate fi obligat să pledeze pentru o prostie — adică pentru o învinuire care nu poate să fie lămurită și înțeleasă (aici nu are dreptate — cu cât

---

[1] Nu se cunoaște (lat.).

[2] În condițiile acestea (lat.).

[3] Indiferent de ce posedă (lat.).

[4-5] Nume convenționale ale părților implicate într-un litigiu ipotetic, date de către comentatorii dreptului roman.

[6] În natură.

pledoaria e mai bună cu atât o înțeleg mai puțini)... și astfel, a te referi la acea suprafață de teren, nelămurită și neînțeleasă, este ca și cum i s-ar da, în virtutea legii, o pedeapsă, oricui ar vâna, ar vâna cu șoimi, sau ar folosi setter-i și ar purta pantaloni bufanți, albaștri, fără să-i aibă"... Dar te plictisesc, domnule Deans, o să trecem la propriile dumitale treburi, deși procesul acesta deschis de Marsport împotriva lui Lackland a făcut neobișnuit de multă vâlvă la prima instanță. Ei bine, acesta este actul de acuzare împotriva sărmanei dumitale Effie: „Ținând seama că pentru noi este lucru gândit și dovedit cu smerenie... și așa mai departe... (nu-s decât vorbe care se spun de obicei) că, întrucât prin legile acestui regat și ale oricărui altul, bine ocârmuit, uciderea oricui, cu atât mai mult a unui prunc, este un păcat greu și demn de o pedeapsă strașnică. Și că, fără să fie știrbit adevărul celor îndeobște știute arătate mai sus, printr-o anumită lege, alcătuită în cea de a doua seziune a primului Parlament din timpul domniei prea nobililor și temuților noștri suverani William și Mary, s-a hotărât îndeosebi ca o femeie care în timpul sarcinii și-ar fi tăinuit starea și n-ar fi în măsură să arate că a cerut ajutor la naștere, dacă pruncul va fi aflat mort sau dispărut, să fie socotită și făcută vinovată de uciderea acestuia; iar sus-numitele fapte de tăinuire și sarcină fiind dovedite sau mărturisite, să fie supusă, ca urmare, pedepselor prevăzute de lege; totuși, în ciuda acestora, tu, Effie, sau Euphemia Deans"...

— Nu mai citi! zise Deans ridicându-și capul; mi-aș dori mai degrabă să-mi înfigi o sabie în piept decât să-mi citești un singur cuvânt.

— Bine, vecine, zise Saddletree, mă gândeam că ți-ar fi adus mângâiere să cunoști ce se poate întâmpla în bine sau rău cu treaba asta. Dar întrebarea este: ce-i de făcut?

— Nimic altceva, răspunse Deans nestrămutat, decât de îndurat încercarea pe care Domnul socoate că se cuvine să ne-o hărăzească. O, de-ar fi fost voia Lui să cheme la veșnică odihnă acest cap cărunt înainte

ca năpasta asta să se abată asupra casei și a numelui meu. Dar se va face voia Lui. Asta mai pot să spun, deși mult mai mult nu sunt în stare.

— Dar vecine, făcu Saddletree, voi tocmi avocați pentru biata fătucă! La lucrul acesta e musai de gândit.

— Dacă printre ei ar fi unul care să-și păstreze neclintită cinstea... dar îi cunosc bine. Sunt toți lumești, vicleni, și-i hăituiesc pe oameni, lacomi de bunuri pământești, erastieni și arminieni[1], toți până la unul.

— Prostii, vecine, nu trebuie să te iei după gura lumii, nici chiar dracu nu e atât de negru cum se zice; și cunosc nu un singur avocat despre care se poate spune că e oarecum la fel de cinstit ca și vecinii lui; adică sunt cinstiți în felul lor.

— Cinstea ce-o s-o găsești printre ei e într-adevăr o cinste în felul lor, i-o întoarse Davie Deans, iar înțelepciunea și învățătura pământească, atâta câtă o au, tot după chipul și asemănarea lor e, niște ochelari ce privesc drept și strâmbă lucrurile, asta sunt, buni doar să-nșele oamenii, să le arunce praf în ochi cu istețimea lor șireată și chichițele lor lumești, cu fantezia avântată, fineturile și frazele lor înflorite, luate de la împărații păgâni și din canoanele popești. În privința prostiilor acelea bune de dat la gunoi pe care mi le-ai citit[2], nu-s în stare de mai mult decât pot să facă cei născuți într-o zodie atât de rea încât să se afle la mâna lor, oricum le-o fi spunând, dar care ar trebui să fie botezați din nou cu numele de Titus[3], acea blestemată unealtă a arderii sfântului Templu, și cu numele altor păgâni de aceeași teapă cu ei.

---

[1] Adepți ai teologului reformat *Iacobus Arminius* (1560–1609) care s-a opus doctrinei calviniste a predestinării. Credința propovăduită de el era mai tolerantă decât religia lui Davie Deans.

[2] Davie Deans condamnă astfel două dintre izvoarele ce au slujit drept sursă de inspirație multor legi scoțiene: dreptul roman și dreptul canonic.

[3] *Titus* (39–81 d.Chr.), fiul împăratului Vespasian; în anul 70 d.Chr., la moartea tatălui său a devenit împărat roman; a distrus Templul de la Ierusalim.

— Tishius, îl întrerupse Saddletree, nu Titus. Domnului Crossmyloof îi pasă de Titus sau lătinie la fel de puțin cum îți pasă și dumitale. Dar așa cum stau lucrurile e mare nevoie, trebuie ca Effie să aibă un avocat. Eu aș putea să vorbesc cu domnul Crossmyloof, e binecunoscut ca un presbiterian trecut prin vârtejuri iar, pe deasupra, mai e și epitrop.

— E un erastian de rând, răspunse Deans, unul dintre oamenii publici și politici cu înțelepciune lumească, care, în zilele când aveau puterea, s-au ridicat ca să împiedice o obștească mărturisire a credinței.

— Ce-ai spune de bătrânul moșier de la Cuffabout, zise Saddletree, uneori întoarce pe dos un proces.

— El? Ticălosul, trădătorul acela? În 1715, era încins cu centura, gata să se alăture acelor munteni greoi, dacă aceștia ar fi avut vreodată norocul să treacă apa Firthului.

— Ei bine, atunci Arniston! uite un tinerel deștept, bun pentru ce-ți trebuie dumitale! zise Bartoline cu un aer triumfător.

— Da, bun ca să aducă chiar până în biblioteca aceea a lor medaliile papistășești, trimise de femeia schismatică din nord, ducesa de Gordon[1].

— Bine, bine, dar pe cineva care s-o apere trebuie să ai. Ce spui de Kittlepunt?

— E arminian.

— Woodsetter?

— Mă tem că e cocceian[2].

— Bătrânul Whilliewhaw?

— Se scaldă în toate apele.

— Tânărul Naemmo?

---

[1] În anul 1711, James Dundas din Arniston a prezentat Facultății de Științe Juridice o medalie iacobină, menită să sporească numărul celor care o simpatizau pe Elisabeta, ducesa de Gordon, romano-catolică. Avocații, temându-se că aceasta ar putea fi un afront adus reginei Ana, au ridicat unele piedici în calea acceptării ei. Faptul a inspirat pamfletul lui Daniel Defoe, *Descifrarea medaliei scoțiene* (1711).

[2] Adept al teologului german *Iohannes Cocceius* (1603–1669).

— Nu-i nimica de capul lui.

— E greu să te mulțumească omul, vecine, zise Saddletree. Ți-am înșirat crema avocaților, ai putea să alegi și singur; gândește-te, însă, că e mai sigur să te lași sfătuit de mai mulți. Ce-ai zice dacă ai face o încercare cu tânărul Mackenyie? știe ca pe apă *Practicile* unchiului său[1].

— Ce, domnule, strigă îndârjitul presbiterian, din cale-afară de mânios, vrei să-mi vorbești despre un om care și-a înmuiat degetele în sângele martirilor? Oare unchiu-său n-a murit și s-a dus acolo unde-i este locul, sub numele de „Sângerosul Mackenyie"[2]?, și n-o să fie cunoscut sub numele acesta atâta vreme cât o să se afle o gură de scoțian ca să rostească vorba asta? Cât despre Davie Deans, dacă viața scumpei fetișoare pe care o amenință pedeapsa cu moartea, și aceea a lui Jeanie, și propria mea viață și a oamenirii ar ține de rugămintea ce-aș face-o unui asemenea sclav al lui Satan ca să spună ceva în apărarea mea sau a lor, toate viețile astea ar putea să se ducă de râpă că tot n-aș scoate o vorbă.

Vocea lui ridicată în clipa când rosti această ultimă frază fu cea care întrerupse discuția dintre Jeanie și Butler și îi aduse pe amândoi „înlăuntrul casei", ca să o spunem în limba țării. Aici îl găsiră pe bietul bătrân ca scos din minți, hărțuit între durere și fanatică mânie împotriva măsurilor propuse de Saddletree; avea obrazul aprins, mâinile îi erau încleștate, vorbea pe un ton înalt, în timp ce ochii în lacrimi și vocea, care din când în când tremura, arătau că, oricât se străduia, nu răzbea să se scuture de gândul nenorocirii abătute asupra lui. Butler, care se temea de urmările pe care frământarea sa le-ar fi putut avea pentru un trup bătrân și slab, se încumetă să-i spună câteva vorbe, sfătuindu-l să aibă răbdare.

[1-2] *Sir George Mackenyie de Rosehaugh* (1636–1691), avocat, a condus procesele intentate adepților Covenant-ului, ceea ce i-a atras denumirea de „Sângerosul Mackenyie". Este autorul lucrării *Institution of the Law of Scotland (Practica legii scoțiene)* (1684); cunoscut de asemenea ca scriitor și fondator al Bibliotecii Avocaților, astăzi Biblioteca Națională a Scoției.

— Am răbdare, răspunse aspru bătrânul, mai multă decât ar putea avea oricine care-și dă limpede seama de jalnica apostazie a unor vremuri nenorocite; până-ntr-atât încât n-am nevoie nici de sectanți, nici de nepoții sectanților ca să bage în capul meu cu păr cărunt cum să-mi port crucea.

— Dar, domnule, urmă Butler, fără să se supere că se terfelea astfel credința bunicului său, trebuie să folosim mijloace omenești. Când chemi un doctor, n-ai să-l întrebi, cred, ce idei religioase are.

— Nu? făcu Davie. L-aș întreba, totuși. Și dacă nu m-ar convinge că gândește așa cum trebuie despre necredința din dreapta sau din stânga, în vremea noastră, nici un strop din doctoria lui nu ar trece prin gâtlejul fiului tatălui meu.

E primejdios să te bizui pe un exemplu. Butler făcuse lucrul acesta și dăduse greș; dar, precum un soldat viteaz atunci când flinta sa nu scoate foc, nu bătu în retragere ci trecu la atacul cu baioneta.

— E o înțelegere prea aspră a îndatoririlor dumneavoastră, domnule. Soarele strălucește peste cel drept și cel nedrept, iar în viață, trec împreună prin împrejurări care adesea fac neapărat de trebuință legăturile dintre ei, poate că cel înrăit are prilejul să fie convertit de cel bun și, de asemenea, poate că printre alte încercări, cel virtuos va fi supus la aceea de a se întovărăși cu cel nelegiuit.

— Ești un băietan fără minte, Reuben, când vii cu argumentele acestea mărunte, răspunse Deans. Oare omul poate să se atingă de smoală și să nu se mânjească? Sau ce gândești despre neînfricații susținători ai Covenant-ului care n-ar dori nici măcar să audă glasul unui pastor, cu oricâte haruri și farmece ar fi el dăruit, dacă vorbele lui nu aduc mărturie împotriva ticăloșiilor vremii? Pe mine și pe ai mei nu ne va apăra vreodată nici un avocat care nu și-a dat obolul la mărturiile aduse de rămășițele celor împrăștiați și totuși atât de vajnici, rămași neclintiți printre despicăturile stâncilor.

Cu aceste vorbe și ca și cum s-ar fi simțit obosit atât de asemenea argumentări cât și de musafirii lui, bătrânul se sculă și printr-o mișcare

a capului și a mâinii, prin care părea să-și ia rămas bun de la ei, se duse să se închidă în camera lui de dormit.

— Când îl auzi cum vorbește în felul acesta nebunesc, îți dai seama că zvârle cu viața fetei lui, zise Saddletree către Butler. De unde o să ia un avocat Cameronian? Sau, cine a mai auzit ca un avocat să pătimească de dragul unei religii sau alta? Viața fetișoarei ăsteia e aruncată pe fereastră și nimic altceva.

În timp ce avea loc această ultimă parte a dezbaterii unor păreri opuse, Dumbiedikes sosise la ușă, descălecase, agățase frâul poneiului de cârligul în care-l agăța de obicei și se lăsase să cadă pe banca cu spătar înalt unde stătea întotdeauna. Ochii lui urmăriră mai întâi un vorbitor, apoi pe-un altul, până când, din ultimele vorbe ale lui Saddletree, prinse tristul înțeles al întregii discuții. Se ridică de pe bancă, șontăcăi prin odaie și, apropiindu-se de urechea lui Saddletree, rosti cu o voce tremurândă de sfială și neliniște:

— Banii... banii n-or să-i ajute cu nimic, domnule Saddletree?

— Hm! făcu Saddletree și privi grav. Banii or să ajute cu siguranță în Parlament, dacă se află ceva care *poate* să ajute; dar de unde bani? Domnul Deans, după cum vedeți, nu va face nimic; cu toate că doamna Saddletree este ruda lor îndepărtată și le dorește tot binele, totuși nu i-ar plăcea să fie ținută ca *singuli in solidum*[1] pentru o treabă atât de costisitoare. Dacă fiece prieten ar lua asupră-și o parte din această sarcină, s-ar putea face ceva, fiecare să răspundă pentru ceea ce dă... nu mi-ar place să văd pierdut procesul fără să se fi pledat (în apărare)... n-ar fi lucru de laudă, în ciuda a tot ce spune nesocotitul ăsta de *whig*[2].

— Eu o să... o să... da (luându-și curajul), o să răspund, zise Dumbiedikes, pentru o sumă de 20 de lire sterline. Și tăcu, în timp ce privea cu ochii mari, mirat să se vadă în stare de o asemenea hotărâre neobișnuită și de generozitatea sa nemăsurată.

---

[1] Locuțiune latină: singura răspunzătoare.

[2] Membru al partidului liberal din Anglia.

— Dumnezeu cel Atotputernic să vă binecuvânteze, boierule, zise Jeanie, copleșită de un val de recunoștință.

— Poți să spui treizeci, zise Dumbiedikes, care își întoarse cu sfială privirea de la Jeanie și și-o îndreptă spre Saddletree.

— O să ajute de minune, zise Saddletree, frecându-și mâinile; și o să vă puteți folosi de toată dibăcia și cunoștințele mele ca banii să ajungă hăt, cât mai multă vreme... o să-i leg strâns... știu cum trebuie să-i faci pe tinerii focoși să ia onorarii mici, ba să și fie bucuroși că le capătă — n-ai decât să-i lași să creadă că mai ai vreo două procese importante care se apropie și or să lucreze ieftin, ca să aibă clienți. Las' pe mine când e vorba să duci cu zăhărelul un avocat — nu-i nici un păcat să scoți de la ei cât poți pentru banii tăi... la urma urmei nu pun în treaba asta decât suflul gurii... nu-i costă nimic; pe când în amărâta mea meserie de șelar, care fac căpestre și hamuri, ieșim cu bani grei doar pentru piei tăbăcite și piele.

— Aș putea să vă fiu de folos cu ceva? rosti Butler. Tot avutul meu e haina neagră pe care o port; dar sunt tânăr... datorez mult familiei. Nu pot face nimic?

— Poți să ajuți la adunarea de dovezi, domnule, răspunse Saddletree; dacă am avea putința să găsim pe cineva care să spună că i-a dat câtuși de puțin a înțelege în ce stare se afla, ar putea să scape ușor... așa mi-a zis domnul Crossmyloof. Avocatul statului, zice, nu poate fi silit să dovedească ce e sigur sau îndoielnic, fie că mărturiile sunt de netăgăduit sau nu — el nu ar putea fi chemat să arate, despre asta sunt încredințat — că a fost una sau alta și nu contează mult care din două. De aceea, zice, învinuirea adusă trebuie respinsă de cel pârât, prin dovezile aduse de avocații apărării. Și nu se poate face altfel.

— Dar fapt este, domnule, răspunse Butler, că această biată fată a născut un copil; desigur că avocații statului trebuie să dovedească asta.

Saddletree conteni o clipă, în timp ce fața lui Dumbiedikes, care se îndrepta de la unul la altul dintre vorbitori, de parcă ar fi fost așezată pe un ax, luă o înfățișare mai veselă.

— Da, da, da, zise Saddletree după ce o clipă șovăi demn, hotărât că acesta este un lucru ce trebuie dovedit, așa cum tribunalul va declara mai pe larg într-o dare de seamă particularnică acestui caz, după procedura obișnuită; cred, însă, că treaba e ca și făcută, fiindcă și-a mărturisit vina.

— A mărturisit omorul? strigă Jeanie, care scoase un țipăt ascuțit ce-i făcu pe toți să tresară.

— Nu, n-am spus asta, răspunse Bartoline. Dar a destăinuit că a născut copilul.

— Și-atunci, ce s-a întâmplat cu pruncul? făcu Jeanie, fiindcă de la ea n-am scos o vorbă, doar suspina și vărsa lacrimi amare.

— Spune că i-a fost răpit de către femeia în casa căreia a născut și care a ajutat-o la naștere.

— Și cine era femeia aceea? întrebă Butler. Desigur, datorită ei s-ar putea afla adevărul. Cine era? Alerg numaidecât la ea.

— Aș vrea să fiu la fel de tânăr și mlădios ca dumneata și să am așijderi darul vorbirii, zise Dumbiedikes.

— Cine e? repetă din nou Butler, cu nerăbdare.

— Asta n-o știe nimeni altul decât ea însăși; mai departe a mărturisit sub jurământ și s-a împotrivit să răspundă la această întrebare.

— Atunci mă duc îndată la ea însăși, zise Butler; rămâi cu bine, Jeanie; și-apoi, apropiindu-se de ea: Nu lua vreo *hotărâre nechibzuită* până când nu ai vești de la mine. Rămâi cu bine! și părăsi numaidecât căsuța.

— M-aș duce eu, bombăni neliniștit și îngrijorat moșierul, dar poneiul meu nu vrea nici în ruptul capului să ia alt drum decât numai de la Dumbiedikes până aici, la capătul casei, și tot așa, din nou drept înapoi.

— Le faceți un bine mai mare, zise Saddletree, în timp ce ieșeau împreună din casă, dacă îmi trimiteți cele 30 de lire.

— 30 de lire? se codi Dumbiedikes, care acum nu mai putea să fie văzut de ochii ce-i înflăcărase pornirea sa generoasă; am spus numai 20.

— Da; dar, i-o întoarse Saddletree, ați asigurat că veți mai adăuga la această sumă; și astfel, ați cerut stăruitor voie să îndreptați ce-ați spus la început și să spuneți 30 în loc de 20.

— Așa am spus? Nu-mi pasă de ce-am spus, răspunse Dubiedikes, dar mă țin de orice am făgăduit. Apoi, încălecându-și cu oarecare greutate armăsarul, adăugă: Nu credeți, domnule Saddletree, că ochii lui Jeanie, plini de lacrimi, luceau ca boabele de chihlimbar?

— Nu mă pricep cine știe cât la ochii femeilor, moșierule, răspunse nesimțitor Bartoline, și tot atât de puțin mă sinchisesc de ele. Mi-aș dori să fiu scutit la fel de bine și de limbile lor ascuțite; deși, adăugă el, dornic să-și păstreze reputația de bărbat stăpân la el acasă, nu multe neveste ies mai puțin din vorba soțului decât a mea, boierule. Nu îngădui nici perduelul, nici lezmajestatea, împotriva autorității mele suverane.

În aceste vorbe, moșierul nu găsi ceva atât de important încât să merite un răspuns, iar după ce schimbară un salut mut, se despărțiră în pace și, fiecare cu însărcinarea luată asupra sa, își văzură de drum.

CAPITOLUL XIII

„Îl voi feri pe acest ins de înec,
Chiar dacă corabia n-ar avea
Mai multă putere decât o coajă de nucă."
Furtuna[1]

Butler nu simțea nici oboseală, nici nevoie de mâncare sau băutură ca să-și refacă forțele, deși, după felul cum își petrecuse noaptea, ar fi putut fi doborât de una sau cealaltă. Dar ardoarea cu care se grăbea să vină în ajutorul surorii lui Jeanie Deans îl făcea să le uite pe amândouă.

La începutul drumului, iuți atât de mult pasul, încât mai că fugea, când, mirat, auzi cum din urmă cineva îl striga pe nume, chemare ce se lupta cu o tuse astmatică și era aproape acoperită de trapul răsunător al unui ponei din munții Scoției. Privi îndărăt și-l văzu pe Dumbiedikes, care venea după el cât putea de repede, căci, din fericire pentru moșierul hotărât să stea de vorbă cu Butler, întâmplarea făcea ca propriul său drum spre casă să fie, preț de vreo două sute de iarzi, unul și același cu calea cea mai scurtă spre oraș.

Când se auzi chemat astfel, Butler se opri, în timp ce în sinea sa numai vorbe de bine nu-i spunea călărețului cu sufletul la gură, care în felul acesta îl făcea să zăbovească în drumul său.

— Aha! aha! aha! articula la iuțeală Dumbiedikes, înfrânând pasul greoi al calului, lângă prietenul nostru Butler. Aho! aho! aho! calul ăsta al meu e un animal îndărătnic, cu nălucă. De fapt izbutise să-l ajungă

[1] Shakespeare, *Furtuna*, I, 1, 43–44.

pe cel urmărit taman în locul de unde mai departe i-ar fi fost cu neputință să se țină după el, întrucât drumul lui Butler se despărțea de acela ce ducea spre Dumbiedikes și nici un fel de mijloc de înrâurire sau constrângere pe care călărețul l-ar fi putut cumva folosi față de bucefalul său nu ar fi fost în stare să îndemne celtica încăpățânare a lui Rory Bean (așa se numea calul), să se abată măcar cu un iard de la cărarea spre propriul său *paddock*[1].

Chiar și atunci când călărețul își trase sufletul, după gâfâiala pricinuită de trapul mult mai iute decât acela cu care Rory sau el erau obișnuiți, nobilul țel al lui Dumbiedikes părea, cum s-ar spune, să i se fi înțepenit în gât și să-l împiedice să-l dezvăluie, astfel încât Butler rămase în așteptare aproape trei minute, timp ce-i fu de trebuință celuilalt, ca să poată scoate o silabă; iar glasul odată regăsit, după ce se căzni de vreo două ori, omul nu fu în stare să rostească decât:

— Aha! Aha, Aha! Frumoasă zi pentru seceriș, zic, domnu'... domnu' Butler.

— Frumoasă, într-adevăr, zise Butler. Vă doresc o dimineață bună, domnule.

— Stai, stai puțin, răspunse Dumbiedikes. Nu asta aveam de spus.

— Atunci, rogu-vă, spuneți repede, și dați-mi poruncă, vă cer de mai multe ori iertare, dar sunt grăbit și *Tempus nemini*[2], cunoașteți proverbul.

Dumbiedikes nu cunoștea proverbul și nici măcar nu-și dădu osteneala să încerce să pară că l-ar cunoaște, așa cum alții în locul său ar fi fost în stare să facă. Toate putințele minții sale erau îndreptate spre o singură și măreață propunere și nu avea cum să-și îngăduie o desprindere a unora din ele, pentru apărarea unui avanpost.

— Domnule Butler, spuse, știi cumva dacă domnul Saddletree e un mare avocat?

---

[1] Pășune, mai ales lângă o crescătorie de cai (engl.).

[2] În latină: Timpul nu așteaptă pe nimeni.

— Nu cunosc părerea altora în această privință, ci numai a sa, răspunse sec Butler; dar fără îndoială că el este acela care înțelege cel mai bine propria sa valoare.

— Humph, răspunse tăcutul Dumbiedikes cu o voce care părea să zică: „Domnule Butler, înțeleg ce vreți să spuneți". Dacă-i așa, urmă el, o să-l folosesc pe propriul meu om de afaceri, Nichil Novit, e fiul bătrânului Nichil și e aproape la fel de iute și neobosit ca și taică-su, el să aibă grijă de procesul lui Effie.

Și după ce dovedise astfel mai multă agerime decât Butler s-ar fi așteptat din partea lui, duse politicos mâna la pălăria sa în trei colțuri cu fireturi aurii și printr-o lovitură în coaste îi împărtăși lui Rory Bean cum că de astă dată plăcerea călărețului era să purceadă spre casă; gest plin de tâlc, la care calul se supuse cu o vioiciune la fel de mare precum aceea a oamenilor și animalelor, când tălmăcesc îndemnuri și se supun unor imbolduri ce se potrivesc pe de-a-ntregul propriilor lor aspirații.

Butler începu din nou să bată drumul, nu fără ca timp de o clipă să i se redeștepte acea pizmă pe care grija arătată de cinstitul moșier familiei lui Deans o stârnise în diferite rânduri în adâncul inimii sale. Era însă prea mărinimos ca să nutrească multă vreme un simțământ înrudit cu iubirea de sine. „Are din belșug ceea ce mie îmi lipsește; de ce m-aș simți jignit că-l lasă inima să jertfească niște bani puși la ciorap ca să le fie de folos, în lucruri pe care eu, fără o para frântă, nu pot decât să doresc să le îndeplinesc. Să facem fiecare ce putem, pentru numele lui Dumnezeu. Ea să fie fericită — scăpată de acea nenorocire și rușine ce pare să plutească deasupra capului ei. Cât despre mine, să-mi fie îngăduit doar să găsesc mijlocul de a zădărnici acea încercare înspăimântătoare din seara aceasta și apoi, adio altor gânduri, deși coardele inimii mele se frâng când mă despart de ele!

Iuți pasul și în curând ajunse la ușa temniței sau mai degrabă în fața intrării acesteia, acolo unde până noaptea trecută se găsea ușa. Cuvintele schimbate între el și străinul învăluit în mister, vorbele trimise de acesta

lui Jeanie, discuția răscolitoare dintre ei doi despre ruperea logodnei și scena hotărâtoare avută cu bătrânul Deans îi absorbiseră într-atât mintea încât izbutiseră să șteargă până și amintirea tragicei întâmplări la care fusese martor în seara din ajun. Grupurile care stăteau de vorbă împrăștiate pe stradă, și tăcerea la apropierea unor străini, sau percheziționile zgomotoase ale împuterniciților poliției orășenești, sprijiniți de mici patrule de militari, înfățișarea cazărmii gărzilor, cu de trei ori mai multe sentinele în față decât altădată și, în fine, privirea abătută a celor din clasele de jos care, conștienți că puteau să dea loc la bănuieli, și la întrebarea dacă se făcuseră vinovați de a fi luat parte la o răscoală, ce pare-se aveau să prilejuiască cercetări necruțătoare, se strecurau de ici-colo, umili și speriați la înfățișare, precum niște oameni al căror chef de viață, istovit de urgia și primejdiile unei destrăbălări nebunești, în timpul nopții, a doua zi sunt moi, sfiicioși și buni de nimic — toate acestea nu-i treziră luarea-aminte.

Cu mintea numai la acel subiect deosebit de ceea ce vedea, și pentru el mult mai însemnat, Butler nu fu izbit de aceste semne de neliniște și frământare, până când nu avu în față intrarea temniței și o văzu apărată de un șir dublu de străji, în loc de ivăre și gratii. Strigătul lor „Stai, stai!" intrarea ce se înfățișa fără ușă, înnegrită de fum, scara în melc și încăperile închisorii, pe care acum le putea privi oricine, îi readuseră în minte toate faptele din noaptea trecută. Când ceru să-i vorbească lui Effie Deans, se arătă același temnicer înalt, uscățiv, cu păr argintiu, pe care îl văzuse în seara din ajun.

— Socot, răspunse acesta cu o perfidie într-adevăr scoțiană, atunci când Butler ceru să fie lăsat să intre, socot că ești tot flăcăul acela care venise ieri ca s-o vadă?!

Butler recunoscu, era unul și același.

— Și cred că m-ai luat la întrebări, urmă temnicerul, când închidem și dacă închidem cumva mai devreme din pricina lui Porteous?

— Se prea poate că am spus așa ceva, zise Butler, dar acum întrebarea este: pot să o văd pe Effie Deans?

— Asta nu știu, intră pe-acolo, urcă pe scara în melc și mergi până la arestul din stânga.

Bătrânul îl urmă îndeaproape cu cheile în mână, fără s-o uite fie chiar și pe aceea uriașă care cândva deschidea poarta dinafară a stăpânirilor sale, deși în clipa de față nu era decât o povară de prisos și de nici o trebuință. Butler nu apucă bine să intre în încăperea spre care fusese îndrumat, când mâna încercată a temnicerului alese cheia potrivită și încuie pe dinafară. La început Butler își închipui că mișcarea se datora doar prevederii și râvnei intrate în obicei și legate de slujba acestui om. Dar când auzi porunca „Scoate garda", dată cu glas gros, și numaidecât după aceea auzi cum zăngăneau armele unei sentinele în timp ce aceasta era pusă de strajă la ușa arestului, strigă iară către temnicer:

— Bunul meu prieten, am o treabă importantă cu Effie Deans și rog s-o văd cât mai curând posibil.

Nici un răspuns.

— Dacă e împotriva regulamentului să-mi îngădui să văd deținuta, repetă Butler cu voce și mai tare, rogu-te să mi-o spui și să mă lași să-mi văd de treburi. *„Fugit irrevocabile tempus"*[1], murmură el pentru sine însuși.

— Dacă aveai vreo treabă, trebuia s-o faci înainte de-a veni, răspunse de afară omul cu cheile; o să afli că-i mai ușor să intri aici, la pârnaie, decât să ieși. Nu prea mai sunt sorți ca o altă gloată răsculată care să-l ceară pe Porteous să vină să ne prostească din nou. Acum legea n-o să se lase nici moartă, vecine, și asta o s-o afli pe pielea ta.

— Ce vrei să spui, domnule? i-o întoarse Butler. Trebuie că mă iei drept vreun altul. Mă numesc Reuben Butler, predicator al Evangheliei.

— Asta știu foarte bine, zise paznicul.

---

[1] În latină: „Timpul fuge și nu poate fi chemat înapoi" (Vergilius, *Georgicele*, III, 284).

— Bun, atunci dacă mă cunoști, am la rândul meu dreptul să aflu de la dumneata, ce mandat te împuternicește să mă ții închis; lucrul acesta, după câte știu, este dreptul fiecărui supus britanic.

— Mandat! făcu temnicerul — mandatu-i dus la Libberton cu doi polițiști de-ai *sheriff*[1]-ului care te caută. De-ai fi stat acasă, cum ar fi stat orice om cumsecade, ai fi văzut mandatu'; da' dacă vii de bunăvoie ca să te bagi la zdup, ce să-i faci, drăguțu' meu?

— Așadar nu pot s-o văd pe Effie Deans și ești hotărât să nu-mi dai drumul!

— E drept că nu, vecine, răspunse ursuz bătrânul; cât despre Effie Deans o să ai destule bătăi de cap cu treburile tale și pe-ale ei las-o pe ea să-și vadă; cât despre dat drumu', asta trebuie să fac după cum o hotărî magistrații. Și acum, deocamdată rămâi cu bine, fiindcă trebuie să văd ca Deacon Sawyas să pună la loc una sau două uși pe care oamenii dumitale, ăia pașnici, le-au spart ieri, dom' Butler.

Vorbele acestea aveau în ele ceva care întărâta grozav dar și ceva înspăimântător de enigmatic. Faptul de a fi întemnițat chiar și pe temeiul unei învinuiri false are ceva neplăcut și amenințător chiar și pentru firile mai curajoase decât aceea cu care Butler s-ar fi putut lăuda; căci, deși înzestrat cu acea hotărâre izvorâtă din simțul datoriei și o dorință de-a duce lucrurile până la capăt ce-i făcea cinste, totuși, din cauză că avea o imaginație vie și trupul plăpând, nu se bucura nici pe departe de acea indiferență și stăpânire de sine în fața primejdiei, fericita zestre a celor cu o sănătate mai oțelită, nervi mai de neclintit și o finețe a simțurilor mai puțin pătrunzătoare, În mintea sa părea să plutească gândul nedeslușit al unui pericol, pe care nu era în stare nici să-l înțeleagă, nici să-l preîntâmpine. Încercă să se gândească din nou la cele întâmplate noaptea trecută, cu nădejdea că va găsi mijlocul să lămurească sau să justifice purtarea sa, fiindcă apăruse în rândul gloatei, căci îi trecu numaidecât

[1] În jurisdicția scoțiană: primul președinte al unui district.

prin minte că această împrejurare era temeiul pe care fusese închis. Și descoperi cu îngrijorare că nu-și amintea ca vreun martor nepărtinitor să fi băgat de seamă cum încercase din când în când să intre în vorbă cu răzvrătiții și să-i înduplece să-i dea drumul. De asemenea, nenorocirea familiei Deans, primejdioasa întâlnire a lui Jeanie, pe care acum nu putea nădăjdui s-o împiedice, nu erau străine de aceste gânduri neplăcute. Totuși, nerăbdător cum era să capete lămuriri despre pricina arestării sale și, dacă se putea, să-și dobândească libertatea, îl cuprinse un tremur de rău augur, pare-se; când, iată că la capătul unei ore petrecute în încăperea lui singuratică, fu chemat să se înfățișeze magistratului care făcea cercetări. Fu dus din închisoare sub paza strașnică a unei grupe de soldați, cu măsuri de precauție luate de paradă, grijă ce, oricât de nelalocul ei și fără rost ar fi fost, este îndeobște arătată *după* niște întâmplări pe care asemenea măsuri de prevedere, folosite la timp, ar fi putut să le preîntâmpine.

Fu introdus în Camera de Consiliu, cum se numea locul unde erau adunați magistrații și care atunci se afla nu departe de închisoare. Erau de față unul sau doi dintre senatorii orașului, iar aceștia păreau pe cale să purceadă la cercetarea unui ins adus la capătul mesei lungi cu o acoperitoare verde, în jurul căreia consiliul se întrunea de obicei.

— E predicatorul? întrebă unul dintre magistrați în timp ce un slujbaș al primăriei, aflat la porunca lor, îl aducea pe Butler. Omul răspunse că da.

— Să stea jos o clipă; treaba cu omul acesta o s-o terminăm fără multă vorbă.

— Să-l ducem pe domnul Butler? întrebă ajutorul.

— Nu-i nevoie. Să rămână unde e.

Butler se așeză așadar pe o bancă din capătul încăperii, însoțit de unul dintre paznicii săi.

Era o cameră mare, luminată doar în parte și slab; dar, din întâmplare sau datorită iscusinței arhitectului care se prea poate să-și fi amintit folosul ce se poate trage uneori de pe urma unei asemenea rânduiri, una

dintre ferestre era astfel așezată, încât să arunce o lumină puternică la capătul mesei, unde erau de obicei așezați deținuții aduși pentru cercetări, pe când capul mesei, unde stăteau judecătorii, era cufundat în umbră. Cu gândul că ar putea recunoaște pe unul dintre conspiratorii din noaptea trecută, ațintì numaidecât privirea asupra insului al cărui interogatoriu se desfășura în clipa de față. Dar, cu toate că omul avea trăsături pronunțate și izbitoare, nu-și amintea să mai fi văzut vreodată acest chip.

Pielea feței era oacheșă și vârsta omului oarecum înaintată. Avea propriul său păr pe care îl purta pieptănat lins, în jos, și tuns foarte scurt. Un păr negru ca tăciunele, ușor ondulat de la natură și deja smălțat cu fire cărunte. Fața lăsa să se vadă un ins dedat mai degrabă la coțcării decât la viciu și trăda nu atât urmele unor pati ni furtunoase pe care și le îngăduise multă vreme, cât înclinația spre șiretlic, rea-credință și potlogărie. Ochii negri, pătrunzători și ageri, fața de om ascuțit la minte, zâmbetul diavolesc, oricând gata pregătit, iuțeala și obrăznicia sa îi dădeau ceea ce în popor se cheamă înfățișarea de șmecher, care îndeobște lasă să se înțeleagă o înclinație spre excrocherie. La un iarmaroc sau la piață, nu ai fi putut să te îndoiești o clipă că era geambaș, că nici una din chichițele meseriei nu-i rămânea străină; și totuși, dacă l-ai fi întâlnit pe întinsul unei mlaștini, nu te-ai fi temut de vreo faptă brutală din partea sa. Îmbrăcămintea lui era de asemenea aceea a unui geambaș — o tunică de jocheu încheiată strâns, sau o manta de hoțoman cum i se spunea pe atunci, cu bumbi imenși de metal, jambiere albastre, grosolane, denumite ciorapi-cizme, fiindcă țineau loc de cizme și o pălărie cu borurile pleoștite. Nu-i lipsea decât un bici cu șfichiul de plumb, purtat la subraț și un pinten la un călcâi, ca să întregească îmbrăcămintea personajului pe care părea să-l întruchipeze.

— Te numești James Ratcliffe? rosti magistratul.

— Da, întotdeauna, cu voia dumneavoastră, domnule judecător.

— Asta înseamnă că ai putea să-mi spui și alt nume, dacă acesta nu mi-ar fi pe plac?

— Douăzeci, pe alese, tot cu voia domniei voastre, domnule judecător, pentru cei greu de mulțumit, reluă pârâtul.

— Dar numele pe care-l ai acum este James Ratcliffe! — ce ești de meserie?

— N-aș putea să spun clar că am întocmai ceea ce dumneavoastră ați numi o meserie.

— Dar, repetă magistratul, din ce trăiești... ocupația dumitale?

— Baliverne... cu voia dumneavoastră, domnule judecător, știți la fel ca mine... răspunse inculpatul.

— N-are a face, vreau să ascult cum o spui cu vorbele dumitale, zise judecătorul.

— Eu să-i spun cu vorbele mele... și încă domniei voastre, domnule judecător, departe de Jemmie Ratcliffe una ca asta, răspunse deținutul.

— Hai, domnule, lasă gluma, stărui să-mi dai un răspuns.

— Bine, domnule judecător, o să recunosc deschis, fiin'că vedeți, cu voia dumneavoastră, umblu după un hatâr. Să-mi arăt meseria, ziceți? Drept e că rău ar fi să fac o asemenea treabă, așa cum se poate ea face, într-un loc ca ăsta... dar pe de altă parte, ce spune porunca a opta?

— Să nu furi, răspunse magistratul.

— Sunteți sigur? o întoarse acuzatul. Atunci, drept e că meseria mea și porunca asta se iau rău în bețe, fiin'că eu înțeleg că spune *să furi;* și cu asta se deosebesc nemaipomenit de mult cu toate că rămâne pe dinafară doar o lecuță, un cuvințel, acolo.

— Ca să nu mai lungim vorba, Ratcliffe, ai fost un hoț căruia i-a mers vestea, zise judecătorul.

— Cred că asta se cunoaște în Highlands[1] și Lowlands[2], domnule, ca să nu mai spun în Anglia și Olanda, răspunse Ratcliffe cu un sânge rece și o obrăznicie cât se poate de mare.

---

[1] Nordul și Nord-vestul Scoției, ținuturi muntoase.

[2] Partea de Sud a Scoției; mai puțin muntoasă.

— Și la ce crezi că te va duce această îndeletnicire? grăi magistratul.

— Ieri aș fi putut să ghicesc foarte frumos, dar azi nu mai știu la fel de bine.

— Și dacă ai fi fost întrebat ieri, la ce-ai fi spus că te va duce?

— Taman la spânzurătoare, răspunse nu mai puțin liniștit Ratcliffe.

— Ești un borfaș semeț; și cum cutezi să speri că astăzi lucrurile stau mai bine pentru dumneata?

— Vai, domnule judecător, răspunse Ratcliffe, e mare deosebire să zaci în temniță osândit la moarte și să stai acolo de bunăvoie, când nimic nu te-ar fi costat să te scoli și să fugi... ce m-ar fi împiedicat să ies liniștit ieri, când gloata s-a dus cu John Porteous... și credeți, de-adevăratelea, dom' judecător, că am rămas pe loc anume ca să fiu spânzurat?

— Nu știu care putea să-ți fie țelul; dar știu ce are de gând legea să facă cu dumneata, zise magistratul, și lucrul acesta este să te spânzure, de miercurea viitoare într-o săptămână.

— Aș, aș, dom' judecător, răspunse Ratcliffe dârz, vă cer iertare, dom' judecător, da' n-o să cred, pân'ce n-oi vedea cu ochii mei. Cunosc eu legea de mulți ani și de multe ori am făcut-o să-i sară mustaru', cu una cu alta; da' cățeaua bătrână nu-i chiar așa rea după cum se-arată... totdeauna am aflat că latră mai rău decât mușcă.

— Și dacă nu crezi că vei fi spânzurat, așa cum ai fost condamnat (pentru a patra oară după câte știu), pot să cer voie să întreb, zise magistratul, ce aștepți, ținând seama că nu ai rupt-o la fugă împreună cu ceilalți pușcăriași, ceea ce, recunosc, e un fel de-a te comporta cam neașteptat.

— Nu m-aș fi gândit o clipă să rămân în vechitura asta de hardughie goală, bântuită de strigoi, dacă din obișnuință n-aș fi avut, așa, chef de locul ăsta și nu aștept decât o slujbuliță aici.

— O slujbă? strigă magistratul, vrei să spui, cred, slujba de a fi biciuit în locul altuia?

— Nu, nu, domnule, nu mă gândesc să fiu biciuit. După ce-am fost de patru ori osândit să stau cu gâtul în laț pân' ce-oi muri, socot că-s departe de-a fi biciuit.

— Atunci, ce aștepți, în numele lui Dumnezeu?

— Doar slujba de ajutor de temnicer, fiin'că pricep că e un loc liber, zise deținutul; nu m-aș fi gândit să cer locul călăului, așa peste capul lui; nu mi s-ar potrivi la fel de bine ca altora, fiindcă n-am putut niciodată să ucid un animal, cu atât mai puțin să am de-a face cu un om.

— Asta vine oarecum în ajutorul dumitale, zise magistratul, trăgând din cele spuse întocmai concluzia la care voia să-l aducă Ratcliffe, deși acesta își ascundea șiretlicul, sub masca unui ins ciudat. Dar cum crezi, urmă magistratul, că ți se poate încredința o sarcină în închisoare, când cu dibăcia dumitale ai evadat din jumătate din închisorile scoțiene?

— Cu voia dumneavoastră, dom' judecător, zise Ratcliffe, dac-am știut atât de bine cum să mă văd afară, pesemne că o să mă pricep cu atât mai mult să-i țin pe alții înăuntru. Socot că aceia care m-au ținut la pârnaie, când doream să fiu afară, sau m-au scos, când doream să-i bag pe ei la răcoare, or să știe ce-au de făcut.

Observația păru să-l izbească pe magistrat, dar alte vorbe nu mai spuse pe dată, ci doar dădu porunci ca Ratcliffe să fie dus de acolo.

Când acest pirat obraznic dar șiret, totuși, nu-l mai putu auzi, magistratul îl întrebă pe slujbașul primăriei „ce gândea despre semeția acestui ins?"

— N-am căderea să spun, domnule, dar dacă James Ratcliffe înclină să o ia pe calea cea bună, pe porțile Edinburghului n-a intrat vreodată un om care să fie de atâta folos bunului oraș în treburile pe care acesta le are cu hoții și închisorile. O să vorbesc despre el cu domnul Sharpitlaw.

Când Ratclliffe fu dus de acolo, la masa unde aveau loc cercetările, fu așezat Butler. Magistratul conduse ancheta politicos, totuși, într-un fel ce-i dădu lui Butler să înțeleagă că se afla sub amenințarea unor bănuieli grave. Cu o sinceritate care se potrivea vocației și firii lui, Butler recunoscu că, fără voia sa, fusese de față la uciderea lui Porteous și, la

cererea magistratului, purcese să înșiruie pe larg amănuntele ce deosebeau această nefericită istorie. Toate amănuntele amintite de noi mai înainte erau acum așternute pe hârtie de-a fir a păr, de către grefierul municipal.

Când povestirea luă sfârșit, începu interogatoriul încrucișat[1], sarcină grea chiar și pentru cel mai nevinovat martor supus acestei îndatoriri, întrucât o istorie, mai ales dacă e legată de întâmplări ce ișcă spaimă și vânzoleală, greu poate să fie atât de limpede și deslușit povestită, fără ca un șir de întrebări amănunțite, puse una după alta, să nu dea loc la îndoieli sau înțelesuri în doi peri.

Magistratul începu prin a lua în seamă cele spuse de Butler, cum că țelul său era să se întoarcă în satul Libberton, dar că fusese împiedicat de mulțime, la West Port.

— West Port e drumul dumitale obișnuit când pleci din oraș ca să te duci spre Libberton? întrebă magistratul cu un zâmbet batjocoritor.

— Nu, desigur, răspunse Butler cu graba unui om dornic să justifice cinstea mărturiei sale, dar din întâmplare eram mai aproape de această poartă decât de oricare alta, iar ora închiderii porților sta să bată.

— Din nefericire, zise, sec, magistratul. Rogu-vă, constrâns cum spuneți că erați și înfricoșat de mulțimea celor fără de lege și silit să-i întovărășiți în timp ce pe dinaintea ochilor vi se perindau priveliști neplăcute oricărui om de omenie, și cu atât mai mult de neîmpăcat cu profesia de preot, nu ați încercat să vă luptați, să le țineți piept, sau să scăpați de brutalitatea lor?

Butler răspunse că numărul lor mare îl împiedica să încerce vreo împotrivire, și, păzit cum era, nu putea să fugă.

— Din păcate, rosti din nou, magistratul, în timp ce sunetul vocii și înfățișarea sa arătau că nu se învoia cu cele auzite. Cuviincios și binecrescut, dar cu o severitate ce dovedea că bănuielile sale nu încetaseră, purcese să pună o seamă de întrebări privitoare la purtarea mulțimii,

---

[1] Luat de procuror și apărare.

înfățișarea și îmbrăcămintea conducătorilor răzmeriței, iar când presupuse că precauția lui Butler, dacă aceasta îl înșela cumva, trebuie să fi adormit, magistratul se întoarse brusc și iscusit la cele declarate la început și ceru o recapitulare a faptelor, menită să cuprindă până și cele mai mici și neînsemnate amănunte care însoțiseră fiece act al acestui trist spectacol. Nu se ivi, totuși, nici o neclaritate sau contradicție ce ar fi putut să întărească bănuiala pe care magistratul o nutrea împotriva lui Butler. În cele din urmă, șirul de întrebări ajunse la Madge Wildfire, iar când îi auziră numele, magistratul și grefierul municipal schimbară priviri pline de înțeles. Dacă soarta bunului oraș ar fi ținut de cunoașterea de către grijuliul magistrat a felului cum arăta fața și îmbrăcămintea acestui personaj, întrebările lui nu ar fi putut să fie mai amănunțite. Butler însă nu era în stare să spună nimic despre figura acestei inse, care, după câte se părea, era deghizată cu vopsea roșie și funingine, precum aceea a unui indian gata să plece la luptă, lăsând deoparte umbra ce-o arunca asupra ei un *curch*[1], cu glugă, care acoperea părul presupusei femei. Butler declară că, după câte gândea, nu ar fi putut să o recunoască pe această Madge Wildfire, dacă ea s-ar fi aflat în fața lui îmbrăcată altfel, dar credea că i-ar fi putut recunoaște vocea.

Magistratul îi ceru din nou să declare pe care poartă ieșise din oraș.

— Prin Cowgate Port, răspunse Butler.

— Era drumul cel mai scurt spre Libberton?

— Nu, o întoarse, încurcat, Butler, dar era calea cea mai scurtă ca să scap din mulțime.

Din nou magistratul și grefierul schimbară între ei priviri.

— Drumul din Grassmarket spre Libberton e mai scurt prin Cowgate Port decât prin Bristo Port?

— Nu, dar trebuia să vizitez un prieten.

---

[1] Batic (scoț.).

— Chiar așa! Te grăbeai cred să-l înștiințezi despre spectacolul la care fuseseși martor.

— Tocmai că nu, răspunse Butler. Nici n-am vorbit despre asta, tot timpul; am fost la Saint Leonard's Craggs.

— Pe ce drum te-ai dus la Saint Leonard's Craggs?

— Pe lângă Salisbury Crags, pe la poalele stâncilor, fu răspunsul.

— Nu mai spune! s-ar zice că ai o slăbiciune pentru drumurile ocolite, grăi magistratul. Cu cine te-ai văzut, după ce ai părăsit orașul?

Unul câte unul, magistratului îi fură descrise grupurile văzute de Butler, în timp ce treceau pe lângă el, așa cum s-a mai arătat; cât de numeroase erau, care era purtarea și înfățișarea lor; și, în sfârșit, se ajunse la amănuntul în legătură cu străinul cel misterios din King's Park. Asupra acestui subiect, Butler bucuros ar fi păstrat tăcerea. Dar magistratul nici nu apucase bine să prindă o vorbă fără însemnătate în legătură cu această întâmplare, că se și arătă înclinat să afle cele mai mici amănunte.

— Ascultă, domnule Butler, ești tânăr și ai o reputație minunată; despre asta voi depune eu însumi mărturie pentru dumneata. Dar cunoaștem că, din când în când, a existat la unii din cinul preoțesc o patimă religioasă, monstruoasă și înfocată, care i-a făcut pe acești oameni fără pată în alte privințe să săvârșească și să sprijine acte de dezordine ce pot să zguduie liniștea țării. Am să-ți vorbesc deschis. Nu mă mulțumește deloc povestea asta a dumitale, cum că ai plecat o dată și încă o dată ca să te duci acasă pe mai multe drumuri, amândouă ocolite. Și ca să fiu sincer, nimeni dintre cei cercetați de noi, în legătură cu această nefericită istorie, nu ar putea găsi în înfățișarea dumitale vreo urmă care să arate întrucâtva că ai fost silit să te comporți astfel. Ba mai mult, vameșii de la Cowgate Port au băgat de seamă în felul cum te purtai, că tremurai, ca să zicem așa, știindu-te vinovat și declară că le-ai dat primul poruncă să deschidă poarta, cu vocea unuia împuternicit să o facă, de parcă te-ai fi aflat tot în fruntea gărzilor și avanposturilor gloatei care i-au împresurat toată noaptea.

— Dumnezeu să le-o ierte, zise Butler. N-am cerut liberă trecere decât pentru mine. Oamenii aceștia trebuie să fi înțeles greșit, dacă nu cumva m-au încondeiat cu tot dinadinsul.

— Așadar, domnul Butler reîncepu magistratul, sunt gata să judec după cuviință și trag nădejde să fie bine, după cum, zău că sunt alături de dumneata; dar trebuie să fii sincer cu mine, dacă vrei să fii sigur de părerea mea prielnică și să micșorezi primejdia neplăcerilor ce te amenință. Ai recunoscut că în timp ce treceai prin King's Park, în drum spre Saint Leonard's Craggs te-ai mai văzut cu cineva; trebuie să cunosc fiece vorbă pe care ați schimbat-o.

Încolțit astfel, Butler, care, în afară de faptul că în treaba aceasta se găsea amestecată Jeanie Deans, nu avea nici o pricină să ascundă cele petrecute în timpul acelei întâlniri, socoti că lucrul cel mai bun ce-i rămânea de făcut era să povestească întregul adevăr, de la început până la sfârșit.

— Presupui, urăi magistratul după o clipă de tăcere, că tânăra femeie se va învoi cu o chemare învăluită într-o asemenea taină?

— Mă tem că da.

— De ce spui *mă tem*?

— Deoarece mă sperie gândul că o paște primejdia dacă va întâlni la asemenea ceas și loc pe unul cu o purtare de om gata la orice și care îi trimitea vorbă un lucru atât de neînțeles.

— O să ne îngrijim să fie la adăpost de primejdie, zise magistratul. Sunt mâhnit, domnule Butler, că nu vă pot elibera pe loc din arest, dar trag nădejde că nu veți rămâne multă vreme închis. Duceți-l pe domnul Butler să fie găzduit ca lumea, în toate privințele.

Așadar, Butler fu escortat înapoi la închisoare; dar în ce privește mâncarea ce i s-a dat ca și încăperea în care a fost ținut, îndrumările magistratului au fost urmate fără abatere.

CAPITOLUL XIV

„Întunecată și ca din ceea lume era noaptea,
Și pustiu se așternea drumul,
Pe când Janet, cu pelerina-i verde
Spre Miles' Cross pășea."

Veche baladă[1]

Îl lăsăm pe Butler cu gândurile neplăcute iscate de noua sa stare, iar printre acestea precumpănea părerea că arestatul îi răpea orice putință de a veni în ajutorul familiei de la Saint Leonard's, aflată la strâmtoare, iar noi ne întoarcem la Jeanie Deans care, fiindcă îl văzuse plecând fără să aibă prilejul să se lămurească mai departe, căzuse pradă întregului chin sufletesc ce bântuie inima femeii, când își ia rămas bun de la acele încâlcite simțăminte atât de bine descrise de Coleridge:

Speranțe și temeri ce dau imbold nădejdii
Se îmbulzesc, grămadă de nedeslușit;
Și blânde dorințe îndelung înăbușite —
Înăbușite și nutrite atâta vreme.[2]

Inima cea mai dârză (iar sub pelerina ei din stofă de casă roșie-cafenie Jeanie avea o inimă cu care nu i-ar fi fost rușine nici fiicei lui Cato)[3] nu poate mai ușor decât oricare alta să-și ia rămas bun de la aceste

---

[1] *The Young Tamlane (Tânărul Tamlane)*, stanza 51, din culegerea lui Walter Scott, *Minstrelsy of the Scottish Border, (Balade de la granița Scoției)*, ed. T.F. Henderson, II, 1902, p. 401.

[2] *S.T. Coleridge* (1772–1834), *Love (Iubire)*, II, 73–76.

[3] Porcia, fiica lui *Marcius Porcius Cato Uticensis* (95–46 î.d. Chr.). Soția lui Brutus ale cărui idei politice le-a împărtășit. Legenda spune că aflând de moartea soțului, s-a sinucis.

simțăminte gingașe și îngemănate. Plânse amarnic timp de câteva minute și fără să încerce să-și înfrâneze această izbucnire a sentimentelor, pe care și-o îngăduia. Dar o clipă de aducere aminte o îndemnă să se mustre pentru o supărare egoistă și care ținea de propria ei dragoste, în timp ce tatăl și sora erau cufundați într-o durere atât de adâncă, cu neputință de alinat. Scoase din buzunar scrisoarea aruncată în dimineața aceea în camera ei, printr-o fereastră deschisă, și al cărei cuprins era la fel de ciudat pe cât de brutale și aprige sunau vorbele. „Dacă voia să salveze o ființă omenească de vina ce atrage osânda cea mai afurisită și toate urmările ei cumplite, dacă dorea ca viața și cinstea surorii să scape din ghearele însângerate ale unei legi nedrepte, de nu ținea să-și piardă dreptul la liniște sufletească aci pe pământ și la fericirea din lumea de apoi...", în felul acesta înnebunitor grăia scrisoarea care o conjura, era implorată să-l întâlnească pe autorul acesteia într-un loc sigur, tainic și pustiu. Numai ea putea să-l salveze, spunea scrisoarea, și numai el putea s-o salveze pe ea. Cel care scria se afla într-o asemenea situație, era înștiințată mai departe, încât orice încercare de a aduce vreun martor al întrevederii lor, sau chiar de a pomeni tatălui sau unei persoane oarecare despre scrisoarea ce-i cerea lucrul acesta, ar împiedica negreșit ca întâlnirea să aibă loc și ar duce fără doar și poate la pieirea surorii ei. În încheiere, scrisoarea încredința cu vorbe fără șir dar cumplite că, dacă dădea ascultare acestei chemări, nu avea a se teme întru nimic pentru ea însăși.

Înștiințarea adusă de Butler din partea străinului din Park se potrivea întocmai cu cele cuprinse în rândurile așternute pe hârtie, dar hotăra o oră mai târzie și un alt loc al întâlnirii. Pare-se că autorul scrisorii fusese silit ca deocamdată să aibă încredere în Butler pentru ca să o vestească pe Jeanie despre această schimbare. Nu o dată aceasta fusese gata să arate biletul primit, ca să se apere de bănuielile pe care aproape le dădeau a înțelege cuvintele lui Butler. Dar faptul de a coborî până la a te apăra,cuprinde în sine ceva cu care mândria celor nevinovați nu întot-

deauna se împacă bucuros; în afară de aceasta, ceea ce scrisoarea amenința că i se va întâmpla, dacă va trăda taina, o apăsa greu pe suflet. Totuși, e cu putință că, dacă ar mai fi rămas un timp împreună, s-ar fi hotărât să supună întreaga istorie judecății lui Butler și să se lase îndrumată de el în privința felului cum trebuia să se poarte. Iar când discuția lor fu curmată brusc, și pierdu deci prilejul de a face lucrul acesta, se simți ca și cum ar fi fost nedreaptă cu un prieten al cărui sfat ar fi putut să-i fie de cel mai mare folos și a cărui dragoste merita să se încreadă în el pe de-a-ntregul și cu inima deschisă.

Socotea că ar fi un lucru cât se poate de nechibzuit ca în această împrejurare să ceară sprijinul tatălui ei. Nu era nicidecum cu putință să prevezi cum va fi izbit de faptul acesta bătrânul David, care, în împrejurări nemaipomenite, avea un fel de a gândi și a se lăsa călăuzit de simțăminte și convingeri proprii lui, cu urmări ce nu puteau fi închipuite nici de către cunoștințele sale cele mai apropiate.

Poate că mijlocul cel mai potrivit pentru a ieși din încurcătură ar fi fost să-i ceară vreunei prietene să o însoțească la locul întâlnirii, dar amenințările cuprinse în scrisoarea ce spunea că, taina o dată dezvăluită, întâlnirea despre care se zicea că atârnă soarta surorii ei va fi împiedicată pe de-a-ntregul să aibă loc, ar fi oprit-o să facă o asemenea mărturisire, chiar de-ar fi cunoscut o persoană socotită de ea demnă să i-o încredințeze fără primejdie. Dar nu cunoștea pe nimeni de felul acesta. Cunoștințele legate de ei cu locuitorii căsuțelor din preajmă fuseseră foarte puține și se mărginiseră la niște fapte mărunte, de bună vecinătate. Jeanie îi cunoștea puțin și după câte știa despre acești megiești, nu o trăgea grozav inima să aibă încredere în cineva din vecini. Cunoștințele ei se numărau printre suratele vesele și vorbărețe, adesea întâlnite în rândul acestei stări sociale; iar taclalele lor nu prea încântaseră niciodată o femeie tânără căreia firea și împrejurările legate de o viață singuratică îi dăruiseră o profunzime a gândurilor și o tărie de caracter mai presus de ușurătatea părții femeiești, fie de rang înalt sau din popor.

Lăsată singură, fără nici o putință de a se sfătui cu vreo ființă omenească, ceru sprijin unui prieten și sfătuitor a cărui ureche se pleacă la strigătul celui mai sărman și obijduit din turma sa. Îngenunche și din adâncul inimii se rugă fierbinte să fie voia Domnului și să o îndrume pe calea ce trebuia urmată în situația ei grea și dureroasă.

Pe timpul acela și printre cei din secta de care aparținea, se credea că la rugile înălțate spre cer se primeau anumite răspunsuri, nu prea deosebite, prin însușirile lor, de inspirația divină, ce le erau „împlântate" în suflet, după cum spuneau ei, ca urmare a unor implorări fierbinți, în clipele când se aflau la ananghie. Fără să ne apucăm să pătrundem un țel greu de înțeles al dumnezeirii, un lucru e, totuși, clar. Anume că, în clipele când un om, tulburat și cu inima deschisă, își dezvăluie îndoielile și durerile lui, prin fapta sa el își curăță negreșit sufletul de drojdia patimilor și intereselor lumești, ceea ce-l face să atingă acea stare care îi dă putința ca hotărârile sale să aleagă calea de urmat mai degrabă în virtutea unui simț al datoriei, decât sub imboldul unor motive mai puțin nobile. Jeanie se sculă din rugăciune cu inima întărită ca să-și îndure suferințele și îmbărbătată ca să înfrunte greutățile.

— O să-l întâlnesc pe omul ăsta nefericit, își spuse, fiindcă nefericit mai trebuie să fie, de vreme ce bănuiesc că a fost pricina nenorocirii abătute asupra bietei Effie, o să mă întâlnesc cu el, de-o fi bine, de-o fi rău. În felul acesta n-o să mă mustre niciodată cugetul din pricină că, de teamă să nu mi se spună sau să mi se întâmple mie însămi ceva rău, n-am făcut ceea ce chiar și acum ar mai putea să o scape. Foarte stăpână pe sine din clipa când luase o asemenea hotărâre, se duse să vadă de tatăl ei. Bătrânul, credincios regulilor urmate din tinerețe, nu îngăduia ca vreun gând despre năpasta abătută asupra familiei sale să împiedice acea stoică reținere ce se citea pe chipul său, sau pe care o lăsau să se vadă purtările lui retrase — cel puțin nu îngăduia ca felul cum arăta să trădeze lucrul acesta. Ba chiar își certă fiica, deoarece necazurile din dimineața aceea o făcuseră să-și uite de îndatoririle gospodărești care erau în seama ei.

— Păi ce va să însemne asta, Jeanie? zise bătrânul. Laptele juncii ce merge pe patru ani nu e încă strecurat și nici blidele nu-s puse pe poliție. Dacă în zile de suferință te lași pe tânjală cu treburile tale pe lumea asta, cum pot să am încredere că o să iei aminte la altele mai de seamă, ce privesc izbăvirea sufletului tău? Dumnezeu știe că strâchinele, și oalele de lut, picăturile noastre de lapte și fărâmele noastre de pâine ne sunt mai apropiate și mai dragi decât pâinea vieții.

Jeanie, deloc nemulțumită să audă cum gândurile tatălui ei nu se mărgineau la nenorocirea lor din clipa aceea, se supuse și se apucă să pună rânduială în treburile ei casnice; pe când bătrânul David se foia de colo până colo, văzându-și de îndeletnicirile sale obișnuite, fără ca mai nimic altceva decât un neastâmpăr, o înfrigurare care-l făcea să nu-și afle locul, un suspin ce-l zguduia uneori, sau vreo zbatere a pleoapei să trădeze că se lupta cu povara acestei suferințe amare.

Veni amiaza, iar tatăl și copila se așezară la prânzul lor alcătuit dintr-o mâncare simplă. Pe lângă rugămintea sa ca Domnul să le binecuvânteze masa, sărmanul bătrân mai implorâ ca pâinea îmbucată cu jale în inimă și amarele ape ale Merahului[1] să ajungă la fel de hrănitoare precum cele revărsate dintr-o cupă plină ochi și un coș și o cămară îmbelșugate cu prisosință; iar după ce-și sfârșise binecuvântarea și-și reluase boneta pe care „cu respect" o pusese deoparte, începu să-și îndemne fiica să mănânce, ce-i drept, nu prin pilda dată de el însuși, dar, măcar prin învățăturile sale.

— Omul, după voia Domnului, zise, s-a spălat și s-a uns cu ulei și mirodenii și a mâncat pâine, ca să-și arate supunerea în clipa când îi era hărăzită suferința[2], iar unui bărbat sau femei creștine nu-i stă bine să se agațe de mângâierile date omului de soție sau copii... (ajuns aci, nu mai

---

[1] *Biblia, Exodul*, 15; 23.

[2] David Deans se referă la felul cum s-a comportat regele David când a aflat că i-a murit copilul; fapt relatat în *Cartea a doua a lui Samuel*, 12; 20.

găsi cuvinte, erau prea mărețe, cum s-ar spune, ca să le poată da glas)... încât să uite cea dintâi îndatorire a sa — supunerea în fața voii lui Dumnezeu.

Ca să dea tărie învățăturilor sale, își puse în farfurie o bucățică, dar firea se dovedi prea puternică chiar și pentru înverșunarea cu care se străduia s-o țină în frâu. Rușinat de slăbiciunea sa, se sculă și fugi din casă, cu o grabă deloc asemănătoare mișcărilor sale obișnuite, pline de cumpănire. Nu trecuseră nici cinci minute când se întoarse, după ce izbândise în lupta dusă pentru redobândirea chipului său calm și a stăpânirii de sine și, prefăcut, căută să înfățișeze într-o lumină falsă fuga lui de adineaori, își închipuise, murmură el, că auzise „armăsărușul care scăpase din ocol".

Nu mai îndrăzni din nou să reînnoade firul vorbelor dinainte, iar fiica lui se bucură când văzu că se ferea, pare-se, să discute mai departe despre ceea ce-l frământa. Orele se scurgeau așa cum ele trec și trebuie să treacă, fie că bucuria le dă aripi, sau durerea le îngreunează zborul.

Soarele amurgi pe după colina întunecată a Castelului și dincolo de paravanul dealurilor dinspre apus, iar seara care sta să se lase îi chemă pe David Deans și pe fiica sa să-și îndeplinească sarcinile familiei în pragul nopții. Jeanie își aminti cu amărăciune, cât de adesea, când ora rugăciunii se apropie, avea obiceiul să stea să urmărească umbrele ce se alungeau și să vadă dacă putea cumva să pândească din pragul casei întoarcerea surorii ei. Vai! această pierdere de timp, fără rost și nesăbuință, la ce nenorociri nu dusese în cele din urmă! iar ea, care băgase de seamă înclinația lui Effie pentru tovărășia unor inși trândavi și ușuratici, și nu chemase în ajutor puterea părintească, ca să o împiedice, ea era oare cu totul fără vină? Dar am făcut cum era mai bine, cugetă din nou Jeanie și cine s-ar fi așteptat ca dintr-un grăunte de drojdie omenească să dospească un asemenea rău, într-o fire atât de blândă, nevinovată și mărinimoasă.

Când se așezară pentru „exercițiu", cum e denumită lectura Bibliei, un scaun se afla din întâmplare pe locul unde stătea de obicei Effie; David Deans văzu cum ochii fetei lui înotau în lacrimi în timp ce se ațintea asupra acestui obiect și-l dădu la o parte, cu o mișcare a mâinii care vădea oarecare nerăbdare, de parcă, odată ce gândul se pregătea să se înalțe spre Dumnezeu, ar fi fost dornic să șteargă din mintea sa orice urmă a vreunei preocupări lumești. Capitolul din Biblie fu citit, se intonă psalmul, se făcu rugăciunea; și era uimitor că, pe când își îndeplinea aceste îndatoriri, bătrânul ocolea toate acele pasagii și expresii atât de des întâlnite în Sfânta Scriptură, despre care se putea gândi că se potriveau nenorocirii din propria sa familie. Prin aceasta se gândea să cruțe simțămintele fiicei lui, precum și să-și păstreze, măcar în ochii celorlalți, acea stoică îndurare a oricăror rele ce viața pe pământ e în stare să le aducă, trăsătura cea mai de seamă, după părerea sa, a firii unui om care prețuia toate lucrurile din lumea aceasta, la adevărata lor valoare, socotindu-le drept nimicuri. Îndatoririle serii odată îndeplinite, se apropie de fiica sa, îi spuse noapte bună, după care, preț de o jumătate de minut, îi ținu mai departe mâinile într-ale sale; apoi o trase către sine, o sărută în creștet și strigă:

— Dumnezeul lui Israel să te binecuvânteze, chiar cu binecuvântarea făgăduinței, scumpa mea copilă!

Nu sta nici în firea, nici în obiceiurile lui David Deans să pară un tată iubitor; și nici nu băgai adeseori de seamă că nutrea un asemenea simțământ, sau măcar că trăda, fie chiar față de ființele cele mai dragi lui, acel prea plin al inimii ce caută să se deschidă către ceilalți cu vorbe gingașe sau mângâieri. Dimpotrivă, avea obiceiul să condamne acest lucru ca fiind într-o anumită măsură o slăbiciune a unor vecini ai săi, îndeosebi a văduvei Butler. Totuși, fiindcă acest om reținut și cu dăruire de sine își îngăduia atât de rar asemenea clipe de duioșie, copiii săi le priveau drept momente însemnate și grave; întrucât, pe bună dreptate, le socoteau dovezi ale unor sentimente pe care nu le arăta decât atunci

când ajungeau prea puternice ca să fie înăbușite sau ascunse. De aceea, cu adâncă tulburare el dădu, iar fiica sa primi această binecuvântare însoțită de mângâierea bătrânească. „Iar dumneata, dragă tată, exclamă Jeanie când ușa se închise în urma venerabilului bătrân, fie ca binecuvântările să se întoarcă însutit și înmiit asupra-ți, *asupra dumitale*, care păsești pe lumea aceasta de parcă n-ai fi unul dintre pământeni și privești tot ce viața poate să-ți dea și să-ți răpească, doar ca pe musculițele scoase la lumină de raza soarelui și măturate de vântul serii."

Iar acum începu să se pregătească pentru drumul ei de noapte. Tatăl dormea într-altă parte a casei și, neabătut de la obiceiurile sale, după ce se îndreptă spre camera unde-și petrecea noaptea, până dimineață nu o părăsea decât arareori sau niciodată. De aceea, era ușor pentru ea ca, de îndată ce se va apropia ora la care trebuia să aibă loc întâlnirea, să plece de acasă fără să se bage de seamă. Dar, deși nu avea nici o pricină să se teamă de vreo piedică din partea tatălui, ea însăși privea pasul pe care sta să-l facă drept plin de spaime și greutăți. Dusese o viață retrasă, liniștită, veșnic aceeași și trainic orânduită, în casa lor pașnică și monotonă. Însăși ora la care unele domnișoare de astăzi, din lumea ei ca și de rang mai înalt, ar socoti că e în chip firesc timpul „să înceapă o seară plăcută", după părerea lui Jeanie aducea cu sine o teamă plină de smerenie și gravitate; iar hotărârea ce o luase, ciudată, îndrăzneață și primejdioasă o sperie atunci când sosi clipa să treacă la fapte. Mâinile îi tremurau în timp ce-și strângea părul în plasă, sub o panglică, pe atunci singura podoabă sau acoperământ al capului purtată de tinerele necăsătorite, și-și potrivea șalul de un roșu aprins din stofă cadrilată, cu care se îmbrăcau femeile scoțiene, oarecum asemănător vălului negru de mătase ce alcătuiește și astăzi o parte a îmbrăcămintii femeilor din Olanda. Mintea îi era hăituită de înțelegerea necuviinței și a primejdiei legate de fapta ei, în timp ce ridica zăvorul casei părintești ca să o părăsească pentru a purcede la un astfel de drum nebunesc și făcut la o oră atât de târzie, fără apărare, și fără știința paznicului ei firesc.

Când se pomeni singură, departe de casă și în câmp deschis, noi pricini de teamă i se îngrămădiră în minte. Stâncile mohorâte și pietrele răzlețite prin iarba verde printre care trebuia să treacă în drum spre locul întâlnirii, luceau dinaintea ochilor ei, în noaptea senină de toamnă, reamintindu-i mai multe fapte crâncene săvârșite și pătimite în umbra acestora, după cum spune legenda. Pe vremuri, ele fuseseră cuib de furi și ucigași, amintirea lor e păstrată în diferitele edicte date de consiliul orășenesc ba chiar și de către Parlamentul scoțian, menite să le împrăștie banda și să-i pună la adăpost pe supușii care trăiau atât de aproape de marginile orașului. Numele acestor ucigași și a grozăviilor săvârșite de ei încă se mai aminteau în poveștile istorisite în căsuțele risipite prin partea locului și în împrejurimile orașului învecinat. Mai târziu, așa cum am văzut, singurătatea și caracterul accidentat al terenului făceau ca locul să fie potrivit pentru duelurile și ciocnirile tinerilor înfierbântați ai vremii. Două sau trei dintre aceste întâmplări sângeroase, printre care una se sfârșise cu o nenorocire, se petrecuseră în anii de când David venise să-și ducă viața la Saint-Leonard's. De aceea, în timp ce pășea mai departe pe cărăruia pustie, arareori bătută, care o ducea tot mai departe, într-acolo unde nu mai putea primi vreun ajutor, și tot mai adânc în singurătatea ce nu prevestea nimic bun a acestor locuri mărginașe, tărâm al nelegiuirii, fiica sa își amintea vărsări de sânge și grozăvii. Când peste această priveliște începu să răsară luna, cu lumina-i vagă, fugară și solemnă, Jeanie simți altfel de temeri, ce țineau prea mult de lumea din care făcea parte și de țara ei, ca să nu le luăm în seamă. Dar, ca să arătăm de unde izvorau aceste spaime, vom avea nevoie de un alt capitol.

CAPITOLUL XV

„Stafia ce-am văzut-o
Poate fi diavolul. Iar diavolul are puterea
Să-și ia o înfățișare plăcută."
Hamlet[1]

După cum am mai avut prilejul să atragem luarea-aminte, vrăjitoria și demonologia găseau pe vremea aceea crezare aproape în toate păturile sociale dar mai ales în rândul presbiterienilor mai înverșunați, a căror ocârmuire, atunci când partidul lor se afla la cârma țării, fusese întinată de ardoarea ce-o arătau pentru cercetarea și prigonirea unor asemenea nelegiuiri închipuite. Iar în privința aceasta, Saint Leonard's Crags și învecinata Chase trezeau o dată mai mult spaimă și erau locuri despre care se povesteau lucruri rele. Nu numai că vrăjitoarele își țineau adunările lor aci, dar până și foarte de curând fanaticul sau escrocul, amintiți în *Pandaemonium*-ul lui Richard Bovet Gentleman, își aflaseră prin hrubele acestor stânci romantice calea spre adăposturile ascunse, unde în măruntaiele pământului zânele fac chef.

Toate aceste legende Jeanie Deans le cunoștea prea bine ca să scape de înrâurirea puternică pe care ele o au de obicei asupra imaginației. Într-adevăr, asemenea povești cu strigoi le știa din copilărie, căci erau singurele clipe când puteai să răsufli mai ușurat în timp ce tatăl vorbea despre controverse sau despre trista istorie a luptelor, mărturiilor, evadărilor, prinderii, torturilor și execuției acelor martiri ai Covenant-ului

[1] Shakespeare, *Hamlet*, II, 2, 594–6.

cu care se mândrea mai mult decât cu orice, că i-a cunoscut. În adăposturile din munți, în peșteri și mlaștini, unde erau urmăriți cu atâta necruțare, acești fanatici își închipuiau că trebuiau adesea să lupte cu atacurile vădite ale Dușmanului Omenirii, după cum în orașe și pe ogoare erau amenințați de silnicia ocârmuirii tiranice și a ostașilor ei. Asemenea spaime îl făcuseră pe un înzestrat profet al lor să exclame, atunci când tovarășii săi se întoarseră după ce-l lăsaseră singur într-o peșteră bântuită de fantome, în Sorn, din Galloway: „Greu e să trăiești pe lumea aceasta — diavoli cu chip de om deasupra pământului, și diavoli sub pământ. Satan a fost aici în timp ce erați plecați, dar l-am dat afară fiindcă i-am ținut piept; în noaptea asta n-o să mai avem de furcă cu el." David Deans credea această poveste și multe altele despre ciocniri și izbânzi împotriva spiritelor, bizuindu-se pe Ansarsi[1] sau pe ajutoarele profeților alungați. Despre întâmplarea aceasta David nu-și amintea. Dar obișnuia să povestească pătruns de mare smerenie și, totuși, nu fără să simtă o trufașă superioritate față de ascultătorii săi, cum el însuși luase parte la o întâlnire ținută la Crochmade, când slujba din ziua aceea fusese curmată prin ivirea unui bărbat înalt, negru, care, chiar în clipa când trecea râul prin vad ca să se alăture congregației, pierdu pământul de sub picioare și fu dus la vale, după câte se părea, prin forța curentului. În aceeași clipă toți se puseră pe treabă ca să-i vină în ajutor, dar strădania lor izbuti atât de puțin, încât zece sau doisprezece bărbați voinici, care țineau funia aruncată în apă, erau mai degrabă în primejdie să fie târâți de șuvoi și să-și piardă propria lor viață decât să aibă sorți să o salveze pe aceea a omului presupus a fi sortit pieirii. Dar vestitul John Semple din Carspharm, obișnuia să povestească triumfător David Deans, își dădu seama că asta nu era lucru curat. „Lăsați frânghia, ne strigă (eram doar un băiețandru și țineam eu însumi frânghia), e Marele Dușman! Diavolul arde dar nu

---

[1] Denumirea se referă îndeosebi la locuitorii orașului Medena, care l-au ajutat pe Mohamed, când a fugit din Mecca.

se înecă; cată să strice ce s-a făcut bun, stârnind uimire și punându-vă mintea în încurcătură; urmărește să scoată din suflet tot ceea ce ați auzit și ați simțit. Așadar am dat drumul frânghiei, zise David, și cel înecat s-a dus de vale, luat de apă, în timp ce scotea niște țipete ascuțite de parc-ar fi fost unul dintre taurii din Bashan."[1]

Nu e de mirare că Jeanie, obișnuită cu asemenea povestiri și alte legende asemănătoare începu să simtă o teamă nedeslușită, nu numai de stafiile ce ar fi putut să-i taie drumul, ci de firea, putințele și țelul ființei care-i dăduse astfel întâlnire, într-un loc și la un ceas de groază, precum și într-o noapte când mintea ei trebuia neapărat să fie bântuită de acele gânduri izvorâte din jale și deznădejde, atâtătoare și ademenitoare, bănuite, după cum se crede, că ar da loc ca, pe cei în suferință, să-i pândească mai mult ca pe oricine altul, primejdia de a cădea în mrejele Necuratului. Dacă un asemenea gând trecuse chiar și prin mintea învățată a lui Butler, cu atât mai mult era menit să o înrâurească pe a ei. Deși nutrea credința nestrămutată că o întâlnire atât de înspăimântătoare pentru un om în carne și oase era cu putință, Jeanie, cu o tărie vrednică de laudă pe care astăzi nu putem s-o prețuim îndeajuns, fiindcă necredința din zilele noastre ne-a făcut să nu mai pricepem ce erau de felul lor și cât de departe puteau să ajungă simțămintele ei, stărui în hotărârea luată, anume să nu scape prilejul de a face ceva menit să-i salveze sora, chiar dacă încercarea de a folosi asemenea prilej putea să atragă asupra-i primejdii înspăimântătoare, așa cum închipuirea i le plăsmuia. Astfel, aidoma Cristianei din „Călătoria Pelerinului"[2], în timp ce aceasta străbătea cu pas șovăitor și totuși neabătut printre grozăviile Văii din Umbra Morții, Jeanie se strecura pe lângă stânci și pietre, „când sclipitoare, când întunecate", după cum cărăruia se așternea uneori în lumina lunii, alteori

---

[1] Psalmul 22:12.

[2] *John Bunyan* (1628–1688), *The Pilgrim's Progress (Călătoria Pelerinului)*, partea a II-a (1684).

rămânea cufundată în umbră, și se străduia să se dovedească mai puternică decât presupunerile izvorâte din teamă, așadar, în anumite clipe gândul îi era numai la starea nenorocită a surorii și la propria ei datorie de a-i veni în ajutor, dacă-i va sta în putință; iar și mai adesea și-l îndrepta din nou cu o rugă fără glas către Ființa pentru care noaptea e ca și amiaza zilei, și îi cerea acesteia să o ocrotească.

Astfel, în timp ce uneori își înăbușea temerile, ațintindu-și gândurile asupra unui lucru de o însemnătate copleșitoare pentru ea, iar alteori căuta să le dovedească netemeinicia, dându-se în paza lui Dumnezeu, se apropie în cele din urmă de locul hotărât pentru această întrevedere învăluită în mister.

Locul acesta se afla în adâncul văii din spatele stâncilor Salisbury, în fundul căldării se înalță versantul de nord-vest al muntelui denumit Tronul lui Arthur, pe panta căruia se mai văd și astăzi ruinele a ceea ce a fost cândva o capelă sau chilie de sihastru, închinată Sfântului Anton Anahoretul. Un loc mai bun pentru o asemenea zidire nici că se putea alege; căci capela, deși așezată în deplină pustietate, printre stâncile sălbatice lipsite de trecători, se afla chiar în preajma unei capitale bogate, clocotitoare, cu o populație deasă; și se prea poate ca vuietul surd al orașului să se fi amestecat cu rugăciunile pustnicilor, cărora le atrăgea la fel de puțin luarea-aminte pentru ce are însemnătate pe pământ, ca și cum ar fi fost mugetul oceanului îndepărtat. La poalele colinei cu coborâșul iute pe care mai pot fi văzute și în zilele noastre aceste ruine, se afla, și poate vreun semn mai arată și astăzi, locul unde ticălosul Nichol Muschat, amintit și mai înainte în aceste pagini, a pus capăt unei îndelungate crâncenii îndreptate împotriva nefericitei sale soațe, ucigând-o în împrejurări de o cruzime rar întâlnită.

Sila trezită de fapta sângeroasă a omului s-a întins și asupra locului unde a fost săvârșit omorul, și acesta fu însemnat cu o mică movilă funerară celtică, sau o grămadă de pietre, alcătuită din acelea pe care fiece călător aflat întâmplător în trecere pe acolo o azvârlea în semn de

dezgust și pe temeiul vechiului blestem britanic: „O grămadă de pietre să-ți fie mormântul".

Când eroina noastră se apropie de acest petec de pământ spurcat și de rău augur, se opri și privi luna plină care acum răsărise la nord-vest și revărsa o lumină mai clară decât aceea dată în timpul drumului ce ea îl făcuse într-acolo. După ce cercetă o clipă astrul nopții, își întoarse încet și cu teamă capul spre movila de la care mai întâi își ferise privirea. La început fu dezamăgită. Nu se vedea nimic în afară de grămăjoara de pietre care lucea, cenușie, în bătaia lunii. În minte îi apărură brusc o seamă de presupuneri fără șir. Dacă cel care-i trimisese biletul o înșelase și nu venise la întâlnire?... întârziase oare de la întâlnirea ce i-o dăduse?... sau vreo ciudată întorsătură a soartei îl împiedicase să se înfățișeze, așa cum avea de gând?... Ori, dacă nu era o ființă pământeană, gând inspirat de cele mai tainice dintre temerile ei, iar țelul său era doar să o amăgească, să-i trezească speranțe înșelătoare și să o supună la cazne și spaime fără rost, după cum auzise că sta în firea acelor demoni rătăcitori?... Nu cumva urmărea ca, odată ajunsă în apropierea locului hotărât pentru întâlnirea lor, să fie străfulgerată de groază în fața lui? Aceste gânduri pline de spaimă nu o împiedicară să se apropie de movila funerară cu pași înceți dar, totuși, hotărâți.

De îndată ce fu la doi metri de grămada de pietre, din spatele acesteia se ridică brusc cineva, iar Jeanie greu își stăpâni un țipăt puternic, când văzu cum i se împlineau cele mai rele presimțiri. Se sforță, totuși, să nu scoată o vorbă și, în timp ce rămase stană de piatră acolo unde se afla, îngădui acelui ins să deschidă vorba, ceea ce el făcu, printr-o întrebare pusă cu o voce tremurândă de atâta frământare, care suna ca din puț.

— Ești sora acelei tinere fără noroc?

— Sunt, sunt sora lui Effie Deans, strigă Jeanie. Și după cum tragi nădejde ca Dumnezeu să-și plece urechea când vei fi la strâmtoare, spune-mi dacă poți să spui, ce-i de făcut ca să scape?

— Nu trag nădejde ca Dumnezeu să-și plece urechea când voi fi la nevoie, fu răspunsul său ciudat. Nu merit... nu mă bizui că mă va asculta. Aceste cuvinte îngrozitoare le rosti cu o voce mai potolită decât cea cu care-i vorbise la început, poate din cauză că mai greu ca orice îi fusese să-și biruie tulburarea ce-l zguduise când îi grăise prima oară. Jeanie amuți de groază când auzi rostite fățiș cuvinte pe de-antregul străine de tot ceea ce cunoscuse vreodată, încât în urechile ei sunau mai degrabă ca vorbele unui diavol decât ale unei ființe omenești. Străinul urmă să-i vorbească, fără să pară că băga de seamă uimirea ei.

— Ai în fața ochilor un nemernic, menit răului aci și în lumea de apoi.

— În numele lui Dumnezeu care ne aude și ne vede, zise Jeanie, nu rosti vorbe atât de nebunești. Celui mai rău dintre păcătoși, unui ticălos între ticăloși, îi e dată Evanghelia.

— Atunci ar trebui să am și eu partea mea acolo, zise străinul, dacă numești păcat că am pricinuit moartea mamei care mi-a dat viață, a prietenului care m-a iubit, a femeii care s-a încrezut în mine, a copilului nevinovat ce mi s-a născut. Dacă păcătos e cel care a săvârșit toate acestea și nemernic cel ce după asemenea fapte trăiește mai departe, atunci sunt, într-adevăr, cât se poate de vinovat și cum nu-i altul mai ticălos.

— Așadar, dumneata ești nemernica pricină de necinste a surorii mele, făcu Jeanie, pradă unui sentiment firesc de revoltă ce răsuna clar în vocea cu care vorbea.

— Afurisește-mă pentru aceasta, dacă asta ți-e voia. Mi se cuvine pe deplin din partea dumitale.

— Pentru mine e mai potrivit să mă rog lui Dumnezeu să te ierte, răspunse Jeanie.

— Fă cum sau ce vrei, răspunse pornit celălalt, numai făgăduiește-mi că vei asculta ce te îndrum eu să faci și vei salva viața surorii dumitale.

— Mai întâi trebuie să știu de ce mijloace vrei să mă folosesc ca să-i vin în ajutor?

— Nu, în primul rând trebuie să juri, să juri solemn că le vei folosi, când ți le voi face cunoscute.

— Desigur, nici nu e nevoie să jur că voi face tot ce e îngăduit unui creștin ca sora mea să scape cu viață.

— Nu vreau nici un fel de condiții, rosti cu voce tunătoare străinul; îngăduite sau neîngăduite, creștine sau păgâne, trebuie să juri că-mi vei îndeplini porunca și vei face ce te sfătuiesc eu sau de nu... habar n-ai cui îi strârnești mânia.

— O să mă gândesc la ce mi-ai spus, zise Jeanie care, la vederea gesturilor sale mânioase, de nebun, începu să se simtă foarte neliniștită și în mintea ei își punea întrebarea dacă vorbea cumva unui smintit sau unui duh apostat cu chip de om.

— Mâine, strigă omul și râse disprețuitor. Și unde o să fiu mâine? — sau unde o să fii dumneata în noaptea asta, dacă nu juri să faci cum te povățuiesc eu; în locul acesta s-a mai săvârșit înainte vreme o faptă de urgie; și o să mai fie una pe potriva ei, dacă nu consimți să te lași călăuzită de mine, trup și suflet.

Și în timp ce vorbea întinse spre nefericita tânără un pistol. Jeanie nu fugi, nici nu leșină, ci căzu în genunchi, și-l rugă să-i cruțe viața.

— Asta-i tot ce ai de spus? întrebă acest sălbatic, netulburat.

— Nu-ți înmuia degetele în sângele unei făpturi lipsite de apărare, care a avut încredere în dumneata, rosti Jeanie, stând mai departe în genunchi.

— Asta e tot ce poți să spui ca să-ți aperi viața? N-ai nimic de făgăduit? O s-o dai pieirii pe sora dumitale, iar pe mine o să mă silești la o nouă vărsare de sânge?

— Nu pot să făgăduiesc nimic, zise Jeanie, care să nu fie îngăduit unui creștin.

Trase cocoșul armei și o ținu mai departe îndreptată spre ea.

— Dumnezeu să ți-o ierte, zise Jeanie și-și apăsă cu putere mâna pe ochi.

— Ei, fir-ar a naibii, murmură omul și, în timp ce-și întorcea fața, puse la loc pistolul în buzunar. Sunt un netrebnic, zise, cufundat în păcat și mișelie, dar nu-s destul de nemernic ca să-ți fac vreun rău! N-am vrut decât să-ți trag o sperietură, ca să te fac să folosești mijloacele hotărâte de mine. Nu mă aude... S-a dus. Doamne, Dumnezeule, ce păcătos am ajuns.

Pe când el rostea aceste vorbe, Jeanie se trezi dintr-un chin cumplit, părtaș cu amarul morții; și într-o clipă sau două, printr-o puternică sforțare a bunului ei simț și a curajului cu care o înzestrase natura, izbuti să-și revină îndeajuns ca să înțeleagă că nu voia să-i facă vreun rău.

— Nu! repetă el; nu țin să adaug la uciderea surorii dumitale și a copilului ei, omorul cuiva din neam. Nebun furios cum sunt și neținut în frâu de frică, ori de milă, închinat Diavolului, care-mi posedă sufletul și părăsit de tot ce înseamnă bine, nu te-aș lovi chiar de-aș fi mituit cu lumea întreagă. Dar, de dragul a tot ce ai mai scump, jură că-mi vei urma sfatul. Ia arma aceasta, zboară-mi creerii și cu mâna dumitale răzbună răul făcut surorii, numai urmează calea... singura cale pe care îi poate fi salvată viața.

— Vai! e vinovată sau nu?

— E nevinovată, nu e vinovată de nimic decât că a avut încredere într-o secătură. Totuși, de n-ar fi fost niște ființe mai rele ca mine — da, mai rele, deși sunt într-adevăr nemernic — această nenorocire nu s-ar fi întâmplat.

— Și copilul surorii mele... trăiește? întrebă Jeanie.

— Nu, a fost omorât, pruncul nou-născut a fost ucis în chip sălbatic, rosti necunoscutul, cu voce joasă dar aspră și stăruind prelung asupra fiecărui cuvânt; însă, adăugă grabnic, nu cu știința sau încuviințarea ei.

— Atunci de ce să nu fie aduși în fața judecătorului cei vinovați, iar ea cea nevinovată să fie eliberată?

— Nu mă mai chinui cu întrebări care nu slujesc la nimic, răspunse încruntat. Fapta a fost săvârșită de aceia care sunt îndeajuns de departe

de a putea fi urmăriți și destul de siguri că nu vor putea fi descoperiți. Nimeni altul, în afară de dumneata, nu o poate salva pe Effie.

— Vai mie! și cum pot să o scap pe Effie? întrebă Jeanie pradă deznădejdii.

— Ascultă la mine! Ai minte, ești în stare să înțelegi ce vreau să spun... o să mă încred în dumneata. Sora dumitale nu e vinovată de crima pentru care este învinuită.

— Mulțumesc lui Dumnezeu! zise Jeanie.

— Taci și ia aminte! Persoana care a ajutat-o când a fost bolnavă a omorât copilul; dar fără știrea sau încuviințarea mamei. De aceea e nevinovată, la fel de nevinovată ca și nenorocita ființă fără de prihană care a răsuflat doar câteva minute în lumea aceasta nefericită — cu atât mai mare i-a fost norocul că a ajuns așa de curând să se odihnească în pace. E la fel de curată ca și pruncul și totuși trebuie să moară... e cu neputință să fie scăpată de lege.

— Nu pot oare să fie descoperiți ticăloșii și dați pe mâna legii ca să-i pedepsească?

— Crezi că o să-i convingi pe niște vinovați înrăiți să moară ca să salveze o altă ființă? Pe asta te bizui?

— Dar ziceai că ar fi o cale, rosti din nou, cu sufletul la gură, tânăra cea îngrozită.

— Este, răspunse străinul. Lovitura la care țintește legea nu poate fi respinsă, ci abătută. Te-ai văzut cu sora în timpul sarcinei — nimic mai firesc decât ca ea să-ți fi vorbit de starea în care se afla. Faptul că a făcut lucrul acesta scoate cazul de sub prevederile legii, fiindcă înlătură acea trăsătură aparte de „tăinuire", după cum se spune în jargonul lor. Le cunosc limba păsărească și am avut tristă pricină să o cunosc; iar caracterul de „tăinuire a faptei" este de neapărată trebuință pentru categorisirea acesteia ca o crimă ce cade sub puterea legii. Nimic nu e mai firesc decât ca Effie să-ți fi vorbit dumitale despre starea în care se afla... gândește-te... chibzuiește... sunt sigur că ți-a spus.

— Vai mie, făcu Jeanie, nu mi-a vorbit niciodată despre asta, ci plângea amarnic atunci când îi spuneam că e schimbată la față și firea ei nu mai e cea dinainte.

— I-ai pus întrebări în legătură cu aceasta? se repezi el aprig. Trebuie să-ți amintești cum, în răspunsul dat, ți-a mărturisit că a necinstit-o un om de nimic, — da, apasă cu toată tăria asupra acestei vorbe — un ticălos, necruțător și mincinos, spune-i așa, altfel nu trebuie să-l numești; a purtat sub sân urmările vinovăției lui și ale nesăbuinței ei; și a încredințat-o că va avea grijă să o pună la adăpost în zilele grele ce se apropiau odată cu nașterea... Ei bine, și-a ținut cuvântul! Ultimele cuvinte le rosti ca pentru sine însuși și împreună cu un gest de o mânie sălbatică, prin care se învinuia pe sine însuși, apoi urmă potolit: O să îți minte toate acestea... Altceva nu e nevoie să spui.

— Dar nu pot să-mi amintesc, ceea ce Effie nu mi-a spus niciodată, răspunse cu naivitate Jeanie.

— Ești oare așa de prostănacă, atât de tare grea de cap? strigă el, în timp ce o apuca brusc de braț și i-l strângea puternic. Îți spun (și vobea printre dinți și în șoaptă, dar cu tărie), *trebuie* să-ți amintești că ți-a spus toate astea, fie că ți-a suflat sau nu, vreodată, o vorbă. Această poveste, care nu cuprinde nici un neadevăr, decât că nu ți-a fost spusă dumitale, trebuie să o repeți în fața judecătorilor — a judecătorului suprem care ține locul regelui — sau cum i-or mai fi spunând tribunalului acela setos de sânge, și să-ți scapi sora de la moarte, iar pe ei să-i ferești de a ajunge niște ucigași. Nu șovăi. Mă leg pe viața veșnică și mântuirea sufletului meu că, dacă spui ce-am spus eu, nu vei grăi decât adevărul și nimic altceva.

— Dar, răspunse Jeanie, care judeca prea cinstit ca să nu înțeleagă acest argument nedeslușit menit să bălmăjească lucrurile și să falsifice adevărul, asta înseamnă să jur strâmb, chiar în treaba pentru care e nevoie de mărturia mea, căci sărmana Effie e învinuită de tăinuire și ai vrea să mă îndupleci să spun despre asta o minciună.

— Văd, zise el, ce-am bănuit despre dumneata de la bun început se adevereşte, îmi închipuiam că o să-ţi laşi sora, fiinţă curată, cinstită şi fără altă vină în afară de aceea că s-a încrezut într-un mişel, să moară ca o ucigaşă, mai degrabă decât să-ţi foloseşti suflul gurii şi sunetul vocii ca s-o scapi.

— Mi-aş risipi cel mai bun sânge din mine ca să nu pătimească vreun rău, zise Jeanie, care plângea cuprinsă de o amară suferinţă, dar nu pot să schimb ce-i bine cu ce-i rău, ce e drept cu ce-i greşit, sau să spun că e adevărat ceea ce-i o minciună.

— Fată neghioabă, cu inima de piatră, ţi-e teamă de ce-ar putea să-ţi facă ţie? zise străinul. Uite ce e, până şi slujitorii legii, care vânează viaţa precum ogarii hărţuiesc iepurii, se vor bucura de salvarea unei fiinţe atât de tinere, atât de frumoase; îţi spun că nu se vor îndoi de povestea ta; iar dacă se vor îndoi, vor socoti că meriţi nu numai iertare, ci şi laude pentru iubirea ta fierească.

— Nu de oameni mă tem, zise Jeanie, ridicându-şi privirea; Dumnezeu pe care trebuie să-l iau drept martor al celor ce voi spune, va ştii că mint.

— Şi va şti şi din ce pricină, spuse aprins străinul; va şti că faci asta nu ca să te alegi cu vreun câştig, ci ca să izbăveşti viaţa celei nevinovate şi să împiedici săvârşirea unei crime mai rele decât aceea pe care legea caută să o răzbune[1].

— Domnul ne-a dat o lege care să ne lumineze calea, zise Jeanie; dacă ne abatem de la ea, păcătuim cu bună ştiinţă împotriva cunoaşterii

---

[1] Comentând acest pasaj, *S.T. Coleridge* (1772–1883), poet şi critic literar englez, reprezentant al curentului romantic denumit „Şcoala lacurilor", care cultivă refugiul în fantezie şi misticism, autor al cunoscutei poezii intitulată *Balada bătrânului marinar*, scrie: „Este alcătuit admirabil şi cu adâncă teamă recunosc că într-o vreme această sofistică ar fi cântărit greu şi pentru mine, într-o împrejurare aemănătoare dar, Domnul fie lăudat, nu am fost în primejdie ca asemenea argumente să mă ispitească". (T.S. Coleridge, *Miscellaneous Criticism, Critici diverse*, ed. T.M. Raysor, 1936, p. 326).

— nu mi-e îngăduit să săvârșesc un păcat, chiar dacă e spre bine. Dar dumneata, dumneata de vreme ce știi că toate astea sunt adevărate, așa cum trebuie să te cred pe cuvânt, dumneata care, dacă am înțeles bine ce ai spus chiar acum, i-ai făgăduit adăpost și ocrotire când va fi în chinurile facerii, de ce nu pășești *dumneata* în fața judecătorilor, ca să aduci mărturie adevărată și demnă de încredere în sprijinul ei, precum poți să faci, cu conștiința curată.

— Cui îi vorbești despre o conștiință curată, femeie? zise străinul înverșunându-se dintr-odată, ceea ce din nou o înspăimântă — mie? de mulți ani nu mai știu ce-înseamnă asta, să aduc mărturie pentru ea? Potrivit martor mai e unul care, chiar că să grăiască aceste vorbe puține la număr către o femeie atât de neînsemnată ca dumneata însăși, trebuie să aleagă o asemenea oră și un astfel de loc. Când o să vezi bufnițele și liliecii cum zboară-n soare, poți să te aștepți să vezi unul ca mine în adunările oamenilor. Sst! Ascultă aci!

Se auzea o voce care cânta una din acele melodii sălbatice și monotone atât de adesea întâlnite în Scoția, în ritmul căreia băștinașii își scandează vechile lor balade. Sunetele conteniră, apoi se apropiară și cântecul începu din nou; străinul ciuli urechea, în timp ce tot o mai ținea de braț pe Jeanie (care stătea lângă el, încremenită de groază), de parcă ar fi vrut să o împiedice să întrerupă melodia cu o vorbă sau o mișcare de-a ei... Sunetele răzbătură iarăși până în locul unde se aflau ei doi și acum cuvintele cântecului se auziră limpede:

Când zmeul ajunge la norul albastru,
Privighetoarea tace;
Când copoii-s sub bolta pădurii
Argații de la fermă stau locului pe deal.

Vocea care cânta era puternică și ținea prelung notele cele mai înalte, astfel încât putea fi auzită de la foarte mare depărtare. Când cântecul încetă, avură putința să audă un zgomot înăbușit, de parc-ar fi fost șoap-

tele și pașii unor inși care se apropiau de ei. Cântecul se înălță iară, dar melodia era alta:

O, dormi adânc, Sir James,zise ea,
Când oare te vei scula și vei porni călare?
Douăzeci de oameni cu arc și săbii
Caută bârlogul unde te-ai ascuns.

— Nu îndrăznesc să mai stau, zise străinul, du-te acasă, sau rămâi până când ajung aici, n-ai de ce să-ți fie teamă... dar nu le spune că m-ai văzut... soarta surorii e în mâinile dumitale.

Odată ce aceste vorbe fură spuse, se întoarse și, cu pași iuți, dar având grijă să nu facă zgomot, se cufundă în întuneric, îndreptându-se spre povârnișul cel mai îndepărtat de sunetele pe care le auziseră și curând Jeanie îl pierdu din ochi. Rămase lângă movilă, speriată din cale-afară și fără să-și dea seama dacă trebuie să fugă spre casă, gonind din răsputeri sau să aștepte până când se vor apropia cei care înaintau spre ea. Această șovăială o ținu în loc nu puțin timp, până când văzu deslușit doi sau trei inși care se și apropiaseră atât de mult încât ar fi fost pe cât de zadarnic pe atât de nepotrivit să o rupă grabnic la fugă.

CAPITOLUL XVI

„Spune lucruri neclare
Cu jumătate de înțeles; vorbele ei sunt nimic,
Și totuși așa cum le folosește
în neorânduială, îi adună
Pe ascultători; năzuiesc să le audă
Și le cârpăcesc astfel, încât
să se potrivească gândurilor lor."
Hamlet[1]

Asemenea lui Ariosto, poetul care adeseori se abate de la subiect, mă văd silit să fac legătura între diferitele părți ale povestirii mele, prin reluarea peripețiilor unui alt personaj și să le deapăn până în clipa când am întrerupt firul narațiunii ca să arătăm ce se întâmpla cu Jeanie Deans. Poate că nu e cel mai meșteșugit fel de a istorisi o povestire, dar are folosul că scutește de a relua ceea ce împletitoarele de ciorapi (dacă războaiele mecanice de țesut au mai lăsat vreuna pe întinsul țării) ar putea să numească „ochiurile noastre sărite", muncă îndeobște foarte trudnică, pentru autor, care, în ciuda ostenelii date, nu-i aduce laude.

— M-aș încumeta să pun un mic rămășag, grăi slujbașul către magistrat, anume că pungașul ăsta de Ratcliffe, dacă i s-ar garanta că n-are a se teme pentru gâtul lui, ar putea să facă mai mult decât zece polițiști și gardieni voluntari de-ai noștri ca să ne ajute să scăpăm de buclucul ăsta cu Porteous. E la toartă cu toți contrabandiștii, borfașii și hoții de drumul mare din jurul Edinburghului și, ce-i drept, poate să fie numit tatăl răufăcătorilor din Scoția, fiindcă în utimii douăzeci de ani a fost cunoscut în rândul lor sub numele de Daddie Rat[2].

---

[1] Hamlet, IV, 5, 6–10.
[2] Tăticul Rat.

— Un ticălos pe cinste, din soiul acela numai bun să ceară un post în slujba orașului, răspunse magistratul.

— Cer iertare Înălțimii voastre, răspunse perceptorul orașului, căruia îi revenea sarcina de șef al poliției, domnul Fairscrieve are cât se poate de multă dreptate. Tocmai de unul ca Radcliffe are nevoie orașul în serviciul pe care-l conduc; și dacă-i adevărat că e gata să-și pună cunoștințele în slujba orașului, unul mai bun ca el n-o să găsești. Niște oameni cucernici ca să-i pui vameși în căutare de bunuri furate sau de hoți și alte asemenea n-o să găsești, iar oamenii cumsecade de care vorbiți dumneavoastră, habotnici adepți ai învățăturii religioase și negustori faliți, puși în asemenea slujbe, nu fac nici o scofală. Sunt temuți, iar din cauza aceasta își fac mustrări de conștiință, și nu au voie să spună vreo minciună, deși s-ar putea să fie în folosul obștii; nu le place să stea pe afară la alte ore decât cele obișnuite pentru ei sau într-o noapte întunecată și rece, ba țin chiar să aibă o treanță pe cap pentru o vreme mai rea și astfel, tot cu frica de Dumnezeu și frica de oameni, cu teama durerii de gât sau durerii de oase, iată că doisprezece dintre orășenii noștri, vameși, ofițeri și gardieni voluntari nu-s în stare să descopere nimic decât oleacă de preacurvie bună să aducă folos trezoreriei Kirk-ului[1]. Jock Porteous, care acum zace țeapăn, bietul de el, făcea cât doisprezece din ei, fiindcă niciodată n-a știut ce-i frica, sau șovăiala, îndoiala sau mustrarea de cuget, în legătură cu orice îi porunceau Înălțimile voastre.

— A fost un bun slujitor al orașului, spuse magistratul, deși era om de viață. Dar, dacă socotiți într-adevăr că tâlharul ăsta de Ratcliffe ar putea să ne fie de folos ca să-i descoperim pe acești răufăcători, i-aș chezășui viața, răsplata și sprijinul meu la înaintarea în slujbă. Te umple de teamă nenorocirea asta abătută asupra orașului nostru. Cei mari vor socoti că au fost făcuți de ocară. Regina Carolina — Dumnezeu să o

[1] Adunarea Kirk-ului, în calitate de tribunal religios, avea dreptul jurisdicției spirituale în procesele de adulter și alte infracțiuni morale.

binecuvânteze! — e femeie și știi, poate, la fel de bine ca mine, fiindcă ai o gospodină în casă, deși nu ești însurat, că femeile sunt îndărătnice și nu pot suferi disprețul — cel puțin eu așa socot și nu e lipsă de credință dacă spun în asemenea măsură ce gândesc. O să-i sune rău la ureche faptul că o treabă atât de încâlcită s-a putut petrece și nimeni nu e găsit vinovat, măcar atât cât să fie băgat în închisoarea orașului.

— Dacă acesta ți-e gândul, zise șeful poliției putem să băgăm la pușcărie câțiva escroci bănuiți că au luat parte. O să pară o măsură bună, cu folos, și am întotdeauna pe lista mea o grămadă cărora nu o să le strice cu nimic o săptămână sau două la pușcărie; și dacă nu credeți că măsura e pe deplin dreaptă, o s-o lăsăm mai moale cu ei data viitoare, când își vor da în petic cu ceva, ca să li se cuvină de-adevăratelea să fie băgați la zdup; n-o să vă lase să așteptați mult prilejul de a face conturile, nu sunt ei oameni de felul acesta.

— Bănuiesc că în împrejurarea de față nu va fi tocmai de ajuns, domnule Sharpitlaw, răspunse slujbașul orășenesc, vor umbla cu scrisori[1], se vor răspândi din nou, înainte de a afla unde sunt.

— O să vorbesc cu Lordul Primar, zise magistratul, despre ce vrea Ratcliffe. O să vii cu mine domnule Sharpitlaw și o să primești îndrumări — ceva s-ar putea să dovedească povestea asta spusă de Butler, cu necunoscutul lui — nu văd pentru ce un ins s-ar plimba măreț prin King's Park și și-ar spune dracu', ca să-i bage în sperieți pe oamenii cumsecade care nu țin să audă despre Necuratul mai mult decât se spune sâmbăta, din amvon. Nu cred că predicatorul însuși s-a pus în fruntea gloatei, deși au fost vremuri când cei din tagma lui s-au arătat la fel de îndrăzneți într-o încăierare pe stradă ca și vecinii lor.

---

[1] Formă de procedură specific scoțiană; coincide, în unele privințe, cu englezescul *Habeas Corpus:* nimeni nu poate fi deținut fără dovezi și judecată (n.a.).

— Dar asta a fost demult, zise domnul Sharpitlaw. Pe vremea tatei, în jur de Bow-head[1], pe lângă capătul aleii Covenant-ului[2], și în preajma corturilor lui Kedar[3], cum se numeau pe vremea aceea locuințele celor evlavioși, pastorii siliți să păstreze tăcerea erau mai căutați decât sunt astăzi hoții și vagabonzii în Laigh Calton și în spatele lui Canongate. Dar timpurile acelea au trecut de mult. Și dacă Consilierul îmi va da îndrumări și împuternicire din partea primarului o să stau eu însumi de vorbă cu Daddie Rat; căci socot că o să dovedesc mai multe din cele spuse de el decât ați putea-o face domniile voastre.

Ca urmare, în cursul zilei, domnul Sharpitlaw, socotit fără doar și poate un om de mare încredere, fu împuternicit să ia asemenea măsuri care în împrejurarea de față puteau să pară cele mai folositoare pentru Bunul Oraș. Se duse deci la închisoare și stătu de vorbă cu Ratcliffe între patru ochi.

Când au a face unul cu altul, un polițist și un hoț de meserie pot să apară într-o lumină diferită, după împrejurări. Comparația cea mai bătătoare la ochi, aceea care-l asemuiește pe polițist cu un șoim ce se repede asupra prăzii adesea este cea mai puțin potrivită. Uneori, păzitorul dreptății are înfățișarea pisicii care pândește șoarecele și în timp ce zăbovește să-și îndeplinească țelul, amânându-și săritura asupra borfașului, are grijă să-și calculeze astfel mișcările, încât să nu depășească ceea ce-i stă în putere. Alteori, și mai nemișcat, folosește arta fascinației, pusă pe seama șarpelui cu clopoței și se mulțumește să-și țintească privirea necruțătoare asupra victimei tot timpul cât ea freamătă pusă pe jeratic și o ia pe căi lăturalnice, căci e sigur că spaima, încurcătura și zăpăceala din mintea acesteia o va aduce până la urmă între fălcile lui.

---

[1] *Bow-head* (Capătul Străzii Arcului) era cunoscut pentru simpatia de care Covenant-ul se bucura în partea locului.

[2] Aici a fost semnat actul de constituire al Covenant-ului *(Solemn League and Covenant);* se afla în partea de sud a străzii principale a orașului (High Street).

[3] Psalmul 120:5.

De cinci minute, cei doi stăteau tăcuți de o parte și de alta a unei măsuțe și se priveau țintă, vicleni, pișicheri, ageri la minte, după cum îi arăta fața ce lăsa să se vadă că aveau poftă să rădă în bătaie de joc, și mai mult decât cu orice altceva semănau cu doi câini gata să se întreacă într-o alergătură de hârjoană și care între timp pot fi văzuți că se culcă pe labe și, scurtă vreme, rămân astfel, pândind unul mișcările celuilalt și așteptând să vadă din ce parte începe jocul.

— Așadar, domnule Ratcliffe, începu polițistul, care socotea drept potrivit cu demnitatea lui să vorbească primul, constat că te-ai lăsat de afaceri.

— Da, domnule, răspunse Ratcliffe; n-o să mai lucrez în branșă și cred că asta o să-i scutească pe oamenii dumneavoastră de unele necazuri, domnule Sharpitlaw.

— Lucru de care Jock Dalgleish (pe vremea aceea călăul din capitala Scoției) i-ar scuti la fel de ușor, i-o întoarse perceptorul fiscal.

— Da, și-am așteptat aici, în închisoare, ca să-l pun să-mi potrivească cravata, dar asta-i vorbă de clacă, domnule Sharpitlaw.

— Păi, știi, cred, că ai fost osândit la moarte, răspunse polițistul.

— Da, ca toți oamenii, cum spunea acel vrednic pastor în biserica închisorii, în ziua când Robertson a izbutit s-o întindă; da' nimeni nu știe când se va săvârși osânda. Cinstit vorbind, omul nici nu visa cât temei avea să spună asta, înainte ca piesa să se fi terminat, în dimineața aceea.

— Robertson ăsta, rosti Sharpitlaw cu voce mai coborâtă și oarecum tainică, ai cumva habar, Rat... adică, ai putea să ne dai câtuși de cât a bănui unde ar fi, ai auzit ceva despre el?

— Pe cinstea mea, domnule Sharpitlaw, o să vorbesc deschis cu dumneavoastră; Robertson e cu o clasă mai dihai ca mine, un diavol turbat, asta era, făcea cât patru și a jucat o groază de feste în care și-a pus pielea la bătaie; dar în afară de daravera aceea cu perceptorul — în asta l-a băgat Wilson — și câteva încăierări cu încasatorii aceia și cu

vameșii, pentru niște mărfuri aduse pe șest în țară, n-a avut vreodată nici în clin nici în mânecă cu treburile din branșa noastră.

— Hm, ciudat, dacă ții seama în ce lume se învârtea.

— V-am spus adevărul, pe cinstea și încrederea de care mă bucur, zise Ratcliffe grav. Se ținea departe de trebușoarele noastre și în astea nici Wilson nu s-a băgat; am lucrat cu Wilson mai înainte. Dar băiatul o să mai iasă la iveală, nici o teamă; nimeni nu duce viața pe care a dus-o Robertson, fără ca mai devreme sau mai târziu să ajungă la ce-o să ajungă el.

— Cine sau ce e Robertson?

— E de neam mai bun, socot, decât ține să se știe; a fost soldat, și actor, și nu știu ce n-a mai fost, fiindcă așa tânăr cum e, s-a dedat în viața lui la destule lucruri smintite și prostii.

— Presupun că a fost destul de nebunatic la vremea lui.

— Asta puteți s-o spuneți, zise Ratcliffe cu un zâmbet diavolesc; și (în timp ce-și ducea un deget la nas), printre slujnicuțe a fost dracu' gol.

— Așa s-ar zice. Ei bine, Ratcliffe, n-o să mă tocmesc cu dumneata; știi cum se câștigă protecția celor cu slujba pe care o am eu; trebuie să fii de folos.

— Desigur, domnule, ajut cu tot ce pot, nimic pentru nimic, știu regula slujbei, spuse fostul hoț.

— Prima treabă pe care o avem de făcut chiar acum, spuse persoana oficială, este istoria asta cu Porteous; dacă poți să ne dai o mână de ajutor... păi, pentru început, postul de temnicer înlăuntrul închisorii și, cu timpul, căpitănia... înțelegi ce vreau să spun.

— Da, pe cinstea mea, că-nțeleg; pentru un cal orb o clipire din ochi face cât o încuviințare din cap; dar slujba lui Jock Porteous... Dumnezeu să vă ajute. Am fost închis în tot timpul daraverii. Doamne! dar n-am putut să mă țin să nu râd când băieții au pus mâna pe Jock și l-am auzit cum scotea niște țipete ascuțite ca de cimpoi, rugându-se de milă. De multe ori, m-ai făcut să mă treacă sudorile, vecine, mi-am zis, acum ia

de bună ce se întâmplă; e timpu' să joci cinstit; de astă dată o să știi la ce folosește să spânzuri un om.

— Hai, hai, astea-s prostii, Rat, zise șeful poliției. Din încurcătura asta, nu-i portiță de scăpare, băiete; dacă vrei protecție, trebuie să răspunzi la ce-ai fost întrebat, nu să bați câmpii, mă înțelegi; ce-mi dai asta-ți dau; plata în aceeași monedă îi face pe oameni buni prieteni, doar știi.

— Da' cum pot să răspund la ce sunt întrebat, după cum spune Înălțimea voastră, zise Ratcliffe cu prefăcută modestie în glas și o față de o mare naivitate, când știți că în timp ce se petrecea toată tărășenia eu eram osândit și închis sub cheie și lacăt în încăperea cu gratii?

— Și cum am putea să te lăsăm din nou liber în mijlocul poporului, Daddie Rat, dacă nu faci sau nu spui ceva cu care să meriți lucrul acesta?

— Ei fir-ar a naibii de treabă! răspunse păcătosul... de vreme ce trebuie, ei bine, l-am văzut pe George Robertson printre băieții care au spart ușa închisorii; cred că o să m-aleg cu vreun pustiu de bine de pe urma asta.

— Asta înseamnă — într-adevăr să răspunzi la ce-ai fost întrebat, spuse slujbașul; și-acum, Rat, unde crezi că-l vom găsi?

— Dracu' să mă ia dacă știu; nu prea sunt sorți să se ducă înapoi la vreunul din vechile lui adăposturi; pân'acum trebuie să o fii șters din țară. Are prieteni buni, de toate soiurile, în ciuda vieții pe care a dus-o; e om cu creștere aleasă.

— Cu atât mai frumos va împodobi spânzurătoarea, zise domnul Sharpitlaw; ce câine turbat, să ucizi un ofițer al gărzii orășenești, fiindcă și-a făcut datoria! Cine știe a cui va fi rândul data viitoare? Dar l-ai văzut bine?

— Cum vă văd pe dumneavoastră.

— Cum era îmbrăcat? întrebă Sherpitlaw.

— N-am văzut clar; avea pe cap ceva ca o bonetică de femeie; dar niciodată n-ați pomenit asemenea tărăboi. Nu puteai să deosebești până la ultimu' lucru.

— Dar n-a vorbit cu nimeni?

— Vorbeau toți odată și trăncăneau vrute și nevrute, zise Ratcliffe, care, lucru vădit, nu ținea să mărturisească mai mult decât trebuia neapărat să spună.

— Nu-i de ajuns, Ratcliffe, trebuie s-o spui clar... clar... clar... zise șeful poliției în timp ce lovea apăsat cu palma-n masă, de fiece dată când repeta această monosilabă mișcătoare.

— E foarte greu, domnule, răspunse deținutul și doar pentru postu' de paznic înlăuntru...

— Și căpitănia care-ți va reveni, căpitănia închisorii, omule, asta dacă dai dovadă de bună purtare.

— Da, da, zise Ratclliffe, bună purtare! ăsta-i baiul. Și pe deasupra asta înseamnă să aștepți mult și bine moștenirea.

— Dar capul lui Robertson va cântări cât ceva, spuse Sharpitlaw, cât ceva strălucitor și greu, Rat, la proces orașul trebuie să arate un motiv — care să fie drept și întemeiat — și după aceea o să te bucuri cinstit de bunurile dumitale.

— Nu pot, i-o întoarse Ratcliffe; e un fel cam ciudat de a începe să fii om cinstit... dar, la naiba. Ei bine, l-am auzit și l-am văzut cum vorbea cu țărăncuța aceea, Effie Deans, care-i închisă acolo sus, fiindcă și-a omorât copilu'.

— Ai auzit pe dracu', Rat, asta înseamnă martor la cai verzi pe pereți. Și omul care i-a vorbit lui Butler în Park și trebuie să aibă o întâlnire cu Jeanie Deans la Muschat's Cairn... ei poftim, pune cele două cap la cap! El a fost tatăl pruncului născut de fată.

— Socot că unii n-au ghicit prost, bagă de seamă Ratcliffe mestecându-și tutunul între fălci și împrospătându-i zeama. Acum câtva timp am auzit că a urcat cu un boboc de fată la Pleasaunts[1] și că numai tot ce a putut face Willson l-a împiedicat să o ia de nevastă.

---

[1] Pleasaunts sau Pleasance, teren în afara zidurilor orașului Edinburgh, în partea de sud-est a acestuia; pe vremuri, parc de distracții, de pe lângă Holyrood Palace.

La aceste vorbe, un slujbaș al orașului intră și îi spuse domnului Sharpitlaw că o arestaseră pe femeia pe care le poruncise să o aducă în fața sa.

— Acum nu mai are mare însemnătate, zise Sharpitlaw, lucrurile iau o altă întorsătură; totuși, poți s-o aduci, George. Slujbașul ieși și se întoarse aducând o fată voinică de vreo 18 sau 20 de ani, gătită fistichiu, cu un fel de jachetă de călărie, albastră, având drept podoabă niște dantele pătate, o bonetă de muntean scoțian peste părul strâns bărbătește, un mănunchi de pene rupte și o fustă de călărie din camlot[1] stacojiu, brodată cu flori spălăcite. Avea o față de rând și bărbătească, dar privită de la o anumită depărtare, niște ochi negri, luminoși, sălbatici, un nas acvilin și un profil impunător o făceau să pară oarecum frumoasă. Flutură nuiaua pe care o ținea în mână, făcu o reverență tot atât de adâncă precum o doamnă prezentată la sărbătorirea din seara zilei de naștere[2], se ridică într-un fel de ai fi zis că urma îndrumările date lui Audrey de către Touchstone[3] și deschise vorba, fără să aștepte să i se pună vreo întrebare.

— Dumnezeu să dea Înălțimii voastre o seară bună și multe seri bune, bunule domn Sharpitlaw. Bună seara și dumitale, Daddie Ratton, am auzit că ai fost spânzurat, omule; sau ai scăpat din mâna lui John Dalgleish ca Maggie Dickson, pe jumătate spânzurat.

— Ține-ți gura, gloabă smintită și ascultă ce ți se spune.

— Cu dragă inimă, Ratton. Grozav a ajuns biata Madge, de a adus-o pe stradă un om mare, care poartă o tunică toată plină de fireturi din lână, ca să vină să stea de vorbă la ceasul ăsta din zi, cu primari, și consilieri, slujbași ai primăriei și mai marii poliției. Și unde mai pui că tot orașul se uita după mine. Pentru unii asta-i o cinste cum nu-i alta pe pământ.

---

[1] Stofă din păr de cămilă.

[2] Este vorba de ziua de naștere a monarhului.

[3] „Ține-te mai cuviincios, Audrey", Shakespeare, *Cum vă place*, V, 4, 66.

— Da, Madge, ziee Sharpitlaw cu o voce măgulitoare, și văd că te-ai gătit cu hainele tale de sărbătoare; nu porți straiele de toate zilele.

— Atunci... dracu' să mă ia. Ei, domnilor (văzându-l pe Butler, care intră în cameră), în închisoare se află un pastor — acum cine o să-i spună un loc al stricăciunii? Mă pun chezaș că a intrat la răcoare pentru cauza cea veche și bună[1]... dar eu nu vreau să știu de ea, și se porni pe cântat:

Hei, cavalerilor[2], hai
cavalerilor,
Bum, bum, bum, bum:
Prindeți-l pe bătrânul
Belzebut, —
Oliver[3] scâncește de
frică.

— Ai mai văzut-o vreodată pe nebuna asta? zise Sharpitlaw către Butler.

— Nu știu s-o mai fi văzut, domnule.

— Și eu tot așa gândeam, zise șeful poliției, și cătă spre Ratcliffe, care, drept răspuns la privirea ce i-o aruncase, dădu din cap, semn că a priceput și negreșit așa e.

— Dar asta-i Madge Wildfire, cum își spune ea însăși, zise omul legii către Butler.

— Da, eu sunt, zise Madge, și asta am fost de când eram ceva mai abitir. Vai... (și pe fața ei zăbovi o clipă o umbră ce aducea a melancolie). Dar nu pot să-mi aduc aminte când a fost asta... oricum, e mult de atunci și n-o să-mi bat eu capu' cu așa ceva.

---

[1] În secolul al XVII-lea, denumirea se referea la puritanism.

[2] Partizanii lui Carol I, din dinastia Stuart, rege al Angliei între 1625–1649, în timpul Revoluției burgheze din Anglia (1642–1649).

[3] *Oliver Cromwell* (1599–1658), conducătorul Revoluției burgheze din Anglia.

„Lucesc ca un fulger de vară
la țară și-n oraș;
Pe caldarâm și pe deal sunt văzută;
Fulgerul care izbucnește
atât de liber și strălucitor
Abia dacă-i la fel de jucăuș
și voios ca mine."

— Tacă-ți cloanța, stricato, nu te pițigăia ca cimpoiul, zise slujbașul care o făcuse pe maistrul de ceremonii al acestei nemaipomenite muzicante și era destul de revoltat de purtarea ei nestânjenită dinaintea unei persoane atât de însemnate ca domnul Sharpitlaw — ține-ți fleanca, ori de nu, îți dau una de-o să ai de ce să scheauni.

— Las-o-n pace, Geordie, zise Sharpitlaw, n-o scoate din fire. Am a-i pune niște întrebări. Dar mai întâi, mai uită-te o dată la ea, domnule Butler.

— Uită-te, părinte, uită-te, strigă Madge; merit tot atât să te uiți la mine, ca și oricare din cărțile dumitale. Și știu să spun catehismul scurt, și cel mare, și justificarea, și invocarea ce-ți aduce cel mai mare folos, și adunarea teologilor de la Westminster[1], adică (adaugă ea cu voce

[1] Adunarea teologilor de la Westminster, din 1643, a formulat doctrina la care a subscris apoi biserica presbiteriană. A editat Catehismul de la Westminster (Cel mare și cel scurt), constând dintr-un șir de întrebări și răspunsuri, care expun doctrina bisericii. Catehismul scurt (1648) era învățat de către copii. Madge se referă la două puncte din Catehismul de la Westminster: Q.31. „Pe cine e de folos să invoci? E de folos să invoci duhul divin, mijlocul prin care, convingându-se de păcatul și suferința noastră, luminându-ne mintea prin cunoașterea lui Isus, Domnul ne îndeamnă și ne dă putința să îmbrățișăm învățătura lui Cristos, dăruită nouă cu mărinimie, în Evanghelie." Q.33. „Ce e justificarea? Justificarea este un act al milei divine prin care Dumnezeu ne iartă toate păcatele noastre și ne socoate virtuoși de dragul virtuții lui Cristos, ce se răsfrânge asupra noastră și o împărtășim datorită credinței." (Thomas F. Torrance, *The School of Faith — Școala credinței*, 1959, p. 267.)

scăzută), puteam să le spun cândva, dar e mult de atunci, și mai uită omul, doar știi. Și, din nou, biata Madge suspină adânc.

— Ei bine, domnule, îi zise domnul Sharpitlaw lui Butler, acum ce părere ai?

— Aceeași ca mai înainte, spuse Butler, anume că n-am văzut-o în viața mea pe această biată făptură cu mintea rătăcită.

— Atunci nu e persoana despre care spuneai că noaptea trecută răzvrătiții o numeau Madge Wildfire?

— Fără îndoială că nu, zise Butler. Pot să aibă aceeași statură, fiindcă sunt amândouă înalte, dar altă asemănare nu prea văd.

— Îmbrăcămintea nu e aidoma? întrebă Sharpitlaw.

— Nici cătuși de puțin.

— Madge, buna mea femeie, rosti Sharpitlaw cu aceeași voce ademenitoare, ce-ai făcut ieri cu hainele tale de toate zilele?

— Habar n-a.n.

— Ce-ai făcut ieri-seară, Madge?

— Nu-mi pasă nici cât negru sub unghie de ziua de ieri, i-o întoarse Madge, e destul de greu s-o scoți la capăt cu o singură zi, și uneori mult prea greu.

— Dar, Madge, dacă ți-aș da jumătatea asta de coroană, ai avea habar? și Sharpitlaw scoase la iveală moneda.

— Asta ar putea să mă facă să râd, dar nu să-mi aduc aminte.

— Dar, Madge, și dacă te-aș trimite la azilul din Leith Wind și l-aș pune pe Jock Dalgleish să te atingă pe spinare cu cureaua despicată-n șapte la vârf?

— Asta o să mă facă să plâng, dar nu să-mi amintesc, doar știți, rosti Madge cu o voce întretăiată de suspine.

— De mult nu mai știe ce știu oamenii cu mintea-n-cap, ca să-i pese de bani, și nici ca s-o sperie fie John Dalgleish, fie pisica cu nouă cozi, dar socot că aș putea s-o fac să ne spună câte ceva, zise Ratcliffe.

— Atunci, ia-o la întrebări, Ratcliffe, zise Sharpitlaw, fiindcă m-am săturat de nebunia asta din capul ei și du-te dracului cu ea cu tot.

— Madge, zise Ratcliffe, ai vreun drăguț?

— Dacă te-ntreabă cineva, spune că nu știi. Îl faci să vorbească de iubiții mei, Daddie Ratton?!

— Cred că ai pe naiba.

— Atunci vezi dacă n-am, zise Madge și cu un gest plin de dispreț își azvârli capul în sus, precum o frumoasă jignită — păi e Rob Chefliul și Will Flamandul, și-apoi mai e Geordie Robertson, băiete, adică Geordie-Neam-Mare, ei, ce părere ai despre asta?

Ratcliffe râse și făcând cu ochiul către polițist, urmă să pună întrebările așa cum știa el.

— Dar, Madge, băieții te plac numai când ești gătită cu straiele alea bune, nu te-ar atinge nici cu vârful degetului când ai pe tine zdrențele de fiecare zi.

— Atunci ești un mincinos bătrân, răspunse frumoasa; fiindcă Geordie Robertson Neam-Mare le-a pus ieri pe el însuși, așa chipeș cum e, și a umblat cu ele prin tot orașul; și mândru și măreț mai arăta, ca o regină din țara asta.

— Nu cred o vorbă din ce spui, zise Ratcliffe și din nou făcu cu ochiul către polițist. Toate zdrențele astea aveau culoarea lunii care bate în apă, după câte socot, Madge. Te asigur că rochia trebuie să fi fost un albastru cum e cerul și de un roșu stacojiu.

— Nu era așa, răspunse Madge, care, cu slaba ei ținere de minte, trăda în focul încontrării ceea ce ar fi vrut cât se poate de mult să ascundă, dacă ar fi judecat potrivit înclinațiilor inimii. Nu era nici stacojie, nici albastră ca sineala, ci o pelerină scurtă cafenie, mantaua mea de vreme rea și boneta veche a mamei, și pelerina mea roșie și mi-a dat o coroană și un sărut fiindcă l-am lăsat să le îmbrace, fir-ar să-i fie chipul lui mândru, deși mi-a fost drag.

— Și unde și-a schimbat din nou hainele, scumpo? făcu Sharpitlaw cât putut de împăciuitor.

— Polițistul a stricat totul, băgă de seamă Ratcliffe, pe un ton sec.

Și chiar așa era; căci întrebarea, pusă astfel, pe șleau, o făcu pe Madge să-și dea numaidecât seama că se cuvenea să treacă sub tăcere tocmai acele lucruri pentru care Radcliffe o ademenise pe ocolite ca să-i dezlege limba.

— Ce oare să ne fi întrebat, domnule? reîncepu Madge și-și luă atât de iute o înfățișare tâmpă, încât vădea că nebunia ei se îmbina cu nu tocmai puțină șmecherie.

— Te-am întrebat, zise șeful poliției, la ce oră și în care loc ți-a înapoiat Robertson hainele.

— Robertson? Domnul să ne aibă în pază, care Robertson?

— Păi omul de care vorbeai, Geordie Neam-Mare, cum îi spuneai.

— Geordie Neam-Mare, răspunse Madge, cu prefăcută și bine jucată mirare, nu cunosc pe nimeni care să se numească Geordie Neam-Bun.

— Hai, drăguța mea, zise Sharpitlaw, nu merge; trebuie să ne spui ce-ai făcut cu ținutele acelea.

Madge Wildfire nu răspunse, decât dacă socotim că între întrebarea pusă și un crâmpei de cântec cu care îl răsfață pe anchetatorul pus în încurcătură putea să fie oarecare legătură:

Ce-ai făcut cu inelul de mireasă,
de mireasă, de mireasă?
Ce-ai făcut cu inelul de nuntă, tu,
stricată mică și vicleană?
L-am dat unui soldat, soldat, soldat,
L-am dat unui soldat, iubitu-mi
credincios din vremuri de demult.

Dacă Ofelia este cea mai tulburătoare dintre toate nebunele care au cântat și s-au rostit din vremea lui Hamlet danezul, Madge Wildfire era cea mai supărătoare.

Șeful poliției căzuse pradă deznădejdii.

— O să iau niște măsuri în ce-o privește pe afurisita asta de Bess din Bedlam[1] care o s-o facă să-și redobândească graiul.

— Cu îngăduința dumneavoastră, domnule, zise Radcliffe, lăsați-o mai bine să i se mai liniștească mintea. E sigur că ați descoperit ceva.

— E adevărat, spuse omul stăpânirii; „o manta de vreme rea, cafenie, bonetă, pelerină roșie — se potrivește cu Madge Wildfire a dumitale, domnule Butler? Butler încuviință, se potrivea. — Da, avea destulă pricină să ia hainele și numele acestei ființe smintite, când era gata de-o asemenea treabă.

— Iar acum sunt slobod să spun... începu Ratcliffe.

— Acum, când vezi că adevărul a ieșit la iveală și fără tine, îl întrerupse Sharpitlaw.

— Chiar așa, domnule, acum, de vreme ce adevărul a fost dat în vileag pe altă cale, sunt liber să spun că astea erau veșmintele cu care l-am văzut îmbrăcat pe Robertson în închisoare, noaptea trecută, când era în fruntea răsculaților.

— Asta înseamnă o mărturie clară, fără ocolișuri. Ține-o tot așa, Rat, am să aduc la cunoștință primarului lucruri bune în ce te privește, fiindcă la noapte am o treabă pentru tine. Se face târziu, trebuie să mă duc acasă și să îmbuc ceva la repezeală. Mă întorc deseară. Rămâi cu Madge, Ratcliffe, și încearcă s-o potolești din nou. Cu aceste vorbe, Sharpitlaw părăsi închisoarea.

---

[1] Denumirea unui ospiciu; numele este o prescurtare, provenită din Bethlehem.

CAPITOLUL XVII

„Și unii fluierau, alții cântau,
Iar alții rosteau cu glas tare,
De fiecare dată când răsuna cornul
lordului Barnard:
„Pleacă, Musgrave,
pleacă".
Balada micului Musgrave[1]

Când se întoarse la închisoare, omul stăpânirii începu iară să stea de vorbă cu Ratcliffe, despre care acum era sigur că-și va pune cunoștințele în slujba sa și-l va ajuta.

— Trebuie să stai de vorbă cu fetișcana, Rat, cu Effie Deans asta, trebuie să o pureci puțin, Rat; fiindcă, la fel de sigur cum doi și cu doi fac patru, i-o fi cunoscând gazdele... freac-o, Rat, freac-o numaidecât.

— Vă cer din suflet iertare, spuse viitorul paznic, asta nu mi-e îngăduit să fac.

— Nu ți-e îngăduit, omule, acum ce dracu te mai doare? Gândeam că târgul s-a făcut.

— Nu știu, domnule, zise Ratcliffe; am vorbit cu Effie asta... nu e deprinsă cu locul și obiceiurile de aici, și cu toate apucăturile noastre; și plânge de proastă și ageamie ce e și încă de pe-acum i se frânge inima de jale pentru tânărul ăsta smintit; și dacă prin mijlocirea ei s-ar pune mâna pe el, ar muri de-a binelea de inimă rea.

— N-o să aibă timp, băiatule, zise Sharpitlaw; până atunci spânzurătoarea o să aibă parte de ea... inima femeii nu se zdrobește cu una cu două.

---

[1] *Micul Musgrave și Lady Barnard*, stanza 14 (F.Y. Child, *The English and Scottish Popular Ballades, Balade engleze și scoțiene*, 1882–1898, balada nr. 81).

— Asta după cum e stofa din care sunt făcute fiecare din ele, domnule, i-o întoarse Ratcliffe. Da' ca să nu mai lungim vorba, treaba asta n-o pot lua asupra-mi. E împotriva conștiinței mele.

— Conștiința ta, Rat? făcu Sharpitlaw și-și înșoți vorbele de un rânjet pe care e de presupus că cititorul îl va socoti firesc.

— Daa, domnule, răspunse netulburat Ratcliffe, chiar *a mea;* omul are o conștiință, oricât de greu ar ajunge la ea. Cred că a mea a luat-o de vale la fel ca și a celor mai mulți dintre oameni; și, totuși, e la fel ca încheietura cotului, uneori se lovește puțin de un colț și atunci te cutremuri.

— Bine, Rat, răspunse Sharpitlaw, de vreme ce ești atât de delicat, o să mă duc eu însumi la stricata aceea.

Așadar, la cererea sa, Sharpitlaw fu dus în cămăruța întunecoasă, ocupată vremelnic de Effie Deans. Biata fată stătea pe micul ei culcuș alcătuit din smocuri, cufundată într-o adâncă visare. Pe masă se afla ceva de-ale gurii, o hrană mai bună decât cea dată îndeobște deținuților, dar rămasă neatinsă. Persoana căreia îi fusese îndeosebi dată în grijă spuse că „uneori nici nu gusta din mâncare douăzeci și patru de ore în șir, nu punea în gură nimic altceva decât apă".

Sharpitlaw își luă un scaun și după ce porunci temnicerului să plece, deschise vorba în timp ce se străduia ca vocea și fața sa să arate toată înțelegerea de care erau în stare, căci una era de felul ei tăioasă și aspră, cealaltă vicleană, iscoditoare și egoistă.

— Ce mai faci, Effie? Cum o duci, puicuțo?

Singurul răspuns fu un suspin adânc.

— Cei de aici se poartă cuviincios cu tine, Effie? e de datoria mea să întreb.

— Foarte cuviincios, domnule, zise Effie, care se silea să răspundă, deși nu prea știa ce spunea.

— Și merindea, urmă Sharpitlaw cu același glas compătimitor, ți se dă ce-ți place? sau e vreo mâncare după care poftești mai ales, fiindcă sănătatea ta pare cam șubredă?

— Totul e foarte bine, domnule, vă mulțumesc, rosti biata deținută și cât de deosebit era glasul ei de vocea aceea vioaie și zglobie a Crinului de la Saint Leonard's — totul e foarte bun... mult prea bun pentru mine.

— Acela care te-a adus în starea asta trebuie să fi fost un mare ticălos; zise Sharpitlaw. Vorbele acestea fură rostite în parte din îndemnul unui simțământ firesc, de care nici chiar el nu se putea lepăda, deși era obișnuit să se folosească de simțămintele altora iar pe ale sale să le țină cu băgare de seamă în frâu, și în parte din dorința de a începe un anumit fel de discuție ce ar fi putut să slujească cel mai bine țelului său din clipa aceea. Într-adevăr, în împrejurarea de față, simțămintele și perfidia, îmbinate, se potriveau de minune; căci, își spunea în sinea sa Sharpitlaw, cu cât Robertson se va dovedi un derbedeu mai înrăit, cu atât mai mare va fi meritul de a-l trimite în fața tribunalului. Trebuie să fi fost o mare secătură, repetă el, și mi-aș dori să-i trag o chelfăneală.

— Aș putea spune că mai multă vină am eu. Am fost crescută ca să știu mai bine ce am de făcut; dar el, bietul om... (conteni de vorbit).

— ... a fost toată viața un nemernic desăvârșit, zise Sharpitlaw. Străin în propria-i țară și fârtat al acelui pierde-vară fără de lege care a fost Wilson, după câte socot eu, Effie.

— I-ar fi prins mult mai bine dacă nu l-ar fi văzut niciodată la față pe Wilson.

— Ceea ce spui e foarte adevărat, Effie.

— Unde băteau drumurile pe care le făceați împreună? Cred că pe undeva pe lângă Laigh Calton.

Fata cea umilă și descurajată se lăsase călăuzită până aci de domnul Sharpitlaw, deoarece acesta își potrivise iscusit întrebările după ceea ce trebuie să-i fi trecut și ei prin minte, de lucrul acesta era aproape sigur, astfel încât răspunsurile date ajungeau un fel de a cumpăni cu viu glas, stare în care firile cu gândul aiurea sau cei siliți vremelnic de vreo nenorocire să se cufunde în propriile lor gânduri pot fi aduși printr-un șir de întrebări

dibace. Dar ultimele vorbe ale procurorului aduceau mult prea mult cu întrebările puse pe șleau la interogatoriu și deci rupseră fermecătura.

— Ce-am spus? zise Effie care, așa cum stătea înclinată, se săltă în sus, se așeză drept și-și îndepărtă grabnic părul despletit de pe fața slăbită dar încă frumoasă. Își aținti privirea aspră și tăioasă asupra lui Sharpitlaw. Sunteți un om prea ales, domnule, prea cinstit ca să va folosiți de ce spune o biată ființă ca mine, care abia dacă mai știu pe ce lume mă aflu... Dumnezeu să mă ajute.

— Să mă folosesc! Ție ți-aș fi de folos dacă aș putea, zise Sharpitlaw cu o voce liniștitoare, și nu știu nimic care ar fi atât de mult în stare să-ți slujească, Effie, ca prinderea acestui pungaș de Robertson.

— O, nu-l ocărâți, domnule, pe unul care niciodată nu v-a vorbit de rău. Robertson? Zău că n-am nimic de spus împotriva unui om cu numele ăsta și nici n-o să spun.

— Dar dacă nu iei în seamă propria-ți nenorocire, Effie, ar trebui să-ți pese de durerea pe care a pricinuit-o familiei tale, zise omul legii.

— O, Dumnezeu să mă ajute, strigă sărmana Effie. Bietul tata... scumpa mea Jeanie... asta-i cel mai greu de îndurat. O, domnule, dacă aveți puțină bunăvoință... dacă aveți un strop de milă, fiindcă toți cei pe care-i văd aici au inima de piatră... Dacă le-ați porunci doar să o lase să intre pe sora mea Jeanie, data viitoare când mai vine pe-aici. Fiindcă atunci când îi aud cum o alungă de la ușă și nu pot să mă cațăr până la fereastra aceea de sus ca să-i zăresc măcar pulpana rochiei, asta e gata să mă scoată din minți. Și-l privi cu o față pe care se citea o rugă atât de fierbinte, și totuși, o asemenea umilință, încât făcu să se clatine cât se poate de mult tăria ce sta în firea acestui om.

— O să-ți vezi sora, începu, dacă-mi spui... apoi tăcu, după care adăugă cu voce mai pripită: nu, fir-ar să fie, o să-ți vezi sora, fie că-mi spui sau nu ceva. Cu aceste vorbe, se sculă și părăsi încăperea.

Când se întoarse la Ratcliffe, zise:

— Ai dreptate, Ratton; nu se poate pune mare preț pe ce spune fetișcana asta. Dar am lămurit un lucru — anume, că Robertson a fost tatăl pruncului, așadar pun rămășag , — el e acela care trebuie să se întâlnească astă-seară cu Jeanie Deans la Muschat's Cairn și acolo o să-l prindem în cursă, Rat, sau de nu, să nu-mi spuneți mie Gideon Sharpitlaw.

— Dar, zise Ratcliffe, poate fiindcă n-avea nici un zor să priceapă ceva care avea legătură cu găsirea și prinderea lui Robertson, dacă așa ar sta lucrurile, domnu' Butler l-ar fi recunoscut pe omu' din King's Park drept unul și același cu insul din fruntea gloatei, îmbrăcat în straiele lui Madge Wildfire.

— Asta nu spune nimic, răspunse Sharpitlaw, hainele, lumina, învălmășala, și poate un strop de negru dat cu dopul ars sau un petic de sulemeneală lipit ici-colo... prostii, Ratton, te-am văzut cum te deghizai tu însuți, că nici dracu care ți-e stăpân n-ar fi îndrăznit să jure că ești tu.

— Și asta-i adevărat, răspunse Ratcliffe.

— Așadar, Rat, la noapte, și tu și eu o să mergem noi înșine cu grupul și-o să-l vedem cum se încaieră, sau de nu, ne-a scăpat.

— Nu pricep cum v-aș putea fi de mare folos Înălțimii voastre, zise Ratcliffe, fără să-l tragă inima.

— De folos? răspunse Sharpitlaw. Poți să fi călăuza grupului, cunoști locul. În afară de aceasta, n-am de gând să te pierd din ochi, bunul meu prieten, până când nu-l am în mână pe el.

— Bine, domnule, zise Ratcliffe, dar vocea cu care încuviința nu era deloc veselă, puteți face cum credeți, dar țineți seama că omu' e gata la orice.

— O să avem asupra noastră ceea ce o să-i închidă gura, dacă va fi de trebuință, răspunse Sharpitlaw.

— Dar, domnule, zău că n-aș putea să mă prind să vă fiu călăuză la Muschat's Cairn în noaptea asta; știu locu' la fel ca mulți alții, în plină zi, da' du-te dar de-l găsește la lumina lunii, printre toți colții de stâncă și bolovanii aceia, care seamănă între ei cum cărbunarii seamănă cu

dracu', de așa ceva n-aș spune că-s în stare. Aș putea la fel de bine să caut luna plină-n apă.

— Ce înseamnă toate astea, Ratcliffe? zise Sharpitlaw, pe când îl țintuia pe cel nesupus cu o privire nimicitoare, care nu prevestea nimic bun. Ai uitat oare că ești încă osândit la moarte?

— Nu, domnule, asta nu se uită ușor și dacă se socoate că trebuie să fiu de față, nici vorbă că trebuie să merg cu Înălțimea voastră. Da' eram gata să arăt Înălțimii voastre pe cineva care se pricepe mai bine ca mine la drum, și asta-i chiar Madge Wildfire.

— Se pricepe, pe naiba! Mă crezi la fel de nebun cum e ea ca să mă bizui că ne va sluji de călăuză într-o asemenea împrejurare?

— Înălțimea voastră poate să judece cel mai bine; da' știu că-s în stare să o strunesc, ca să n-o ia razna și să țină drumul drept; doarme adesea pe afară sau rătăcește printre dealuri, câte o noapte de vară, până-n zori, cloanța asta scrântită la cap.

— Bine, Ratcliffe, dacă socoți că poate să ne arate drumul... dar ia aminte ce ești pe cale să faci, viața ta ține de cum te porți.

„Pentru un ins care a greșit cândva cât am greșit eu, încât își poate îngădui dracului să fie și puțin cinstit, grea judecată e să-l pui la încercare ca să vezi pe ce cale vrea să ajungă om de treabă."

Astfel cugeta Ratcliffe, când fu lăsat pentru scurt timp singur, în vreme ce omul legii se duse să facă rost de un mandat, așa cum se cuvine și să dea poruncile de trebuință.

Luna care răsărea căta spre întregul grup care acum se afla dincolo de zidurile orașului și pătrundea pe pământurile neîngrădite. Tronul lui Arthur, gigantic, cu forma sa de leu ce stă la pândă culcat, Stâncile Salisbury, aidoma unui brâu sau centiron uriaș, de granit, se vedeau încețoșat. Urmându-și calea de-a lungul părții de miazăzi a lui Canongate, ajunseră la mânăstirea Holyroodhouse[1], de unde își croiră drum, din

[1] Mânăstirea Sfintei Cruci.

treaptă-n treaptă, din barieră în barieră, spre King's Park. La început erau în număr de patru — un portărel și Sharpitlaw, bine înarmați cu pistoale și săbii de luptă corp la corp; Ratcliffe căruia nu i se încredințaseră arme, de teamă că nu cumva să le folosească împotriva cui nu trebuia, și femeia. Dar la ultima barieră, când pătrunseră în Chase, li se alăturară alți doi slujbași ai poliției, cărora Sharpitlaw, dornic să-și asigure destule forțe pentru îndeplinirea țelului urmărit de el, și în același timp ca măsurile acestea să nu fie băgate de seamă, le poruncise să-l aștepte în locul acela. Ratcliffe văzu oarecum îngrijorat acest adaos de forțe, căci până în clipa aceea socotise că se prea putea ca Robertson, care era un tânăr curajos, voinic și iute, să fugă de Sharpitlaw și de acel singur ofițer ce-l însoțea, fără ca el să fie amestecat în treaba asta. Dar acum slujitorii legiii aveau la îndemână forțe copleșitoare și singura cale de a-l salva pe Robertson (lucru spre care bătrânul păcătos înclina foarte mult atâta că dorea să-și poată îndeplini țelul, fără ca pe el să-l amenințe vreo primejdie), trebuia să fie vreun semn născocit anume ca să-l înștiințeze despre apropierea lor. Se prea poate că în acest scop Ratcliffe ceruse ca Madge să facă și ea parte din grupul lor, întrucât avea nu puțină încredere în înclinația ei de a zbiera din adâncul rărunchilor. Într-adevăr, până acum le și dăduse atâtea dovezi de vorbărie care-ți spărgea urechile, încât Sharpitlaw aproape se hotărâse să o trimită înapoi cu unul dintre slujbași, mai degrabă decât să care cu el o ființă atât de nepotrivită să fie călăuza unei expediții pornite în taină. S-ar fi zis, de asemenea, că aerul liber, apropierea de dealuri și luna ce se ridica pe cer, despre care se presupune că are o puternică înrâurire asupra celor cu mintea bolnavă, îi dădeau asemenea curaj, încât o făcură să aibă de zece ori mai mult chef de vorbă decât arătase până atunci. Să o faci să tacă prin mijloacele îngăduite, părea peste putință; poruncile date cu toată tăria sau rugămințile ademenitoare, le nesocotea, iar dacă o amenințai, nu izbuteai decât să se arate îmbufnată și nesupusă de-a binelea.

— Nimeni dintre voi în afară de melița asta, și idioată și nebună, nu cunoaște drumul la locul acela blestemat, movila aceea a lui Nicol Muschat? întrebă Sharpitlaw scos din fire.

— Cunoaște pe dracu', nimeni în afară de mine nu-l știe, strigă Madge; cum să-l știe, niște bieți fricoși ce sunt! da' eu am poposit pe mormânt, de cu seară, când zboară liliecii, până la cântatul cocoșilor, și am stat la un taifas pe cinste cu Muschat și Ailie Muschat care zac cufundați în somn, acolo dedesubt.

— Fi-ți-ar a dracului să-ți fie mintea ta aia zănatică, zise Sharpitlaw; n-ai de gând să-i lași pe oameni să răspundă la întrebare?

În clipa când putură să se facă auziți, în timp ce Ratcliffe îi abătea lui Madge luarea-aminte, polițiștii mărturisiră că, deși în mare cunoșteau locul, nu puteau să ia asupră-și sarcina ca la lumina neclară a lunii să călăuzească grupul taman până acolo, astfel încât expediția lor să aibă sorți siguri de izbândă.

— Ce să facem, Ratcliffe? întrebă Sharpitlaw; dacă ne vede înainte de-l zărim noi pe el, — ceea ce nici vorbă că se va întâmpla de mai colindăm așa fără să ținem drumul drept — putem să ne luăm adio de la treaba asta; mai bucuros aș pierde o sută de lire, atât pentru onoarea poliției cât și fiindcă primarul spune că cineva ar trebui să fie spânzurat din pricina poveștii ăsteia cu Porteous, iasă ce-o ieși.

— Cred, zise Ratcliffe, că trebuie doar s-o punem la încercare pe Madge; și văd eu dacă pot să-i mai fac puțină ordine-n cap. Și oricum, dacă o s-o audă cum se pițigăiește cu vechile ei crâmpeie de cântece, n-o să-și închipuie că mai sunt și alții cu ea.

— Adevărat, zise Sharpitlaw, iar dacă socoate că e singură, se poate la fel de bine să vină spre ea sau să fugă de dânsa. Așadar, la drum, am și pierdut o grămadă de timp. Vezi, ai grijă s-o faci să țină drumul drept.

— Și ce fel de casă duc acum Nicol Muschat și nevastă-sa? o întrebă Ratcliffe pe femeia zăludă, ca să cânte în strună înclinațiilor ei nebune; pe vremuri erau uricioși și cu toane, dacă tot ce se spune e adevărat.

— O, da, da, da... dar acum totul s-a uitat, răspunse Madge, cu vocea de taină a unei cumetre care-și povestește peripețiile, vecinei ce stă ușă-n ușă cu ea. Înțelegi, am vorbit chiar eu cu ei și le-am spus că trebuie să uităm ce-a fost, cele rele să se spele, cu toate acestea gâtul ei era numai răni și căsăpit tot; și-a tras mult în sus giulgiul ca să-și ascundă gâtul, da' nu poate să împiedice sângele să se strecoare prin pânză, știi... I-am spus să-l spele la izvorul Sfântului Anton și asta o să-l curețe, dacă se află ceva care să poată face asemenea treabă. Da' se spune că sângele nu iese niciodată de pe veșmintele de pânză. Ce-a născocit în ultima vreme Deacon Sanders pentru curățat pânza nu ajută; am încercat eu însămi pe un petec, îl aveam noi acasă, era mânjit cu sângele unui copil care cânta din cimpoi, fusese rănit undeva pe-un drum, da' de ieșit n-a ieșit. Ei bine, o să spuneți că-i un lucru cam nu știu cum. Da' într-o seară frumoasă, senină cum e asta, o să-l scot la iveală la izvorul binecuvântat al Sfântului Anton și am s-o strig pe Ailie Muschat și amândouă o să ne fierbem rufele-n leșie ca la zile mari și o să ne albim veșmintele la lumina mândrei doamne Luna, care e mult mai blândă cu mine decât soarele, soarele e prea fierbinte și știți, cumetrilor, creierii îmi sunt și-așa destul de încinși. Dar luna, și roua, și vântul nopții, astea sunt ca o frunză răcoroasă de varză creață pusă pe fruntea mea; și uneori mă gândesc că luna luminează anume ca să-mi facă plăcere, atunci când nimeni în afară de mine n-o vede.

Nemaipomenit de limbută, nu contenea să înșire vorbe aiurea, în timp ce făcea pași mari și-l trăgea după ea pe Ratcliffe, pe când acesta se străduia, cel puțin părelnic, dacă nu de-adevăratelea, să o convingă să-și potolească vocea.

Deodată, se opri brusc în vârful unui dâmb, privi țintă în sus și într-un răstimp de cinci minute nu scoase o vorbă.

— Acum ce naiba a mai apucat-o? zise Sharpitlaw către Ratcliffe. Nu poți s-o faci să meargă înainte?

— Trebuie doar să aveți olecuță răbdare, domnule, zise Ratcliffe. N-o să urnească un picior mai iute decât îi place ei.

—Dracu' s-o ia, spuse Sharpitlaw. O să am grijă să-și petreacă timpul la Bedlam sau la Bridewell, sau la amândouă, fiindcă e și nebună și afurisită.

Între timp, Madge, care se arătase foarte melancolică când se oprise din mers prima oară, izbucni deodată într-un râs sălbatic, apoi conteni și oftă amarnic... pe urmă din nou o apucă râsul... după aceea, în timp ce nu-și lua ochii de la lună, își înălță vocea și cântă:

Bună seara, seară bună, bună și frumoasă lună,
Rogu-te, dragă lună, arată-mi
Făptura și chipul, vorba și neamul
Celui ce-mi va fi iubit.

— Da' n-am nevoie s-o întreb pe mândra doamnă Luna, știu destul de bine eu însămi... deși iubit *credincios* n-a fost... Dar nimeni n-o să spună că am suflat vreodată o vorbă despre povestea asta... Uneori însă, mi-aș dori ca pruncul să fi trăit... Ei, Domnul să ne fie călăuză, deasupra noastră e cerul... (la aceste vorbe suspină din adâncul rărunchilor), și o lună frumoasă, și, pe lângă toate astea, mai sunt și stele (aci râse din nou).

— O să stăm pe loc toată noaptea? zise Sharpitlaw nerăbdător. Târâți-o mai departe.

— Da, domnule, de-am ști încotro s-o târâm, treaba ar fi numaidecât ca și făcută. Hai, Madge, scumpeteo, zise vorbindu-i de astă dată ei, n-o să ajungem la timp ca să ne vedem cu Nicol și nevastă-sa, decât dacă ne arăți drumul.

— Drept ai grăit, și asta o să și fac, zise Madge care îl apucă de braț și porni din nou la drum, cu pași uriași ținând seama că mersul era al unei femei. Și-ți spun, Ratton, Nicol Muschat o să se bucure când te-o vedea, fiindcă știe el, zice, că nu-i alt ticălos scăpat din iad, ca tine, și ar fi încântat să stați amândoi la taifas, știi, cine se aseamănă se adună

—proverbul nu dă niciodată greș — și sunteți și unul și altul o pereche de turba dracului, cred, greu de spus dacă locșorul cel mai fierbinte de lângă vatra diavolului ți se cuvine ție sau lui.

Ratcliffe își făcea mustrări de conștiință și nu se putu stăpâni ca fără voia lui să se împotrivească acestei categorisiri.

— N-am făptuit niciodată vărsare de sânge, răspunse.

— Dar ai vândut sânge de om, Ratton, ai vândut de multe ori sânge de om. Limba omului omoară la fel de bine ca și mâna, vorba ucide deopotrivă cu jungherul:

E băiatul de la măcelărie, rumen la obraz,
Cel care poartă mâneci albastre,
Sâmbătă el vinde carnea
Ce-a tăiat-o vineri.

„Și acum ce altceva fac? gândea Ratcliffe. Dar pentru sângele tânăr al lui Robertson n-o să am vreo vină — numai de-oi putea; apoi, vorbindu-i aparte lui Madge, o întrebă dacă nu-și amintea vreunul din vechile ei cântece.

— Multe, tot unul și unul, zise Madge, și bucuros pot să le cânt, fiindcă un cântecel ușor te înveselește la drum. Și cântă...

Când gârlița e în noru-albastru,
Ciocârlia tace;
Când copoii-s în codru verde
Argații de la fermă rămân pe colnic.

— Fă-o să termine cu zgomotul ei afurisit, chiar de-ar fi să o sugrum, zise Sharpitlaw. Văd pe cineva acolo. Acundeți-vă, băieți, și târâți-vă în jurul colinei, George Poinder, tu rămâi cu Ratcliffe și cățeaua asta nebună care zbiară întruna; și voi, ceilalți doi, veniți cu mine mai departe, ținându-vă-n umbra povârnișului.

Și se furișă mai departe, tiptil, pășind pe nesimțite, ca un sălbatic indian în fruntea oamenilor săi, la un atac prin surprindere, dat asupra unui grup lipsit de orice bănuială, care face parte dintr-un trib dușman. Ratcliffe îi văzu cum se strecurau, ferindu-se de lumina lunii, și, atât cât aveau putința, rămâneau învăluiți în umbră. „Robertson e un om mort", își spuse în sinea sa. „Flăcăii ăștia sunt întotdeauna atât de nechibzuiți! Ce naiba o fi avut să-i spună lui Jeanie Deans sau oricărei alte femei din lumea asta, ca să se ducă și să se lase spânzurat pentru ea?! Și târfa asta zărghită, după ce toată noaptea i-a tot tocat clonțu', poc, poc, la moși pe gogoși, de parc-ar fi fost o pușcă cu aer a țipat ca o păuniță, socoate taman bine că se cuvine să-ți țină gura, acum când trăncăneala ei ar fi putut face ceva bun. Da' așa-i întotdeauna cu femeile. Dacă-și ține vreodată fleanca, poți să juri că nu-i a bine. Aș vrea să-i las din nou gura slobodă, fără ca lipitoarea asta să știe ce fac. Da' e ager ca sula lui MacKeachan care a străpuns prin șase rânduri de talpă și o juma' de țol[1] în călcâiul regelui."

Apoi începu să îngâne, dar cu o voce tare înăbușită, prima strofă dintr-o baladă îndrăgită de Wildfire, ale cărei cuvinte spuneau ceva ce se asemăna pe departe cu situația lui Robertson, în nădejdea că legătura dintre cele două îi va reaminti negreșit restul cântecului.

Un copoi adulmecă prin pădurea
Tinwald,
O armură scapără scântei;
O fecioară stă pe dealul
Tinwald
Și la răstimpuri înalță un cânt
răsunător.

[1] Un țol = 25,4 mm.

De îndată ce Madge prinse versul, îndreptăți cele ticluite de mintea ageră a lui Radcliffe, căci se porni să cânte cu foc mai departe:

O, dormi adânc, Sir James, zicea ea,
Când ar trebui să te scoli și să pleci călare?
Douăzeci de oameni cu
arc și tăiș
Îți caută ascunzătoarea.

Deși Ratcliffe se afla la mare depărtare de locul numit Muschat's Cairn, totuși, ochii lui, obișnuiți ca niște ochi de pisică, să scruteze întunericul, putură să bage de seamă că Robertson înțelesese semnalul de alarmă. George Poinder, care dovedea ochi mai puțin ageri, sau mai puțină luare-aminte, nu-și dădu seama mai bine decât Sharpitlaw și ajutoarele lui că Robertson fugise, căci, deși se aflau mult mai aproape de movilă, aceștia din urmă erau împiedicați să vadă din pricina ridicăturilor terenului, ce-i apărau. Până la urmă, totuși, după un răstimp de cinci-șase minute înțeleseră că Robertson fugise și dădură grabnic năvală spre locul cu pricina, în timp ce Sharpitlaw striga în gura mare, scoțând cele mai ascuțite sunete de care era în stare o voce asemănătoare zgomotului unui joagăr pus în mișcare:

— După el, flăcăi... fugiți după el... Țineți povârnișul... îl văd la marginea movilei. Apoi, strigând cât îl ținea gura către ariergarda grupului său dădu noi porunci:

— Ratcliffe, vino aici și ține-n loc femeia... George, fugi și stai de pază la bariera de la Duke's Walk[1]... Ratcliffe, vino numaidecât aici, dar mai întâi zboară-i creierii cățelei ăleia zălude.

— Mai bine-ai șterge-o, Madge, zise Ratcliffe, fiindcă-i rău să ai de-a face cu un om furios.

---

[1] Poteca (drumul) ducelui.

Madge Wildfire nu era chiar așa cu totul lipsită de minte, încât să nu priceapă ce voia să spună această vorbă cu jumătate de înțeles. Și în timp ce Ratcliffe, cu fățarnică dorință de a se supune poruncii, zorea spre locul unde Sharpitlaw îl aștepta ca să i-o dea în pază pe Jeanie Deans, femeia cu mintea rătăcită o rupse la fugă, de-i sfârâiau călcâiele, îndreptându-se în partea opusă. Astfel, întregul grup se despărțise și se pusese cu mare repeziciune în mișcare, unii fugeau, alții îl urmăreau pe fugar, în afară de Ratcliffe și Jeanie, pe care acesta o ținea strâns de manta, deși ea nu încerca să scape și stătea mai departe pe loc, lângă Muschat's Cairn.

CAPITOLUL XVIII

„Ai dat cerului ce era al cerului și
prizonierului ce erai dator prin menirea ta."
Măsură pentru măsură[1]

În timp ce aștepta, cuprinsă de groază și uimire, ca trei sau patru oameni să se apropie în goană de ea, Jeanie Deans — fiindcă aici povestirea noastră se leagă cu cele istorisite și întrerupte brusc la sfârșitul capitolului al cinsprezecilea — fu și mai suprinsă când îi văzu cum dintr-odată se despărțeau și alergau într-o parte sau alta, după cel ce nu de mult îi trezise spaima și de a cărui soartă, în clipa aceea, ajunsese oarecum să-i pese, deși n-ar fi putut să spună din ce anume pricină. Un ins din grup (era Sharpitlaw) veni drept spre ea și-i zise:

— Te numești Jeanie Deans și te arestez, după care adaugă numaidecât: dar dacă-mi spui încotro a luat-o, îți dau drumul.

— Nu știu, Sir, atât putu să rostească biata fată; și într-adevăr, pentru o ființă din lumea ei, acestea sunt vorbele care vin cel mai ușor pe buze, ca un răspuns dat pe loc la o întrebare ce te fâstâcește.

— Dar, zise Sharpitlaw, știi ce vorbeai cu el, doamna mea, pe coasta dealului și atât de aproape de miezul nopții; *asta* o știi cu siguranță, buna mea femeie.

---

[1] Shakespeare, *Măsură pentru măsură*. Replica lui Escalus, în actul III, scena 2, 233–234.

— Nu știu, domnule, repetă Jeanie care, într-adevăr, înspăimântată cum se simțea, nu înțelegea ce era cu întrebarea pusă atât de pripit în acea clipă de uluire.

— Vom încerca să te ajutăm să-ți amintești încetul cu încetul, zise Sharpitlaw și așa cum i-am mai arătat cititorului, răcni către Ratcliffe să urce și să o ia în seama lui, în timp ce el însuși se îndrepta pe urmele lui Robertson, hăituială despre care încă spera că ar putea să izbândească. Când Ratcliffe se apropie, Sharpitlaw o împinse pe tânăra femeie către acesta, cu oarecare brutalitate, iar el însuși îndreptându-se spre ceea ce avea mai multă însemnătate pentru urmărirea întreprinsă, începu să se cațere pe stânci și să urce suișuri pieptișe, cu o sprinteneală de care, până atunci, îndeletnicirea și purtarea sa îndeobște gravă nu l-ar fi arătat în stare. Într-un răstimp de câteva minute, nu se mai văzu nimeni și doar un îndepărtat „hei", strigăt scos de un urmăritor către un altul, dovedea că se mai afla cineva atât de aproape încât să poată fi auzit. Jeanie Deans se văzu lăsată sub clar de lună, în paza unui ins cu totul necunoscut și, ceea ce era mai rău, despre care, așa cum cititorul își dă prea bine seama, n-ar fi putut afla decât lucruri menite să-i sporească spaima și nimic mai mult.

Când în depărtare totul se cufundă în tăcere, Ratcliffe îi vorbi prima oară, iar vocea lui era rece, ironică și nepăsătoare, așa cum stă în obiceiul celor nărăviți în stricăciune, pe care deprinderea mai degrabă decât patimile îi împinge spre fărădelegi.

— Frumoasă noapte, scumpo, ca să te-ntâlnești pe deal cu drăgutul tău, zise, în timp ce încerca să o cuprindă cu brațul pe după umeri.

Jeanie se desfăcu din strânsoarea lui, dar nu răspunse.

— Cred că flăcăii și fetele nu se întâlnesc în miez de noapte la Muschat's Cairn ca să spargă nuci, urmă tâlharul și încercă iarăși să pună mâna pe ea.

— Dacă ești omul legii, domnule, zise Jeanie și din nou se feri în timp ce el încerca să o prindă, meriți să fii despuiat de haina pe care o ai pe spinare.

— Foarte adevărat, puicuțo, zise și încercarea lui de a pune mâna pe ea izbuti cu de-a sila, da' ce-ar fi dacă mai întâi te-aș dezbrăca eu pe dumneata, de pelerină?

— Sunt sigură că ești prea bărbat ca să-mi faci un rău, domnule, zise Jeanie, pentru numele lui Dumnezeu, ai milă de o ființă care aproape că și-a pierdut mințile.

— Hai, hai, zise Ratcliffe, ești o muierușcă frumoasă și n-ar trebui să fii încăpățânată. Eram pe cale să fiu om cinstit, da' chiar astăzi diavolul mi-a scos în cale mai întâi un avocat și apoi o femeie. Uite ce-i, Jeanie, au plecat pe deal... dacă te lași să-ți fiu călăuză, o să te duc într-un mic ascunziș de pe Pleasance, știut doar de mine, la o bătrână, un loc de care toți procurorii din Scoția la un loc habar n-au și o să-i trimitem vorbă lui Robertson să vină să ne întâlnească în Yorkshire, fiindcă prin comitatele dinlăuntrul țării e o gașcă de băieți tot unul și unul, am făcut cu ei afaceri mai înainte și așa o să-l lăsăm pe domnu' Sharpitlaw s-aștepte mult și bine.

Din fericire pentru ea, într-o împrejurare plină de primejdie, cum era cea de față, de îndată ce tulburarea din prima clipă, când fusese luată prin surprindere, îi îngădui să-și adune gândurile, Jeanie nu-și pierdu cumpătul și curajul. Înțelese primejdia ce o amenința din partea unui ticălos, căci, omul nu numai că era tâlhar de meserie dar, în seara aceea, încercase să-și amorțească cu băuturi alcoolice puternice sila lui lăuntrică pentru treaba la care Sharpitlaw hotărâse să-l folosească.

— Nu vorbi așa tare, zise ea, e acolo sus.

— Cine? Robertson? zise nerăbdător Ratcliffe.

— Da, răspunse Jeanie, colo sus, și arătă spre ruinele chiliei sihastrului și capelei.

— Ei fir-ar să fie, zise Ratcliffe, atunci mă descurc eu cu el, într-un fel sau altul... așteaptă-mă aici.

Dar nu apucase bine să se despartă de ea, alergând cât putea de repede spre capelă, că Jeanie și porni în partea cealaltă, urcând și coborând,

pe drumul cel mai scurt spre casă. Deprinderile fetișcanei de pe vremuri, care ducea vitele la păscut, îi dădeau putința să fugă de-i sfârâiau călcâiele și niciodată nu alergase pe jumătate atât de iute în urma lui Dustiefoot, când vacile scăpau în lanul de ovăz, cum gonea acum mâncând pământul, pe drumul dintre Muschat's Cairn și casa părintească de la Saint Leonard's. Aproape că nu-i trebui decât o clipă ca să descuie lacătul, să intre în casă, să închidă ușa, să tragă ivărul și cel de-al doilea zăvor, să târască până în dreptul intrării o mobilă grea (pe care într-un moment când și-ar fi simțit mai puțin foc în vine n-ar fi fost în stare să o urnească), astfel încât să se asigure pe mai departe împotriva unei silnicii, iar treaba fu făcută pe cât de fără zgomot, pe atât de iute.

Apoi se simți neliniștită din pricina tatălui și se îndreptă în tăcere spre ușa camerei sale, ca să se convingă dacă întoarcerea ei nu l-a tulburat cumva. Era treaz, poate că nu dormise decât puțin; însă, gândul neabătut la propria sa nenorocire, distanța dintre odaia sa și ușa de la intrare a casei, și măsurile de prevedere luate de Jeanie pentru ca plecarea și întoarcerea ei să se petreacă în taină îl împiedicaseră să-și dea seama și de una și de cealaltă. Era cufundat în rugăciunile sale și Jeanie putu să audă clar cum rostea aceste vorbe: „Cât despre celălalt copil ce mi l-ai dăruit ca să-mi fie mângâiere și sprijin la bătrânețile mele, dă-i, Doamne, viață lungă pe pământ, după cum ai făgăduit acelora care-și vor cinsti tatăl și mama; fie ca binecuvântările dobândite și făgăduite ei să se înmulțească însutit și înmiit. Păzește-o la ceas de noapte și la trezie, astfel încât toți oamenii din țara asta să știe că nu ți-ai întors pe de-a-ntregul fața de la aceea care te caută întru adevăr și cu inima deschisă." Tăcu dar, pesemne că-și urma rugăciunea în gând, cu puternica ardoare a evlaviei sale.

Fiica plecă spre propria-i cameră simțind mângâiere la gândul că în timp ce primejdia plutea deasupra capului ei, rugăciunile celui credincios îi fuseseră pavăză, precum un coif, și adânc convinsă că, atâta vreme cât se arăta vrednică de ocrotirea cerului, va simți oblăduirea dumne-

zeiască. Aceasta fu clipa când în minte îi scăpără nedeslușit gândul că încă se mai putea face ceva pentru salvarea surorii, căci acum își dădea seama, aceasta nu era vinovată de omorul împotriva firii, ce i se punea în seamă. Ideea, așa cum și-o înfățișa ea, i se înfiripă în minte ca o licărire de soare pe o mare furtunoasă; și chiar dacă dispăru numaidecât, o făcu totuși să cunoască o anumită liniște, pe care nu o mai încercase de multe zile și nu putu să nu se simtă adânc încredințată că, pe o cale sau alta, va fi chemată și îndrumată să facă ceva pentru eliberarea surorii. Se duse la culcare, fără să-și uite de rugăciunile obișnuite, cu atât mai fierbinți de astă dată din pricina clipei izbăvitoare de adineaori și, în ciuda frământărilor ei, dormi somn adânc.

Trebuie să ne întoarcem la Ratcliffe care, de îndată ce Jeanie arătă cu degetul spre ruine, țâșni ca un ogar ce sare din curea, când vânătorul strigă „pil". Am putea să ne întrebăm dacă avea de gând să înlesnească fuga lui Robertson sau să-i ajute pe urmăritorii lui; e cu putință ca lucrul acesta să nu-l fi știut el însuși, dar hotărâse să se lase călăuzit de împrejurări. Totuși, nu avu prilejul să facă nici una, nici alta; căci de îndată ce birui urcușul repede și intră sub bolta năruită a schitului ajuns o ruină, un pistol fu îndreptat spre capul său și o voce brutală îi porunci, în numele regelui, să se dea prins.

— Domnu' Sharpitlaw, făcu uluit Ratcliffe, Înălțimea voastră sunteți?

— Ești doar tu și naiba să te ia, răspunse polițistul, chiar și mai dezamăgit, de ce-ai părăsit femeia?

— Mi-a spus că l-a văzut pe Robertson intrând printre ruine, așa că m-am zorit din răsputeri să-l prind pe flăcău.

— Acum s-a terminat, zise Sharpitlaw; astă-seară n-o să-l mai vedem; dar dacă rămâne pe pământ scoțian, va trebui să se ascundă într-o păstaie de fasole ca eu să nu-l găsesc. Cheamă oamenii înapoi, Ratcliffe.

Ratcliffe dădu strigăt către polițiștii împrăștiați care se supuseră bucuros la auzul semnalului; căci, pesemne, printre ei nu se afla vreunul

foarte dornic de o luptă corp la corp și departe de camarazii săi, cu un ins atât de iute și gata la orice, ca Robertson.

— Și, unde sunt cele două femei? întrebă Sharpitlaw.

— Cred că amândouă și-au luat picioarele la spinare — și fredonă sfârșitul unui cântec vechi:

Și atunci ei cântară
despre cum a fugit mireasa,
Fiindcă ea și-a luat tălpășița

— O singură femeie, zise Sharpitlaw, care era un mare defăimător al părții femeiești, e de-ajuns ca să încurce cel mai frumos plan pus vreodată la cale; și cum de-am fost atât de neghiob să sper că o să duc până la capăt o treabă în care erau amestecate două! Dar noi știm cum să ajungem la amândouă, dacă vor fi căutate, și asta, pe de o parte, e bine.

Ca urmare, aidoma unui general înfrânt, trist și posac, conduse înapoi în Capitală forțele lui învinse prin zădărnicirea planului său și le dădu liber în noaptea aceea.

În dimineața următoare, fu nevoit să dea seama de cele petrecute, magistratului care în ziua aceea conducea adunarea consiliului municipal. Se nimeri ca domnul aflat în acea împrejurare în jilțul președintelui (deoarece acesta era ocupat pe rând de către pârgari, denumiți în engleză consilieri) să fie unul și același cu insul căruia îi fusese dat în seamă Butler, o persoană îndeobște foarte stimată de concetățenii săi. Avea ceva de hâtru bun de glume și îi cam lipseau cunoștințele obișnuite, dar era ager la minte, răbdător și om dintr-o bucată, și stăpânea o avere, dobândită prin trudă cinstită, ceea ce-l făcea să nu atârne de nimeni; pe scurt, un ins potrivit să ducă pe umeri respectabilitatea funcției pe care o deținea.

Domnul Middleburgh tocmai se așezase în jilțul său și purta o discuție însuflețită cu unul dintre colegii săi despre sorții îndoielnici ai unei partide de golf pe care o jucaseră cu o zi în urmă, când îi fu înmânată

o scrisoare cu adresa: „Pentru consilierul Middleburgh. Singura cerință: să-i fie trimeasă grabnic"

„Domnule,

Știu că sunteți un magistrat simțitor și chibzuit și care, ca atare, va fi mulțumit să i se închine lui Dumnezeu, deși primiți poruncă de la diavol[1]. De aceea, cu toate că semnătura purtată de această scrisoare recunoaște rolul jucat de mine în cele petrecute, lucru pe care la locul și timpul potrivit nu m-aș teme nici să-l mărturisesc, nici să-l justific, nu veți respinge din cauza aceasta dovezile ce vi le pun în față. Clericul Butler este pe de-a-ntregul nevinovat, atâta că, fără voia sa, a fost martor la o faptă pe care nu a avut curajul să o încuviințeze și de la care cu vorbele cele mai potrivite a încercat să ne abată. Dar nu despre el am de gând să vorbesc. În temnița voastră se găsește o femeie, aflată în puterea unei legi atât de crude încât a fost pusă-n cui ca o armură de care nimeni nu mai ține socoteală[2], timp de douăzeci de ani, iar acum e dată jos din pod și ascuțită pe tocilă ca să verse sângele celei mai frumoase și mai nevinovate ființe închise vreodată între zidurile unei închisori. Sora ei știe că e nevinovată, fiindcă i-a spus că a trădat-o un ticălos. O, dacă atotputernica pronie cerească

Ar pune-un bici în mâna
oricărui om cinstit
Să-mi biciuiască pe întinsul lumii
un asemenea nemernic[3].

Scriu ca un nebun. Dar fata aceasta — Jeanie Deans asta — e a naibii de puritană, superstițioasă și scrupuloasă, așa cum înțelege secta

---

[1] Shakespeare, *Othello*, I, 1, 109–110.

[2] Shakespeare, *Măsură pentru măsură*, I, 2, 160–1.

[3] Shakespeare, *Othello*, I, 1, 109–110, versul apare foarte schimbat.

din care face parte, și vă rog, Înălțimea voastră, fiindcă așa trebuie să sune fraza mea, siliți-o să înțeleagă că de mărturia ei atârnă viața surorii. Dar chiar dacă va tăcea, să nu vă încumetați să socotiți că tânăra femeie e vinovată — și cu atât mai puțin să îngăduiți să fie executată. Amintiți-vă că moartea lui Wilson a fost răzbunată groaznic; iar cei care vă pot forța să beți cupa otrăvită până la fund sunt încă în viață[1]. Amintiți-vă de Porteous, zic, și spuneți că ați primit sfat bun de la

UNUL DINTRE ACEIA CARE L-AU UCIS."

Magistratul citi de două sau trei ori de la un capăt la altul această scrisoare nemaipomenită. La început fu ispitit să o dea deoparte ca fiind opera unui nebun, atât de puțin acele „tăieturi dintr-un volum de piese de teatru", cum numea el citatele poetice, semănau cu scrisoarea unui om întreg la minte. Dar când o citi atent, socoti că în mijlocul acestei încâlceli putea să descopere ceva care aducea cu o izbucnire de mânie ce se deșteaptă din nou la viață, deși i se da glas în chip ciudat și neobișnuit.

— E o lege cumplit de aspră, zise magistratul către ajutorul său și mi-aș dori ca fata să fie scoasă de sub prevederile ei. Se poate să se fi născut un copil și pruncul să fi fost dus într-altă parte în timp ce mama zăcea în nesimțire, sau poate să fi pierit din lipsa acelui ajutor pe care biata făptură, ea însăși neajutorată, îngrozită și năucită, ajunsă la deznădejde și secătuită, să nu fi fost în stare să i-l dea. Și, totuși, dacă pe temeiul legii femeia e declarată vinovată, va urma execuția. Crime de felul acesta au fost prea adeseori făptuite și e nevoie de niște pilde.

— Dar să zicem că fata, grăi grefierul municipal, ar fi putut să-i vorbească surorii ei despre starea în care se afla, aceasta ar scoate cazul de sub prevederile legii.

— Foarte adevărat, răspunse consilierul. Zilele astea o să mă duc la Saint Leonard's și o s-o cercetez eu însumi pe fată. Știu câte ceva despre

---

[1] Shakespeare, *Macbeth*, I, 7, 11.

tatăl lor, — Deans, un bătrân și loial cameronian care mai degrabă ar vedea cum i se duce de râpă casa și familia, decât să facă de rușine mărturia sa, învoindu-se în chip păcătos cu necredința vremii; și ca atare, se prea poate că va fi pentru depunerea jurământului în fața unui magistrat civil. Dacă acești oameni or s-o țină mai departe tot așa și or să-și trâmbițeze încăpățânarea lor idioată, adunarea legislativă trebuie să dea o lege ca mărturia cameronienilor să fie depusă ca și a quaker-ilor[1]. După cum am spus adineaori, o să mă duc eu însumi să stau de vorbă cu ei, când o să se mai potolească zorul cercetărilor asupra celor petrecute cu Porteous; mândri din fire și gata oricând să contrazică, așa cum sunt, vor fi mult mai puțin nelliniștiți decât dacă ar fi chemați dintr-odată în fața unui tribunal.

— Iar Butler cred că rămâne mai departe închis? întrebă grefierul municipal.

— Deocamdată, desigur, zise magistratul. Dar în curând sper să-l punem în libertate, pe chezășie.

— Vă bizuiți pe mărturia acelei scrisori aiurite? întrebă împiegatul.

— Nu foarte mult, răspunse consilierul; și, totuși, scrisoarea asta are ceva izbitor, pare să fi fost scrisă de un om care și-a ieșit din minți, fie de atâta frământare, fie pentru că-și simte o mare vină.

— Da, zise împiegatul, aduce foarte mult cu scrisoarea unui actor ambulant care s-a scrântit la cap, și merită să fie spânzurat împreună cu toată trupa lui.

— Gândul meu n-a fost chiar atât de sângeros, urmă magistratul. Dar să ne întoarcem la subiect. Butler, în viața lui particulară, e un om cu un caracter minunat; și unele cercetări pe care le-am făcut azi-dimineață îmi dau a înțelege că, de fapt, a ajuns în oraș abia alaltăieri, astfel încât era cu neputință să fi fost amestecat în uneltirile de până atunci ale acestor nefericiți zavergii și nu s-ar zice că li s-a alăturat brusc.

---

[1] Aici cu sensul: să fie depusă, printr-o declarație solemnă, quaker-ii refuzând să presteze jurământ.

— Greu de spus ceva despre asta, fanatismul se aprinde la cea mai mică scânteie, la fel de iute ca un chibrit cu sulf, băgă de seamă grefierul. Am cunoscut un pastor, dădea frumos bună ziua și bună seara cu fiece ins din parohie, și se înclina, în dreapta, în stânga, la fel de liniștit ca un stihar atârnat de un băț, până ce rosteai vorbele „jurământ de abjurare", sau „patronaj" și așa mai departe, și atunci vâââj, se pornea și-și ieșea din fire, — departe, la o sută de mile era de o purtare ca lumea, o judecată sănătoasă și o obștească înțelegere a oamenilor.

— După câte pricep, răspunse cetățeanul magistrat, fanatismul lui Butler nu se aprinde atât de ușor. Dar o să mai cercetez. Ce altceva mai avem de făcut?

Și purceseră la o cercetare amănunțită a împrejurărilor legate de moartea lui Porteous și a altor istorii, de-a lungul cărora povestirea noastră nu are nici o pricină să-i urmărească.

În timp ce-și vedeau de treburile lor, fură întrerupți de o bătrână din popor, cu o privire din cale-afară de sălbatică și înveșmântată în niște straie nenorocite, care se îmbrânci ca să-și facă loc în camera de consiliu.

— Ce vrei, femeie? Cine ești? întrebă consilierul Middleburgh.

— Ce vreau? răspunse ea îmbufnată. O vreau pe copila mea și nimic altceva de la nici unul din voi, oricât vă dați de măreți. Și continuă să bodogănească pentru sine însăși, cu răutatea ursuză a bătrâneții: „Țin să le zici lorzi și judecători, nici vorbă că da... hai, să ridicăm în slăvi neamurile tarabagiilor! da' pe naiba, nici unul nu-i nobil." Ș-apoi, către magistratul care conducea adunarea: — *Înălțimea voastră* o să mi-o dea înapoi pe biata mea copilă ieșită din minți? „Luminăția *lui!* Am apucat vremuri când s-ar fi mulțumit și cu mai puțin; nepotul unui bocceagiu de la Campvere!"[1].

---

[1] Un negustor ambulant care făcea comerț în Olanda. Între 1444 și 1795, în localitatea Campvere, de pe insula Walcheren, și-a desfăcut mărfurile o fabrică scoțiană.

— Buna mea femeie, cuvântă magistratul către bătrână care îl ruga cu arțag, zi-ne ce te-aduce și nu mai tulbura tribunalul.

— Cât ai zice pește, am și mântuit: Vă spun — și cu vocea ei de zgripțuroaică rosti mai tare: vreau copila mea. Doar vorbesc în grai scoțian.

— Cine ești? Cine ți-e copila? întrebă magistratul.

— Cine sunt? Cine să fiu decât Meg Murdockson, și cine alta vreți să fie copila mea decât Magdalen Murdockson? Soldații din gardă, polițiștii, și ofițerii voștri ne știu bine când ne smulg zdrențele din spinare și ne înhață ultimu' bănuț de argint pe care-l avem, când ne târăsc după ei la Casa de Corecție din Leith Wynd și ne răsfață cu pâine, apă și alte asemenea delicatesuri.

— Cine e? întrebă magistratul rotindu-și ochii către unii din oamenii lui.

— Oricine, numai o femeie cumsecade, nu, domnule, zise unul dintre polițiști, dând din umeri și zâmbind.

— Așa crezi tu? spuse zgripțuroaica cu ochii aprinși de o mânie neputincioasă; de te-aș întâlni în Frigate-Whins[1], doar pentru vorba asta și mi-aș înfige toate cele zece degete în fața ta de „deștept" care știe tot; și-și potrivi cuvântul cu fapte, căci își întinse toate ghearele, ce semănau cu acelea ale dragonului doborât de Sfântul Gheorghe, așa cum acesta e înfățișat la țară, pe un stâlp ce arată drumul.

— Ce vrea de la noi, întrebă magistratul scos din răbdări. Nu poate să ne spună ce-o aduce, sau de nu, s-o ia din loc?

— Pe copila mea, o' vreau pe Magdalen Murdockson, răspunse muma pădurii cu cel mai ascuțit țipăt pe care-l putea scoate vocea ei spartă și agitată, păi, de-o juma' de ceas ce vă tot spun?! Și dacă sunteți surzi, de ce-i nevoie să stați proțăpiți acolo înfumurați ca niște granguri și să-i puneți pe oameni să țipe la voi, așa de să-ți spargă urechile?

---

[1] Un loc pustiu situat între Portobello și Leith, bântuit de contrabandiști și tâlhari la drumul mare.

— O vrea pe fiica ei, domnule, răspunse același polițist care cu vorbele sale de mai înainte stârnise supărarea babei-cloanțe; fiica ei, ridicată azi-noapte, Madge Wildfire, cum i se spune.

— Madge *Hellfire*[1] cum i se spune, repetă ciumăfaia. Și cu ce drept un ticălos ca tine îi spune în fel și chip copilei unei femei cinstite?

— Maggie și copila unei femei cinstite! răspunse polițistul, care apăsă batjocoritor asupra ultimului cuvânt, în timp ce zâmbea și clătina din cap cu o liniște menită să o scoată din minți pe cața bătrână și mânioasă.

— Dacă acum nu mai sunt cinstită, pe vremuri am fost, răspunse ea; și asta despre tine n-ai putea să spui, tu hoț din născare și crescut ca să ajungi tâlhar, tu care niciodată n-ai știut să deosebești ce-i al tău și ce-i al altuia, din ziua când ai ieșit din pântecul maică-tii. Vorbești de cinste? Cinci ani aveai când ai șterpelit din punga mumă-tii doispe peny scoțieni, taman bine în timp ce își lua rămas bun de la taică-tu, la piciorul spânzurătorii.

— Aici te-a prins, George, spuseră cei de față și toată lumea izbucni în râs; fiindcă vorbele acestea istețe se potriveau în locul unde fuseseră rostite. Această obștească încuviințare fu pe placul mânioasei babe-cloanța; „Față rea" zâmbi, ba chiar râse — dar râsul ei era plin de un dispreț amar. Ca și când buna primire de care se bucurase vorba ei de duh ar fi potolit-o, catadicsi, totuși, să lămurească mai pe înțeles păsul ei, atunci când magistratul porunci tăcere și o pofti din nou să spună ce-o aducea acolo, sau să părăsească încăperea.

Copila ei, zise, era copila ei, și venise să o scoată din mâna unor paznici răi și de sub puterea unor călăuze și mai rele. Dacă nu avea atâta judecată cât alții, puțini oameni suferiseră la fel de mult ca ea; ca să nu mai spunem că între zidurile unei închisori cu atât mai puțin avea cum să se îngrijească de sine. Putea să aducă cincizeci de martori, și pentru aceștia alți cincizeci, care să arate că fiica ei nu l-a văzut niciodată pe

[1] Focul Gheenei.

Jock Porteous, viu sau mort, de când a burdușit-o cu bastonul, om negru-n cerul gurii ce era! — și asta fiindcă a zvârlit o pisică moartă în peruca primarului, în ziua de naștere a Electorului de Hanovra[1].

În pofida înfățișării respingătoare și a purtării nestăpânite a acestei femei, magistratul își dădu seama că temeiurile pe care le aducea erau îndreptățite, că fata ei putea să-i fie la fel de dragă precum unei mame mai norocoase și mai blajine, propria-i copilă. Purcese să cerceteze în ce împrejurări fusese arestată Madge Murdockson (sau Wildfire) și fiindcă se dovedi limpede că nu luase parte la răscoală, se mulțumi să dea ordin ca poliția să nu o piardă din ochi dar, deocamdată, să-i fie îngăduit să se întoarcă acasă cu mama ei. În răstimpul care trecu până când Madge fu adusă din temniță, magistratul se străduí să afle dacă mama ei fusese părtașă la schimbarea îmbrăcămintii lui Robertson. Dar despre aceasta omul legii nu fu în stare să dea la iveală nimic. Femeia stăruia să susțină că nu-l mai văzuse pe Robertson de la fuga lui nemaipomenită; în timpul slujbei; și că, dacă fiică-sa își schimbase hainele cu ale lui, lucrul trebuie să se fi petrecut în timp ce aceasta era plecată într-un cătun numit Duddingstone, unde, așa cum putea să dovedească, rămăsese în timpul acelei nopți pline de peripetii. Și într-adevăr, unul dintre slujbașii orășenești, care căutase niște rufărie furată, în căsuța unei spălătorese din sătucul acela, depuse mărturie că o văzuse acolo pe Madge Murdockson, ceea ce sporise nu puțin bănuiala sa privitor la acea casă unde ea se afla în ospeție, dat fiindcă nu o socotea o ființă cu nume bun.

— V-am spus eu, zise baba-cloanța; acum pricepeți ce înseamnă să ai nume bun sau rău. Ei, poate că, la urma urmei, aș putea să vă spun despre Porteous un lucru pe care voi ăștia ce tot stați prin săli de chibzuință n-o să-l puteți afla niciodată, orice-ați face.

Toți ochii se întoarseră spre ea, toate urechile se ciuliră.

— Vorbește, grăi magistratul.

---

[1] *George I de Brunswick, Elector de Hanovra* (1660–1727), rege al Angliei.

— O să fie spre binele tău, strecură polițistul.

— Nu-l face pe magistrat să aștepte, o îmboldiră cei de față.

Preț de două, trei minute femeia tăcu cu încăpățânare, în timp ce arunca în jur o privire rea și îmbufnată, ce părea să arate că o bucură aceste clipe de nesiguranță, când ceilalți așteptau cu neliniște răspunsul ei. Și apoi, deodată, izbucni:

— Tot ce știu despre el e că nu era nici soldat, nici demn, ci doar un hoț și un potlogar, ca și cei mai mulți dintre dumneavoastră înșiși, dragii mei. Ei, ce capăt pentru noutatea asta? Ar fi slujit mult și bine bravul oraș până când primaru' sau magistratu' să descopere asta, prieteni! Pe când se vorbea despre toate acestea, Madge Wildfire intră și primul ei strigăt fu:

— Ei, cine alta, să fie decât bătrâna noastră buclucașă? dracu' acela împielițat de maică-mea. Hei, domnilor! da' știu că suntem o familie plină de nădejde, fiindcă ne aflăm amândouă deodată sub pază. Însă am apucat noi și vremuri mai bune, nu-i așa, maică?

Ochii bătrânei Maggie străluciseră, văzând oarecare plăcere când văzuse că fiica îi era eliberată.

Dar, fie că dragostea ei, aidoma cu a tigroaicei nu se putea arăta decât însoțită de o pornire crudă, fie că vorbele lui Madge aveau ceva ce-i stârnea din nou firea acră și mânioasă, strigă:

— Ce mare lucru e acum ce-am fost noi, tu târfă care bați străzile? iar între timp, nu tocmai puțin furioasă, o tot îmbrâncea din spate pe fiică-sa, pe care o mâna spre ușă. O să-ți spun ce ești acum — ești o zănatică bună de dus la balamuc, care două săptămâni de-acum încolo n-o să pui în gură decât pâine și apă, ca să ispășești năpasta ce-ai adus-o pe capu' meu — și încă e prea mult pentru tine, tu, nepricopsită și puturoasă ce ești!

Totuși, la ușă, Madge scăpă de maică-sa, fugi îndărăt până la capătul mesei, făcu o reverență adâncă și stranie în fața judecătorului și spuse chicotind:

— Maica noastră-i tare întoarsă pe dos, ca de obicei, domnule. S-o fi certat cu bărbat-su, adică Satan, știți dumneavoastră, domnilor.

Lămuririle acestea le dădu cu voce scăzută, tainică, iar la auzul lor cei de față, oameni ai unei vremi lesne crezătoare, simțiră fără voie cum îi străbăteau fiori.

— Ea și omu' ei nu se împacă întotdeauna bine și atunci eu trebuie să plătesc oalele sparte; da' spinarea mea poate să rabde totu' și dacă ea nu știe de bunele purtări, asta nu înseamnă că oamenii mai cuminți nu trebuie să știe nici ei.

Drept care, făcu iarăși o reverență adâncă, când din nou se auzi vocea neplăcută a maică-sii:

— Madge, fă, stricato! Acuși vin la tine!

— I-auzi-o. Da' orice-ar zice, astă-seară o s-o șterg o clipă ca să dansez la lumina lunii, în timp ce ea și bărbat-su o să se rotească prin văzduhul senin, ridicați pe-o coadă de mătură ca să-l vadă pe Jean Jap, închis de ei în vama de la Kirkcaldy... da, o să plutească veseli peste Inchkeith și peste toate vălurelele acelea frumoase care unduiesc și plescăie când se izbesc de stânci în licărirea aurie a lunii, știți dumneavoastră... Vin, mamă... vin, sfârși ea, la auzul unei sfade iscate la ușă între zgripțuroaică și polițiști, care se străduiau să o împiedice să intre din nou. Apoi Madge făcu cu mâna nebunește spre tavan și cântă pe cel mai înalt ton ce-l putea atinge vocea ei:

Sus în văzduh,
Pe mândra-i iapă cenușie
Și o tot văd, o văd, o văd.[1]

---

[1] Allan Ramsey, *The Tea-Table Miscellany (De toate pentru toți în jurul mesei de ceai)*, 1871, I, p. 75, *Up in the air (În văzduh)*, stanța 1.

Și cu un hop, un țopăit și-o săritură, se săltă afară din odaie, așa cum în vremuri de mai puțin rafinament vrăjitoarele din *Macbeth* aveau obiceiul să pară că părăsesc scena printr-o înălțare în aer.

Trecură câteva săptămâni până când domnul Middleburgh, potrivit hotărârii sale pline de bunăvoință, găsi prilejul de a bate drum cu piciorul până la St. Leonard's, ca să afle dacă ar fi cumva cu putință să capete mărturia pe care o lăsa să se înțeleagă scrisoarea nesemnată, privitoare la Effie Deans.

De fapt, cercetările menite cu tot dinadinsul să-i descopere pe ucigașii lui Porteous îi absorbeau pe toți aceea care aveau a face cu împărțirea dreptății.

În timp ce se desfășurau aceste cercetări, se iviră două amănunte legate de povestirea noastră. După o cercetare plină de acribie a felului cum se purtase, se arătă că Butler nu era vinovat de a fi avut vreo legătură cu moartea lui Porteous; dar, întrucât fusese de față în timp ce se desfășurase toată treaba, fu nevoit să găsească pe cineva care să stea chezaș că nu-și va părăsi locuința lui de la Libberton, astfel încât să poată să apară ca martor oricând va fi chemat. Al doilea fapt era cel privitor la Madge Wildfire și mama ei, care dispăruseră din Edinburgh. Când fură căutate cu scopul de a fi supuse unui nou interogatoriu, domnul Sharpitlaw descoperi că, de îndată ce li se dădu drumul din sala de consiliu, scăpaseră de sub ochii polițiștilor și părăsiră orașul. În pofida oricăror străduanii, nu se dădu de urma lor și de locul unde se adăposteau.

Între timp, Consiliul de Regență, din cale-afară de supărat fiindcă prin uciderea lui Porteous puterea îi fusese disprețuită, poruncise să fie luate măsuri ce țineau cu precădere seama de propria sa dorință, foarte puternică, de a-i descoperi pe făptuitorii acestei conspirații, și nu de firea poporului și reputația clericilor din partea locului. Parlamentul votă în pripă o lege, ce răsplătea cu două sute de lire pe oricine făcea cunoscut vreun ins amestecat în această faptă și fu adoptată o hotărâre neobișnuit de aspră, care prevedea pedeapsa cu moartea pentru găzduirea celor

vinovați. Dar ceea ce a fost socotit îndeosebi o măsură condamnabilă fu un articol care hotăra ca, un anumit răstimp, legea să fie citită în biserici de către preoți, la slujbă, în prima duminică a fiecărei luni, chiar înaintea predicii. La o primă abatere, slujitorii altarului care nu se vor învoi cu această hotărâre erau socotiți nevrednici să facă parte dintr-un tribunal al bisericii, sau să voteze când biserica împărțea dreptate, iar la a doua, nepotriviți pentru o mai înaltă funcție eclesiastică, în Scoția.

Această ultimă hotărâre făcu să se unească, în lupta pentru o cauză comună, toți aceia care, în sinea lor, se bucurau, poate, de moartea lui Porteous deși nu îndrăzneau să socoată îndreptățite mijloacele folosite, și presbiterienii mai scrupuloși, gata să susțină că doar vorbele „Lorzi spirituali"[1] rostite de pe altarul unei biserici scoțiene însemnau *quodammodo*[2] recunoașterea episcopatului[3] și că porunca legiuitorului era un amestec al ocârmuirii laice cu acel *jus divinum*[4] al presbiteriului, întrucât numai Adunării Generale, simbol al conducătorului nevăzut al Kirk-ului, îi aparținea singurul și unicul drept de a rosti cultul poporului. De asemenea, foarte mulți inși însuflețiți de simțăminte politice și religioase diferite și deci mai puțin stârniți de aceste motive socoteau, totuși, că recunosc, în hotărârea atât de silnică a Parlamentului, un act cu caracter mai răzbunător decât se cuvenea adunării legislative a unei mari țări și oarecare încercare de a călca în picioare drepturile și independența Scoției. Diferitele măsuri luate pentru pedepsirea orașului Edinburgh, care îi răpeau acestuia Carta și libertățile, din pricina celor săvârșite între zidurile sale de către o mulțime sălbatică și de nestăpânit, displăceau multora, întrucât socoteau că prea repede fusese găsit un pretext pentru

---

[1] Episcopi, membri ai Camerei Lorzilor.
[2] Într-un fel (lat.).
[3] Conducerea bisericii de către episcopi.
[4] Drept divin (lat.).

a înjosi vechea capitală a Scoției. Pe scurt, aceste măsuri nechibzuite prilejuiră multă înciudare, murmure și neplăceri.

În toiul acestor mânii și neînțelegeri, procesul lui Effie Deans, întemnițată de mai multe săptămâni, era, în cele din urmă, pe cale să fie adus în fața judecătorilor și domnul Middleburgh găsi răgazul să purceadă la cercetarea mărturiilor ce o priveau. Drept care, alese o zi frumoasă ca să se îndrepte pe jos spre casa tatălui ei.

Acest drum la țară păru oarecum lung pentru un cetățean al unui oraș mare din vremea aceea, deși astăzi nu puțini locuiesc în case la țară, aflate mult mai departe decât locul despre care vorbim. Totuși, un drum de trei sferturi de oră, bătut cu pași gravi de magistrat, îl duse pe binevoitorul nostru om al ocârmuirii la Saint Leonard's Crags și la modesta casă a lui David Deans.

Bătrânul stătea pe o saltea de iarbă la capătul căsuței lui, prins cu reparația hamurilor de la căruță, treabă făcută cu propriile sale mâini; căci pe vremea aceea, orice fel de lucrare care cerea puțin mai multă îndemânare decât o muncă obișnuită cădea în sarcina gospodarului însuși și asta chiar atunci când acesta era un om înstărit. Cu o față gravă, aspră și întunecată, stărui asupra lucrului, după ce ridicase capul doar atât cât să bage de seamă că străinul se apropia. Ar fi fost cu neputință ca, judecând după înfățișarea și felul lui de a se purta, să-ți dai seama cu ce durere cumplită se lupta în sinea sa. Domnul Middleburgh așteptă o clipă, în nădejdea că Deans va recunoaște oarecum că e acolo și va deschide vorba, dar, cum acesta părea hotărât să rămână mut, se văzu nevoit să vorbească el primul.

— Mă numesc Middleburgh, domnul James Middleburgh, unul dintre magistrații de astăzi ai orașului Edinburgh.

— Se poate, răspunse Deans, scurt și fără să-și lase lucrul.

— Trebuie să înțelegeți că un magistrat are uneori îndatoriri neplăcute.

— Se poate, spuse David; nu zic că nu; și din nou se încăpățână să tacă.

— Trebuie să știți că un om care îndeplinește slujba mea, urmă magistratul, e adesea nevoit să facă cercetări dureroase și neplăcute, numai fiindcă asta e datoria sa.

— Se poate, răspunse încă o dată Deans; despre asta n-am nimic de zis, fie că e într-un fel sau altul. Dar știu că a fost odată colo-n orașul Edinburgh, o magistratură cu frica lui Dumnezeu care nu degeaba purta sabie, ci era temută de răufăcători și lăudată de cei ce pășeau pe calea cea dreaptă. În zilele acelea minunate, de pe vremea bătrânului, vrednicului și drept credinciosului primar Dick, când ființa o Adunare obștească a Kirk-ului, cinstită și cucernică, ea pășea mână în mână cu adevărat nobilii baroni în pieptul cărora bătea o inimă de scoțian și cu magistrații acestui oraș și ai altor orașe, oameni de neam mare, cetățeni și poporeni de tot felul, ce pricepeau dintr-o aruncătură de ochi și din cât auzea o singură ureche și cu puterea lor unită sprijineau chivotul legii. Și pe atunci lumea putea să vadă, cum oamenii-și dădeau arginții în folosul statului, de parcă n-ar fi fost decât plăcuțe din piatră de ardezie. Tatăl meu a văzut cum se goleau sacii de bănet pe fereastra primarului Dick[1], în căruțele ce aveau să-i ducă armatei, aflată la Dunse Law[2]; și dacă nu vreți să credeți mărturia lui, aflați că fereastra se mai află și azi în Lookenbooths... cred că acum ține acolo o dugheană un negustor de haine... în locu' unde sunt drugii de fier, a cincea ușă mai sus de ulița lui Gossford. Da' astăzi nu mai avem printre noi asemenea suflete. Mai mult ne stă mintea la cea mai prăpădită stârpitură ce-o avem în staul decât la binecuvântările îngerului din Biblie, date Patriarhului[3] chiar la Peniel și Mahanaim, sau la îndatoririle pe care ni le pune în față legă-

---

[1] Sir William Dick of Braid, unul din cei mai bogați oameni din Scoția, adept înfocat al Covenant-ului; în 1644 a împrumutat 10 000 de mărci (moneda scoțiană a vremii) pentru a susține armata acestuia.

[2] La Dunse Law, în comitatul Berwickshire, în anul 1639, o armată a Covenant-ului a înfrânt trupele regelui Carol I al Angliei (1625–1649), din dinastia Stuart.

[3] Iacob, *Geneza*, 32; 2, 24–30.

mântul nostru național; și mai degrabă, cheltuim o liră scoțiană pentru vreo unsoare ca să ne curățăm bârna de peste vatră[1] sau patul, de ploșnițe englezești, cum li se spune, decât am da o băncuță de patru *peni* scoțieni ca să ne scăpăm țara de răul omizilor arminiene, al furnicilor sociniene și țânțarilor deiști[2], urcați din adâncul Gheenei fără fund, ca să-i chinuie pe oamenii acestor vremuri, stricați, vicleni, nepăsători.

David Deans păți în această împrejurare, ceea ce s-a întâmplat multor oratori obișnuiți; odată pornit să vorbească despre subiectul care-i stătea cel mai mult la inimă, luat de valul propriei sale înflăcărări fu împins tot mai departe, în pofida cugetului său îndurerat, pe când memoria lui, bine deprinsă să-l slujească, îi punea la îndemână tot felul de stiluri și tropuri ale retoricii caracteristice sectei și cauzei sale.

Domnul Middleburgh se mulțumi să răspundă:

— Toate acestea pot fi foarte adevărate, prietene; dar așa cum ați spus adineaori, fie că lucrurile stau într-un fel sau altul, în clipa de față n-am nimic de zis. Aveți, cred, două fiice, domnule Deans?

Bătrânul se zgârci ca un om căruia i se jupoaie brusc o rană ce-i dă dureri tăioase; dar își veni numaidecât în fire, se apucă iarăși de lucrul lăsat deoparte în focul tiradei sale oratorice, și răspunse ursuz și hotărât:

— O fiică, domnule, numai una.

— Vă înțeleg, grăi domnul Middleburgh; nu aveți aci, acasă, decât o fiică... dar fata aceea nefericită care e închisă... cred că e fata dumitale cea mică.

Presbiterianul își ridică privirea cu neînduplecare.

---

[1] De care, îndeobște, era agățată o oală.

[2] Socinienii erau adepții teologilor italieni din secolul al XVI-lea, Lelius și Faustus Socinius. Doctrina lor respingea dogma Trinității. Deismul, răspândit în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, era o filozofie a religiei întemeiată pe natură, care punea accentul pe acele aspecte ale creștinismului ce nu implicau revelația divină. Pe amândouă, David Deans le considera drept o anatemă.

— După cum socot oamenii și potrivit firii omenești *este* fiica mea; dar de când a ajuns copilul lui Belial și țiitoare de urât, de când îndeletnicirea ei e vina și păcatul a încetat să fie copila mea.

— Vai, domnule Deans, rosti Middleburgh, în timp ce se așeza lângă Deans și se străduia să-i ia mâna, pe care bătrânul și-o retrăgea mândru, noi înșine suntem cu toții păcătoși; iar rătăcirile vlăstarelor noastre, după cum n-ar trebui să ne mire, căci sunt partea ce-au dobândit-o din obștească zestre de stricăciune a omului, moștenită prin noi, părinții, tot așa nu ne dau dreptul să ne lepădăm de copiii noștri, fiindcă s-au pierdut.

— Domnule, zise Deans, pierzându-și răbdarea, toate astea le știu eu la fel de bine ca... vreau să spun, reîncepu el, în timp ce-și înfrâna supărarea, fiindcă i se dădeau lecții, un efort cerut de disciplina cugetului, la care cei gata oricând să facă morală altora, se supun ei înșiși fără să-i tragă nicidecum inima. Vreau să spun că vorbele dumneavoastră pot fi îndreptățite și cu scaun la cp. Dar nu am voie să vorbesc despre propriile mele treburi cu străini. Iar acum, în această mare primejdie prin care trece țara, când de la Londra a venit hotărârea privitoare la Porteous, lovitură mai grea dată acestui biet și păcătos regat și pătimitului Kirk decât oricare alta ce s-a pomenit din zilele acelui mârșav și de neînlăturat Act de punere la încercare a credinței[1]... într-o asemenea vreme...

—Dar, gospodarule, îl întrerupse domnul Middleburgh, trebuie să te gândești mai întâi la propria dumitale familie, sau altfel ești mai rău ca păgânii.

— Vă spun, domnule consilier municipal Middleburgh, i-o întoarse David Deans — dacă sunteți consilier, fiindcă în vremurile astea rele, asemenea slujbă nu aduce mare cinste — l-am auzit, zic, pe îngăduitorul Saunders Peden, nu mai știu când s-a întâmplat asta; dar pe vremea aceea

---

[1] Actul de verificare a lealității *(Test Act)*, din 1681, pretindea oricărui funcționar să-l recunoască pe rege drept suprema autoritate temporală și spirituală în stat. Adepții *Covenant*-ului susțineau însă că biserica are „un conducător nevăzut", așa cum declară mai sus David Deans.

bântuiau omorurile[1], plugurile trăgeau brazdă pe spinarea Kirk-ului din Scoția, l-am auzit cum le spunea ascultătorilor săi, buni creștini și tot oameni pe cinste, că unii dintre ei ar jeli mai mult pentru un viteluș sau tăuraș jugănit înecat, decât pentru trădarea și împilarea din acele zile; și că unii se gândeau la ceva, alții la altceva, când iat-o pe lady Hundleslope care ține să-l salute pe Jock lângă focul din cămin! Și am auzit cum doamna mărturisea că o cuprinsese un val de neliniște din pricina fiului ei pe care-l lăsase acasă cu sănătatea șubrezită. Iar despre mine ce-ar fi spus acest om, dacă aș fi încetat să mă gândesc la cauza cea bună de dragul unei nenorocite scoase din rândul lumii... O... mor când mă gândesc ce e!

— Dar viața copilei dumitale, gospodarule, la asta gândește-te... gândește-te, dacă ar putea să scape cu viață, zise Middleburgh.

— Viața ei! strigă David. N-aș da pe ea nici un fir din părul meu cărunt, de vreme ce numele ei bun s-a dus. Și totuși, adaugă înduioșat și fără să tăgăduiască cele spuse, aș face târgul, domnule Middleburgh, aș da tot părul ăsta alb căruia i-a adus ocară și durere... aș da capul acesta bătrân pe care crește, în schimbul vieții ei, și ca să aibă răgaz să se îndrepte și să se întoarcă pe calea cea bună, fiindcă ce-i așteaptă pe păcătoși după ultima lor suflare? Nu o s-o mai văd niciodată. ...Nu! asta... asta sunt hotărât s-o fac... N-o s-o mai văd niciodată.

O clipă, după ce vocea încetă să se audă, buzele lui tot se mai mișcau, de parcă în sinea sa ar fi repetat același jurământ.

— Ei bine, domnule, îți vorbesc ca unui om cu judecată; dacă dorești să salvezi viața fiicei dumitale, trebuie să folosești mijloace omenești.

— Pricep ce vreți să spuneți, dar domnul Novit, împuternicitul și omul care se îndeletnicește cu treburile unei persoane onorabile, mosierul de la Dumbiedikes are îndatorirea să întreprindă tot ceea ce înțelepciunea

[1] Deans se referă la Epoca de persecuție a membrilor Ligii, cuprinsă mai ales între 1684–1685.

omenească poate să facă pentru ea în această împrejurare. Eu însumi nu știu să trag sfori și să mă târguiesc prin tribunale, așa cum sunt ele alcătuite astăzi. Mintea mea se simte îngrijorată și își face mustrări de conștiință când e vorba de ele.

— Asta va să zică, spuse Middleburgh, că ești cameronian și nu recunoști puterea judecătoriilor noastre sau a celor aflați azi la cârma țării.

— Domnule, sub oblăduirea dumneavoastră, răspunse Deans, prea mândru de propriile sale cunoștințe polemice, ca să se numească pe el însuși discipolul cuiva, mă văd ridicat de jos mai înainte de-am apucat să cad. Nu înțeleg de ce să fiu numit cameronian mai ales acum, când ați dat numele acestui martir vestit, și pe gustul mulțimii, fanfarei alcătuite din soldații unui regiment[1], iar mulți dintre aceștia, mi se spune, știu astăzi să blesteme, să suduie și să folosească vorbe spurcate la fel de iute pe cât Richard Cameron putea să predice sau să se roage; și fiindcă atât cât vă stă în putere ați făcut din numele acestui martir o vorbă deșartă și demnă de dispreț, cu ajutorul fluierelor, tobelor și flautelor, ce cântă melodia lumească și săltăreață numită „Petrecerea cameronienilor" și în ritmul ei dansează prea mulți dintre cei credincioși doctrinei — iar pentru un credincios al doctrinei să danseze când răsună vreo melodie și mai ales la grămadă, adică laolaltă cu partea femeiască, este un obicei foarte nelalocul său. Proastă deprindere, ce pentru mulți înseamnă primul pas spre necredință, după cum am tot atât temeiul să aduc mărturie, ca și cei mai mulți oameni.

— Bine, domnule Deans, dar n-am vrut să spun altceva decât că erați cameronian sau MacMillanitian, unul dintre membrii acelei societăți care socoate nepotrivită depunerea jurământului sub o ocârmuire ce nu a recunoscut Covenant-ul, întărind prin sigiliu, încuviințarea sa.

---

[1] Autorul se referă la Regimentul 26 infanterie, denumit Regimentul cameronian, alcătuit din cameronienii care s-au alăturat cauzei suveranilor William și Mary, în 1688. „Melodia Cameronienilor" este menționată în *Muzeul muzical scoțian*, III, 1790, p. 290.

— Domnule, răspunse controversialistul care în răstimpul unei asemenea discuții își uită până și nenorocirea clipei de față, nu mă puteți încurca atât de ușor cum credeți. Nu sunt adeptul lui MacMillan[1], ori Russel[2], Hamilton[3], Harley[4] sau Howden[5]... Nimeni n-o să mă ducă de nas... Îmi spun creștin, fără să-mi trag numele de la vreo ființă pieritoare. Am propriile mele convingeri, de care răspund, și îmi ridic glasul cu mijloace legiuite în apărarea cauzei vechi și drepte.

— Asta va să zică, domnule Deans, că sunteți un *Deanit,* spuse Middleburgh, și aveți propriile dimneavoastră păreri.

— Dacă așa vă place să-mi ziceți... urmă David Deans; dar n-am spus nicicând altfel în fața unora la fel de mari, ca domnia voastră și în vremuri mai crunte; nu mă voi arăta încântat de mine și nici nu-i voi micșora pe alții, dorința mea este ca fiecare bărbat și fiecare femeie din țara asta să meargă pe calea de mijoc și dreaptă, de parcă s-ar afla pe creasta unui deal unde își croiesc drum vântul și apa, și s-ar feri în mersul lor de capcanele și marginea din dreapta și de vreo abatere spre stânga, la fel ca Johnny Dodds de la Farthing's Acre și atâția alții ce vor rămâne întotdeauna necunoscuți.

— Cred că asta va să zică cum că Johnny Dodds de la Farthing's și David Deans de la Saint Leonard's sunt singurii membrii ai credincioasei, adevăratei și simplei biserici presbiteriene a Scoției.

— Să mă ferească Dumnezeu să cuvânt vreodată cu vorbe de deșartă preamărire, de vreme ce se află atâția creștini care au îmbrățișat doctrina! răspunse David Deans; dar ceea ce trebuie să spun este că oamenii se poartă așa cum i-a înzestrat firea și după mila și îndurarea lor, astfel încât nu e de mirare că...

— Toate bune și frumoase, îl întrerupse domnul Middleburgh; dar n-am timp să le ascult. Lucrul despre care vorbim e următorul: am trimis o citație ca să-i fie înmânată fiicei dumitale. Dacă se înfățișează la proces

---

[1–5] Doctrinari cu un anumit specific, în cadrul sectei cameroniene.

și depune mărturie, sunt temeiuri de a trage nădejde că poate să-și scape sora de la moarte... dar dacă, silită să-și facă mustrări de conștiință, se va întreba de-i este îngăduit să-și îndeplinească datoria de soră bună și bun supus al regatului, prin înfățișarea ei dinaintea unui tribunal investit cu puterea dată de lege și ocârmuire, dumneata vei fi unealta ce-o vei abate de la îndeplinirea acestei datorii — și atunci, oricât de crud îți sună în urechi adevărul, trebuie să-ți spun că, deși ești acela care i-ai dat viață acelei fete nenorocite, tot cu ajutorul dumitale și-o va pierde printr-o moarte timpurie și sălbatică.

Cu aceste vorbe, domnul Middleburgh se întoarse, gata să plece.

— Stai, stai, domnule Middleburgh, rosti Deans descumpănit și cu durere în suflet; dar consilierul, care-și dădea pare-se seama că o discuție prelungită ar putea să scadă înrăurirea avută de cel mai bun și puternic argument al său, își luă în grabă rămas bun și se împotrivi să ducă mai departe controversa.

Deans se lăsă să cadă pe locul unde stătuse, pradă unor simțăminte potrivnice. Printre cei care gândeau la fel ca el în privința religiei, se punea întrebarea: în ce măsură adevărații presbiterieni puteau să recunoască, fără a păcătui, ocârmuirea de după revoluție, dat fiind că aceasta nu-și însușea marea declarație națională a Ligii Solemne și a Covenant-ului? Iar mai târziu, cei care împărtășeau această doctrină generală și-și luau răsunătoarea denumire de antipapiștași, antiprelatiști, antierastieni, antisectarieni, ultimii presbiterieni adevărați, erau împărțiți în multe secte mărunte, deosebite între ele chiar și în ceea ce privește supunerea într-o măsură sau alta față de legea și conducătorii de atunci ai țării, asemenea recunoaștere ajungând să însemne un păcat.

La o întâlnire furtunoasă și frământată ținută în 1682 pentru a discuta aceste subiecte importante și delicate, se văzu că declarațiile puținilor drept-credincioși nu se potriveau nicidecum unele cu altele.

Locul unde se ținu această întrunire se potrivea de minune pentru o asemenea adunare. Era o căldare sălbatică și foarte retrasă, în

Tweddale, înconjurată de dealuri înalte și la mare depărtare de orice așezare omenească. Un râuleț sau mai bine-zis o vână de apă izvorâtă din munți, numită Talla, își croiește spumegând de mânie drum spre fundul văii, prăvălindu-se într-o seamă de mici cascade, înșiruire de la care se trage și numele de Talla-Linns, al locului. Aci, conducătorii celor rămași credincioși Covenant-ului, oameni alungați din rândul lumii și care nu șterseseră de pe răboj asprimile suferite, ajunși să aibă totodată o fire ursuză și idei năstrușnice asupra religiei, se întâlniră cu arma în mână și, pe marginea torentului, discutară asupra unor subiecte la fel de fără miez și fără greutate ca spuma acestuia, înțelese de fiecare în alt fel, iar larma iscată de cearta lor, zgomotul apei nu o putea acoperi.

În număr precumpănitor, cei de față la această adunare nutreau părerea nestrămutată că orice impozit funciar sau orice dajdie plătită ocârmuirii de atunci era o fărădelege și o jertfă adusă idolilor. Alte dări și supunerea într-o măsură mai mică sau mai mare către stăpânirea în ființă dădură loc unor păreri diferite; și, poate, nimic nu lămurește mai bine cum gândeau și ce simțeau întemeietorii bisericii scoțiene cu suflet de ostași, decât faptul că, în timp ce toți recunoșteau că însemna o nelegiuire să plătești impozitul funciar, folosit pentru întreținerea armatei permanente și a miliției[1], o împoncișare pătimașă se iscă la întrebarea dacă era îngduită plata vămilor luate la porți și poduri, pentru îngrijirea drumurilor și pentru alte trebuințe; iar unii se opuneau acestor biruri la trecerea barierelor și a podurilor, dar în adâncul sufletului se socoteau, totuși, liberi să plătească obișnuitul navlu pentru transportul pe apă, cu barca, bacul sau vasul, în timp ce James Russel, un ins din cale-afară de evlavios și tipicar, unul dintre ucigașii arhiepiscopului de St Andrews[2] își ridicase cu mare înfocare glasul până și împotriva acestui neînsemnat act de

---

[1] Corp voluntar de gardă națională.

[2] *James Sharp* (1618–1671), partizan al bisericii episcopale din Scoția, după perioada Restaurației și, deci, dușman al Covenant-ului, ucis în 1679 de un grup de adepți ai Covenant-ului.

supunere în fața puterii legiuite. Acest ins înflăcărat și luminat și adepții săi întorceau de asemenea pe toate fețele întrebarea dacă era lucru legiuit să dai zilelor săptămânii și lunilor anului denumiri ce pentru ei miroseau a păgânism, încât, în încheiere, hotărâră că aceia care recunoșteau denumirile de luni, marți, ianuarie, februarie și așa mai departe, se purtau ca niște inși „potriviți să moștenească aceeași osândă, poate chiar una și mai grea decât pedeapsa dată idolatrilor din vechime".

Deși prea tânăr ca să-și facă auzit glasul printre cei care duceau această discuție polemică, David Deans se afla de față în acea împrejurare de neuitat. Totuși, larma, protestele zgomotoase, genialitatea într-ale metafizicii cu care se ducea o asemenea dispută îi înfierbântaseră adânc mintea și nu o dată cugetase la această controversă; și deși avusese grijă să-și ascundă șovăielile față de alții și, poate, față de el însuși, niciodată nu avusese putința să ia o hotărâre sigură și de neclintit. Adevărul era că bunul său simț firesc ținuse în cumpănă patima sa pentru polemică. Nu-l mulțumeau în nici un fel calmul și nepăsarea ocârmuirii din anii domniei regelui William, cocoloșirea greșelilor vremii, când, departe de a reda bisericii presbiteriene vechea ei supremație, guvernanții iertară chiar și pe cei care o prigoniseră și împărțiră multora dintre ei titluri de noblețe, hatâruri și funcții. Când, la prima Adunare Generală ce urmă Revoluției, se făcu propunerea ca Liga și Covenant-ul să renască, Douce David fu îngrozit să audă cum oamenii cu înțelepciune și șiretenie lumească, așa cum le spunea el, înlăturară cu dibăcie propunerea; sub cuvânt că nu se potrivea acelor timpuri și nu se număra printre pildele demne de urmat de către biserica vremurilor noi. Domnia reginei Ana îi întărise convingerea că ocârmuirea din timpul Revoluției nu avea un adevărat caracter presbiterian. Dar, mai cuminte decât fanaticii din secta sa, nu confunda toleranța și cumpătarea din timpul domniei celor doi suverani cu tirania și împilarea de care se folosiseră Carol al II-lea și Jacob al II-lea, în anii stăpânirii lor. Deși lipsită de însemnătatea acordată cândva sentințelor ei de excomunicare și silită să rabde să fiinţeze alături

de biserica episcopală și tot felul de secte, biserica presbiteriană era totuși Biserica Națională a Scoției; și cu toate că strălucirea acestui de-al doilea templu nu era nici pe departe aceea din anii înfloririi ei, între 1639 până la bătălia de la Dunbar[1], ea era încă un edificiu care, fără aceeași putere și teamă ce-o trezea altădată, mai păstra cel puțin forma și armonia imaginii originale. Apoi avu loc răscoala din 1715 iar groaza ce i-o trezea lui David Deans renașterea partidei papistășești și prelatiste îl făcu să se împace în mare măsură cu ocârmuirea regelui George, deși îl mâhnea gândul că acest monarh ar putea fi bănuit de înclinație spre erastianism. Pe scurt, sub imboldul atâtor temeiuri diferite, își schimbase în mai multe momente părerea în legătură cu libertatea mai mică sau mai mare ce socotea că o are de a lua o hotărâre prin care să recunoască nemijlocit ocârmuirea din acea vreme sau să se supună ei, întrucât aceasta, oricât de blând și părintește s-ar fi purtat, nu era, totuși, alcătuită din membrii ai Covenant-ului; iar acum se simțea chemat pe un temei cum altul mai puternic nu se poate închipui, să îngăduie ca fiica sa să apară ca martoră în fața unui tribunal, fapt socotit un pas de jalnică și nemijlocită trădare, de către toți cei denumiți de atunci, cameronieni. Totuși, în străfundul ființei sale, vocea naturii se împotrivea cu glas tare poruncilor fanatismului; iar imaginația lui, bogată atunci când trebuia găsit răspunsul într-o polemică anevoioasă, plănui un mijloc menit să-l scape de această dilemă, care pentru el însemna pe de o parte o trădare a principiilor, iar pe de alta o priveliște menită să schimbe firul gândurilor unui părinte, cutremurat de groază.

„Nesovăitor și statornic mi-am mărturisit întotdeauna credința, își zise David Deans; dar cine a spus vreodată despre mine că l-am judecat prea aspru pe vecinul meu, fiindcă a păsit mai liber decât mine? Nu am

---

[1] În pofida dorinței lui Carol I, biserica episcopală a fost abolită în Scoția, în anul 1639. Urmașa ei, biserica presbiteriană, a suferit schimbări după înfrângerea armatei Covenant-ului de către Cromwell, la Dunbar, în 1650.

fost niciodată separatist și nu mi-a plăcut să mă cert cu sufletele gingașe pentru nimicuri. Se poate că, în felul cum va judeca acest lucru, fiica mea Jean să se călăuzească după o lumină care rămâne ascunsă ochilor mei bătrâni — pe seama conștiinței ei, nu a mele, e pusă putința de a vedea lucrurile într-un chip deosebit. Dacă se simte liberă să se ducă dinaintea acelui tribunal și să ridice mâna pentru această biată ființă scoasă din rândul lumii, eu n-o să spun că întrece măsura celor ce-i sunt îngăduite; iar de nu... se opri o clipă din argumentația susținută în gând, pe când, crispată de o nespusă suferință, fața i se cutremură, și totuși, după ce se scutură de această durere, reîncepu cu tărie să judece în același fel. Iar de nu... ferească Dumnezeu ca la porunca mea să-și trădeze îndatoririle față de credința ei. Nu voi chinui gingașa conștiință a uneia dintre copile... nu, nici ca să o scap cu viață pe cealaltă."

Un roman ar fi sortit-o morții pe fiica sa, mânat de alte simțăminte și imbolduri, dar nu împins de o credință mai eroică față de îndatorirea sa.

CAPITOLUL XIX

„În astă încercare, omului
Îi este dat folosul ca,
Atunci când e azvârlit de valurile soartei,
Liman statornic să-și afle-n cer".

Watts, *Imnuri*

Cu pași siguri, Deans se îndreptă spre camera fiicei sale, hotărât ca în această discutabilă dilemă ridicată de cazuistică[1], în fața căreia presupunea că se află, să o lase să fie luminată de propria ei conștiință.

Odăița aceasta fusese dormitorul celor două surori și încă se mai afla acolo un pătuț, făcut ca Effie să aibă un loc al ei, atunci când, plângându-se că e bolnavă, se împotrivise să împartă așternutul cu acela al surorii, precum în zilele fericite de altădată. Din clipa când intră în odaie, ochii lui Deans se opriră fără voia sa asupra acestui mic culcuș cu perdele dintr-o pânză groasă, de culoare verde-închis, și legat de ceea ce vedea, în suflet i se trezi o sumedenie de gânduri, atâtea încât nu mai avu putința să-i dezvăluie fiicei sale ce-l aducea acolo. Îndeletnicirea ei din clipa aceea dădu prilej de a sparge gheața. O găsi uitându-se țintă la o bucată de hârtie, ce conținea o citație de a apărea ca martoră la procesul surorii ei, din partea împricinatei. Căci preacinstitul magistrat, hotărât să nu-i scape nici un prilej menit să-i facă dreptate lui Effie și să nu-i lase surorii ei nici o scuză ca să nu depună mărturia care se credea că o putea aduce, făcuse ca obișnuita citație, sau *subpoena* curții crimina-

[1] Cuvântul derivă din latinul *casus*, caz: parte a moralei stoice, talmudice, scolastice și iezuite; este încercarea de a judeca cazurile particulare prin prizma unui sistem de norme etice generale, cu caracter abstract. Prin extensie înseamnă: argumentare abilă.

listice a Scoției, să-i fie trimeasă printr-un slujbaș în timpul discuției ce-o avusese cu David.

Această prevedere îi fu de atâta folos lui Deans, încât îl scuti să se mai apuce a-i da fiicei sale lămuriri ca la carte; spuse doar cu voce surdă și tremurândă:

— Văd că știi despre ce-i vorba.

— Vai, tată, stăm cumplit între legile lui Dumnezeu și ale oamenilor. Ce trebuie să facem? Ce putem să facem?

Trebuie să spunem că Jeanie nu avea nici o șovăială în privința faptului de a apare în fața unui tribunal și nimic mai mult. Ar fi avut prilejul să-l asculte nu o dată pe tatăl ei argumentând asupra acestui subiect; dar am mai băgat de seamă și până acum că era obișnuită să asculte cu adânc respect multe lucruri pe care nu era în stare să le înțeleagă, iar acele iscusite argumente ale cazuisticii găseau în ea un ascultător plin de răbdare, dar neînvățat să le deslușească. De aceea, când primi citația, gândul nu i se îndreptă spre acele mustrări de conștiință care îl speriau pe tatăl ei în adâncul cugetului, ci la felul cum îi grăise străinul de la Muschat's Cairn. Într-un cuvânt, nu se îndoise o clipă că va fi târâtă la judecată, ca să aibă de ales în chip cumplit, fie să spună adevărul și să-și jertfească sora, fie să jure strâmb ca să o scape de la moarte. Iar gândul îi fugea atât de iute spre aceste două căi, încât văzu o potrivire între spusele tatălui ei: „Știi despre ce-i vorba" — și sfatul pe care fusese silită în chip atât de înfricoșător să-l asculte și deci socotea că el îl cunoștea. Privi în sus cu o uimire plină de neliniște și chiar cu oarecare groază pe care următoarele sale cuvinte nu fură în măsură să o potolească.

— Fiică, zise David, totdeauna am fost de părere că, atunci când e vorba despre lucruri ce prin firea lor dau loc la îndoieli și contradicții, fiece creștin să-și afle o călăuză în propria sa conștiință. De aceea, cufundă-te în adâncul propriului tău cuget, pune-ți îndeajuns la încercare sufletul și după cum te vei lumina în cele din urmă că trebuie să faci, — chiar asta să-ți fie calea.

— Dar, tată, spuse Jeanie, care în sufletul ei se răzvrătea împotriva a ceea ce, în chip firesc, înțelegea din vorbele sale, oare asta... *asta* poate fi un lucru ce dă loc la îndoieli și contradicții? Amintește-ți, tată, ce spune porunca a noua: „Să nu aduci mărturie mincinoasă împotriva vecinului tău".

David Deans șovăi; fiindcă, deși punea vorbele ei pe seama piedicilor la care se gândise dinainte, socotea că ea, ca femeie și soră, cu greu avea dreptul să șovăie în această împrejurare, de vreme ce el, ca bărbat, hărșit cu mărturiile acelei periode pline de declarații solemne întărite prin jurământ o încurajase, pe ocolite, să se călăuzească după ceea ce, neapărat, trebuie să-i fi poruncit propriile-i simțăminte. Dar, neclintit, nu-și trădă țelul până când ochii i se opriră fără să vrea asupra micului culcuș așezat acolo și-și aminti cum arăta copila dăruită lui la bătrânețe, în timp ce sta acolo palidă, secătuită și cu inima frântă.

Pe când revedea această priveliște, mintea lui găsi fără voie acele temeiuri de a urma o cale în măsură să asigure salvarea copilei, iar limba le dădu glas, dar cât de deosebită suna acum vocea lui, lipsită de obișnuitul său tipic dogmatic!

— Fiică, zise, n-am spus că drumul acesta va fi fără poticneli și nici vorbă că unii ar putea socoti asemenea faptă drept un păcat, de vreme ce acela care aduce mărturie neîngăduită de lege și împotriva conștiinței aduce într-un fel mărturie împotriva vecinului său. Totuși, vina nu stă atât în fapta pe care omul și-o îngăduie, cât în mintea și conștiința lui; și de aceea, cu toate că nu mi-am cruțat mărturiile împotriva necredinței față de interesele obștești, nu m-am simțit liber să mă rup de frăția celor mulți ce gândeau că sunt liberi să-i asculte pe pastorii care se folosiseră de acea nenorocită toleranță[1], fiindcă ar fi fost cu putință să învețe ceva bun de la ei, deși eu unul nu puteam.

---

[1] Deans se referă, probabil, la actul denumit *Declaration of Indulgence*, proclamarea libertății de credință.

Odată ajuns atât de departe, conștiința îl mustră fiindcă se putea ca, pe ocolite, să facă să șovăie credința fără pată și prihană a fiicei lui și să netezească drumul spre abaterea ei de la principiile respectate cu strictețe. Așadar, se opri brusc și începu a vorbi altfel:

— Jeanie, îmi dau seama că simțămintele noastre ticăloase — așa le numesc eu când le pun față-n față cu voia Tatălui ceresc — se agață mult prea puternic de mine în acest ceas de grea încercare, ca să-mi fie îngăduit să nu văd decât propria mea datorie sau ca să-mi îngăduie să te îndrum să o îndeplinești pe a ta. N-o să mai vorbesc despre această cumpănă. Jeanie, dacă Dumnezeu și conștiința îți îngăduie să spui ceva ca s-o ajuți pe această biată nenorocită... (vocea lui tremura). E sora ta, sunteți rude de sânge... nemernică și scoasă din rândul lumii cum se află, e fiica unei sfinte din ceruri, care ți-a ținut loc de mamă... dar dacă conștiința nu te lasă să o aperi în fața tribunalului, fă cum te îndeamnă ea, Jeanie, și facă-se voia Domnului. După această rugăminte, ieși din odaie, iar fiica sa rămase în mare suferință și nedumerire.

Chiar și acum, când își sorbise până la capăt amarul, David Deans ar fi fost nu puțin mâhnit dacă ar fi știut că fiica sa lua încâlcita argumentare folosită de el nu drept încuviințarea de a urma propria ei cale, în privința unui punct îndoielnic și mult discutat al unei controverse, ci mai degrabă ca un îndemn de a călca una din poruncile divine pe care creștinii ce fac parte din toate sectele și oricum s-ar numi ei, toți ca unul o socotesc sfântă.

— Se poate oare? zise Jeanie, când ușa se închise în urma tatălui ei. Oare ce-am auzit sunt vorbele sale sau „Dușmanul omului" și-a luat vocea și chipul lui ca să dea mai multă greutate sfatului ce duce la pierzanie? Viața unei surori și un tată care-mi arată cum s-o scap! O, Doamne, izbăvește-mă! E o ispită înfricoșătoare.

În timp ce mintea ei rătăcea de la un gând la altul, veni o clipă când își închipui că părintele ei înțelegea cea de a noua poruncă, așa cum suna ea cuvânt cu cuvânt, ca o poruncă ce te oprește să juri strâmb *împotriva*

vecinului, fără să condamne totodată și minciuna rostită *în sprijinul* făptașului. Dar puterea ei de a deosebi clar și simplu binele de rău respinse pe loc o tălmăcire atât de mărginită și nedemnă de Dumnezeu care dăduse această lege. Rămase pradă groazei ce-o făcea să se frământe nespus și să șovăie, căci îi era frică să-i împărtășească fără opreliște tatălui, gândurile ei, de teama unei păreri de-a lui cu care n-ar fi putut să se împace, îndurerată din pricina surorii, torturată și mai rău atunci când cumpănea că ținea în mână mijloacele de a-i scăpa viața, dar asemenea mijloace conștiința nu-i îngăduia să le folosească, pe scurt, zguduită precum o corabie într-o radă deschisă, pe timp de furtună, și aidoma acelei corăbii nu se bizuia decât pe un singur lanț de nădejde și o ancoră — credința în pronia divină și hotărârea de a-și face datoria.

Iubirea lui Butler și puternicul său simțământ religios i-ar fi fost cel mai însemnat sprijin în clipele dureroase prin care trecea, dar acesta era încă în stare de arest, ceea ce-l împiedica să vină la Saint Leonard's Crags; iar ea, nu prea dedată cu învățătura, găsea peste putință să arate în scris ce era de fapt această suferință. De aceea, pentru a-și afla o călăuză era nevoită să se încreadă în propria ei înțelegere, care fără ajutorul nimănui deosebea binele de rău. Iar printre suferințele lui Jeanie, nu cea mai neînsemnată era aceea că, deși spera și credea că sora ei nu avea vreo vină, nu putea să audă lucrul acesta spus chiar de Effie. Viclenia dovedită de Ratcliffe în timpul urmăririi lui Robertson, nu-l împiedicase ca drept răsplată să fie sprijinit și înaintat, așa cum au adeseori parte să li se întâmple cei care sunt talere cu două fețe. Sharpitlaw, care găsea în el un spirit înrudit cu al său, îi pusese o vorbă bună pe lângă magistrați, iar faptul că rămăsese nesilit de nimeni în închisoare atunci când mulțimea spărsese ușile ar fi făcut ca hotărârea de a-i lua viața, după ce avusese la îndemână mijlocul să și-o salveze atât de ușor, să fie o măsură neîndurătoare. Fu grațiat; și curând după aceea, poate pe temeiul unui vechi proverb, James Ratcliffe, cel mai

mare hoț și spărgător din Scoția, fu ales drept omul potrivit să i se încredințeze paza altor răufăcători.

Când lui Ratcliffe i se încredința astfel acest post de încredere, savantul Saddletree și alții cărora le stătea oarecum la inimă soarta familiei Deans stăruiră de mai multe ori pe lângă el să facă rost de o întrevedere între surori; dar magistrații, nespus de dornici să-l prindă pe Robertson, dăduseră poruncă de nestrămutat ca, dimpotrivă, lucrul acesta să nu se întâmple, în nădejdea că, dacă le țineau departe una de alta, ar putea scoate de la vreuna din ele știri despre fugar. În această privință, Jeanie nu avea a le spune nimic. Îl încunoștiință pe domnul Middleburgh că nu știa câtuși de puțin ce se întâmplase cu Robertson, decât că în noaptea aceea îl întâlnise în locul hotărât de el ca să-i dea unele sfaturi privitoare la Effie, al căror țel, zicea, rămânea o taină păstrată între Dumnezeu și propria ei conștiință. Despre drumurile și locurile bătute de el, ce urmărea sau ce punea la cale, mai înainte, în clipa de față sau pentru viitor, nu avea cunoștință, așa că nu putea să dea de știre nimic.

Effie nu era mai puțin tăcută, deși din altă pricină. Zadarnic îi oferiră o schimbare sau ușurare a osândei, ba chiar grațierea, dacă le-ar mărturisi ce știa despre iubitul ei. Nu răspundea decât prin lacrimi, altfel de răspunsuri nu dădea decât uneori, când anchetatorii strângeau chingile, ceea ce o făcea ursuză și arțăgoasă și atunci le-o întorcea scurt și necuviincios.

În cele din urmă, după ce judecarea ei fusese amânată timp de mai multe săptămâni, cu nădejdea că ar putea fi îndemnată să facă dezvăluiri asupra unui lucru care pentru magistrați avea o însemnătate nemărginit mai mare decât faptul dacă ea însăși era vinovată sau nu, aceștia își pierdură răbdarea, și cum până și domnul Middleburgh nu-și mai plecă urechea la alte vorbe bune puse în sprijinul ei, fu hotărâtă ziua începerii procesului.

Abia acum și nu mai devreme, domnul Sharpitlaw, amintindu-și făgăduiala făcută lui Effie Deans sau, mai bine zis, bătut la cap de doamna Saddletree, vecina lui ușă-n ușă, care-l tot mustra ca să-l facă să se arate îngăduitor și spunea sus și tare că era o cruzime păgână să le ții departe

una de alta pe cele două ființe cu inima frântă, dădu acel ordin important ce îngăduia ca surorile să se vadă.

În ajunul zilei de neuitat a procesului, lui Jeanie i-a fost îngăduit să-și vadă sora — o întrevedere îngrozitoare și care se petrecea într-un moment dureros de hotărâtor. Totuși, această întâlnire nu era decât o parte din cupa plină de amar ce-i fusese sortită să o soarbă ca să plătească pentru păcate și nebunii pe care nu le putea pătrunde; iar la orele douăsprezece din zi, ceasul hotărât ca să intre în închisoare, se duse să se întâlnească, pentru prima oară după câteva luni, cu vinovata, rătăcita și tare nefericita ei soră, în acea casă a crimei, păcatului și a unor suferințe de nespus.

CAPITOLUL XX

„Scumpă soră, lasă-mă să trăiesc!
Oricare-ar fi păcatul ce-l făptuiești
ca să scapi viața unui frate,
Firea te scutește până într-atât de vină,
Încât fapta se preschimbă în virtute".[1]

Jeanie Deans fu însoțită în temniță de Ratcliffe. Când îi deschise ușa de trei ori ferecată, acest ins, lipsit în aceeași măsură de rușine și de cinste, o întrebă cu o privire lacomă ce făcu să o treacă fiori „dacă îl ținea minte".

Răspunsul ei fu un „Nu" sfios, rostit cu jumătate de gură.

— Ce spui! nu-ți amintești de lumina lunii și Muschat's Cairn, de Rob și Rat! zise el cu același rânjet. Ai nevoie să-ți mai scuturi ținerea de minte, iubito.

Dacă nenorocirea abătută asupra ei ar fi putut să-i prilejuiască lui Jeanie și mai multă suferință, aceasta trebuie să se fi întâmplat în clipa când își află sora dată în seama unui asemenea stricat. Desigur, omul avea și unele însușiri bune, menite să țină în cumpănă ce era rău în firea și năravurile sale. Când făcuse un pas greșit, nu se arătase niciodată sângeros sau necruțător; iar în îndeletnicirea pe care o avea acum, dovedise, în oarecare măsură, că putea fi pătruns de un strop de omenie. Dar aceste însușiri bune ale sale îi erau necunoscute lui Jeanie care, la amintirea celor petrecute la Muschat's Cairn, greu își redobândi glasul

[1] Shakespeare, *Măsură pentru măsură*, III, 1, 134–137.

ca să-l înștiințeze că printr-un ordin dat de consilierul Middleburgh avea voie să o vadă pe sora ei.

— Știu foarte bine, porumbița mea frumoasă, ba, ca dovadă, am o sarcină mai cu moț ca altele să stau de pază în încăpere, tot timpul cât o să fiți împreună.

— Trebuie neapărat? întrebă Jeanie cu o voce care implora.

— Da, e o prostie, puicuțo, răspunse paznicul; da' ce e rău pentru tine și surioara ta, dacă Jim Ratcliffe o să audă ce aveți să vă spuneți una alteia? N-o să scoateți dracului vreun cuvânt care să-l facă să cunoască muieruștele mai bine decât le cunoaște și așa; și mai e ceva, de nu puneți la cale fuga din închisoare, să fiu a naibii dacă le suflu vreo vorbă, fie ca să vă fac un bine sau un rău.

Acestea fiind spuse, Ratcliffe o conduse spre încăperea unde era închisă Effie.

Toată dimineața, în timp ce aștepta această întâlnire, rușinea, teama și durerea se luptaseră care de care să pună stăpânire pe inima bietei deținute; dar odată ce ușa se deschise, totul făcu loc unui simțământ nedeslușit și ciudat, ce aducea a bucurie, când aruncându-se de gâtul surorii strigă: „Dragă Jeanie! Draga mea Jeanie, de mult nu te-am mai văzut". Jeanie o îmbrățișă la rândul ei cu o căldură ce aproape o făcea să se simtă fericită, dar nu fu decât un simțământ trecător, ca o rază de soare ce străpunge pe neașteptate printre norii de furtună și se întunecă de îndată ce apuci să o vezi. Cele două surori se îndreptară împreună spre marginea patului de scânduri cu saltea de paie, se luară de mână, își scrutară una fața celeilalte, dar fără să scoată o vorbă. Rămaseră astfel o clipă, în timp ce această licărire de fericire se stinse de pe chipurile lor și în locul ei se oglindiră puternic mai întâi tristețea apoi o durere cumplită, până când, aruncându-se din nou una în brațele celeilalte, își înălțară glasul și plânseră amarnic, ca să folosim cuvintele Scripturii.

Până și paznicul cu inima de piatră, care toată viața avusese a face cu priveliști menite anume să înăbușe atât conștiința cât și emoțiile, nu

putu fi martor la cele ce se petreceau fără să încerce un strop de înțelegere omenească. Compasiune vădită printr-un gest mărunt, dar care avea mai multă gingășie decât s-ar fi zis că-i stătea în fire, sau că ținea de îndeletnicirea lui. Fereastra fără geam a acestei ticăloase încăperi era deschisă și pe patul unde stăteau cele două victime ale soartei, picau razele unui soare strălucitor. Cu o blândețe în care se deosebea ceva ce aducea a respect, Ratcliffe închise în parte oblonul ferestrei și astfel păru să arunce un văl asupra unei priveliști atât de dureroase.

— Ești bolnavă, Effie, au fost primele vorbe pe care Jeanie se simți în stare să le rostească; tare bolnavă.

— Vai, Jeanie, ce n-aș da să fiu de zece ori mai rău, înainte ca mâine dimineață ceasul să bată de zece! Și tata... da' nu mai sunt copila lui. Vai, n-am nici un prieten pe lumea asta, o, de-aș zăcea moartă alături de mama în cimitirul de la Newbattle.

— Prostii, fătucă, zise Ratcliffe, dornic să arate că priveliștea nu-l lăsa cătuși de puțin rece, nu fi așa grozav de abătută, nu orice vulpe hăituită e omorâtă. Avocatul Langtale i-a scos pe unii din încurcături mai rele decât asta și nu se află un consilier mai deștept ca Nichel Novit, când e vorba să le smulgi hotărârea de a pune capăt procesului și să le închizi gura cu dovezi cum că făptașul e nevinovat. Spânzurat-nespânzurat, cine are un asemenea avocat și consilier o duce bine; e sigur că jocul e cinstit. Și pe deasupra, ești fată frumoasă și ar trebui să-ți mai ferchezuiești ca de zile mari, părul adunat sub bandou. O fată frumoasă o să afle sprijin la judecători și juriați, da' pe un hodorog încărunțit ca mine l-ar bate cu cureaua pentru a cincinșpea parte din pielea și grăsimea unei muște, lua-i-ar naiba.

Acest fel nemeșteșugit de a le aduce mângâiere, nu primi vreun răspuns din partea celor două surori care se jeluiau; într-adevăr, erau atât de cufundate în propria lor durere, încât ajunseseră să nu le mai pese că Ratcliffe se afla de față.

— Vai, Effie, cum ai fost în stare să te ascunzi de mine? zise sora cea mare. O, femeia lui Dumnezeu, asta mi s-a cuvenit din partea ta? o vorbă de-mi spuneai, oricât de mare ne-ar fi fost necazul și rușinea, nenorocirea asta îngrozitoare n-ar fi dat niciodată peste noi.

— Și la ce bun? întrebă cea întemnițată. Nu, nu, Jeanie, totul s-a sfârșit odată ce mi-am uitat făgăduința făcută atunci când am îndoit foaia din Biblia mea. Iată, zise, și scoase la iveală cartea sfântă, care se deschise de la sine la locul acela. O, uite, Jeanie, ce verset îngrozitor.

Jeanie luă Biblia surorii și descoperi că semnul de urgie se afla la acea mișcătoare pagină din cartea lui Job: „M-a despuiat de fala mea, mi-a luat coroana de pe cap. M-a nenorocit întru totul. Iar nădejdea mi-a ucis-o și am pierit cum dezrădăcinezi un copac."[1]

— Nu-i așa că învățătura aceasta nu e mai mult decât adevărată? glăsui deținuta. Oare nu mi-au fost înlăturate cununa și cinstea? Și ce altceva sunt decât un biet pom veșted căruia i-a mers rău, dezgropat din rădăcină și zvârlit ca să se usuce pe drumul mare, astfel ca oamenii și animalele să-l poată călca în picioare? M-am gândit la porumbarul acela mic și frumos pe care tatăl nostru l-a smuls cu rădăcini cu tot și l-a azvârlit din ograda noastră în mai trecut, când era numai flori; și apoi a zăcut în curte, până când animalele le-au strivit pe toate sub picioarele lor. Puțin îmi trecea prin minte atunci când eram mâhnită pentru mărăcinele acela mic și plăpând și florile lui, că într-o zi o să apuc pe același drum eu însămi.

— O, de-ai fi scos o vorbă, rosti din nou Jeanie printre suspine, dacă nimic nu mă împiedica să jur că mi-ai spus măcar un cuvânt despre ce era cu tine, astăzi nimeni nu s-ar fi putut atinge de viața ta.

— N-ar putea? făcu Effie, ca și cum ceva ar fi atras-o iarăși, fiindcă viața e dragă chiar și acelora care o socot o povară. Cine ți-a spus asta, Jeanie?

---

[1] Cartea lui Job, 19: 9–10.

— Unul care știa destul de bine ce zicea, răspunse Jeanie înfrânându-se cu o silă lesne de înțeles să rostească până și numele ademenitorului surorii ei.

— Cine era? Te rog din adâncul inimii să-mi spui, zise Effie așezându-se drept. Cui să-i pese de o lepădătură cum sunt eu acum? Era cumva... era *el?*

— Prostii, ce mare scofală e s-o fierbi pe biata fătucă? Și eu zic că Robertson te-a învățat asta, când te-ai văzut cu el la Muschat's Cairn.

— Da? întrebă Effie agățându-se cu înfocare de vorbele lui, el era, Jeanie, e adevărat? O, înțeleg că el era, bietul băiat, și eu care credeam că are o inimă ca piatra de la talpa morii... și în ce primejdie e el însuși... sărmanul George!

Revoltată oarecum de această bruscă izbucnire de duioșie trezită de ființa care o nenorocise, Jeanie nu se putu împiedica să strige:

— O, Effie, cum poți să vorbești în felul acesta despre un asemenea om!

— Trebuie să iertăm dușmanilor noștri, doar știi, zise biata Effie, cu o privire speriată și voce înăbușită; deoarece conștiința îi spunea cât de deosebite erau simțămintele ce încă le mai purta ademenitorului ei, față de mila creștină sub care încerca să le ascundă.

— După cât ai suferit pentru el în tot acest timp, încă mai poți să te gândești să-l iubești? rosti sora, cu o voce ce trăda și milă și mustrare.

— Să-l iubesc! răspunse Effie. De nu, nu l-aș fi iubit cum arareori iubește o femeie, astăzi n-aș fi între aceste ziduri; și crezi că o dragoste cum e a mea se uită ușor? Nu, nu, poți să dobori copacul cu securea, dar nu-l poți face să nu se încline încotro îi e voia. Și, o, Jeanie, dacă vrei să-mi faci un bine în clipa aceasta, spune-mi ce-a zis, cuvânt cu cuvânt și dacă-i părea sau nu rău de biata Effie.

— La ce bun să-ți spun ceva despre asta, glăsui Jeanie. Poți să fii încredințată că avea mult prea multe de făcut ca să-și scape propria lui viață, pentru ca să vorbească pe larg sau mult despre oricine altul.

— Asta nu-i adevărat, Jeanie, deși o spune o sfântă, răspunse Effie și firea ei de altădată, iute și repezită, străfulgeră din nou. Tu nu știi, da' eu știu cât de mult și-a primejduit viața ca să o scape pe-a mea. Și privind către Ratcliffe, se înfrână și tăcu.

— Fătuca asta crede, după cum îmi închipui, zise Ratcliffe cu unul din rânjetele sale obișnuite, că nimeni altul n-are ochi, numai ea. Oare n-am văzut cum Frumosul Geordie încerca să scoată din închisoare și pe alții, în afară de Jock Porteous! Da' tu, scumpo, ești de aceeași părere cu mine, mai bine să stai locului și să te căiești decât să zbori de ici-colo și să-ți pară rău — n-ai de ce să te uiți la mine așa mirată. S-ar putea că știu mai multe decât atât.

— Vai, Doamne! Doamne, Dumnezeule! zise Effie în timp ce sărea în sus și se arunca în genunchi dinaintea lui. Știi unde mi-au dus copilul? Copilul, copilul meu! Sărmanul, micuțul, pruncul nou-născut, fără vină și prihană, os din osul și carne din carnea mea! Vai, omule, dacă ai meritat vreodată un loc în ceruri, sau binecuvântările unei ființe cu inima frântă pe lumea asta, spune-mi unde mi-au dus pruncul, semnul rușinii mele, tovarășul meu de suferință! Spune-mi cine l-a luat sau ce-au făcut cu el?

— Prostii, zise temnicerul, în timp ce căuta să scape din mâna ei care-l strângea puternic, asta înseamnă să mă prinzi c-am spus-o cu martori. Copil, zice? De unde naiba să știu eu ceva despre copilul tău, obrăznicătură? Asta ai putea s-o întrebi pe bătrâna Mag Murdockson, de nu cumva știi prea bine tu însăți.

Când răspunsul său nimici acea sălbatică și nelămurită speranță ce licărise o clipă în sufletul ei, nefericita deținută dădu drumul hainei pe care i-o apucase și, cuprinsă de spasme, se prăbuși cu fața pe podeaua încăperii.

Înzestrată cu o strașnică putință de a înțelege clar lucrurile, Jeanie Deans trăgea în același timp foloase de pe urma unei minți ce-și dovedea agerimea chiar și în cele mai nenorocite clipe.

Nu-și îngădui să se lase copleșită de propria ei durere nespus de mare, ci începu pe loc să-și ajute sora cu cele mai grabnice leacuri aflate

la îndemână în acea împrejurare; și care leacuri, ca să fim drepți cu Ratcliffe, acesta se arătă dornic să le amintească și gata să facă rost de ele. Avu chiar delicatețea de a se retrage în cel mai îndepărtat colț al încăperii, astfel încât faptul că se afla de față, așa cum îi cerea slujba, să le supere cât mai puțin cu putință, atunci când Effie se liniști îndeajuns ca să reînceapă vorba cu sora ei.

O dată mai mult, cu o voce înfrigurată, deținuta o rugă din adâncul inimii pe Jeanie să-i povestească amănunțit cele spuse de Robertson atunci când se văzuseră, iar sora socoti cu neputință să nu-i mulțumească cererea.

— Ții minte, Effie, zise, vremea când dogoreai de fierbințeală, înainte de a ne fi mutat de la Woodend, și cât de supărată era pe mine mama ta, care acum se află într-o lume mai bună, deoarece ți-am dat să bei lapte și apă, fiindcă plângeai și cereai să ți se dea. Pe atunci erai o copilă, iar acum ești femeie și n-ar trebui să ceri lucruri care nu pot decât să-ți vatăme. Dar c-o fi bine sau rău, nu pot să mă împotrivesc la ceva pe care-l ceri cu lacrimi în ochi.

Din nou Effie se azvârli în brațele surorii și o sărută pe obraz și pe frunte șoptind: „O, de-ai ști de când nu i-am mai auzit rostit numele! ... de-ai ști cât de bine îmi face doar vreo veste despre el, care să semene a vorbă bună sau blândă, nu te-ai mira că doresc să aflu ce i s-a mai întâmplat.

Jeanie suspină și începu să povestească atât cât putea de scurt, ce se petrecuse între Robertson și ea. Effie ascultă cu răsuflarea tăiată de grijă, în timp ce ținea mâna surorii într-a ei și fără să-și ia ochii de pe chipul celeilalte, de parcă ar fi dorit să soarbă lacom fiece cuvânt pe care aceasta îl rostea. Exclamațiile: „Bietul băiat!", „Bietul George!", ce-i scăpau în șoaptă și printre suspine fură singurele sunete cu care întrerupse povestirea. Când aceasta luă sfârșit, rămase fără să scoată o vorbă, vreme îndelungată.

— Și așa te-a sfătuit? fură primele vorbe pe care le rosti.

— Întocmai cum ți-am spus, răspunse sora.

— Și ți-a cerut să le spui acelor oameni ceva care să scape viața mea tânără?

— Dorea, răspunse Jeanie, să jur strâmb.

— Și tu i-ai spus că nici vorbă să mijlocești între mine și moartea care mă așteaptă — și n-am nici optsprezece ani.

— I-am spus, zise Jeanie, de astă dată cutremurată de spaimă în fața întorsăturii pe care păreau gata să o ia gândurile surorii ei, că nu îndrăznеam să jur pentru un neadevăr.

— Și ce numești tu un neadevăr? întrebă din nou Effie, a cărei fire de odinioară izbucnea din nou. Ești tare vinovată, fato, dacă-ți închipui că o mamă ar dori sau ar putea să-și omoare propriul ei copil... Să-l ucid! Mi-aș fi pus la bătaie viața doar ca să văd, măcar o dată, cum îi sclipesc ochii.

— Cred, zise Jeanie că ești la fel de nevinovată de un asemenea gând, precum însuși pruncul nou-născut.

— Îmi pare bine că ești dreaptă cu mine, rosti Effie cu trufie; oamenii foarte buni ca tine, Jeanie, fac uneori greșeala să creadă că restul oamenilor sunt atât de stricați cât îi poate face ispita cea mai rea.

— Nu mi se cuvine una ca asta din partea ta, Effie, zise sora, care plângea și își dădea seama că dojana era nedreaptă dar, totodată, fiindcă înțelegea starea sufletească ce făcea să-i fie adusă o asemenea mustrare.

— Se poate că nu, soră, zise Effie. Dar ești supărată fiindcă-l iubesc pe Robertson. Cum aș putea să nu-l iubesc pe acela care ține la mine mai mult decât la trupul și sufletul său? Și-a pus la bătaie viața ca să spargă închisoarea și să mă scoată de aici; și zău că, dacă ar fi fost în locul tău... Odată cu aceste vorbe, conteni și rămase tăcută.

— O, dacă de mine ar ține să te scap, punându-mi în primejdie *viața mea*.

— Da, fato, răspunse sora, asta-i ușor de spus, dar nu-i la fel de ușor de crezut din partea uneia care n-ar pune o vorbă pentru mine; și de-o face cu vorba asta o greșeală, o să aibă tot timpul să se căiască.

— Dar vorba asta e un păcat greu și nelegiuirea e și mai mare când e săvârșită cu bunăștiință și îndrăzneală.

— Bine, bine, Jeanie, știu totul despre păcatul îndrăznelii în timpul încercărilor la care te supune judecata[1], și nu te mai osteni, cruță-ți puterile; cât despre mine, în curând n-o să mai am ce cruța.

— Trebuie să spun, se amestecă Ratcliffe în vorbă, că e al naibii de greu să vezi cum te tot codești să le vinzi castraveți, când trei vorbe spuse cu gura ta i-ar da fetei prilejul să-i șterpelească prada lui Moll Blood[2]. Dracu să mă ia dacă, de m-ar vrea pe mine, nu le-aș îndruga toate poveștile lui Hyssop[3], ca s-o scap cu viață... sunt obișnuit, fir-aș al naibii, am făcut-o și pentru treburi mai mărunte. În Anglia, am pupat pielea de vițel[4] de cincizeci de ori pentru un butoiaș de rachiu.

— Să nu mai vorbim despre asta, zise întemnițata. E bine așa cum e... și, bună-ziua, soră, îl faci pe domnu' Ratcliffe să aștepte. Socot că o să te întorci aici să mă vezi înainte... Odată cu aceste vorbe conteni și fața i se făcu albă ca varul.

— Și să ne despărțim, iar tu să rămâi aici în asemenea primejdie de moarte? zise Jeanie. O, Effie, ridică doar ochii și spune-mi ce-ai vrea să fac și o să pot găsi în inima mea aproape toată tăria să spun că așa voi face.

— Nu, Jeanie, răspunse sora, acum mă simt mai pregătită. În zilele mele cele mai bune n-am fost nici pe jumătate la fel de dreaptă ca tine și de ce aș începe să fac din tine o ființă mai rea, ca să mă scapi pe mine, acum când nu mai merit să fiu mântuită! Dumnezeu știe că, atunci când mă simt liniștită, n-aș dori ca vreo ființă din lumea asta să facă ceva rău

---

[1] Replica lui Effie Deans se referă la *Catehismul mare (The Larger Catechism)*, 1648, Q. 105, care previne împotriva păcatului înfumurării și îndrăznelii (T.F. Torrance, *The School of Faith (Școala credinței)*, 1959, p. 208.

[2] Denumirea argotică a spânzurătorii.

[3] Referire la *Fabulele* lui Esop.

[4] Biblia, legată în piele de vițel.

ca să mă scape cu viață. Aș fi putut să fug din temniță în noaptea aceea de groază, împreună cu cineva care m-ar fi dus în lumea largă și mi-ar fi fost iubit și s-ar fi îngrijit de mine. Eu, însă, le-am spus: „ducă-se viața, de vreme ce numele bun s-a dus mai înainte". Dar șederea asta îndelungată în temniță m-a făcut să-mi pierd curajul și uneori mă simt amanic de părăsită și atunci aș da toate minele de aur și diamante ale Indiei doar ca să trăiesc și să răsuflu, fiindcă, Jeanie, cred că uneori leșin și mintea mi-o ia razna ca pe vremuri, când aveam călduri; dar în loc de ochiul acela aprins, în loc de lupi și de taurul jugănit al văduvei Butler, pe care-i vedeam cum se cățărau pe patul meu, acum văd o spânzurătoare înaltă și neagră, și eu urc și o mare de chipuri privesc în sus la biata Effie Deans și întreabă dacă ea e cumva crinul de la Saint-Leonard's, așa cum avea obiceiul să-i spună George Robertson. Și atunci își întind gâturile și se strâmbă și rânjesc la mine cu gura până la urechi și încotro îmi întorc privirea văd o față care-și bate joc de mine ca Meg Murdockson, când mi-a spus că n-o să-mi mai văd vreodată pruncul. Dumnezeu să ne apere, Jeanie, baba asta e tare hâdă. În timp ce scotea acest strigăt, își apăsă ochii cu mâinile, de parcă s-ar fi ferit să vadă lucrul acela înfiorător despre care amintise.

Jeanie Deans rămase două ore cu sora ei, răstimp în care încerca să vadă dacă i-ar fi cu putință să scoată ceva de la ea, ceva ce-ar fi slujit ca s-o dezvinovățească. Dar Effie nu avea nimic de spus, în afară de ceea ce susținuse la primul interogatoriu, declarație a cărei conținut cititorul o va cunoaște la timpul și locul potrivit. Nu-i vor da crezare, zicea, iar altceva nu mai era de adăugat.

În cele din urmă, deși nu-i făcea plăcere, Ratcliffe le dădu de știre surorilor că era musai să se despartă. Domnul Novit, zise, avea să o vadă pe deținută și, poate, de asemenea și domnul Langtale. Lui Langtale îi place să se uite la o față frumoasă în temniță sau în afară.

De aceea, în pofida ei înseși, și încet, după multe lacrimi și îmbrățișări, Jeanie părăsi încăperea și auzi scârțâitul zăvoarelor care închideau

ființa iubită de care era despărțită. Deoarece acum se mai obișnuise până și cu necioplita ei călăuză, îi oferi în dar o mică sumă de bani, și-l rugă să aibă grijă ca sora să nu ducă lipsuri. Spre surprinderea ei, Ratcliffe nu primi să fie plătit. „N-am fost a' dracului când lucram la drumul mare și n-o să fiu lacom — adică nu o să cer mai mult decât e drept și cuminte — acum, când sunt în branșa lacătelor și zăvoarelor; ține-ți bișnarii; și de dragu' politeții, sora o să aibă tot ce pot eu să-i dau; da' cred că o să te gândești mai bine și o să le înșiri gogoși când ai să juri pentru ea... nu-i nici un rău în asta să minți în fața statului. Știu un preacinstit pastor, om la fel de cumsecade ca dumneata, care căuta să arate că nu e dracu' atât de negru în privința faptei ce-l procopsise cu răspopirea; trăncănea mai dihai decât l-ai auzit vreodată trăncănind din altar și jura că un poloboc cu păpuși de tutun n-a însemnat mai mult decât atât cât să-și umple o pungă cu mahorcă.

Da poate că o să te gândești și singură... bine, bine, nu-i nimic rău în asta. Cât despre sora dumitale, o să am eu grijă ca mâncarea ei să fie curată și caldă și o să încerc să o fac să se întindă și să tragă un pui de somn după masă, fiindcă la noapte, pe naiba, n-o să închidă un ochi. Mă pricep bine la treburi d'alde astea. Prima noapte e cea mai rea din toate. N-am auzit încă de vreunul care să fi dormit în noaptea dinaintea procesului, da' știu mulți care au dormit tun în noaptea dinainte de-a fi fost spânzurați. Și nici nu-i de mirare. Omu' îndură ce-i mai rău, dacă știe despre ce-i vorba. Mai bine să ți se taie deștu', decât să ți se clatine întruna.

CAPITOLUL XXI

„Cu toate că, acoperit de batjocură, poți fi târât
Spre acea rușinoasă spânzurătoare,
Nu-ți va lipsi un prieten credincios
Care să-mpartă cu tine cruda hotărâre a soartei."
Jemmy Dawson[1]

După ce-și petrecuse în rugăciune cea mai mare parte a dimineții (fiindcă, din cumsecădenie, vecinii lui stăruiseră binevoitori să vadă în locul său de treburile pe care era dator să le îndeplinească în munca sa de zi cu zi), David Deans intră în camera unde se pregătea prânzul cel mic. Fără voie își lăsă ochii în jos, căci se temea să privească spre Jeanie, nesigur cum era dacă aceasta va simți că o conștiință curată nu o poate împiedica să se ducă în ziua aceea la tribunal să rostească mărturia pe care, după câte înțelegea el, fiica sa putea să o aducă pentru ca să-și dezvinovățească sora. În cele din urmă, după o clipă de înfricoșată șovăială, privi la veșmintele pe care le purta, ca să afle dacă avea de gând să iasă din casă în dimineața aceea. Îmbrăcămintea ei era îngrijită și simplă, dar arăta astfel încât nu dădea limpede de înțeles dacă se pregătea să facă un drum. În locul veșmintelor de fiece zi, folosite la treburile de dimineață, purta un strai oarecum mai puțin acătării decât acela cu care obișnuia să se îmbrace când mergea la biserică sau, mai arareori, când ieșea în lume, fiindcă era cel mai bun din câte avea. Mintea ei îi spunea că era o dovadă de respect ca într-o asemenea împrejurare să se îmbrace

[1] *William Shenstone* (1714–1763), *Jemmy Dawson*, strofa 11: un cântec despre credința purtată de o fată unui tânăr condamnat la moarte, fiindcă s-a alăturat armatei iacobine, în 1746.

cuviincios, în timp ce inima o îndemna să lase deoparte acele podoabe foarte puține și simple pe care altă dată își îngăduia să le poarte. Astfel încât, privită din afară, în înfățișarea ei nu se întâlnea nimic care ar fi putut să-i arate tatălui, oarecum neîndoielnic, ce avea de gând să facă în această împrejurare.

În dimineața aceea pregătirile pentru modesta lor masă fură zadarnice. Tatăl și fiica stăteau așezați, în timp ce fiecare căuta să pară că mănâncă, dacă privirea celuilalt era îndreptată asupra sa și punea cu silă capăt acestei încercări, atunci când amăgirea, izvorâtă din dragoste, nu mai era de trebuință.

În cele din urmă, clipele de constrângere trecură, sunetul clopotelor de la St. Giles, care băteau rar și grav, anunță ora de dinaintea începerii procesului; Jeanie se sculă și foarte stăpână pe sine, deși ea însăși nu-și putea lămuri de ce, își luă pelerina și făcu și alte pregătiri pentru un drum lung. Între purtarea ei hotărâtă și șovăiala tatălui, cumplit de nesigur în privința a ceea ce voia să facă, așa cum vădeau toate gesturile sale, era o mare deosebire; iar cineva care i-ar fi cunoscut pe amândoi greu ar fi presupus că prima era în viața obișnuită o fată de la țară supusă, liniștită, blândă, ba chiar sfioasă, pe când tatăl, cu firea lui mândră și puternică și sprijinul dat de convingerile sale religioase, aspre, de o stoică resemnare și de neînduplecat, cunoscuse și înfruntase la timpul său cele mai crunte vitregii ale soartei și primejdii amenințătoare, fără să-și piardă curajul, sau să-i fie frântă statornicia. Taina acestui contrast consta în faptul că mintea lui Jeanie prevăzuse de pe acum în ce fel trebuia să se poarte, în pofida tuturor urmărilor firești și de neînlăturat ale căii urmate de ea, pe când tatăl se chinuia închipuindu-și ce ar putea să spună sau să jure una dintre surori, sau cum va înrâuri mărturia ei rezultatul înspăimântător al procesului.

Nu-și luă ochii plini de șovăială și îndoieli de la fiica sa, până în clipa când aceasta, gata să iasă din cameră, îi întoarse privirea, în care se citea o suferință de nedescris.

— Dragă fetiță, zise, o să... Își căută în pripă și încurcat mănușile de lână cu două degete și bastonul, gest care vădea că avea de gând să o întovărășească, deși prin viu grai nu izbutea să-i dea de știre clar.

— Tată, zise Jeanie, ca răspuns mai degrabă la gestul decât la vorbele sale, mai bine nu.

— Pe Dumnezeul meu cel atotputernic, răspunse Deans, adunându-și toată tăria, o să mă duc.

Și luându-și de braț fiica, începu să se depărteze de ușă cu pași atât de iuți, încât lui Jeanie îi fu aproape cu neputință să se țină după el. Un amănunt lipsit de însemnătate, dar care arăta cât de tulburat era, îl opri din drum.

— Boneta, tată! zise Jeanie care băgă de seamă că ieșise cu capul cărunt descoperit. Se întoarse, ușor aprins la față, căci îi era rușine că fusese prins cu o scăpare, care vădea câtă zăpăceală domnea în mintea sa, își luă boneta lui scoțiană, mare și albastră și cu pas domol dar mai liniștit, de parcă împrejurările l-ar fi silit să fie mai hotărât și să-și adune gândurile împrăștiate, luă iarăși brațul fiicei sub al său și purcese din nou spre Edinburgh.

Pe vreme aceea judecățile se țineau — și se mai țin și astăzi — în ceea ce se numea Fundătura Parlamentului, sau așa cum se spune în limba modernă, Piața Parlamentului iar tribunalul se afla într-una din clădirile menite să adăpostească treburile celor trei stări sociale ale Scoției[1]. Deși clădit într-un stil arhitectonic lipsit de desăvârșire și plin de falsuri, acest edificiu avea pe atunci o înfățișare gravă, cuviincioasă și cum s-ar spune, juridică, care măcar îi dădea dreptul să fie respectat, datorită vechimii sale. Căci fațada aceasta venerabilă, așa cum am luat seama când întâmplător am vizitat ultima dată Capitala, gustul modern a înlocuit-o, în chip vădit cu mare cheltuială, printr-o clădire atât de grozav de nepotrivită aci, în vecinătatea tuturor monumentelor din ve-

[1] Lorzii spirituali, lorzii temporali și comunele.

chime aflate în jur și, în același timp, atât de greoaie și ciudată, încât se poate asemăna podoabelor lui Tom Errind[1], hamalul, în timpul excursiei făcute de acesta cu prilejul Sărbătoririi jubileului, când personajul apare acoperit de zorzoanele fără gust ale lui Beau Clincher. *Sed transeat cum caeteris erroribus*[2].

Curtea mică, pătrată, sau Fundătura, dacă putem cuteza să-i dăm mai departe această denumire potrivită deși ieșită din uz, care la Litchfield, la Salisbury și într-alte părți este folosită corect pentru a desemna locul îngrădit din vecinătatea unei catedrale, vădea semne ale nefericitei scene ce avea în ziua aceea să se desfășoare acolo. Soldații din garda orășenească aflați în post, se arătau când răbdători, când respingeau grosolan cu patul muschetei mulțimea pestriță a celor care se împingeau unii pe alții în față, ca să arunce o privire la nenorocita pe cale să fie judecată, când ea va trece din temnița alăturată spre Tribunalul unde avea să-i fie hotărâtă soarta. Toată lumea trebuie să fi băgat de seamă, câteodată, cu silă, nepăsarea gloatei care cască gura la priveliști de felul acesta și, dacă lăsăm deoparte împrejurările când un fapt izbitor și nemaipomenit îi trezește mila și înțelegerea, știm cu toții cât de arareori mulțimea dovedește vreun interes mai adânc decât acel freamăt izvorât din cruzime și lipsit de orice gândire, precum și o brutală curiozitate. Râd, glumesc, se ceartă, se împing unii pe alții încolo și încoace, cu aceeași nepăsare fără inimă, de parcă s-ar fi adunat pentru o petrecere într-o zi de sărbătoare sau ca să vadă o procesiune fără rost. Uneori, totuși, această comportare atât de firească pentru prostimea ticăloșită dintr-un oraș mare face o clipă loc unui strop de duioșie omenească; și astfel se petrecură lucrurile în împrejurarea de față.

---

[1] *Tom Comisionarul*. Personaj din *The Constant Couple, Perechea statornică sau Excursie la Sărbătorirea Jubileului* (1699), de George Farquahar, actul III, scena 4.

[2] Dar (toate acestea) treacă, împreună cu alte boacăne (lat.). Clădirea Parlamentului a căpătat o nouă fațadă, în stil grecesc, executată între 1807–1810 de către Robert Reid. Mulți au regretat că s-a pierdut astfel stilul vechii arhitecturi locale. (A.J. Youngson, *The Making of Classical Edinburgh, Construcția vechiului Edinburgh*, 1966, p. 133–134).

Când Deans și fiica lui se înfățișară în fundătură și încercară să-și croiască drum spre ușa tribunalului, se pomeniră amestecați în rândul gloatei și, firește, ținta obrăzniciei acesteia. În timp ce Deans respingea cu oarecare forță ghionții brutali ce cădeau asupra lui din toate părțile, chipul și îmbrăcămintea sa demodată atraseră privirea norodului care adesea, călăuzindu-se după înfățișare, ghicește cu agerime înnăscută adevăratele trăsături ale omului.

Bine-ați venit, voi ***whigs-i***[1]*,*
De pe vasele de la Bothwell[2]*,*
. . . . . .
. . . . . .

cântă un flăcău (fiindcă mulțimea din Edinburgh înclina pe vremea aceea de partea iacobiților, poate fiindcă acest fel de a simți era cu totul potrivnic orânduirii în ființă).

Domnu' David Williamson
Ales dintre douăzeci,
Urcă-n fugă scara altarului
Și cântă ***Killiecrankie***[3]

cântă o sirenă, a cărei meserie puteai s-o bănui după felul cum arăta. Un slujitor în zdrențe, sau hamal, pe care David Deans îl îmbrâncise încer-

---

[1] *Whig*, membru al unui partid istoric din Anglia, opus partidului conservator *(Tory)*; azi, liberal-conservator.

[2] Refren popular îndreptat împotriva adepților Covenant-ului, cuprins în *A book of Scottish Pasquils (Culegere de pamflete scoțiene)*, ed. James Maidement, 1827, p. 3.

[3] David Williamson, cunoscut sub numele de „Delicatul Davie", pastor, adept al Covenant-ului, înlăturat din parohia sa în 1674 dar readus în 1689. Căsătorit, după cum se spunea, de cinci-șase ori, a inspirat o seamă de cântece satirice (James Kirkton, *The Secret and True History of the Church of Scotland, Taina și Adevărata Istorie a Bisericii Scoțiene*, ed. C.K. Sharpe, 1817, p. 349). Killiecrankie, în Petershire, a fost locul unei bătălii purtate în 1689 între adepții lui Iacob al II-lea și aceia ai lui William și Mary.

când să scape din preajma acestor zeflemiști, exclamă cu un puternic accent din nordul țării:

— Crăpa-i-ar naibii ochii ei de Cameroniană; cine-i dă dreptul să-i batjocorească pe domnii din jur?

— Faceți loc pentru unul din consiliul bătrânilor, zise totuși un altul; vine să vadă cum o scumpă soră aduce slavă Domnului în Grassmarket.

— Ssst, țineți-vă gura, rușine vouă, domnilor, se înălță mult deasupra celorlalte voci un glas de bărbat, care coborî la fel de repede și spuse în șoaptă, dar limpede: Sunt tatăl și sora ei.

Întreaga gloată se trase îndărăt ca să le facă loc celor în suferință; și cu toții, până și cei mai mojici și destrăbălați rămaseră ca năuci de rușine și amuțiră. În locul curățat astfel de mulțime ca ei să poată trece, Deans sta ținându-și fiica de mână, cu o față care oglindea, puternic și sumbru, tulburarea din sufletul său.

— Auzi cu urechile dumitale și vezi cu ochii pe seama cui zeflemitorii pun apostazia și lipsa de bună credință a doctrinarilor. Nu numai pe seama lor și a nimănui altul, ci a *Kirk*–ului, ai cărui membri sunt și a Celui binecuvântat și nevăzut aflat în fruntea acestuia. Așadar, să primim cu răbdare partea menită nouă din acest val crescând de mustrări.

Omul care vorbise nu era altul decât vechiul nostru prieten Dumbiedikes, gura lui, precum botul măgarului aflat în stăpânirea profetului[1], se deschisese numai fiindcă situația grea prin neprevăzutul ei o cerea, iar acum li se alătură și tăcut ca întotdeauna îi întovărăși în clădirea tribunalului. Nimeni, fie gărzile, fie ușierii, nu le tăie drumul; ba se zice chiar că unul dintre ei nu primi acel șiling întins de moșierul de la Dumbiedikes, cu care acesta ținea să-i facă cinste, fiindcă părerea lui era că „banii ușurează totul". Dar e nevoie ca această ultimă întâmplare să fie adeverită.

Odată ce fură lăsați să intre în clădirea tribunalului aflară acolo numărul obișnuit de slujbași și pierde-vară, care luau parte la cele ce aveau să se petreacă, fie pentru că le plăcea, fie siliți de îndatoririle lor.

Cetățenii căscau și se holbau; tineri avocați se plimbau pe îndelete, zâmbeau batjocoritor și râdeau, ca în stalurile unui teatru; în timp ce alții se țineau de-o parte, pe banca unde stăteau retrași[1], și *inter apices juris*[2] meditau profund asupra crimei presupuse și a adevăratei importanțe a legii. Banca era pregătită pentru sosirea judecătorilor. Jurații așteptau. Avocații Coroanei care-și cercetau dosarele și notele asupra dovezilor arătau grav și-și șopteau între ei. Locul lor era de-o parte a unei mese mari, așezată mai jos decât banca; în partea cealaltă a mesei stăteau avocații cărora omenia legii scoțiene (în acest caz mai largă decât cea din țara soră) nu numai că le îngăduie, dar le cere să susțină și să ajute cu sfatul și priceperea lor pe toți cei chemați în judecată. Domnul Nichil Novit putea fi văzut cum punea de zor date la îndemâna avocatului pârâtei (așa se numește acuzatul, în termenii legii scoțiene)[3] și prins cu treburi, alerga de ici-colo, plin de ifos ca un om cu greutate ce era. Când intrară în sala tribunalului, Deans îl întrebă pe moșier:

— Ea unde o să stea?

Dumbiedikes șopti ceva la urechea lui Novit, care arătă cu degetul în fața judecătorilor, către un loc liber la bară, pe banca acuzaților și se pregătea să-l conducă pe Deans într-acolo.

— Nu, răspunse Deans, nu pot să stau lângă ea... nu pot s-o recunosc ca fiică... cel puțin, deocamdată... O să stau așa ca să nu mă vadă și eu însumi o să-mi întorc privirea într-altă parte... e mai bine pentru amândoi.

Saddletree, care, fiindcă se amestecase de mai multe ori în treburile avocatului, dăduse prilej să fie refuzat o dată sau de două ori, și, mai cu seamă, să i se ceară să-și vadă de treburile lui, de astă dată fu încântat să priceapă că e momentul să se dovedească o persoană importantă. Se grăbi spre bietul bătrân și purcese să arate că era cineva aci, căci, datorită

---

[1] Descriere inspirată de aceea a îngerilor prăbușiți, din *Paradisul pierdut*, de Milton (*Paradisul pierdut*, II, 557).

[2] *Inter apices legis* (lat.), printre subtilitățile (chichițele) juridice.

[3] În original este folosit cuvântul *panel* (culpaș).

trecerii sale la îngrijitori și aprozi, făcu rost de un scaun pentru Deans, într-un loc pe care marginea ieșită în afară a băncii îl ascundea de privirea tuturor.

— E bine să ai un prieten la tribunal, zise Saddletree, în timp ce, necruțător, înșira mai departe vorbe umflate în urechile ascultătorului său lipsit de interes, care nici nu le auzea, nici nu le răspundea.

— Puțini în afară de mine ar fi putut să-ți aleagă un loc ca ăsta, judecătorii vor fi aci de îndată și vor începe numaidecât procesul. Nu vor deschide lucrările procesului dând citire unui act care să interzică să fie oprită sau împiedicată procedura, cum se face la judecătoriile de ocol. La Înalta Curte de Justiție, acolo, da, se dă citire acestui act. Dar, Doamne, ce înseamnă asta? Jeanie, tu ești martoră adusă cu citație. Aprod, fata asta e martoră, ar trebui să fie închisă, într-o încăpere alăturată, n-ar trebui sub nici un cuvânt să fie liberă. Domnule Novit, Jeanie n-ar trebui să stea singură?

Novit răspunse că da, și se oferi să o însoțească pe Jeanie până la încăperea unde, potrivit felului foarte strict și conștiincios în care își desfășoară lucrările un tribunal scoțian, martorul așteaptă pregătit să fie chemat în fața judecătorului pentru a aduce dovezi; și în același timp este despărțit de toți cei în măsură să-l înrâurească sau să-l înștiințeze despre cele petrecute în cursul procesului.

— Trebuie? întrebă Jeanie, care tot nu se îndura să lase mâna tatălui.

— Neapărat, zise Saddletree, cine a mai auzit de un martor care să nu fie despărțit de ceilalți?

— Într-adevăr, așa trebuie, grăi avocatul mai tânăr, angajat pentru a o apăra pe sora ei; iar Jeanie îl urmă cu părere de rău pe aprodul tribunalului, spre locul hotărât martorilor.

— Lucrul acesta, domnule Deans, se numește separarea martorului; dar e cu totul diferit (ceea ce poate n-ai să descoperi de unul singur) de separarea proprietății sau a bunurilor precum în caz de faliment. Am fost adesea închis într-o cameră separată ca martor, căci Sheriff-ul are uneori

obiceiul să mă cheme să fiu martor la cercetările preliminare[1], dar nicicând, ca să spunem așa, n-am fost despărțit de proprietățile și bunurile mele, decât o singură dată, e mult de atunci, înainte de a mă fi căsătorit. Dar ssst! ssst! uite, vine Curtea.

În timp ce vorbea, cei cinci judecători, în robele lor lungi, roșii, tivite cu alb, precedați de către purtătorul lor de sceptru, intrară respectând ceremonialul obișnuit și luară loc pe banca judecății.

Cei de față se sculară să-i primească; și de-abia se potolise freamătul stârnit de intrarea lor, când, un zgomot asurzitor și o învălmășeală de inși care se luptau și încercau să intre cu de-a sila pe ușile sălii de judecată și ale balconului, dădu de veste că deținuta era pe cale să fie adusă în boxă. Zarva aceasta se iscă de obicei atunci când ușile, deschise la început numai acelora care au dreptul să ia parte la proces, sau celor de rang mai înalt și cu mai multă cădere să se afle în sală sunt, în cele din urmă, deschise pentru toți cei împinși de curiozitate să fie de față în această împrejurare. Alcătuită din inși încinși la față și cu straiele în dezordine, care se băteau între ei și uneori se prăvăleau unul peste altul, gloata brutală năvăli înlăuntru, în timp ce câțiva soldați, aflați în mijlocul mareei, greu izbuteau, în ciuda străduaniei lor, să deschidă drum pentru deținută, spre locul unde avea să stea. Considerația de care se bucura Curtea și silința slujbașilor ei, făcură ca larma stârnită în rândul publicului să se potolească în cele din urmă și nefericita fată fu adusă în față și așezată între două santinele cu baioneta scoasă din teacă, ca orice deținut, în boxa unde avea să-și aștepte soarta, bună sau crudă, după cum se va sfârși procesul.

---

[1] Care aveau loc cu scopul de a cunoaște dovezile ce puteau veni în sprijinul tribunalului, din partea martorilor.

CAPITOLUL XXII

„Avem statute aspre și legi foarte
tăioase,
Zăbalele și strunele de trebuință
pentru armăsarii nărăvași,
Le-am lăsat să zacă-n
adormire în ultimii cincisprezece ani,
Precum un leu, crescut
peste măsură în vizuina lui,
Ce nu iese după pradă".

Măsură pentru măsură[1]

— Euphemia Deans, spuse președintele tribunalului cu o voce în care mila se contopea cu gravitatea, ridică-te și ascultă actul de acuzare de omor, supus acum tribunalului împotriva ta.

Nefericita tânără, năucită de învălmășeala prin care gărzile îi croiseră cu forța drum, aruncă o privire încurcată asupra mulțimii de chipuri din jurul ei, o părelnică tapițerie a pereților, întinsă larg, în pantă, din tavan până-n podea, alcătuită din fețe omenești, și, fără să se gândească, se supuse acestei porunci ce răsuna în urechile ei ca trompeta judecății de apoi.

— Dă-ți părul de pe față, Effie, spuse un aprod. Căci pletele frumoase și bogate ale părului ei lung pe care, potrivit costumului scoțian, femeilor necăsătorite nu le este îngăduit să le acopere cu nici un fel de bonetă, iar acum, vai! Effie nu mai îndrăznea să le prindă într-o plasă sau cu o panglică, simbol al neprihănirii feciorelnice[2], îi atârnau nelegate

---

[1] Shakespeare, *Măsură pentru măsură*, I, 3, 19–23.

[2] În baladele și cântecele populare scoțiene se găsesc numeroase referiri la această plasă pentru păr, de pildă *Fata cu părul prins în plasa de mătase* (culegerea semnată de Joseph Ritson, *Scottish Songs, Cântece scoțiene*, 1794, I, 84.

și zbârlite peste față și aproape că-i ascundeau chipul. Când pricepu ce voiau să spună vorbele însoțitorului, tânăra cea nenorocită își feri de pe față, cu un gest de supunere grăbit, tremurător și, după câte se părea, inconștient, belșugul de bucle și arătă dinaintea tuturor în afară de un singur om, o față care, deși palidă și vlăguită, era atât de încântătoare, în toiul suferințelor, încât stârni un murmur de milă și înțelegere. S-ar fi zis că acest sunet grăitor, care vădea o simțire omenească, o scoase pe biata fată din încremenirea iscată de teama ce la început precumpănea asupra oricărui alt simțământ și o făcu să înțeleagă rușinea ei din clipa de față, când sta acolo în văzul tuturor. Ochii, care la început aruncau câte o privire sălbatică în jur, căutau acum în pământ; obrazul, mai întâi de-o paloare mortală, începu treptat să se acopere de-o ușoară roșeață, iar aceasta se răspândi atât de iute încât, atunci când chinuită de rușine se străduia să-și ascundă fața, tâmplele, fruntea, gâtul și tot ceea ce degetele ei subțiri și palmele mici nu puteau să cuprindă se împurpurară, roșii ca focul.

Cu toții băgară de seamă și fură mișcați de aceste schimbări, în afară de unul singur. Era bătrânul Deans, care, neclintit în scaunul său și ascuns după cum am arătat, de colțul băncii ce-l ferea de a vedea și a fi văzut, căta țintă în podea, de parcă ar fi fost hotărât ca, orice s-ar întâmpla, el să nu vadă cu proprii săi ochi rușinea casei lui.

— Ichabod! își zise în sinea sa, Ichabod! fala mea a pierit[1]. În timp ce aceste gânduri îi treceau prin minte, se citea ca de obicei actul de acuzare ce arăta în termeni juridici crima de care pârâta era învinuită și deținuta fu întrebată dacă se socotea vinovată sau nu.

— Nu sunt vinovată de moartea bietului meu prunc, zise Effie Deans, iar moliciunea glasului ei plin de jale se potrivea cu frumuse-

[1] 1 Samuel, 4: 21; citatul e folosit de Patrick Walker în lucrarea sa *Vindication of Richard Cameron, În apărarea lui Richard Cameron*, ed. D. Hay Fleming, I, p. 288.

ţea chipului şi nu putea fi auzit, fără ca cei aflaţi în sală să nu se simtă tulburaţi.

Preşedintele tribunalului îi pofti pe avocaţi să pledeze cazul, adică să arate care sunt, de o parte şi de alta, argumentele din punctul de vedere al legii şi faptele ce constituie dovezile, în apărarea şi împotriva culpaşei; apoi rânduiala urmată de Curte este să pronunţe o sentinţă premergătoare şi să supună procesul competenţei juriului.

Avocatul Coroanei arătă pe scurt cât de des întâlnită era crima de pruncucidere, aflată la obârşia acelui statut cu totul neobişnuit, pe temeiul căruia pârâta era învinuită. Dădu ca exemple diferite cazuri, iar dintre acestea, multe, prin amănuntele lor, purtau pecetea cruzimii, ceea ce-l îndemnase pe avocatul Coroanei să încerce, deşi cu mare părere de rău, dacă nu cumva, prin aplicarea cu asprime a hotărârii Parlamentului, luate pentru a preîntâmpina asemenea crime monstruoase, acestea ar putea fi împiedicate să aibă loc. Spera, zise, că va fi în măsură să demonstreze pe cale judecătorească, prin martori ca şi prin declaraţia acuzatei înseşi, că pârâta se afla în situaţia înfăţişată de lege. După câte ştia el, culpaşa nu împărtăşise nimănui că va avea un copil şi nici nu susţinuse în propria ei declaraţie că făcuse un asemenea lucru. Taina aceasta era primul fapt de trebuinţă în sprijinul acuzării. În aceeaşi declaraţie, se recunoştea naşterea unui prunc de parte bărbătească, în împrejurări ce făceau cu prisosinţă să se creadă că noul născut fusese ucis de mâna nefericitei mame sau, cel puţin, cu ştiinţa şi încuviinţarea ei. Totuşi, urmă avocatul Coroanei, el nu era dator să aducă dovezi neîndoielnice că învinuita fusese părtaşă la omor şi nici măcar să dovedească faptul că pruncul fusese ucis. Era de ajuns să sprijine cele spuse în actul de acuzare, anume că pruncul nu putea fi găsit. Potrivit asprimii de neînduplecat, dar cerută, totuşi, de împrejurări, a acestui statut, despre cea care şi-ar ascunde sarcina, care ar uita să ceară ajutorul de mare trebuinţă în asemenea împrejurări, se credea că a plănuit să-şi ucidă vlăstarul, întrucât era foarte cu putinţă ca întâmplarea să fie urmarea tăinuirii vinovate şi înfiorătoare

a sarcinii. Iar dacă în asemenea împrejurări ea nu putea, fie să facă dovada că pruncul a murit de moarte naturală, fie să-l înfățișeze încă în viață, trebuia să se considere, așa cum legea tălmăcește acest lucru, că l-a omorât și ca atare să fie osândită la moarte.

Avocatul deținutei, domnul Fairbrother, foarte renumit în profesia sa, nu pretinse numaidecât să combată argumentele avocatului Coroanei. Începu prin a se tângui că mai vârstnicul său confrate într-ale avocaturii, domnul Langtale, fusese chemat pe neașteptate în comitatul al cărui *sheriff*[1] era, iar lui, pus nu de mult în cunoștință de cauză, i se ceruse să-i dea împricinatei ajutor în acest interesant proces. Avusese puțin timp, zicea, ca să înlocuiască priceperea sa, mai mică decât a învățatului său confrate, printr-o cercetare îndelungată și amănunțită; și se temea că ar putea da un exemplu al neputinței sale, fiindcă se vedea silit să recunoască adevărul de netăgăduit al actului de acuzare întemeiat pe statut. E de ajuns pentru Înălțimile lor, domnii judecători, spuse, să știe că aceasta e legea și recunoscu că avocatul Coroanei era îndreptățit să ceară o judecată interlocutorie[2]. Dar, afirmă el, când va ajunge să demonstreze pe cale juridică, întemeiat pe dovezi, situația cazului încredințat lui, spera să descopere unele amănunte în măsură să constituie o dovadă destul de grăitoare ca să anuleze plângerea pe temeiul căreia are loc urmărirea în justiție. Povestea celor întâmplate clientei lui era scurtă, dar foarte tristă. A fost crescută în respectul celor mai severe principii ale religiei și virtuții, era fiica unei persoane demne de laudă care, în vremuri grele, se dovedise întruchiparea curajului și credinței, ajungând să îndure chinuri pentru a avea o conștiință împăcată.

David Deans tresări zguduindu-se când auzi cum se vorbea despre el și apoi se așează ca și înainte cu fața aplecată, sprijinită în mâinile

---

[1] Aci cu sensul de prefect.

[2] În justiția scoțiană: o hotărâre motivată, dar cu caracter provizoriu, discutabil, luată de un tribunal.

rezemate pe colțul băncii înalte a judecătorilor, așa cum ascultase și până acum desfășurarea lucrărilor procesului. Avocații liberali urmăreau cu interes pledoaria, avocații conservatori își arătau disprețul.

— Oricât de deosebite ar fi părerile noastre, reluă avocatul a cărui sarcină era să-i cucerească pe toți ascultătorii, dacă ar fi fost cu putință, în ce privește principiile ce-i deosebesc pe acești oameni (Deans oftă adânc) nu ai cum să le tăgăduiești laudele cuvenite pentru moravurile lor sănătoase, ba chiar neînduplecat de severe, sau pentru meritul că-și cresc copiii cu frică de Dumnezeu; și totuși pe fiica unui asemenea om, juriul va fi curând chemat, fără dovezi și pe temeiul unor simple presupuneri, să o condamne pentru o crimă proprie mai degrabă unor țări păgâne și sălbatice decât unei țări creștine și civilizate. Era adevărat, recunoscu el, creșterea minunată și învățăturile primite în copilărie de biata fată nu au fost de ajuns ca s-o ferească de vină și greșeală. A căzut jertfă unei iubiri nesocotite pentru un tânăr cu purtări atrăgătoare, după câte aflase, dar cu o fire primejdioasă și gata la orice. A fost ademenită cu făgăduiala că va fi luată de soție — cuvânt pe care insul acela, ca să fie cinstit cu ea, poate că și l-ar fi ținut dacă de atunci legea nu l-ar fi chemat să ispășească o crimă sălbatică și îngrozitoare prin ea însăși, dar menită să preceadă o altă istorie memorabilă, însemnată pas cu pas de sânge și păcat, și care încă nu a luat pentru totdeauna sfârșit. Credea, urmă avocatul apărării, că nimeni nu-l va asculta fără să fie uluit, atunci când va declara că tatăl copilului acum dat lipsă și despre care doctul avocat al Coroanei spune că a fost ucis, nu a fost altul decât binecunoscutul George Robertson, complicele lui Wilson, eroul acelei memorabile evadări din Biserica Închisorii și, așa cum nimeni nu știe mai bine decât învățatul său prieten, avocatul Coroanei, principalul autor al conspirației împotriva lui Porteous.

— Regret că trebuie să întrerup un avocat, într-un proces ca acesta, zise președintele Curții; dar trebuie să amintesc învățatului domn că depășește ceea ce interesează cazul de față.

Avocatul se înclină și reluă pledoaria. A considerat că era nevoie, zise, să amintească numele și situația lui Robertson, deoarece împrejurările în care se afla această tânără lămureau în mare măsură tăcerea ei, socotită de avocatul Majestății sale un argument cu atâta greutate, întrucât dovedește că Effie Deans, clienta sa, și-a pus în minte să nu dea acelei ființe neajutorate pe care sta s-o aducă pe lume prilejul de a trăi. Nu și-a înștiințat prietenii că a fost ademenită spre necinste — și de ce nu a făcut lucrul acesta? Pentru că aștepta zi de zi ca ademenitorul să-i facă dreptate, să-i redea numele ei bun, lucru ce știa că sta în putința lui și spre care el înclina. Era oare firesc, era cuminte, era drept de presupus că, între timp, ea trebuia să-și distrugă propria-i reputație și să-și strige în cele patru zări ușurătatea, de vreme ce avea tot temeiul să spere că, dacă o mai tăinuia un răstimp oarecare, ar putea fi ascunsă pentru totdeauna? Dimpotrivă, nu i se putea ierta faptul că într-o asemenea situație grea, o femeie tânără, aflată în astfel de primejdie, a fost departe de a înclina să se destăinuiască oricăror cumetre băgăcioase, cu un ochi pătrunzător și urechi nesățioase, ce o tot încolțeau să le dea lămuriri asupra unor amănunte învăluite în mister, pe care femeile din păturile de jos — ba ar putea spune că femeile de orice rang — se vădesc gata să le scoată la iveală, încât uneori le descoperă acolo unde nu există! Era deci ciudat, ori era o nelegiuire ca ea să fi respins nerușinarea cu care o iscodeau, tăgăduind arțăgoasă? Mintea și inima celor care-l ascultau ar fi răspuns fățiș că nu. Dar, deși clienta sa păstrase tăcere față de aceia cărora nu avea datoria să le împărtășească în ce stare se afla, urmă învățatul domn, voi adăuga că ar fi fost un lucru necugetat și nelalocul său din partea ei, dacă l-ar fi făcut; totuși, sper că voi izbuti în chip strălucit să scot cazul de sub prevederile statutului și să dobândesc eliberarea cu cinste a nefericitei tinere, din boxa Înălțimilor voastre, dovedind că la locul și timpul potrivit, și în fața unei ființe cum nu se poate mai potrivite să asculte o destăinuire, a arătat situația ei nenorocită. Aceasta s-a petrecut după condamnarea lui Robertson, și la vremea când

el zăcea în închisoare, așteptând să aibă soarta pe care tovarășul său Wilson a și avut-o după aceea și de care el însuși a scăpat în chip atât de ciudat. În clipa când orice nădejde că verigheta de pe deget îi va reda cinstea pierdută se spulberară, când măritișul cu un ins aflat în situația lui Robertson ar fi putut mai degrabă să fie considerat ca o unire menită să-i aducă și mai multă rușine, atunci, așa cum sper să fiu în măsură s-o dovedesc, deținuta s-a destăinuit surorii, o tânără cu câțiva ani mai mare decât ea, fiica tatălui său dintr-o căsătorie mai veche, dacă nu mă înșel, și a cerut sfat asupra primejdiei și suferințelor abătute asupra ei în această situație nefericită.

— Dacă sunteți într-adevăr în stare să-i introduceți *această* chestiune în actele de procedură, domnule Fairbrother, zise președintele.

— Sunt într-adevăr în măsură să pun la îndemâna celor însărcinați cu întocmirea actelor de procedură, acest punct principal, Înălțimea voastră, reluă domnul Fairbrother. Sper nu numai să-mi slujesc clienta, dar să iau de pe sufletul domniilor voastre, ceea ce știu că socotiți drept cea mai dureroasă îndatorire a înaltei dumneavoastră slujbe; și totodată să prilejuiesc tuturor acelor care mă ascultă în clipa de față aleasa plăcere de a vedea cum o făptură atât de tânără, nevinovată și frumoasă precum aceea aflată acum în boxa tribunalului alcătuit din Înălțimile voastre, e scoasă de acolo cu cinste și în afară de orice primejdie.

Acest cuvânt al avocatului păru să-i miște pe mulți dintre cei de față și fu urmat de un ușor murmur de încuviințare. Când auzi cum era chemată în ajutor frumusețea și înfățișarea nevinovată a fiicei sale, fără voia lui, Deans fu cât pe ce să-și îndrepte privirea către ea; dar își veni în fire și cu o îndârjită hotărâre își plecă iară ochii în pământ.

— Oare învățatul meu confrate de la celălalt capăt al barei, urmă avocatul după o scurtă tăcere, nu va fi și el părtaș la această obștească bucurie? — căci știu că, în timp ce-și îndeplinește datoria aducând un acuzat aci în boxă, nimeni nu e mai mulțumit ca el când pârâtul e scos de-acolo liber și cu cinste. Priceputul meu confrate clatină din cap în

semn de îndoială și pune mâna pe declarația învinuitei. Îl înțeleg cum nu se poate mai bine, ar vrea să spună că faptele aduse acum la cunoștința Luminăților Voastre nu se potrivesc cu ceea ce declară Eufemia Deans însăși. Nu-i nevoie să amintesc domniilor voastre că învinuita trebuie, până la urmă, să rămână în viață sau să moară, nu datorită felului cum a dat mai înainte socoteală despre ce-a făcut, ci datorită celor ce se vor dovedi acum, în apărarea sau împotriva ei. Nu sunt dator să justific ce a hotărât-o ca în declarația ei să lase deoparte amănuntul în legătură cu mărturisirea făcută surorii. Poate că nu și-a dat seama de însemnătatea unui detaliu; poate că se temea să nu-și amestece sora; cine știe dacă groaza și vlăguirea minții, legate de întemnițarea unei ființe atât de tinere, pe temeiul unei asemenea fapte cumplite cum era aceea de care fusese învinuită, nu o făcuse să uite cu totul acest amănunt. Oricare dintre aceste motive sunt de ajuns pentru a lămuri de ce, fără să se gândească la primejdia atrasă astfel asupra ei, a ascuns adevărul în cazul de față; și cel mai mult înclin să cred că a făcut lucrul acesta deoarece greșit se temea să nu atragă vina asupra surorii, fiindcă bag de seamă că nutrește o duioșie asemănătoare pentru iubitul ei (deși în ce-l privește nu o merită), și că nu a amintit nici măcar o dată numele lui Robertson, de la începutul până la sfârșitul declarației.

Dar, Luminățiile voastre, urmă Fairbrother, îmi dau seama că avocatul Coroanei se așteaptă să arăt că dovada înfățișată de mine nu e în contradicție cu alte amănunte ale acestui caz, pe care nu le neg și nu pot să le neg. Mă va întreba cum se împacă mărturisirea făcută de Effie Deans surorii ei, înainte de nașterea copilului, cu taina în care pruncul a văzut lumina zilei, cu dispariția, poate cu uciderea noului-născut (fiindcă nu voi tăgădui, faptul e posibil, de vreme ce nu pot să aduc dovezi, ca să arăt că e fals). Luminățiile voastre, aceasta se explică prin firea blândă și iertătoare a femeilor, aș spune, poate, prin ușurătatea și caracterul lor supus, care lasă ca lucrurile să treacă de la sine. Acea *dulcis*

Amaryllidis irae[1], după cum Domniile voastre știu prea bine, se potolește repede; și nici nu e de închipuit ca o femeie al cărei iubit a păcătuit nespus de greu în ceea ce o privește, să nu mai aibă o mare putință de a-l ierta, iar pe temeiul acestui fond sufletesc al ei, pocăința lui sinceră sau prefăcută are posibilitatea să tragă cambii generoase, să ceară orice și oricât, cu deplină încredere că se va bucura de credit. Putem dovedi printr-o scrisoare înfățișată ca dovadă la dosarul cauzei, că secătura aceasta de Robertson, din adâncul temniței de unde încă de pe atunci punea, pesemne, la cale cum să scape, ceea ce apoi a și făcut, ajutat de tovarășul său, urmărea să înrâurească mintea și inima acestei nefericite tinere și să o facă să joace cum voia el. Fiindcă se învoi să îndeplinească poruncile lui, arătate în acea scrisoare, acuzata se lăsă convinsă să-și schimbe felul în care se purtase până atunci, inspirat de gânduri mai cuminți; iar când sorocul i se apropie, în loc să caute oblăduire în propria ei familie, a fost îndemnată să se dea în grija unei mijlocitoare ticăloase, — necunoscuta se bucura de încrederea ademenitorului lipsit de scrupule, — iar aceasta o duse pe una din acele ulițe murdare ale mișeliei și crimei, rar bătute și învăluite în taină — spre rușinea poliției noastre, încă li se mai îngăduie să existe la marginea acestui oraș — și aci, ajutată de femeia amintită și lăsată pe mâna ei, a dat naștere unui prunc de parte bărbătească, în împrejurări de trei ori mai amarnice decât blestemul facerii în dureri, osânda proorocită mamei aflate la obârșia neamului omenesc. Ce urmărea prin asta Robertson e greu de spus, sau măcar de presupus. Poate că avea de gând să ia fata de soție, fiindcă tatăl ei e om înstărit. Dar ceea ce e și mai greu de explicat e felul cum s-a sfârșit această istorie și purtarea femeii puse de el pe lângă Eufemia Deans. Tânăra fu bântuită de acea febră care, în situația ei, apare adeseori. În timpul acestei febre se pare că a fost înșe-

[1] Mâniile scumpei Amaryllidis (lat.); în operele lui Ovidiu, Vergilius și ale poetului grec Theocrit, numele unei tinere fete de la țară.

lată de cea care o slujea, iar când și-a venit în simțiri, se trezi fără copil în acest sălaș al nenorocirii. Noul ei născut fusese răpit, poate pentru tot ce poate fi mai rău pe lume, de către femeia aceea nemernică care o slujea. Tot ce sunt în stare să spun este că se prea poate ca pruncul să fi fost ucis.

Aceste vorbe fură curmate de un țipăt ascuțit, scos de nefericita deținută. Cu greu o determinară să se liniștească. Avocatul ei se folosi de această tragică întrerupere ca să-și încheie pledoaria cu o frază de efect:

— Luminățiile voastre, zise, acest țipăt jalnic v-a făcut să auziți în chip grăitor iubirea de mamă. E Rachel care-și plânge copiii[1]. Natura aduce ea însăși o dovadă ce arată duioșia și profunzimea simțămintelor materne ale deținutei. Nu voi face de ocară concluzia ei, nu voi mai adăuga nici măcar o vorbă de-a mea.

— Ai mai auzit vreodată una ca asta, moșierule?! grăi Saddlletree către Dumbiedikes, când avocatul își încheie cuvântarea. Tinerelul ăsta-ți toarce un mosor mare dintr-un fuior de in sau cânepă cât un smoc. Pe naiba dacă știe mai mult decât ce e în declarație și dacă se mai sprijină și pe altceva decât pe bănuiala că Jeanie ar trebui să fie în stare să spună ceva despre starea surorii ei, presupunere care, domnu' Crossmyloof zice că nu prea atârnă greu. Și a scos coșcogeamite pasăre dintr-un oușor atâtica de mic! Ar putea să momească și peștii din Firth. Ce l-o fi făcut pe tata să nu mă trimeată la Utrecht? Da', ssst, Curtea e gata să pronunțe o hotărâre provizorie.

Așadar, după câteva minute, judecătorii făcură cunoscută hotărârea lor, care susținea că dacă actul de acuzare va fi dovedit, va atrage asupra pârâtei, după cum se cuvine, pedeapsa dată de lege; argumentul apărării, acela că deținuta i-a împărtășit surorii starea ei, constituie un argument potrivit în acest caz; iar în cele din urmă, hotăra ca sus-numitul act de acuzare, împreună cu apărarea, să fie supus spre judecată unui juriu.

---

[1] Ieremia, 31:15; Matei, 2:18.

CAPITOLUL XXIII

„Prea drept judecător! ia
o hotărâre. Hai, pregătește-te!"
Negustătorul din Veneția[1]

Nu am nicicum de gând să descriu amănunțit procedura urmată de un proces intentat în Scoția pentru omor și nici nu sunt sigur că aș putea să întocmesc o dare de seamă atât de clară și fidelă, încât să facă față criticilor aduse de domnii în robă lungă. E de ajuns să spun că se alcătui lista juraților, iar procesul se desfășură mai departe. Deținutei i se ceru din nou să mărturisească dacă e vinovată sau nu și ea răspunse iarăși cu același glas ce făcea ca inimile să fie străbătute de fiorul pe care-l cunoscuseră mai înainte:

— Nu sunt vinovată.

Atunci avocatul Coroanei chemă două sau trei martore și pe temeiul mărturiilor lor dovedi că ele băgaseră de seamă starea lui Effie, o învinuiseră de lucrul acesta, iar răspunsurile ei fuseseră totuna cu o tăgadă mânioasă și obraznică a faptului pentru care era acuzată. Dar așa cum se întâmplă adesea, declarația pârâtei, sau a părții inculpate, fu ea însăși dovada care atârna cel mai greu în cursul procesului.

Dacă aceste povestiri își vor găsi vreodată drum dincolo de granită, poate că e nimerit să-l înștiințăm pe cititorul de la miazăzi că, în Scoția, e obiceiul ca un ins arestat pe temeiul unei bănuieli să fie supus unui

---

[1] Shakespeare, *Negustătorul din Veneția*, IV, 1, 296–299.

interogatoriu luat în fața unui magistrat. Deținutul nu este silit să răspundă la nici una din întrebările puse, ci poate păstra tăcerea, dacă înțelege că aceasta e în folosul său. Dar oricare ar fi răspunsurile ce dorește să le dea, acestea sunt așternute pe hârtie, întocmai cum au fost date și, semnate de către el însuși și de către magistrat, sunt înfățișate împotriva pârâtului dacă este adus în fața judecății. E adevărat că aceste declarații nu sunt considerate ca fiind prin ele însele o dovadă propriu-zisă, ci doar niște *adminicles*[1], care slujesc pentru a întări ceea ce este socotit o dovadă legală și în adevăratul înțeles al cuvântului. În pofida scrupuloasei deosebiri introduse de către avocați, menită să împace această procedură cu regula lor îndeobște recunoscută, anume că, unui om nu i se poate cere să aducă mărturie împotriva sa însuși, de obicei se întâmplă, totuși, ca aceste declarații să devină mijlocul de a osândi un împricinat, cum s-ar zice, printr-o sentință rostită de el însuși. La acest interogatoriu premergător procesului, deținutului îi este într-adevăr asigurat dreptul de a păstra tăcerea, dacă asta e voia sa; dar orice om socoate neapărat că dacă se împotrivește să răspundă unor întrebări firești și la locul lor puse de puterea judecătorească, acest fapt în sine este o dovadă puternică a vinovăției lui și-l va duce, desigur, la închisoare; iar puțini sunt aceia în stare să se lepede de speranța că-și vor redobândi libertatea, dacă dau seama de ce-au făcut, prin niște declarații amăgitoare, sau dacă vădesc o părelnică sinceritate atunci când lămuresc ce i-a îndemnat la faptă și arată că răspund de purtarea lor. De aceea arareori se întâmplă ca deținutul să nu vrea să dea o declarație în justiție, iar prin această declarație fie că trădează prea multe adevăruri, fie că încearcă să înlocuiască adevărul printr-o poveste născocită și, astfel, atrage aproape întotdeauna asupra sa primejdia bănuielilor și a contrazicerii care cântăresc atât de greu în mintea juraților.

[1] Dovezi indirecte (lat.).

Cele dezvăluite de Effie Deans în declarația ei se întemeiau pe alte motive hotărâtoare, iar ceea ce urmează redă pe scurt cuprinsul spuselor ei, într-o formă juridică, așa cum această declarație se mai găsește și astăzi în Registrul proceselor amânate.

Inculpata recunoștea că a avut o legătură de dragoste ascunsă cu un ins al cărui nume dorea să-l treacă sub tăcere. La întrebarea: ce o făcea să învăluie în taină acest lucru? declara că nu avea dreptul să socoată purtarea lui mai vinovată decât a ei și că dorea să mărturisească propriile ei greșeli și nu să spună ceva în măsură să-l amestece pe cel care lipsea. Întrebată dacă mărturisise cuiva starea ei sau făcuse unele pregătiri pentru lăuzie, declară că nu. Iar la întrebarea de ce se ferise să ia unele măsuri care, în situația ei, erau neapărat de trebuință, spune că-i era rușine să mărturisească prietenelor și trăgea nădejde că omul amintit va avea grijă de ea și copil. Întrebată dacă a avut grijă, răspunde că nu a făcut acest lucru el însuși; dar nu din vina lui, căci e convinsă că omul și-ar fi dat viața mai degrabă decât să se întâmple ceva rău cu ea sau cu pruncul. La întrebarea: ce l-a împiedicat să-și țină făgăduiala? declară că i-a fost peste putință, fiindcă pe atunci dăduse de necaz și nu primește să mai dea vreun răspuns la această întrebare. Întrebată unde a fost de când și-a lăsat slujba ce o avea în familia domnului Saddletree, care-i era stăpân, până când s-a înfățișat în casa tatălui ei, la Saint-Leonard's, cu o zi înainte de a fi arestată, spune că nu știe. Iar când întrebarea îi este pusă din nou, susține că n-a băgat bine de seamă unde se afla, fiindcă era foarte bolnavă. Întrebarea fiindu-i pusă din nou, spune că va mărturisi adevărul, chiar dacă îi va aduce pieirea, dar numai atâta vreme cât nu i se cere să pârască pe alții; și recunoaște că, în acest răstimp, a stat la o femeie, o cunoștință a acelui ins, care ținea ca ea să se ducă să nască acolo și, prin urmare, în acea casă a și adus pe lume un prunc de parte bărbătească. Cum se numea acea femeie? Învinuita se împotrivește să răspundă. Întrebată unde locuiește, spune că nu știe sigur, fiindcă a fost dusă la casa amintită mai sus, sub oblăduirea nopții. Casa se afla în oraș

sau într-o mahala de la margine? Acuzata declară că nu vrea să răspundă. Când a plecat de la domnul Saddletree, a luat-o în susul sau în josul străzii? Spune că nu ține să răspundă. A mai văzut-o vreodată până atunci pe femeia aceea, înainte de i s-a cerut de către cel pe care nu vrea să-l numească să se ducă la ea? — ca să folosim felul ei de a vorbi —; pârâta nu răspunde. Declară că nu știe. Întrebată dacă a cunoscut-o pe femeie prin ce i-a trimis vorbă insul amintit mai sus sau prin cuvintele rostite cu gura lui, declară că nu-i este îngăduit să dea un răspuns. Întrebată dacă pruncul s-a născut viu, declară că, fără nici o îndoială, era în viață, așa s-o ajute Dumnezeu pe ea și pe copil. A mur.t de moarte bună, după naștere? Susține că nu știe. Unde e acum? Mărturisește că și-ar tăia mâna dreaptă ca să afle, dar că nu trage nădejde că o să mai vadă vreodată altceva decât osemintele lui. Întrebată cum de bănuie că pruncul ar fi mort? declaranta izbucnește într-un plâns amarnic și nu răspunse. La întrebarea dacă femeia în casa căreia se afla părea potrivită să fie alături de ea într-o asemenea împrejurare, declară că ar fi putut fi destul de potrivită, fiindcă se pricepea, dar că era o femeie rea, cu inima de piatră. În afară de ele două se mai afla și altcineva în acea casă? Declară: socoate că mai era o femeie; dar se simțea atât de amețită din pricina durerii din trup și a tulburării minții, încât aproape că nu o băgase de seamă. Când îi fusese răpit copilul? Susține că ardea toată și aiura, și când și-a venit în fire, femeia i-a spus că pruncul murise; iar ea i-a răspuns că dacă murise, asta nu era treabă curată. Drept care femeia se făcu foc și pară și-i spuse o seamă de vorbe urâte; iar pe ea o cuprinse spaima și într-o clipă când aceasta lipsea, se târî din casă și se duse la ai ei, la Saint Leonard's, umblând atât cât putea să umble o femeie în starea ei. Întrebată de ce nu a mărturisit surorii sau tatălui cele ce i s-au întâmplat și să pună poliția să scotocească prin casă în căutarea copilului, viu sau mort, declară că avea de gând să facă lucrul acesta, dar timpul a fost prea scurt. La întrebarea: de ce ascunde acum numele femeii și unde locuiește? după câteva clipe de tăcere spune că, dacă ar da lucrurile

acestea pe față, nu ar putea îndrepta răul făcut, ci ar prilejui, poate, alte necazuri. La întrebarea dacă ea însăși s-a gândit vreodată să se descotorosească prin silnicie de copil, declară: niciodată; așa să aibă Dumnezeu milă de ea, și apoi din nou susține că niciodată, atunci când era cu desăvârșire întreagă la minte; dar ce gânduri ar fi putut sădi în mintea ei Dușmanul sufletelor, când nu mai știa de ea însăși, nu e în stare să spună. Întrebată din nou, cu toată gravitatea, declară că s-ar fi lăsat mai degrabă târâtă de cai sălbatici, decât să fi atins copilul cu o mână nedemnă de o mamă. La următoarea întrebare răspunde că printre vorbele rele pe care femeia i le aruncase, aceasta îi spusese, fără să pună la îndoială, că lovise pruncul când era bolnavă la cap, dar declaranta crede că nu a spus asta decât fiindcă voia să o sperie și să o facă să tacă. Întrebată ce altceva a mai spus femeia, declară că, atunci când a început să jelească cu glas tare după copil și era gata-gata să trezească vecinii, femeia a amenințat-o cum că aceia care au putut să-l facă pe copil să nu mai țipe or s-o potolească și pe ea, dacă n-o lasă mai moale. Și că această amenințare și purtările femeii au făcut-o să gândească în cele din urmă că pruncul a adormit pe veci, și propria ei viață e în primejdie, căci femeia aceea era o femeie rea, gata la orice nelegiuire, așa cum declaranta socotea, judecând după vorbele pe care le folosea. La următoarea întrebare declară că a început să ardă toată și să aiureze la auzul unor vești rele, spuse așa, dintr-o dată, dar nu vrea să arate ce spuneau acele vești. I se pune întrebarea: de ce nu împărtășește acum aceste amănunte, care s-ar putea să-i îngăduie magistratului să se încredințeze dacă pruncul e viu sau mort; i se cere să ia seama că, împotrivindu-se, își pune în primejdie propria-i viață și-și lasă copilul pe mâini rele; și, așijderi, i se atrage luarea-aminte că, în clipa de față, refuzul de a da un răspuns în legătură cu cele de mai sus nu se potrivește cu pretinsul ei gând de a-și descărca sufletul în fața surorii. Răspuns: știe că pruncul s-a dus pe cale neîntoarsă sau, dacă trăiește, e cineva care o să aibă grijă de el; viața sau moartea ei sunt în mâna lui Dumnezeu. El e martor că nu are vina

de a-și fi vătămat copilul, voit și cu bună știință și că și-a schimbat hotărârea de a se destăinui, așa cum nutrea gândul când a plecat din casa femeii aceleia, fiindcă de atunci a aflat ceva. Și declară că e obosită, iar de data aceasta nu va mai răspunde la nici o altă întrebare.

La interogatoriul următor, Euphemia Deans rămâne la declarația făcută mai înainte, cu o adăugire, în legătură cu scrisoarea găsită în cufărul ei, ce i-a fost arătată, despre al cărui cuprins recunoaște că e un credențial[1], iar ca rezultat al acesteia s-a lăsat dusă de femeie la casa unde avea să nască pruncul. În scrisoare se spunea:

„Dragă Effie,

Am găsit prilejul să-ți trimit vorbă printr-o femeie care se pricepe bine să te ajute la nevoia ce-o să o ai în curând; nu acesta aș fi vrut eu să fie ajutorul meu, dar în situația mea altceva mai bun pentru tine nu pot face. Sunt silit ca la ananghia de acum să mă încred în ea, atât în ce mă privește, cât și în privința ta. Trag nădejde să fie bine, deși sunt la mare strâmtoare; totuși, gândul e liber... cred că Handie Dandie și eu așijderi putem să ne ferim de a fi spânzurați pentru tot ce-a fost și a trecut. O să te superi că am scris asta, micului meu crin cameronian; dar dacă o să mai apuc să-ți fiu sprijin ție și tată copilașului tău, o să ai destul timp să bombăni. Îți spun din nou: să nu afle nimeni cine te-a sfătuit... viața mea ține de baba-cloanța asta, dracu' s-o ia... e și vicleană și primejdioasă, dar are în căpățâna ei mai multe șiretlicuri și minte decât au încăput vreodată în capul unei muma-pădurii și știe ea de ce trebuie să-mi fie credincioasă. Cu bine, Crinul meu. Nu-ți pierde curajul din pricina mea... într-o săptămână o să fiu al tău, sau n-o să mai fiu deloc." Apoi urma un post-scriptum: „Dacă va trebui să fiu legat cu mâinile la spate, de nimic n-o să mă căiesc mai mult în clipa hotărâtoare, decât pentru răul ce i l-am făcut Crinului meu."

---

[1] Scrisoare de recomandare, care conține o împuternicire.

Effie nu voi să spună de la cine primise scrisoarea, dar acum povestea ei era îndeajuns de cunoscută ca să existe siguranța că venea de la Robertson; iar după dată se vădea că a fost scrisă cam în timpul când Andrew Wilson (poreclit Handie Dandie) și el puneau la cale prima lor încercare neizbutită de evadare, care dăduse greș în felul amintit, la începutul acestei povestiri.

Întrucât dovezile cu martori aduse de avocatul Coroanei luaseră sfârșit, avocatul inculpatei începu să înfățișeze probele cu martorii apărării. Primii martori fură întrebați despre caracterul fetei. Toți o descriseră ca o fire cu însușiri minunate, dar nimeni cu mai multă simțire decât doamna Saddletree care, înlăcrămată, zise că nu ar fi putut avea o părere mai bună despre Effie Deans și nici mai multă stimă chiar dac-ar fi fost propria ei fiică. Toți cei de față credeau în bunătatea inimii acestei femei cumsecade, în afară de un singur ins, soțul ei, care-i șopti lui Dumbiedikes:

— Cred că Nichil Novit ăsta al dumitale e cam ageamiu la proba cu martori. Ce mare lucru e că aduce aici o femeie, ca să-i curgă mucii, să se smiorcăie, și să-i plictisească pe Luminățiile lor? Să mă fi citat să apar *eu* în fața tribunalului, domnule, — și le-aș fi tras o mărturie, de nu s-ar fi atins nimeni de-un fir de păr de-al ei.

— N-ar fi mai bine să te ridici și să încerci și acum? zise moșierul. O să-i fac un semn lui Nichil Novit.

— Nu, nu, mulțumesc, n-aveți pentru ce să vă osteniți, vecine, asta ar fi o mărturie oferită de bunăvoie și știu la ce duce. Dar Nichil Novit ar fi trebuit să mă citeze *debito tempore*[1]. Și ștergându-se la gură cu batista de mătase, plin de propria-i persoană, își luă din nou înfățișarea și felul de a se purta al unui auditor priceput să dea povețe și atotștiutor.

Domnul Fairbrother începu acum prin a spune că avea de gând să aducă în fața tribunalului pe cel mai important martor dintre cei înfățișați de el, de care trebuie să depindă în mare măsură soarta procesului. Ce

[1] La timpul său (lat.).

fel de om era clienta sa, aflaseră de la martorii ascultați mai înainte, și, dacă firea tinerei femei, descrisă în câteva cuvinte convingătoare, ba chiar cu lacrimi în ochi, putea să câștige pe oricine de partea ei, inculpata dobândise încă de pe acum acest sprijin menit să-i fie de folos. Recunoștea, nevinovăția inculpatei trebuia dovedită prin mai multe mărturii neîndoielnice, altele decât ceea ce rezultase dintr-o caracterizare în mare și acest lucru își luase sarcina să-l facă prin gura acelei ființe căreia îi împărtășise în ce stare se afla, prin gura acelui sfetnic și paznic firesc — sora ei.

— Aprod, cheam-o în fața tribunalului pe Jean sau Jeanie Deans, fiica lui David Deans, crescător de vaci la Saint Leonard's Crags.

La auzul acestor vorbe rostite de avocat, biata deținută sări numaidecât în sus și se întinse pe jumătate în afara boxei, căutând într-acolo pe unde avea să intre sora ei. Iar când, pășind încet în urma slujbașului, martora se apropie de capătul mesei, Effie, întru totul schimbată la față — pe chipul ei nu se mai citea o rușine și o deznădejde năucitoare, ci ardoarea unei rugăminți aprige, fierbinți și aproape delirante — cu mâinile întinse, părul revărsat spre spate, ochi aprinși și strălucitori printre lacrimi, strigă, iar vocea ei străpunse inimile tuturor celor de față:

— O Jeanie, Jeanie, scapă-mă, scapă-mă!

Cu simțăminte diferite dar nu mai puțin potrivite firii lui mândre și independente, bătrânul Deans se trase și mai mult la adăpostul băncii; astfel încât atunci când Jeanie intră în sala de judecată și aruncă o privire sfioasă către locul unde-l lăsase așezat, venerabila sa figură nu se mai vedea. Deans se așeză alături de Dumbiedikes, își frânse strașnic mâinile și șopti:

— Ah, moșierule, asta-i mai rău ca orice. De-aș apuca să treacă și asta... simt o amețeală nemaipomenită; dar Stăpânul meu e puternic, acolo unde sluga sa e bicisnică. După ce, timp de o clipă, rosti în sinea sa o rugăciune, se ridică din nou cu o tresărire, de parcă n-ar fi avut

răbdare să stea mai departe așezat într-un fel sau altul și treptat se strecură spre locul pe care tocmai îl părăsise.

Între timp, Jeanie ajunsese la capătul mesei, când îmboldită de o duioșie cu care nu se putea lupta, dintr-o dată, întinse mâna către sora ei. Effie se afla tocmai la o depărtare ce-i îngăduia să o apuce cu amândouă mâinile ei, să o ducă la buze, să o acopere cu sărutări, și să o scalde în lacrimi, cuprinsă de iubitoarea evlavie a unui catolic care ar venera astfel un sfânt protector, coborât din ceruri ca să-l pună la adăpost de rele; în timp ce Jeanie, ascunzându-și fața cu mâna cealaltă, plângea amarnic. Priveliștea ar fi mișcat și o inimă de piatră, cu atât mai mult o ființă din carne și sânge. Mulți dintre cei de față vărsau lacrimi și trecu un timp până când însuși președintele tribunalului fu în stare să-și stăpânească într-atât tulburarea, încât să-i poată cere martorei să se liniștească, iar deținutei să se ferească a da asemenea semne de dragoste fierbinte care, oricât ar fi de firești, nu puteau fi îngăduite în acea clipă și în fața celor aflați în sală.

Jurământul solemn al martorului care se leagă „să spună adevărul și să nu-l ascundă, atât cât îl cunoaște, sau în măsura în care va fi întrebat", era pe vremea aceea prestat judecătorului însuși, „în numele lui Dumnezeu și așa cum martorul avea să răspundă în fața Lui în ziua cea mare a Judecății de Apoi"; un legământ înspăimântător care arareori nu izbutește să tulbure până și cele mai călite firi și să-i înfricoșeze chiar și pe cei mai drepți. Pe Jeanie, crescută în respectul adânc și cucernic pentru numele și însușirile divinității, solemnitatea acestei invocări nemijlocite a ființei și dreptății divine o înspăimântă, dar în același timp o făcu să se înalțe deasupra oricăror motive în afara acelora pentru care, cu o conștiință curată, putea să-l ia martor pe Cel Atotputernic. Rosti formula cu voce înceată și respectuoasă, dar clar, repetând vorbele judecătorului, căci acestuia și nu unui subaltern al tribunalului îi este încredințată în Scoția sarcina de a-l îndruma pe martor în rostirea acestei invocări solemen, ce dă caracterul sfânt al mărturiei sale.

După ce sfârși formalitățile orânduite pentru această împrejurare, cu glas înțelegător, în care răsuna, totuși, un avertisment, judecătorul adăugă un sfat binevenit, după părerea sa, în acel moment.

— Fato — acestea fură cuvintele sale — te afli dinaintea acestui tribunal pentru un fapt pe care ar fi mai mult decât o cruzime să nu-l privești cu milă și să nu-l înțelegi. Sarcina mea îmi cere, totuși, să-ți spun că, față de țara dumitale și de Dumnezeu, al cărui cuvânt este adevărul și al cărui nume l-ai invocat acum, ai datoria să mărturisești adevărul, și numai adevărul, — oricare ar fi urmările acestuia. Răspunde pe îndelete la întrebările pe care acest domn (arătă cu degetul spre avocat) ți le va pune. Dar amintește-ți că pentru orice ai putea fi ispitită să spui, în afară de adevărul adevărat, trebuie să dai seama și aici și în lumea de apoi.

I-au fost puse întrebările care se pun de obicei: dacă cineva o învățase ce trebuia să mărturisească. Dacă cineva îi făcuse sau îi făgăduise vreun bine, vreo simbrie sau răsplată pentru mărturia ei. Purta cumva pică sau îl dușmănea pe avocatul Maiestății sale, acesta fiind partea împotriva căreia era chemată ca martoră? Întrebări la care ea răspunse pe rând, printr-un „nu" rostit cu glas potolit. Dar cuprinsul acestora îl revoltă și-l jigni pe tatăl ei care nu-și dădea seama că ele se puneau fiecărui martor, fiindcă așa cereau formalitățile.

— Nu, nu! strigă el destul de tare ca să poată fi auzit, copila mea nu-i ca văduva lui Tekoah[1], nimeni n-a învățat-o ce are de spus.

Unul dintre judecători, mai bun cunoscător al Registrului Proceselor amânate decât al Cărții lui Samuel, fu gata să pună pe loc întrebări despre această văduvă a lui Tekoah care, după cum tălmăcea el întrebarea, se lăsase cumpărată ca să dea mărturie mincinoasă.

Dar președintele, mai instruit în istoria Sfintei Scripturi, îi șopti învățatului său confrate lămuririle de trebuință; iar întreruperea prile-

[1] 2 Samuel, 14: 2.

juită de această greșeală avu darul să-i dea lui Jeanie Deans timpul să-și adune gândurile pentru dureroasa îndatorire ce sta să și-o îndeplinească.

Fairbrother, om cu o mare experiență și multă minte, văzu că era nevoie ca martora să fie lăsată să se liniștească. În taina inimii, bănuia că Jeanie venise ca să aducă mărturie falsă în sprijinul surorii ei.

— Dar asta-i treaba ei, gândi Fairbrother; iar a mea este să mă îngrijesc să aibă destul timp să-și adune gândurile și să-și depună mărturia, adevărată sau falsă — *valet quantum*[1].

Prin urmare, își începu interogatoriul cu întrebări oarecare, ce îngăduiau un răspuns dat pe loc.

— Ești, presupun, sora deținutei?

— Da, domnule.

— Totuși nu sunteți surori bune.

— Nu, domnule, nu și după mamă.

— E adevărat; și cred că ești cu câțiva ani mai mare decât sora.

— Da, domnule... Și așa mai departe.

După ce avocatul înțelese că prin aceste întrebări pregătitoare și fără însemnătate, o obișnuise pe martoră cu situația în care se afla, întrebă „dacă băgase de seamă că sănătatea surorii ei nu mai era aceeași în ultima perioadă când aceasta locuise la doamna Saddletree?"

Jeanie răspunse că da.

— Și, bănuiesc, draga mea, că ți-a spus din ce pricină? zise Fairbrother, pe un ton abil și, cum s-ar zice, punându-i în gură răspunsul.

— Îmi pare rău că-l întrerup pe confratele meu, zise avocatul Coroanei, ridicându-se în picioare; dar sunt de aceeași părere cu Luminățiile voastre când întreb dacă aceasta nu e o încercare de înrâurire a martorului?

— Dacă această întrebare urmează a fi luată în dezbatere, zise președintele, martora va trebui scoasă din sală.

---

[1] Locuțiune latină: *valet quantum valere potest:* să treacă drept ceea ce merită.

Căci avocații scoțieni privesc cu o sacră și scrupuloasă groază orice întrebare căreia examinatorul îi dă o asemenea formă încât să-l înștiințeze câtuși de puțin pe martor ce fel de răspuns se așteaptă de la el. Dar pentru un avocat care nu-și pierde cumpătul, e îndeobște ușor să înlăture protestul părții adverse. Așa făcu și Fairbrother în cazul de față.

— Nu e nevoie ca tribunalul să-și piardă timpul, Luminăția voastră; de vreme ce avocatul Coroanei socoate că merită să se împotrivească felului cum a fost formulată întrebarea mea, o să-i dau o altă formă: Rogu-te, fato, i-ai pus surorii dumitale vreo întrebare, atunci când ai băgat de seamă că arată a fi suferindă? Ai curaj... Mărturisește!

— Eu am întrebat-o, răspunse Jeanie ce o doare.

— Foarte bine... nu te grăbi... Și ce răspuns ți-a dat? urmă domnul Fairbrother.

Jeanie tăcea și arăta albă ca varul. Nu fiindcă ar fi nutrit măcar o clipă gândul că ar fi cu putință să ocolească adevărul, ci din pricină că șovăia, cum era și firesc, să stingă în felul acesta ultima licărire de speranță din inima surorii ei.

— Curaj, fată, grăi Fairbrother, am întrebat ce-a spus sora despre suferința ei, când ai cercetat-o?

— Nimic, răspunse Jeanie cu voce stinsă, care se auzi, totuși, clar până în cel mai îndepărtat colț al sălii de judecată, atât de strașnică fusese acea tăcere adâncă ce domnise în răstimpul plin de îngrijorare, scurs între întrebarea pusă de avocat și răspunsul martorei.

Fairbrother rămase ca lovit de trăsnet; dar cu acel sânge rece gata să facă față în momentele grele, care într-o împrejurare neprevăzută e la fel de folositor în viața civilă ca și în cea militară, își regrupă numaidecât forțele.

— Nimic? E adevărat; vrei să spui că *la început* n-a răspuns nimic, dar când ai întrebat-o din nou, nu ți-a zis ce o supără?

Întrebarea fusese pusă cu un glas menit să o facă să înțeleagă câtă însemnătate avea răspunsul ei, dacă nu și-ar fi dat dinainte seama. Totuși,

gheața fusese spartă și după o tăcere mai puțin îndelungată decât prima oară, de astă dată răspunse:

— Vai! Vai și amar de mine! niciodată nu mi-a suflat vreo vorbă despre asta.

Un geamăt adânc străbătu prin sala de judecată. Îl îngână ca un ecou, un geamăt mai adânc și scos în chinuri mai mari de nenorocitul tată. Acea speranță de care, fără să-și dea seama și în pofida sa însuși, se agățase în taină, se spulberase acum și venerabilul bătrân se prăbuși în nesimțire pe podeaua tribunalului, cu capul la picioarele fiicei lui îngrozite. Nefericita deținută, cuprinsă de furie și neputincioasă, se lupta cu gărzile între care fusese așezată.

— Lăsați-mă să mă duc la tata! *Vreau* să mă duc la tata... *Vreau* să mă duc la el... e mort... a fost ucis... eu l-am ucis, repeta ea cu un glas înnebunit de durere, ce nu fu repede dat uitării de către cei care-l auziră.

Până și în toiul acestor clipe de chin și obștească zăpăceală, Jeanie își păstră acea superioritate, pe care un cuget profund și de neclintit o asigură unor ființe supuse celor mai aspre încercări, dar înzestrate cu această însușire.

— E tatăl meu... e tatăl nostru, repetă ea blând celor care se străduiau să-i despartă, în timp ce se apleca, îi dădea de o parte părul său cărunt și începea să-i frece sârguincios tâmplele.

După ce-și șterse în mai multe rânduri ochii, judecătorul dădu poruncă să fie duși într-o încăpere alăturată, păzită cu grijă. Pe când tatăl era scos din sala de judecată, iar sora îl urma cu pași rari, deținuta își ațintă atât de îndelung privirea asupra lor, de parcă ochii i-ar fi ieșit din orbite. Dar când nu mai putură fi văzuți, așa deznădăjduită și părăsită cum se afla, păru să-și descopere un curaj pe care până atunci nu-l dovedise.

— Ce era mai amar s-a dus, zise și apoi grăi cu îndrăzneală către judecători: — Luminățiile voastre, dacă vă e pe plac să mergeți mai departe, ziua asta atât de obositoare o să se termine, în sfârșit.

Judecătorul, care, spre marea lui cinste, împărtășea din adâncul sufletului mila și înțelegerea tuturor, fu uimit când deținuta îi aminti de datoria sa. Își adună gândurile și ceru să afle dacă avocatul apărării mai are de adus unele dovezi. Cu o față abătută, Fairbrother răspunse că probele sale au luat sfârșit.

Avocatul Coroanei se adresă juriului, în numele statului. Spuse că nimeni nu poate fi mai mâhnit de priveliștea dureroasă la care fuseseră martori adineaori. Dar urmarea de neînlăturat a marilor crime era aceea că abătea nenorocirea asupra celor legați de făptaș și le năruia speranțele. Făcu o scurtă dare de seamă asupra dovezilor, arătă că toate detaliile procesului se potriveau cu cerințele legii pe temeiul căreia era judecată nefericita deținută: avocatul apărării dăduse pe de-a-ntregul greș, în încercarea sa menită a dovedi că Euphemia Deans îi împărtășise surorii în ce stare se afla. Cât despre firea ei dinainte, regreta că trebuia să spună, — dar tocmai femeile care se bucură de nume bun în rândul oamenilor și prețuiesc pe drept cuvânt această reputație sunt cele mai puternic ispitite să se dedea la crima de prunc-ucidere; mărturisea în fața tuturor: nu nutrea nici cea mai mică îndoială, copilul fusese omorât. Declarațiile șovăitoare și contradictorii ale inculpatei înseși, caracterizate prin numeroase împotriviri de a spune adevărul în anumite privințe, când potrivit celor povestite chiar de ea, ar fi fost pe cât de firesc pe atât de folositor să se fi arătat sinceră; până și această declarație, cu toate scăderile ei, nu lăsa în cugetul său nici o îndoială asupra soartei nefericitului copil. Nici nu se putea îndoi că pârâta era părtașă la această culpă. Cui altuia i-ar fi putut folosi o faptă atât de neomenească? Desigur, nici Robertson, nici trimisa lui Robertson, în a cărei casă învinuita a născut, nu au fost câtuși de puțin ispitiți să săvârșească o asemenea crimă, decât numai din pricina acuzatei, cu știința ei și de dragul de a-i salva bunul nume. Dar legea nu-i cerea să aducă dovezi care să arate clar că fusese săvârșit un omor, sau că deținuta era amestecată în cele făptuite. Însuși scopul Statutului era să înlocuiască printr-o anumită înlănțuire de dovezi presu-

puse, probele care într-un asemenea proces erau cu deosebire greu de obținut. Juriul ar putea să citească însuși Statutul și mai avea, de asemenea, la îndemână actul de acuzare și interlocutoriul, ca să se călăuzească în privința aplicării legii. Supunea conștiinței juraților faptul că în virtutea amândurora avea dreptul să hotărască vinovăția acuzatei:

În cuvântul său în fața juriului, Fairbrother fu strâmtorat din pricină că dăduse greș cu dovada pe care spera să o aducă. Dar se luptă curajos și neabătut, pentru cauza sa pierdută. Îndrăzni să acuze asprimea Statutului pe temeiul căruia tânăra era judecată. În orice alt caz, zise, primul lucru ce i se cere procurorului într-un proces intentat sub învinuirea de crimă este să dovedească limpede că omorul pe temeiul căruia s-a întocmit actul de acuzare a fost într-adevăr făptuit — este ceea ce avocații numesc *corpus delicti*[1]. Dar acest statut, alcătuit, fără îndoială, cu cele mai bune gânduri și din imboldul îndreptățitei groaze pe care o trezește crima nefirească a uciderii copiilor, era amenințat de primejdia ca însăși litera legii să dea prilej celei mai grele crime, moartea unei ființe nevinovate, menită să ispășească o presupusă crimă ce se prea poate ca nimeni să nu o fi săvârșit vreodată.

Avocatul Coroanei arătă spre declarația tinerei femei; la aceasta, avocatul apărării răspunse: Un act întocmit într-un moment de groază și chin, vecin cu nebunia, așa cum învățatul său confrate știa prea bine, nu alcătuia o mărturie temeinică, împotriva celui care a dat această declarație. E adevărat că o mărturisire judiciară, făcută în fața judecătorilor înșiși, era o dovadă mai puternică decât oricare alta, într-atât încât în știința dreptului se spune că *„in confitentem nullae sunt partes judicis"*[2]. Dar aceasta este adevărată numai în ce privește mărturisirile judiciare, prin care în drept se înțeleg cele făcute sub jurământ în fața judecătorilor înșiși și în fața juraților. Despre mărturiile aduse în fața tribuna-

---

[1] Corp delict (lat.).

[2] Sarcina judecătorului ia sfârșit atunci când crima este mărturisită (lat.).

lului, toate sursele ce se bucură de autoritate în drept susțin împreună cu ilustrul Farinaceus[1] și Matheus[2]: *„confessio extrajudicialis in se nulla est; et quod nullum est, non potest adminiculari"*, mărturisirea în afara justiției nu valorează nimic; iar ceea ce nu înseamnă nimic nu poate fi socotit act ajutător. Aceste mărturisiri sunt de la bun început nule și lipsite de orice valabilitate prin conținutul lor; deci, nu pot să servească drept sprijin sau să fie considerate un ajutor, ori, așa cum spune legea, să fie susținute de alte dovezi și întregite de alte probe prezumtive. În cazul de față, deci, dacă mărturisirea făcută nu în fața judecătorilor și a juriului e considerată, așa cum ar trebui să fie considerată, nulă și neavenită, argumentă el, acuzarea nu a dovedit cea de a doua particularitate a celor stipulate în statut, anume bănuiala că pruncul s-a născut viu; și măcar *acest fapt* trebuia stabilit înainte de a lua drept bună presupusa ucidere a pruncului. Dacă unii jurați, spuse avocatul, vor fi de părere că o asemenea pledoarie înseamnă mai degrabă a trata într-un chip cam prea riguros Statutul, aceștia ar trebui să țină minte că de felul ei sus-numita lege este menită să pedepsească din cale-afară de greu și de aceea nu are dreptul la o interpretare a faptelor menită să-i dea câștig de cauză.

Și-și încheie savanta cuvântare printr-o perorație retorică despre scena desfășurată cu câteva minute în urmă sub ochii lor, timp în care Saddletree căzu într-un somn adânc.

Acum era rândul judecătorului să le vorbească juraților. Cuvântul său fu scurt și clar.

— Era sarcina juriului, zise, să cântărească dacă acuzarea a adus argumente în sprijinul acțiunii juridice care a fost deschisă. În ceea ce-l privea, era sincer mâhnit că în mintea sa dezbaterile nu lăsaseră nici urmă de îndoială asupra verdictului pe care juriul trebuia să-l dea. Nu va relua punct cu punct argumentele aduse de avocatul apărarii de-a lungul ple-

---

[1-2] Autori care au scris despre jurisprudență; *Prosper Farinacci* (1544–1613) și *Matheus Anton*, profesor la Utrecht în secolul al XVII-lea.

doariei sale care a acuzat Statutul regelui William și al reginei Mary. El și juriul juraseră să judece pe temeiul legilor, așa cum sunt ele, nu să le dezvăluie lipsurile, sau să le ocolească, sau chiar să le găsească o îndreptățire. În nici un proces de drept civil unui avocat nu i s-ar fi îngăduit să pledeze în apărarea clientului său pronunțându-se de-a dreptul împotriva legii; dar în situația grea pe care un avocat o are adesea în fața tribunalului în procesele intentate pentru crimă și, așijderi, în ceea ce-l privește, din bunăvoință, nu a înclinat să-l întrerupă pe învățatul domn, sau să-i restrângă pledoaria. Legea de față, așa cum este, a fost instituită de înțelepciunea părinților lor ca să împiedice înmulțirea îngrijorătoare a unei crime fioroase; când va fi socotită prea aspră față de țelul urmărit, fără îndoială că dreapta judecată a legiuitorului o va schimba; în momentul de față, este legea țării, temeiul sentinței date de tribunal și, potrivit legământului lor, trebuie să fie și norma după care jurații vor cântări verdictul. Situația acestei nefericite tinere nu putea da loc la nici o îndoială; era sigur că născuse un copil, iar copilul dispăruse. Instruitul confrate nu izbutise să arate că ea împărtășise starea în care se afla. Juriul avea deci în față tot ceea ce, pe temeiul Statutului, se cerea în acst caz. Învățatul domn îi poftise, într-adevăr, pe jurați să respingă drept un act ce nu poate fi luat în considerație însăși declarația inculpatei, pretext susținut de obicei în lipsa altor argumente, de către un avocat în situația sa, care-și dă seama că declarația clienților săi îi apasă din greu. Dar faptul că legea scoțiană hotăra să se dea o însemnătate neîndoielnică acestor mărturii despre care, recunoștea, erau *quodammodo*[1] obținute oarecum în afara justiției, se vădea din modul cum lucrau îndeobște instanțele judecătorești, iar practica lor obișnuită în asemenea cazuri cerea ca declarațiile celui învinuit să fie înfățișate și citite ca parte a probelor acuzării. În cazul judecat acum, nimeni dintre cei care le auziseră pe martore descriind felul cum arăta acuzata înainte de părăsise

[1] Într-un fel (lat.).

casa lui Saddletree și punea această înfățișare față în față cu starea ei atunci când se întorsese în casa tatălui, nu ar fi putut avea vreo îndoială că născuse, așa cum pârâta spune în propria sa declarație, ce nu alcătuia, deci, singura mărturie, ci era sprijinită și întregită de cele mai puternice dovezi, legate de diferite împrejurări. Nu arăta, zise, ce părere avea el însuși, cu gândul să nu o înrâurească pe aceea a juraților. Simțise aceeași milă ca și ei la văzul nenorocirii abătute asupra unei familii, scenă ce se desfășurase dinaintea lor; iar dacă ei, cu gândul la Dumnezeu și la o conștiință fără pată, la sfințenia jurământului și la respectul datorat legilor țării, puteau să ajungă la o hotărâre prielnică acestei nefericite deținute, el s-ar bucura la fel de mult ca oricare alt membru al tribunalului; căci niciodată îndeplinirea datoriei sale nu-i apăruse mai dureroasă decât astăzi și și-ar dori din inimă să fie scutit de acea sarcină, și mai dureroasă, ce, altfel, i-ar reveni.

După ce ascultaseră cuvântul judecătorului, jurații se înclinară și, precedați de un aprod al tribunalului, se retraseră în camera menită deliberării lor.

CAPITOLUL XXIV

„Tu, lege, ia-ți victima. Fie
să afle,
În blândul cer, mila tăgăduită
ei în lumea aceasta aspră."

Trecu o oră până când juraţii se întoarseră şi, în timp ce străbăteau prin mulţime, cu paşi rari, ca nişte oameni pe cale să-şi îndeplinească o sarcină grea şi dureroasă, publicul se cufundă într-o tăcere adâncă, înfrigurată şi îngrozitoare.

— V-aţi ales cancelarul, domnilor? fu cea dintâi întrebare a judecătorului.

Primul jurat, denumit în Scoţia cancelar al juriului, de obicei omul care avea rangul cel mai înalt şi se bucura de cea mai mare stimă în rândul juraţilor, păşi în faţă şi după o plecăciune adâncă, înmână curţii o filă pecetluită, conţinând verdictul ce până acum câţiva ani, de când în unele instanţe judecătoreşti este îngăduit să fie dat prin viu grai, era întotdeauna exprimat în scris. Juraţii rămaseră în picioare, în timp ce judecătorul rupse sigiliul şi după ce citi documentul de la început până la sfârşit îl înmână, cu o figură gravă şi îndoliată, grefierului Curţii, care purcese să copieze în catastif, cu litere mari, verdictul necunoscut încă, dar toţi ghiceau sinistrul său cuprins. Mai rămânea de îndeplinit o formalitate, măruntă şi lipsită de orice însemnătate prin ea însăşi, dar căreia închipuirea îi adaugă o oarecare gravitate, izvorâtă din groaznica împrejurare când aceasta are loc. O lumânare fu aprinsă pe masă, actul original care cuprindea verdictul fu închis într-o foaie de hârtie pecetluită cu sigiliul propriu al judecătorului şi predat Cancelariei Coroanei, ca să fie

păstrat printre alte hrisoave de acest fel. Cum totul se petrece într-o tăcere adâncă, aducerea și stingerea lumânării pare să ia chipul și asemănarea acelei licăriri de viață omenească sortită să fie înăbușită și are asupra publicului cam aceeași înrâurire ca și boneta fatală pe care, în Anglia, judecătorul și-o pune când pronunță pedeapsa cu moartea. Aceste formalități premergătoare odată îndeplinite, judecătorul îi ceru Euphemiei Deans să asculte sentința ce avea să fie citită.

Urmau obișnuitele cuvinte cerute de stilul unui asemenea act, apoi verdictul arăta detaliat că, după ce a ales drept cancelar al său pe John Kirk, Esq.[1] și drept secretar pe Thomas Moore, negustător, juriul, prin majoritate de voturi, o declară pe Euphemia Deans VINOVATĂ de crima pentru care este urmărită în justiție; dar ținând seama de marea ei tinerețe și de cumplitele împrejurări ale faptei, îl ruga fierbinte pe judecător să o lase pe seama milosteniei Coroanei.

— Domnilor, grăi judecătorul, v-ați făcut datoria — și dureroasă trebuie să fi părut această sarcină unor oameni de omenie ca Domniile voastre. Voi face, desigur, să ajungă recomandarea dumneavoastră la picioarele tronului. Dar e de datoria mea să spun tuturor acelor care acum mă ascultă, dar mai ales să o înștiințez pe această tânără nefericită — pentru ca sufletul ei să se împace cu acest gând — că nu nădăjduiesc câtuși de puțin grațierea acestui caz. Știu că pe întinsul țării asemenea crime s-au înmulțit și mai știu că faptul a fost pus pe seama blândeții cu care au fost aplicate legile, de aceea nu e nici o nădejde de a dobândi o ușurare a pedepsei date pentru păcatul acesta.

Jurații se înclinară din nou și scăpați de dureroasa lor îndatorire se împrăștiară în mulțimea celor de față.

Curtea îl întrebă atunci pe domnul Fairbrother: avea oare de spus ceva, drept care sentința dată de judecător nu ar trebui să se călăuzească după verdictul juriului? Avocatul își petrecuse un timp citind și recitind

---

[1] Prescurtare de la *Esquire*, moșier, proprietar de pământ.

cu ochii în patru verdictul, numărând literele din care se alcătuia numele fiecărui jurat și cântărind fiece frază, nu, fiece silabă, pe talerul celei mai sensibile balanțe a unor critici aduse după pravilă. Dar secretarul juriului se pricepuse prea bine la ce avea de făcut. Nu puteai găsi un viciu de formă și, cu o figură funebră, Fairbrother făcu cunoscut că nu avea nimic de spus pentru suspendarea sentinței.

Președintele tribunalului grăi deci către nefericita deținută:

— Euphemia Deans, ascultă sentința tribunalului ce va fi pronunțată acum împotriva ta.

Deținuta se ridică de pe banca unde stătea și, cu o liniște mult mai mare decât s-ar fi putut prevedea judecând după purtarea ei în timpul desfășurării procesului, așteptă sfârșitul acestei scene înfiorătoare. Ceea ce încearcă mintea și inima se aseamănă nespus de mult cu ceea ce simte trupul, primele lovituri cumplite abătute asupra noastră ne amețesc cufundându-ne într-o nepăsare care face să nu ne mai pese de cele următoare. Așa spunea Mandrin[1] în timp ce era tras pe roată; și asta au simțit toți cei supuși fără încetare la suferințe sălbatice și de fiece dată la fel de puternice.

— Fato, cuvântă judecătorul, e dureroasa mea îndatorire să-ți spun că trebuie să plătești cu viața, în virtutea unei legi care, chiar dacă poate să pară oarecum nemiloasă, e totuși cuminte să fie astfel, ca să le sileacă pe cele aflate în situația ta nenorocită să-și dea seama de primejdia ce le pândește, dacă ascund, din mândrie sau falsă rușine, că s-au abătut de pe calea virtuții și nu fac nici un fel de pregătiri menite să-i țină în viață pe nefericiții prunci aduși de ele pe lume. Când ai ascuns starea ta, stăpânei, surorii și altor persoane vrednice de respect, femei milostive la care, datorită purtării de până atunci, te bucurai de mare trecere, îmi

---

[1] Louis Mandrin, cunoscut drept „Comandantul suprem al contrabandiștilor francezi". Walter Scott poseda un volum publicat în 1753, intitulat *Authentic Memoir (Expunere de fapte demne de crezare)*, care relatează isprăvile acestuia.

pare că întrezăreai, ca să nu spun mai mult, moartea ființei neajutorate, căci uitai să te îngrijești de cele trebuincioase ca pruncul să trăiască. Cum a fost ucis pruncul, dacă treaba asta a făcut-o un altul sau tu însăți, dacă povestea aceea nemaipomenită pe care ne-ai spus-o e scornită în parte sau e o minciună de la un cap la altul, lucrul rămâne de lămurit între conștiința ta și Dumnezeu. Nu voi stărui asupra acestui subiect, pentru ca nenorocirea ta să fie astfel și mai amarnică, dar te implor solemn să-ți folosești timpul ce ți-a mai rămas, împăcându-te cu Domnul, drept care, va veni la tine un cucernic duhovnic, — cine dorești să fie acela, ți-e îngăduit să hotărăști tu însăți. În împrejurările prin care trece astăzi țara, nu pot să-ți dau nici cea mai slabă nădejde că viața ta va fi prelungită — dincolo de sorocul hotărât executării sentinței. Lepădându-te, așadar, de gândurile lumești, grijește-ți sufletul prin căință, ca să fie gata pentru acele clipe și mai înspăimântătoare — pentru moarte, judecata de apoi și veșnicie. Executor, repetă sentința...

Când se ivi executorul, un ins înalt de stat, crud la înfățișare, îmbrăcat într-o mantie ciudată, neagră cu cenușiu, împodobită cu ceaprazuri argintii, toți se traseră îndărăt, străbătuți fără să vrea de un fel de fior și-i făcură loc larg ca să poată să se apropie de picioarele mesei. Cum slujba aceasta era îndeplinită de călăul obișnuit al orașului, oamenii se împinseră unul într-altul cu umărul ca să se ferească până și de atingerea mantiei sale, iar unii fură văzuți cum își periau cu mâna propriile lor haine, care, întâmplător, putuseră să fie molipsite de ceva rău. Prin sala tribunalului străbătu un zgomot iscat de răsuflarea grea a tuturor celor de față care trăgeau adânc aerul în piept, cum fac oamenii când se așteaptă sau când sunt martori la ceva neomenesc de crud și totodată mișcător. Fricos de fel, acest nemernic cu inima împietrită de cruzime, părea totuși să-și dea seama că oamenii îl priveau cu silă, ceea ce-l făcea să se simtă neliniștit în mijlocul mulțimii și zorit să scape, așa cum păsările prevestitoare de rele sunt dornice să scape de lumina zilei și de aerul curat.

Repetând după grefierul Curții, bolborosi cuvintele sentinței care o osândea pe Euphemia Deans să fie dusă înapoi la închisoare și închisă acolo până miercuri, cea de a... zi, din luna... și în acea zi, între orele două și patru după-amiază, să fie strămutată acolo unde aveau loc îndeobște execuțiile și atârnată de gât în spânzurătoare. „Iar aceasta, spuse Executorul, coborându-și grav vocea lui ascuțită, i-o dau drept *osândă*."

Odată ce rosti apăsat acest cuvânt umflat, se făcu nevăzut, precum un diavol mârșav, când încercarea pentru care a venit a fost dusă până la capăt; dar fiorul de spaimă și dezgust iscat de înfățișarea lui acolo și de sarcina ce-l aducea dinaintea lor, rămase întipărit în sufletul mulțimii aflate în sală.

În această împrejurare grea, se văzu că nefericita făptașă — căci acum așa trebuie să-i spunem — fire cu simțuri mai ușor de tulburat și de stârnit decât tatăl și sora ei, era în mare parte la fel de curajoasă ca ei. În timpul pronunțării sentinței, rămăsese în picioare, nemișcată în boxă, și se băgă de seamă că, la ivirea călăului, închisese ochii. Dar, când acea făptură aducătoare de urgie părăsi locul, fu prima care rupse tăcerea.

— Dumnezeu să vi-o ierte, Domniile voastre, zise, și să nu vă fie cu supărare că vă doresc acest lucru — toți avem nevoie de iertare. Cât despre mine, nu pot să vă învinovățesc fiindcă ați făcut cum v-a luminat mintea; și chiar dacă nu l-am ucis pe bietul meu copilaș, toți puteți însă să fiți martori, că astăzi ați văzut, am fost unealta care-a ajutat să fie ucis tatăl meu cel cărunt — mi se cuvine deci tot ce-i mai rău, din partea oamenilor, și a lui Dumnezeu așijderi. Dar Domnul ne arătă mai multă milă și îndurare, decât ne milostivim noi unul de altul.

Cu aceste vorbe, procesul luă sfârșit. Mulțimea se năpusti spre ieșirea din sală, bulucindu-se și dându-se la o parte unul pe altul cu umărul, la fel de clocotitoare cum intrase; și, stârnită de imboldurile firii și focul din vine, curând uită de tot ce o tulburase în fața privelиștii la care fusese martoră. Cei aflați acolo datorită profesiei, cărora obișnuința și teoria le împietrise inima la văzul nenorocirii petrecute sub ochii lor, aidoma

doctorilor în fața unei operații chirurgicale, se îndreptau spre casă în grupuri, în timp ce discutau despre obștească regulă orânduită prin Statut, pe temeiul căreia era osândită tânăra femeie, despre ce fel de mărturii fuseseră aduse, și argumentele avocatului, fără să le socoată chiar și pe acelea ale judecătorului, drept scutite de critică.

Femeile care fuseseră de față, mai miloase de felul lor, protestau zgomotos împotriva acelei părți din cuvântarea judecătorului care părea să taie din rădăcină orice speranță în grațierea de către suverani.

— Să-l sprijin, nu zău! zise doamna Howden, ca să ne spună că bietei fetișcane i se cuvine moartea, asta în timp ce domnul John Kirk, un domn la fel de binecrescut cum nu-i altul între porțile acestui oraș, s-a ostenit să se roage el însuși din tot sufletul pentru ea.

— Da, vecină, zise domnișoara Damahoy, și-și îndreptă trupul subțire, feciorelnic, până ce ajunse demnă și înțepată la culme — dar, cred într-adevăr că ar fi nevoie să se pună capăt acestei treburi nefirești — să dai viață unor copii din flori. N-ai cum să aduci în casă o obrăznicătură de fată care să aibă sub treizeci de ani, fără ca niște tineri, contopiști, ucenici și ce altceva or mai fi să se ia după ea ca s-o piardă și pe deasupra să-ți mai facă de ocară și propria ta casă de oameni cinstiți — pe mine una mă scot din sărite.

— Prostii, vecină, zise doamna Howden, ar trebui să trăim și să-i lăsăm și pe alții să trăiască, am fost noi înșine tineri și când se adună fete și băieți nu trebuie să condamnăm totdeauna lucrul ăsta de parc-ar fi tot ce-i mai rău pe lume.

— Am fost noi înșine tineri! să condamnăm de parc-ar fi tot ce-i mai rău! zise domnișoara Damahoy. Nu sunt nici eu chiar așa bătrână, dacă-i vorba pe-așa, doamnă Howden; cât despre ce numești dumneata ce-i mai rău, despre asemenea treburi nu știu nimic, mulțumesc cerului pentru norocul care-l am.

— Atunci te mulțumești cu puțin, zise doamna Howden și clătină din cap; cât despre *tinerețea dumitale*, socot că știai să te descurci singură

în treburile gospodăriei la ultima paradă a Parlamentului scoțian, și asta era în anul șapte, cu mila Domnului, așa că, oricum, nu poți să fii chiar atât de tinerică.

Plumdamas, care o făcea pe cavalerul însoțitor al doamnelor, înțelese pe dată că era primejdios să intri într-o asemenea discuție delicată, despre ani, și fiindcă iubea pacea și buna vecinătate nu întârzie să îndrepte din nou vorba pe făgașul de la început.

— Judecătorul nu ne-a spus tot ce-ar fi putut să ne spună — dacă i-ar fi fost pe plac — despre cererea de grațiere, vecinilor, zise el; un avocat mai are întotdeauna un fir de răsucit în mosorul lui, adaugă; dar asta e o mică taină.

— Și care-i taina? Care e, vecine Plumdamas? rostiră într-un glas doamna Howden și domnișoara Damahoy, în timp ce fermentul acid ce dospea în încontrarea dintre ele se topea pe loc, căci vorba „taină" însemna un alcaloid puternic.

— Uite-l pe domnul Saddletree, care poate să vă spună lucrul ăsta mai bine ca mine, fiindcă de la el îl știu, zise Plumdamas când Saddletree sosi împreună cu nevasta, care se ținea de brațul lui și arăta nemângâiată.

De îndată ce îi fu pusă întrebarea, Saddletree privi foarte ironic.

— Se zice că trebuie să se pună capăt înmulțirii crimelor de ucidere a pruncilor, spuse el cu glas plin de dispreț; dar credeți cumva că vechilor noștri dușmani din Anglia, cum îi numește întotdeauna Glendook[1] în *Cartea statutelor*, scoasă de sub tiparniță, le pasă măcar atâtica dacă ne omorâm unul pe altul la grămadă, din răsputeri, bărbați, femei și copii, toți fără a scuti pe nimeni, *omnes et singulos*[2], cum spune domnul Crossmyloof. Nu, nu, nu *asta* îi împiedică s-o ierte pe biata fătucă. Dar, în procesul ăsta, aici e toată buba, regele și regina sunt atât de nemulțu-

---

[1] Thomas Murray de Glendook, *The Laws and Acts of Parliament, Legile și hotărârile Parlamentului*, 1681–1682.

[2] Pe toți și pe fiecare în parte (lat.).

miți de greșeala care s-a făcut cu Porteous, încât, pe naiba, n-or să ierte ei din nou nici măcar un singur scoțian din naștere, fie prin schimbarea pedepsei, fie prin grațiere, chiar dacă tot orașul Edinburgh ar fi spânzurat de-un odgon.

— Atunci, ei fir-ar a naibii de treabă, adăugă doamna Howden, măcar de s-ar duce îndărăt la grădina lor nemțească de zarzavat, cum îi zice vecinul meu Mac Croskie, dacă în felul ăsta or să ne conducă.

— Se spune sigur, zise domnișoara Damahoy, că regele George și-a azvârlit peruca-n foc când a auzit de răscoala împotriva lui Porteous.

— Se zvonește că a făcut asta și pentru altele mai mărunte, răspunse Saddletree.

— Păi, ar putea să aibă mai multă minte când se-nfurie, urmă domnișoara Damahoy, dar, cu atât mai bine pentru peruchierul lui, vă asigur.

— De mânie, regina și-a smuls boneta, și asta am auzit spunându-se, rosti Plumdamas. Iar regele, zice-se, i-a tras un picior lui Sir Robert Walpole fiindcă n-a potolit mulțimea din Edinburgh; da' nu cred că s-a purtat atât de mitocănește.

— Totuși, e cât se poate de adevărat, zise Saddletree; și era cât pe ce să-l lovească și pe ducele de Argyle.

— Să dai în ducele de Argyle! strigară în același timp ascultătorii, pe toate gamele combinate ale unei uimiri cum nu se poate mai mari.

— Da, dar sângele lui MacCallummore[1] n-ar fi răbdat una ca asta; amenința primejdia ca Andro Ferrara[2] să apară ca arbitru între ei doi. Ducele e un scoțian adevărat, un prieten sincer al acestei țări, răspunseră ascultătorii lui Saddletree.

---

[1] În gaelică (dialect cu puternice influențe celtice, vorbit de scoțienii din regiunea *Highlands:* Țara de Sus sau munții scoțieni): fiul lui Colin cel Mare: Cailean Mór, întemeietorul familiei Campbell de Argyle; a murit în 1294, în Lorne.

[2] Figură de stil: sabia. Andro Ferara, făurar de săbii din nordul Italiei, de la sfârșitul secolului al XVI-lea. Se bucura de mare stimă în Scoția.

— Da, credincios e și regelui, și țării, amândurora, după cum veți auzi, dacă o să intrați la noi, fiindcă-i mai sigur ca despre lucruri dintr-astea să vorbești *inter parietes*[1].

Când intrară în prăvălie, îl trimise afară pe ucenic și descuind casa de bani, scoase cu o înfățișare de om însemnat, grav și mulțumit de sine, o foaie tipărită, murdară și boțită.

— Asta-i o noutate, nu oricine ar putea să vă arate așa ceva. E discursul ducelui despre răscoala împotriva lui Porteous. O să ascultați ce-a spus în apărarea sa Ian Roy Cean[2]. Corespondentul meu a cumpărat-o în curtea Palatului, chiar sub nasul regelui... cred că le dă o lovitură de moarte. A sosit într-o scrisoare care vorbește despre un fleac de cambie, omul îmi cere o păsuire. Aș vrea să vezi de treaba asta, doamnă Saddletree.

Daanna Saddletree, femeie cumsecade, fusese până în clipa aceea atât de sincer îngrijorată de soarta nefericitei pe care o oblăduise, încât își lăsase soțul să se desfășoare după cum îi sta în obicei, fără să ia seama la ceea ce spunea. Cuvintele *cambie* și *prelungire* sunară într-un fel care o trezi; și înșfăcă scrisoarea întinsă de soțul ei, iar după ce-și șterse ochii și-și puse ochelarii, se strădui, pe atât de repede cât îi îngăduiau lacrimile adunate pe lentile, să înțeleagă partea ce-i făcea trebuință a scrisorii, în care era vorba de bani; pe când soțul citea pompos de retoric o parte din discurs.

„Nu sunt ministru, n-am fost niciodată și nu voi fi niciodată ministru..."

— N-am știut că Înălțimea sa a fost vreodată menit clerului[3].

---

[1] Între pereți (lat.).

[2] John cel Roșu, Războinicul, numele sub care este cunoscut în munții Scoției John, ducele de Argyle și Greenwich, personal; cel de MacCallumore este numele familiei sale.

[3] În engleză: *minister* înseamnă atât ministru cât și pastor.

— Nu vrea să spună pastor, doamnă Howden, ci ministru în guvern, zise Saddletree cu superioară îngăduință, apoi urmă: „A fost o vreme când aș fi putut să fac parte din guvern, dar mi-am dat prea bine seama de nepriceperea mea, ca să iau asupra-mi îndatorirea de a mă îndeletnici cu vreuna din treburile statului. Și aduc mulțumiri Domnului că am prețuit întotdeauna mult prea mult acele puține daruri cu care m-a înzestrat natura, ca să le folosesc pentru îndeplinirea vreunei corvezi sau a unei funcții, oricare ar fi aceasta. Din clipa când am pornit în lume (și cred că puțini au pornit la o vârstă mai tânără), mi-am slujit suveranul prin viu grai; l-am slujit cu trecerea oricât de puțină pe care o aveam, l-am slujit cu sabia, și în cariera mea militară. Am avut slujbe pe care le-am pierdut, iar dacă mâine aș fi lipsit de acelea ce încă îmi mai rămân, și pe care m-am străduit în chip cinstit să le merit, tot l-aș mai sluji cu avutul moștenit din părinți, până la ultimul acru, și până la ultima picătură de sânge.

Odată ce lectura ajunse în acest punct, doamna Saddletree îl întrerupse pe orator:

— *Ce* vor să-nsemne toate astea, domnule Saddletree? Stai și trăncănești despre ducele de Argyle și Martingale ăsta o să dea faliment pe socoteala noastră și o să ne facă să pierdem șaizeci de lire, bani frumoși — mă întreb și zic: care duce va plăti banii ăștia, aș vrea ca ducele de Argyle să-și plătească propriul lui cont. Chiar în registrele de colo e trecut cu o mie de livre scoțiene, luate când a fost ultima oară la Roystoun[1]. Nu spun că nu e un nobil cinstit și că banii nu sunt siguri, dar omu' poate să simtă că-i vine să înnebunească atunci când îl zăpăcești cu o mie de treburi, ba, pe deasupra, mai are și pe nenorociții care sunt sus, adică Jeanie Deans și taică-su. Și apoi, îl mai scoate din prăvălie chiar pe băie-

[1] Casa ducelui de Argyle, în apropiere de Granton. Dărâmată la începutul secolului al XIX-lea; descrierea acestei reședințe poate fi găsită în lucrarea intitulată *Raportul Comisiei regale cu privire la monumentele antice și istorice și construcțiile din Scoția*, 1929, p. 30–32.

țandrul care cosea la cureaua de sub coada calului, ca să se joace cu jegoșii de pe uliță. Stați liniștiți, vecinilor, n-am spus-o ca să vă stinghe-resc *pe dumneavoastră;* prins dar, ba cu tribunalele și adunările legiui-toare, ba cu Camera Comunelor și Camera Lorzilor, și Parlamentul de aici și cel de la Londra, gospodarul cred că a înnebunit de-abinelea.

Flecarii și cumetrele știau prea bine ce-nseamnă bunacreștere și regula de purtare care spunea: „ce ție nu-ți place altuia nu face", ca să mai zăbovească după acea mică invitație dată de înțeles în încheierea acestor vorbe, și de aceea își luară rămas bun și plecară cât mai repede cu putință, pe când Saddletree îi șoptea lui Plumdamas că se vor întâlni „la MacCroskie" (dugheana aceea scundă și întunecoasă, una dintre cele denumite Lookenbooths, amintite mai înainte), la ora cu pricina și o să aibă în buzunar discursul lui MacCallummore, în pofida tărăboiului făcut de nevastă-sa.

Când doamna Saddletree își văzu casa scăpată de oaspeții care o stinghereau și pe băiețel adus înapoi de la distracția de afară la mânuirea sulei, se duse să-și vadă nefericitele neamuri, David Deans și fiica lui mai mare, care în casa ei găsiseră locul cel mai apropiat unde să se adă-postească sub acoperișul unor prieteni.

CAPITOLUL XXV

„Isab. *Vai! Ce biată putință am eu?*
Lucio. *Încearcă-ți puterea pe care o ai.*"
Măsură pentru măsură[1]

Când doamna Saddletree intră în odaia unde musafirii ei își ascunseseră suferința, află fereastra întunecată. Ca urmare a slăbiciunii ce-l cuprinsese după lungul său leșin, bătrânul trebuise să fie culcat în pat. Perdelele erau trase în jurul lui, iar Jeanie stătea neclintită la marginea patului. Doamna Saddletree avea bunăvoință, ba chiar mai mult, era o femeie de inimă, dar nu știa să se poarte cu delicatețe. Dădu de perete fereastra întredeschisă, trase perdeaua și luându-l de mână pe vărul ei îl îndemnă să se ridice și să-și îndure necazul ca un bărbat întreg și un creștin ce era. Dar când îi lăsă mâna, aceasta căzu moale pe lângă trupul bătrânului, care nu încercă să-i dea măcar cel mai mic răspuns.

— S-a terminat totul? întrebă Jeanie cu buzele și obrazul palide ca moartea. Și nu mai e nici o nădejde pentru ea?

— Nici una sau aproape nici una, zise doamna Saddletree, l-am auzit cu urechile mele pe scribălăul judecătorului. Îți crăpa obrazul de rușine să-i vezi toată droaia proțăpiți acolo în robele lor roșii și negre și toți gata să ia viața unei fetițe fără judecată. Nu m-am dat eu niciodată-n vânt după flecarii lui bărbatu-meu, dar acum îmi plac mai puțin ca oricând. Singurul lucru cuminte pe care l-am auzit spus de cineva acolo au fost vorbele

[1] Shakespeare, *Măsură pentru măsură*, I, 4, 76–76.

domnului John Kirk de la Kirk-knowe[1] și omul acela voia doar ca ei să ceară mila și îndurarea Coroanei și nimic altceva. Da' vorbea unor inși necugetați și ar fi putut la fel de bine nici să nu-și dea cu părerea.

— Dar regele *poate* să-i arate milă? întreba Jeanie cu toată seriozitatea. Unii îmi spun că poate să arate milă și îndurare în procese de o... în procese cum e al ei.

— *Dacă poate* să ierte, scumpo?; știu bine că da, atunci când poftește. Pe vremea mea au fost tânărul Singlesword, care l-a înjunghiat pe moșierul de la Ballencleuch, și căpitanul Hackum, englezul, cel de l-a ucis pe soțul lui lady Colgrain, și intendentul de la Saint Clair — ăsta i-a-mpușcat pe cei doi Shaw — și atâția alții... desigur, erau de neam mare și aveau rude care să pună o vorbă bună pentru ei... Și mai deunăzi, Jack Porteous. Și eu mă pun chezaș că se găsește milă, dacă poți să ajungi până acolo unde se dobândește.

— Porteous! zise Jeanie; e foarte adevărat. Am uitat ceea ce-ar fi trebuit să țin minte mai bine. Rămas bun, doamnă Saddletree; și să nu duci niciodată lipsă de un prieten la nevoie.

— Nu rămâi cu tatăl tău, Jeanie, copilo? Ai face mai bine să stai cu el, zise doamna Saddletree.

— O să fie nevoie de mine acolo, zise și arătă cu mâna către închisoare și acum trebuie să-l părăsesc fiindcă altfel n-o să fiu în stare să mă despart de el niciodată. Nu mă tem pentru viața lui... știu ce inimă puternică are... știu asta, zise, și-și puse ea însăși mâna pe piept, după cum îmi simt eu inima în clipa de față.

— Așa să fie, iubito, dacă socoți că e mai bine o să rămână aici și să se odihnească, decât să se întoarcă la St. Leonard's.

— Mult mai bine, mult mai bine, Domnul să te binecuvânteze! Orice-ar fi, nu-l lăsa să plece, până când nu ai vreo știre de la mine, zise Jeanie.

---

[1] De pe dâmbul bisericii.

— Dar cred că o să te-ntorci, rosti doamna Saddletree și o opri din drum; acolo n-o să te lase să stai, iubito.

— Da' trebuie să mă duc la Saint Leonard's, sunt multe de făcut acolo și timpul în care să le faci e scurt. Și mai am și prieteni cu care trebuie să stau de vorbă... Domnul să te binecuvânteze... ai grijă de tata.

Ajunsese în pragul camerei, când, întorcându-se brusc, veni înapoi și îngenunche pe podea la marginea patului.

— O, tată, dă-mi binecuvântarea, nu îndrăznesc să plec până când nu mă binecuvântezi. Spune numai atât: „Dumnezeu să te binecuvânteze și să-ți meargă bine, Jeanie", doar asta încearcă să spui!

Mai degrabă fără să gândească decât printr-o sforțare a minții, bătrânul murmură o rugăciune care cerea „să se reverse, înmulțite, asupra ei binecuvântările dobândite și făgăduite".

— A binecuvântat țelul cu care plec la drum, zise fiica, în timp ce se scula din genunchi, și acum mi s-a întipărit în minte gândul că voi izbuti.

Cu aceste cuvinte ieși din cameră.

Doamna Saddletree privi în urma ei și clătină din cap.

— Îmi doresc ca biata de ea să nu bată drumurile pe degeaba. Cei din neamul lui Deans au cu toții ceva ciudat, își spuse, nu-mi place ca unii oameni să fie cu atât mai buni decât alții... asta rareori duce la ceva. Da' dacă a plecat la Saint Leonard's ca să vadă de vaci, asta-i altă poveste; nici vorbă, vitele trebuiesc ținute în bună orânduială. Grizzil, ia vino-ncoace și ai grijă de preacinstitul bătrân, vezi să nu-i lipsească nimic. Tu, toanto (acum vorbea către servitoarea care intrase), ce te-a găsit să te piepteni în felul ăsta cu părul cocoțat în vârful capului? Cred că ziua de azi a fost destul ca să bage-n sperieți cu ce poate ieși din pieptănatul părului în sus și boarfele voastre țipătoare. Uite la ce-au dus toate astea... Și dă-i și dă-i...

Lăsând-o pe buna doamnă să predice despre deșertăciunile lumești, trebuie să-l strămutăm pe cititor spre celula unde biata Effie Deans era

întemnițată acum, lipsită de unele lucruri ce-i fuseseră îngăduite înainte de pronunțarea sentinței.

După ce timp de o oră rămase ca prostită de groază, așa cum era firesc în situația ei, fu tulburată de zăvoarele temnicului unde se afla, care se deschiseră scrâșnind și se înfățișă Ratcliffe.

— A venit sora ta, zise, vrea să-ți vorbască, Effie.

— Nu pot să văd pe nimeni, rosti Effie, iute la mânie, de felul ei, iar acum și mai aprinsă, din pricina suferinței. Nu pot să văd pe nimeni și pe ea mai puțin decât pe oricine. Cere-i să aibă grijă de tata. Acu' nu mai însemn nimic pentru ei și nici ei pentru mine.

— Zice, totuși, că e neapărat să te vadă; iar Jeanie, care se năpusti în încăpere, își încolăci brațele în jurul gâtului surorii, în timp ce aceasta se zbătea să scape din această îmbrățișare.

— Ce rost are să vii să mă jelești, grăi biata Effie, când tu m-ai ucis? — m-ai ucis când o vorbă spusă cu gura ta m-ar fi scăpat... m-ai dat morții, deși nu port nici o vină... cel puțin nu pentru asta... și eu care mi-aș fi jertfit trupul și sufletul ca să nu-ți fie vătămat nici un deget.

— N-ai să mori, rosti Jeanie cu o hotărâre avântată; spune despre mine ce vrei, gândește despre mine ce-ți place... numai făgăduiește-mi — fiindcă n-am încredere, te știu mândră din fire — făgăduiește-mi că n-o să-ți faci vreun rău, și atunci n-o să ai parte de moartea asta rușinoasă.

— De-o moarte *rușinoasă* n-o să am parte, Jeanie, fato, o știe inima mea, care n-ar răbda asta, deși ar fi o moarte mai mult decât blândă. Du-te acasă la taica și nu te mai gândi la mine. Am mâncat ultima mea cină pe lumea asta.

— Vai, de asta mă temeam, zise Jeanie.

— Prostii, puicuțo, făcu Ratcliffe; puține mai știi despre treburile astea. Când pentru prima oară îl trec sudorile la auzul sentinței, omu-și zice că are destul curaj ca să-și facă seama, mai degrabă decât să îndure timp de șase săptămâni, da' îndură cu toate astea cele șase săptămâni până la capăt. Știu eu bine cum vine asta; de trei ori i-am ținut piept călăului și uite-mă aicilea, Jim Ratcliffe, în ciuda a tot ce-a fost. Dacă

mi-aș fi legat strâns șervetul prima oară, așa cum tare mă trăgea ața până atunci — și toate s-au tras de la un mic mânz cenușiu, nu făcea nici zece lire sterline — unde aș fi acum?

— Și cum ai scăpat? întrebă Jeanie, căci soarta acestui om, care la început îi era atât de nesuferit, începuse să-i atragă luarea-aminte fiindcă se asemăna cu a surorii.

— *Cum* am scăpat? zise Ratcliffe și făcu smecherește cu ochiul, îți spun că am scăpat într-un fel în care nimeni n-o să scape din pușcăria asta, atâta timp cât eu țin cheile.

— Sora mea o să iasă de aici în plină lumină. O să mă duc la Londra și o să cer regelui și reginei să o ierte. Dacă l-ău iertat pe Porteous, pot s-o ierte și pe ea; dacă o soră cere în genunchi să nu se ia viața surorii ei, or s-o ierte... *trebuie* s-o ierte... și cu asta vor câștiga inimile a o mie de oameni.

Effie asculta cu nedumerită mirare, iar încrederea înflăcărată a surorii izvora dintr-o convingere atât de sinceră încât aproape fără voie se molipsi și simți la rândul ei o licărire de speranță; dar aceasta se stinse numaidecât.

— Ah, Jeanie, regele și regina locuiesc la Londra, la o mie de mile de-aici... hăt, dincolo de marea sărată; când o să ajungi acolo, eu n-o să mai fiu pe lume.

— Te înșeli, zise Jeanie, nu e atât de departe și se merge până acolo pe uscat, am învățat câte ceva despre lucrurile astea, de la Reuben Butler.

— Ah, Jeanie, niciodată n-ai învățat decât ce era bun, de la cei cu care te întovărășești; da' eu... eu... Effie își frângea mâinile și plângea amarnic.

— Acum nu te mai gândi la asta, zise Jeanie, o să ai destul răgazul să te gândești, dacă anii vieții tale de până astăzi vor fi răscumpărați. Rămâi cu bine. Dacă nu mor pe drum, o să văd fața regelui care dă iertare... Vai, domnule (vorbea către Ratcliffe), fii bun cu ea. Până acum n-a știut niciodată ce înseamnă să ai nevoie de bunăvoința unui străin.

Rămas bun... rămâi cu bine, Effie! Nu-mi spune nimic... nu trebuie să plâng... și-așa mi se învârtește capul.

Se smulse din brațele surorii și părăsi celula. Ratcliffe o urmă și-i făcu semn să intre într-o cămăruță. Jeanie dădu ascultare semnului făcut de el, dar nu fără să tremure de frică.

— Ce mai e și cu prostia asta, de ce tremuri? zise. Nu vreau decât să fiu politicos cu tine. Dracu' să mă ia, te respect și n-am ce-i face. Ești atât de bărbată, încât, lua-m-ar naiba, socot că ai sorți de izbândă. Da' nu trebuie să te duci la rege până când nu-ți faci niscaiva prieteni; încearcă-ți norocul cu ducele... pune-l la probă pe MacCallummore; e prietenul Scoției... știu că cei mari nu se dau în vânt după el... da' e temut și asta o să-ți folosească la fel de bine. Nu cunoști pe nimeni care să-ți dea o scrisoare către el?

— Ducele de Argyle! zise Jeanie, venindu-și în fire, — ce fel de rudă e cu acel Argyle care a plătit cu viața în timpul prigoanei... pe vremea tatălui meu?

— E fii-su, sau nepotu-su[1], cred, zise Ratcliffe; da' de ce?

— Slavă, ție, Doamne, zise Jeanie și-și împreună cucernic mâinile.

— Voi, liberalii, toată ziua bună ziua îi mulțumiți lui Dumnezeu pentru câte ceva, zise pungașul. Da' i-ascultă aci, scumpo, o să-ți dezvălui o taină. Înainte de ajungi la Lunnon, la graniță sau în Midland, poți să dai de niște fețe necioplite. Ei, și nici dracu' n-o să se-atingă de-o cunoștință de-a lui Daddie Ratton; fiindcă, deși m-am retras și nu mai lucrez în branșă, ei știu, totuși, că încă mai sunt în stare să fac un bine sau un rău și orice băiat bun care să fi lucrat doar doispe luni, așa, pe de lături, și de plăcere, în meseria asta, fie el vreun șmecher fanfaron sau vreun marchitan, fără îndoială că o să cunoască un bilet de voie dat de mine,

---

[1] John, cel de al doilea duce de Argyle, era nepotul lui Archibald, al nouălea conte de Argyle, decapitat în 1685, fiindcă îl sprijinea pe ducele de Monmouth, împotriva lui Iacob al doilea, romano-catolic (în lupta pentru tronul Scoției).

la fel de bine ca plăcinta de ceară a vreunui caraghios de Moș Cătușe[1] din Anglia; asta-n graiul derbedeilor, care pentru tine e limbă păsărească.

Vorbele lui erau într-adevăr cu totul de neînțeles pentru Jeanie Deans care abia aștepta să scape de el. Ratcliffe mâzgăli în grabă un rând sau două pe o foaie de hârtie murdară și fiindcă Jeanie se dădu înapoi în timp ce i-o întindea, îi zise:

— Ei! ce dracu', n-o să te muște, fato... chiar de n-o să-ți prindă bine, da' nici rău n-are cum să-ți facă. Țin însă să o arăți dacă ai un necaz cu vreunul dintre slujbașii lui Sfântu' Niculai[2]. Vreau să spun, dacă pici printre hoți, scumpo, cum spune Scriptura[3], dacă vrei să știi... cel mai neobrăzat dintre ei o să cunoască liniile trase cu pana mea de gâscă. Și-acum, întinde-o!... și țin-te de Argyle; dacă este cineva care să poată face treaba asta, apoi el e ăla — neapărat.

După ce aruncă o privire îngrijorată spre ferestrele zăbrelite și zidurile înnegrite ale vechii închisori, și apoi cătă din nou, nu mai puțin neliniștită spre primitoarea locuință a doamnei Saddletree, Jeanie lăsă în urmă această parte a orașului și, curând, orașul însuși. Ajunse la Saint Leonard's Crags, fără să-i fi ieșit în cale vreun cunoscut, ceea ce, dată fiind starea sufletească în care se afla, socotea drept un mare noroc. „Nu trebuie să fac nimic care să-mi moaie inima, sau să-mi slăbească curajul, și așa puterile îmi sunt mult prea slabe, față de ceea ce am de făcut, își spunea în timp ce bătea drumul. O să mă gândesc și o să mă port cu toată tăria de care sunt în stare, și o să vorbesc cât mai puțin". Tatăl ei avusese o slujnică, sau mai bine zis o argată, care trăise mulți ani sub acoperișul lui, iar femeia era de-o credință vrednică de toată încrederea. Jeanie trimise după această femeie, o lămuri că împrejurările prin care trece familia îi cer să întreprindă o călătorie menită să o țină câteva săptămâni

---

[1] Termen din argoul hoților: judecător de pace.

[2] Tâlharii la drumul mare.

[3] Dacă te nimerești printre hoți: Luca, 10; 30.

departe de casă, apoi o învăță toate cele de trebuință ca să o scoată la capăt cu treburile gospodărești în lipsa ei. Cu o grijă pentru cele mai mărunte lucruri, de care, dacă ar fi stat să se gândească, ea însăși n-ar fi putut decât să se mire, îi înfățișă femeii și îi lămuri amănunțit până și cele mai neînsemnate măsuri ce se cereau luate, mai ales acelea de trebuință pentru tihna tatălui ei. Se prea putea, zise, ca tatăl să se întoarcă la Saint Leonard's a doua zi; nu încăpea nici o îndoială că foarte curând... totul trebuia să fie în bună rânduială la sosirea lui. Era destul de chinuit, fără să mai aibă necazuri și cu treburi lumești..

Între timp, trudea neobosită împreună cu May Hettly ca să nu lase nimic nelalocul său.

Era o oră târzie din noapte când toate acestea fură terminate; și după ce îmbucară ceva — până atunci Jeanie nu se atinsese de mâncare în acea zi de pomină — May Hettly, care de obicei locuia într-o căsuță în apropierea casei lui Deans, o întrebă pe tânăra ei stăpână dacă nu i-ar îngădui să rămână cu ea toată noaptea.

— Ai avut o zi de spaimă, zise, iar necazul și teama nu-s buni tovarăși în nopți de veghe, cum l-am auzit spunând pe gospodarul însuși.

— Nu sunt, într-adevăr, zise Jeanie; dar trebuie să mă învăț să-i rabd în preajma mea și mai bine s-o încep în casă decât în câmp.

Așadar, îi dădu drumul bătrânei ei ajutoare, căci felul lor de viață se deosebea atât de puțin, încât greu am putea s-o numim pe May o slujnică și începu să-și facă pregătirile pentru drum.

Modestia cu care fusese crescută și simplitatea obiceiurilor din țara ei făcură ca aceste pregătiri să fie ușoare și de scurtă durată. Pelerina ei din stofă cadrilată slujea la tot ce slujesc o manta de călătorie și o umbrelă; iar o bocceluță cuprindea rufele de schimb, atâtea câte erau neapărat de trebuință. Desculță venise pe lume, cum spune Sancho[1] și

[1] Sancho Panza, scutierul din poemul eroi-comic *Don Quichote* (1605–1615) de Miguel Cervantes.

desculță avea de gând să umble în timpul călătoriei ei; iar încălțămintea curată și ciorapii de ață, albi ca neaua, trebuiau păstrați pentru împrejurări deosebite, prilej de ceremonie. Nu-și dădea seama că pe englezii obișnuiți cu traiul lesnicios, imaginea unui călător desculț îi duce cu gândul la cea mai cumplită sărăcie; și dacă cineva s-ar fi împotrivit acestui fel de a umbla pe temeiul lipsei de curățenie, ea ar fi fost în stare să se apere, arătând că o domnișoară scoțiană dintr-o stare mai bună respectă cu o osârdie mahomedană regula care-i cere să se spele foarte des. Până aci, toate bune.

Într-un dulap sau scrin de stejar, unde, în afară de socotelile sale obișnuite și de chitanțe, tatăl ei ținea câteva cărți vechi și două sau trei legături de acte, descoperi și scoase dintr-un pachet ce conținea pe lângă note luate la predici, calcule ale dobânzilor, însemnări ale cuvintelor rostite de martiri în clipa morții și alte asemenea, unul sau două acte în măsură să-i fie de oarecare folos pentru îndeplinirea sarcinii pe care și-o luase. Dar aceasta nu înlătura greutatea cea mai de seamă iar până în seara acestei zile, la o asemenea nevoie nici că se gândise vreodată. Era lipsa banilor, dacă nu-i avea nu-i sta în putință să întreprindă o călătorie atât de lungă precum aceea la care se gândea acum.

David Deans, așa cum am mai spus, o ducea bine bănește, ba era chiar bogat. Dar bogăția sa, aidoma aceleia a patriarhilor din vechime, se alcătuia din vaci de lapte și cirezi și din două sau trei sume de bani împrumutate cu dobândă prin vecini sau unor rude, care, departe de a fi în măsură să plătească vreun ban din suma principală, socoteau că au făcut tot ce era de datoria lor, când — foarte anevoie — se plăteau de „renta anuală"[1]. Unor asemenea datornici ar fi fost zadarnic să le ceară bani, chiar și cu sprijinul părintesc; și nici nu putea trage nădejde că tatăl o va susține sau o va ajuta în vreun fel, fără să primească o seamă de lămuriri și să aibă între ei un schimb de păreri opuse, ceea ce, după cum

[1] Probabil cu sensul de dobândă.

simțea, ar fi lipsit-o pe de-a-ntregul de tăria de a face pasul acesta de care era neapărat trebuință, oricât de îndrăznet și primejdios ar fi fost, socotea ea, întrucât alți sorți de izbândă întru izbăvirea surorii nu mai erau.

Deși respectul purtat tatălui rămânea neștirbit, în adâncul inimii, Jeanie nutrea convingerea că părintele, oricât ar fi fost el de drept, cinstit și om dintr-o bucată, ținea prea puțin pasul cu vremea, ca ea să poată recunoaște că judeca bine măsurile ce trebuiau luate în aceste clipe hotărâtoare. Deși era la fel de onestă ca el în privința principiilor, totuși, întrucât ea însăși, prin felul de a se purta, se dovedea mai înțelegătoare, Jeanie își dădea seama că, dacă i-ar fi cerut încuviințarea pentru călătoria plănuită, ar fi însemnat să înfrunte primejdia ca tatăl să o oprească răspicat de a pleca și, de va întâlni cumva o asemenea piedică, drumul nu se va desfășura sub o stea norocoasă, își spunea, și nici nu va duce la un rezultat fericit. Așadar, se hotărî asupra mijloacelor cu ajutorul cărora putea să-l înștiințeze despre cele întreprinse de ea și cu ce țel, la scurt timp după ce va fi într-adevăr plecată. Era însă cu neputință să-i ceară bani fără să fie nevoită să schimbe felul cum plănuise lucrurile și să înceapă a discuta pe toate fețele dacă această călătorie era un lucru nimerit, prin urmare, din partea tatălui nu putea fi vorba de un ajutor bănesc.

De astă dată lui Jeanie îi trecu prin minte că ar fi trebuit să ceară sfatul doamnei Saddletree. Dar, lăsând deoparte timpul care acum s-ar fi pierdut neapărat dacă s-ar fi întors să-i ceară ajutor, în sinea ei, Jeanie se răzvrătea împotriva acestui gând. În adâncul inimii recunoștea că doamna Saddletree era îndeobște o femeie cumsecade de felul ei și arăta o grijă plină de bunăvoință familiei lor aflate în grea cumpănă; și totuși, doamna Saddletree gândea ca toată lumea, socotea Jeanie, și se mărginea la cele lumești, iar prin fire și obiceiuri nu avea putința să privească lucrurile în chip pătrunzător sau să se înflăcăreze pentru o hotărâre precum aceea pe care o luase; să ai cu ea un schimb de păreri și să te bizui pe

convingerea ce i-o vei insufla că ideea era binevenită, ca să dobândești mijloacele s-o înfăptuiești, ar fi fost ceva cu totul neplăcut.

Butler, de al cărui ajutor ar fi putut fi sigură, era cu mult mai sărac decât ea însăși. Fiindcă așa stăteau lucrurile, Jeanie luă o hotărâre surprinzătoare, menită să o scoată din impas, iar felul cum a îndeplinit-o va alcătui subiectul capitolului următor.

LECTOR: TRAIAN RADU
TEHNOREDACTOR: GEORGETA CÂRSTEA

Tehnoredactare computerizată:
UNIVERS ENCICLOPEDIC
LILIANA KIPPER

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen 2026